

Nemesné Matus Zsanett

BODROGHY PAPP ISTVÁN

Irodalom és művelődés a reformkori Dunántúlon

VITÆ 2.

Sorozatszerkesztő
MÉSZÁROS GÁBOR

NEMESNÉ MATUS ZSANETT

Bodroghy Papp István

Irodalom és művelődés a reformkori Dunántúlon

Reciti
Budapest
2020

A kötet megjelenését a Lendület Irodalmi nyilvánosság a polgárosuló Nyugat-Magyarországon 1770–1820 Kutatócsoport, valamint a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézete támogatta

Lektorálta
CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN

A borítón Holló Alajos (1876–1963): *Győri városkép*
Győr, Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum

Könyvünk a Creative Commons *Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább!* 2.5 Magyarország Licenc (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>) feltételei szerint szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható.

A köteteink honlapunkról letölthetők. Éljen jogaival!

HU ISSN 2732 2025

ISBN 978 615 6255 02 0

Kiadja a Reciti,

BTK Irodalomtudományi Intézet,

1118 Budapest, Ménesi út 11–13.

www.reciti.hu

Felelős kiadó: Kecskeméti Gábor,

a BTK Irodalomtudományi Intézetének igazgatója

Tördelés, borító: Szilágyi N. Zsuzsa

Nyomda és kötészet: Kódex Könyvgyártó Kft.

Férjemnek és három lányomnak

TARTALOM

Előszó	11
I. A KUTATÁS HÁTTERE	15
1. A kéziratról	15
2. Források	17
II. CSALÁD-, TÁRSADALOM- ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET	19
1. A Bodroghy Papp család története	19
A) Uraiújfalu, Sopron, Győr, Bakony	19
B) Mezőberény	26
C) Mezőberény után	31
2. Bodroghy Papp István kapcsolati hálója	33
A) Meghatározó tanáregyéniségek, lelkészek	34
B) A diáktársak	37
C) A patronáltak	46
a) Székács József	46
b) Szakál Lajos és Sárosi Gyula	51
c) Haan Lajos	54
D) Lakóhelyi ismeretségek	58
3. A család vallásossága, műveltsége	64
A) Az evangélikus felekezet fontossága	64
B) Műveltség	72

III. FARAGÓSZÉK	81
1. Kisfaludy Sándor hatása Bodroghy Papp István verseiben	84
A) Bodroghy Papp Himfyje	86
B) Bodroghy Papp István regéi	104
a) Cseznek vára	106
b) Rege	116
c) László és Ágnes	118
2. Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel és Kis János hatása	124
A) Ami tetszik	126
B) Ars poetica	128
C) Pictura és Sententia	134
a) A reggel ábrázolása	134
b) Az este ábrázolása	138
D) Szerelmi költészet	143
E) Alkalmi versek	151
F) Vallásos versek	159
3. Gúnyversek	165
IV. BODROGHY PAPP ISTVÁN KÖLTÉSZETÉNEK ÉRTÉKELÉSE	171
ZÁRSZÓ	175
IRODALOM	179
Források	179
Szakirodalom	180
FÜGGELÉK	199
Válogatás a <i>Faragószék</i> verseiből	203
Epedő szerelem	203
A Bodzafa Lantos	214
Cseznek vára	226
Rege	241
László, és Ágnes	243
Quodlibet	246
A verselő	247
Ujra meg zendétem serdülő lantomat	248
A' Reggel	250
A' Fűzfás	252

A' Tulipán	255
'Magasíróól való emlékezés	257
Julishoz	259
Szabó Sebestyén neve napjára	261
Ferenczy Mihálynak	263
Szabó Sebestyénynek	265
A' meg unt Élet	268
Élet kívánás	271
Cserző	273
Horváth Mihályhoz	275
Névmutató	279
RESUME	291

ELŐSZÓ

Történetünk 1825 őszen Mezőberényben játszódik. A város főutcáján egy férfi sétál. Elsőre idegennek tűnik, ami nem is csoda, hiszen pár évvel ezelőtt az ország nyugati feléről költözött a mezővárosba. A fekete, hosszú dolmányt viselő, mások által csinos fiatalembernek tartott alak sétabotjával egy barátjához igyekszik ebédre, aki gyakran meghívja magához, hogy együtt felidézhesék líceumi élményeiket, miközben kultúráról, irodalomról, költőkről is szót ejtenek.

Az ebéden több befolyásos ember is részt vesz: a megye birtokosai, irányítói, jegyzők, tanárok és az evangélikus lelkész. A vendégek között helyet foglal egy fiatal fiú is, akiről akkor még nem is sejtik, hogy egyszer nagy ember lesz. A mezőberényi gimnáziumba jár, és mivel az ebédet adónak nagy szerepe volt az iskola megalapításában, ezért minden tanév elején egy-egy tehetséges diák verssel köszönti. Az 1825/26-os tanévben az említett fiúra esik a választás, aki versével nemcsak az őt meghívót, hanem a vendégségbe érkezett, irodalomszerető hírében álló főszereplőnket is lenyűgözte. Olyannyira, hogy nemcsak egy több évtizedre szóló barátság szövődik majd közöttük, hanem a férfi a diák mecénása lesz: pénzzel is támogatja, és gyakran meghívja magához. A találkozások során költészetről, költőkről társalognak, verseket olvasnak, talán még írogatnak is, közben a pártfogó felhívja patronáltja figyelmét a nyelvújítás fontosságára, és próbálja lebeszélni a Berzsenyi-féle ókori klasszikusokhoz való ragaszkodásáról. Igyekszik meggyőzni, hogy a költészet nem a szavak egymás mellé rakásából áll, s hogy gondolatait időmértékes helyett inkább ütemhangsúlyos verseléssel írja le.

Jegyzőként dolgozó hősünk örül, hogy a közeli városokból más jegyzőtársai is ott ülnek az asztalnál, mert azok fiaiban újabb tehetséges diákokat ismerhet meg.

Végigvezeti őket gazdag könyvtárán, melyben szépirodalmi műveire a legbüszkébb, velük is diskurálhat poétikáról, és talán még a néhány évvel korábban írt, kötetbe összegyűjtött verseit is megmutatja nekik.

Evangélikusok lévén a lelkészt is meghívták az ebédre, aki nemcsak lelki táplálékot szolgáltat a megjelenteknek, hanem általa fontossá válik a gyülekezet sorsa is, melyben főhősünknek és legfőbb patronáltjának a jövőben nagy szerep jut.

Az ebéd nagyon jó hangulatban telik, a vendégek jókedvűen társalognak, majd az étkezés végeztével többen pipára gyűjtanak, és a kártya is előkerül. Játszmák végtelen sora követi egymást, hol ez, hol az nyer, főszereplőnk a nyereség érdekében még a mellette ülő kántor lapjaiba is beleles. A meglehetősen hosszúra nyúló ebéd után estére már mindenki fáradt, és búcsúzkodás után a férfi is elindul haza Mezőberény főutcáján. Hiába töri meg sétabotjának kopogása a csendet, ő mégis elmerül emlékeiben: felidézi szülőföldjét, a Kemenes vidékét, iskoláit Sopronban, valamint Győrben, és eszébe jutnak a régi és az újonnan szerzett barátai is.

*

Monográfiámban arra teszek kísérletet, hogy a rövid történetben megjelenített férfi, Bodroghy Papp István költészetét elhelyezzem a 19. század elejének poétikai hagyományában. Azért választottam ezt a témát, mert az általa írt, kéziratos formában fennmaradt verseskötet az irodalomtörténet számára eddig ismeretlen. Foglalkoztatott, hogy – önálló alkotások lévén – mi motiválhatta versek írására, és hogyan jelenik meg bennük az irodalmi hagyomány.

A könyv első része azonban túlnyúlik az irodalomtörténeti alap kutatásokon. Hogy megismerhessük a Bodroghy Papp Istvánt motiváló tényezőket, amelyek a versírásra, az iskolaválasztásra vagy éppen hivatali pályájára ösztönözték, megkerülhetetlennek tartottam egyrészt családja történetének bemutatását, másrészt kapcsolati hálójának feltérképezését. Említést tettem továbbá – főként a családtörténeti részben – olyan személyekről is, akik nem feltétlenül álltak vele kapcsolatban, de sorsuk hasonlósága mégis párhuzamba állítható, és újabb példát szolgáltatnak bizonyos kérdések megválaszolásához.

Társadalomtörténeti szempontból nem hagyhattam figyelmen kívül a család történetét meghatározó migrációs folyamatokat, melyek nagyban érintették Bodroghy Papp István életútját is. A sokak számára evidens, de szakirodalommal mégsem bővelkedő 18–19. századi migrációkutatás történetébe kiválóan beleillik az ő és családja sorsa. A nemesi címerlevelet szerző ősnek, Bodroghy Gergelynek Vas vármegyében voltak birtokai, de utódai Somogy megyét választották otthonuknak. A 18. századi családtagok elhagyták Somogyot, és visszaköltöztek Vas

megyébe. Onnan a család egyik fele Győrbe és Szombathelyre került, másik fele, így az általam kutatott személy is az Alföldre ment, Békés vármegyébe. Bodroghy Papp István esete a kutatások (például Szilágyi Adrienn, Szijártó M. István, Bódi Ferenc¹) szempontjából unikálisnak tekinthető, hiszen több művében is megfogalmazta, hogy a jobb élet, a megélhetés és a könnyebb pénzkereseti lehetőségek miatt hagyta el az ország nyugati felét, és vándorolt az Alföld déli vidékére. Ebben a választásban minden bizonnyal a család evangélikus vallása is szerepet játszott, hiszen egyértelműen látszik, hogy költözéseik során végig olyan lakóhelyet kerestek, ahol meghatározó ágostai gyülekezet létezett.

Művelődéstörténeti szempontból fontosnak tekinthető, hogy a kismemesi család tagjai – már az első ismert ős, Bodroghy Gergely is – széles körű műveltséggel rendelkeztek. Ennek igazolásául, végrendelet hiányában megpróbáltam rekonstruálni Bodroghy Papp István könyvtárát, mely nyilván jóval több könyvet tartalmazhatott, mint amit a fennmaradt előfizetői listák és a költeményekben olvasható vagy azok alapjául szolgáló művek segítségével sikerült összeállítanom. Más családtagok műveltségének elemzése mellett külön kitértem arra is, hogy a korszakban rendelkezésre álló pályalehetőségek közül vele együtt több családtag kitörési lehetőségként a jogi pályát választotta.

Ez a típusú kutatás nem egyedülálló az irodalomtörténetben. Például Szilágyi Márton 2014-ben megjelent monográfiájában² levéltári vizsgálatokat is végzett annak érdekében, hogy Csokonai Vitéz Mihályt tágabb társadalmi környezetben is elhelyezhesse. Hiszen ezek segítségével lehet igazán végigkísérni Csokonai költői öntudatának megszületését, változását, s minél jobban nyomon követni a költészetre motiváló tényezőket. Érdekes Alain Corbin 1999-ben megjelent munkája is, aki egy facipőkészítő életrajzát írta meg úgy, hogy a születési és a halálozási bejegyzésén kívül mindössze az őt körülvevő közösség pályalehetőségeit tekintette át.³ Ezekre a mikrotörténeti mélyfúrásokra nemcsak azért van szükség, hogy a makrotörténeti megállapításokat leellenőrizhessük, hanem felhívhassuk a figyelmet az egyéni specifikumra is. Továbbá arra, hogy mi számít egy adott korszakban vagy éppen egy adott személlyel kapcsolatban tipikusnak vagy eltérőnek. Bodroghy Papp István pályája, költészet iránti elköteleződése összevethető Vaderna Gábor kutatásainak megállapításaival is, aki több tanulmányában a 18. század végi, 19. század eleji poétikai hagyományokat tekintette végig.⁴

1 SZILÁGYI 2011A–B, 2016, 2018; SZIJÁRTÓ 1997, 1998, 2006, 2010, 2014; BÓDI 2016.

2 SZILÁGYI M. 2014.

3 Megemlíti K. HORVÁTH 2011, 156.

4 VADERNA 2013b, 467–501; VADERNA 2017.

A legnagyobb hangsúlyt Bodroghy Papp István *Faragószék* címet viselő kötetére helyeztem. A 70 alkotást tartalmazó könyv nem olvasmányjaiból vett idézetek összeállítása, hanem több nagy költőt (Kisfaludy Sándor, Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel, Kis János) imitáló, saját alkotások gyűjteménye. A monográfia nagy részét olyan versek bemutatása teszi ki, melyekből feltérképezhetjük, hogy a korabeli műkedvelő értelmiség egy tagja kiknek az alkotásait kedvelte és ismerte annyira, hogy azok nemcsak olvasmányélmény szintjén maradtak, hanem befogadásukkal magukévá is tette azokat, s mintájukat követve saját verseket írt. Bodroghy Papp István versei kiválóan példázzák azt, hogy a reformkor jogtudó kisnemesi értelmisége hogyan interpretálta a korszak irodalmi műveit.

Nem elemzem a kötetben lévő összes művet, mert a kézirat költeményei pusztán eszközök ahhoz, hogy Bodroghy Papp személyén keresztül belelássunk a reformkor író-olvasó (adó-befogadó) viszonyrendszerébe és a reformkori Dunántúl pezsgő kulturális életébe.

A könyv két részből áll. Az elsőben megrajzolom Bodroghy Papp István életútját, majd felvázolom családja történetét. Kitekintek kapcsolati hálójára, az evangélikus felekezettel való viszonyára és a család műveltségére. A második részben Bodroghy Papp költészetét jellemzem az általa írott kötetből választott versek alapján. A két rész közti kapcsolatot maga a verseskötet, a *Faragószék* teremti meg.

A kötet megszületéséért köszönettel tartozom Thimár Attilának, Kardeván-Lapis Gergelynek, Horváth

Józsefnek, Császtvay Tündének, Csörsz Rumen Istvánnak, Mészáros Gábornak, valamint Csurgai Horváth Józsefnek, Arató Györgynek, Lukácsi Zoltánnak és Perger Gyulának, akik tanácsaikkal és észrevételeikkel segítették munkámat. Köszönöm családomnak és barátaimnak is, hogy támogattak.

I. A KUTATÁS HÁTTERE

1. A kéziratról

A *Faragószék* című kötetet egy revízió alkalmával találtam az akkor még Xántus János Múzeum – jelenleg Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum – helytörténeti gyűjteményében a HD.68.1.1 jelzet alatt. A 21×14,2×3,8 cm nagyságú, magyar nyelvű verseskötet ép állapotú, és az 1980-as években került vétel útján az intézménybe.¹

A kötetben összesen hetven alkotás kapott helyet, melyek – egy-két kivétellel – jól olvashatók. A tinta helyenként átütötte a megelőző lapot, de az írás ott is megfejthető. Az alkotások közül tíz költői levél,² melyek részletes irodalmi elemzésére nem kerül sor, mert ezek nem tükrözik egyértelműen Bodroghy Papp István költői tevékenységének jellegzetességeit, és bemutatásuk szétfeszítette volna a terjedelmi kereteket. Ezekből mindössze életrajzához és kapcsolathálójához gyűjtöttem adatokat. A többi hatvan vers műfaj, stílus és hosszúság tekintetében igen változatos képet mutat.

A kötet a jobb felső sarokban feltüntetett lapszámok szerint 360 oldal terjedelmű, azonban a 146–149. tartó lapszámozás kétszer is előfordul, azaz a munka összesen 364 lapból áll. Meg kell jegyezni, hogy tudatos szerkesztési céllal – két nagyobb lélegzetű költemény kezdeténél – a 172. és a 220. lap üresen maradt. Továbbá a 14. és 15. közötti lapot kivágták.

1 Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum (a továbbiakban: RFMTM), Legújabbkori és helytörténeti dokumentációs, nem tárgyi emlékek leltárkönyve. HD.67.1.1. – HD.75.90.29., 12. lap, 4. bejegyzés. A verseskötet megvételéről csak minimális információ áll rendelkezésre a leltárkönyvben. A beszerzési naplóban nem tüntették fel.

2 A korszak összefoglaló irodalmát lásd LABÁDI 2008.

A versgyűjtemény címlapján a következő olvasható: *Faragószék mellyen néhány üres óráit meg vonókészte Bodroghy Papp István Első Kötet*. Érdekes, hogy a kötet címének egy olyan eszközt – faragószék, vonószék – választott, mely a faragás segédeszközeként azt a munkadarabot fogta be, amelyet a speciális kétnyelvű késsel (kézvonókés) megmunkáltak. Bodroghy Papp számára a faragószék maga a kötet, melyen az alcím szerint „néhány üres óráit meg vonókészte”.

A faragószékhez ezen kívül még egy folklórműfaj is kapcsolódik, a faragószék nótája, mely a Dunántúlon és Erdélyben volt elterjedt. Sajátossága, hogy az előnékes elkezdte a verset, melyet azután mások visszaismételtek és szabadon folytathattak. Elképzelhető, hogy Bodroghy Papp István ismerte a műfajt, és emiatt is választotta a *Faragószék* címet. A kötet felépítése azonban nem felel meg a folklór-műfaj követelményeinek.

A könyv gerincén az alkotó a *Faragószék* címen kívül feltüntette: „1^{sd} Kötet”. Feltételezhető, hogy több könyv is készülhetett, hiszen Bodroghy Papp a címlapon is fontosnak tartotta a kötet számozást. A folytatásról azonban – hogy elkészült-e, hol található, milyen jellegű verseket tartalmaz – jelenleg nem áll rendelkezésünkre információ.³

Kezdetben a költő még a versírás helyszínét és idejét is megjelölte, azonban a kötetben előre haladva ez vagy teljesen eltűnik vagy következetlenül szerepel. Eszerint 1817. szeptember 3-án, Rábakeresztúron⁴ készült az első *Lollihoz* (1. sz.) címmel, az utolsó pedig 1824. október 15-én *Méltóságos B. Orczj Theresia neve Innepére* (69. sz.). Noha ennél nem szerepel helyszín, de az ezt megelőző levélnél Bodroghy Papp feltüntette tartózkodási helyeként Mezőberényt. Mindez azért nagyon fontos, mert ezen adatokból következtethetünk a versírás gyakoriságára, és egyfajta itineráriumot is a kezünkben tarthatunk, melynek helyszínei az életrajznál lesznek nélkülözhetetlenek.

A kötetbe kerülő verseit az alkotó – minden bizonnyal Mezőberényben – tisztázatként másolhatta össze, ugyanis csak néhány javítással találkozunk. Ezt bizonyítja az is, hogy 8 lapos ívekre írta alkotásait, miközben még a külalakra is akkurátusan ügyelt, hiszen ceruzával margót húzott, és beszámozta az oldalakat. Munkája végeztével pedig könyvkötőhöz vitte,⁵ aki egyszerű, puha fedéllel ösz-

3 Közben előkerült Bodroghy Papp István unokaöccsének, Bodroghy Oszkárnak (róla a későbbiekben lesz szó) egy 1861-ben, Győrben írott verses füzet. A „kötet” a *Költemény-Füzérke* címet viseli, és 18, főként történelmi témájú verset tartalmaz 87 lapon keresztül. (Részletes elemzésére a jövőben kerül sor.) RFMTM, Bencés szekrény, leltározatlan anyag.

4 Ma: Heiligenkreuz im Lafnitztal.

5 A 14. lap alján a következő megjegyzés olvasható: „Lásd a 15. lapot miszerint tévedet a könyvkötő”. BODROGHY PAPP István, *Faragószék*. RFMTM Helytörténeti gyűjtemény HD.68.1.1. (a továbbiakban: *Faragószék*), 14.

szefűzte. Elképzelhető, hogy Bodroghy Pappnak a kötet kiadása lehetett a célja, bár az alcímből („*mellyen néhány üres óráit meg vonókészte*”), és a kötetben olvasható *A verselő* című ars poeticából ítélve inkább csak a saját maga kedvtelésére, szórakoztatására verselhetett.

Az összeállításnál a *Faragószék* költője tudatosan kronologikus szempontokat követett, az azonos műfaj vagy a hasonló téma nem volt meghatározó számára. Érzelmes versek közé saját élményeit megörökítő költeményeket, episztolákat, epigrammákat illesztett be. A műveire hatást gyakorló Kisfaludy Sándor vagy Csokonai Vitéz Mihály nyomán született alkotásai is következetlenül szerepelnek benne. A kötet ívét tekintve azonban párhuzamba állítható Kisfaludynak *A kesergő szerelmével* és Csokonai Lilla-dalaival, melyről a későbbiekben lesz bővebben szó.

A legtöbb költemény (23) 1817-ből a győri jogi tanulmányai idejéről került bele, majd 1818-ból 12, 1819-ből 5, 1820-ból 2, 1821-ből 15, ezt követően, 1822-ből pedig 10 vers. Az alföldi időszakot 1824-ben csak két episztola és egy névnapi köszöntő képviseli.

A versgyűjteménnyel eddig nem foglalkozott senki, a kötet a múzeumban dolgozó elődeim érdeklődését még a revíziók során sem keltette fel. Ez részben azzal is magyarázható, hogy az intézményben kevesen folytatnak irodalomtörténeti kutatásokat.

2. Források

A verseskötet áttekintése után az író személyére vonatkozó adatok felkutatását kezdtem meg. A munka során – ahogy a családtörténeti fejezetben látható – számtalan akadályba és nehézségbe ütköztem. Az életpálya összeállítása, mely talán sohasem lehet teljes, korántsem bizonyult egyszerűnek. Némely pontokon a továbblépés lehetőségéhez az episztolák nyújtották az egyetlen segítséget. A belőlük nyert információkat sok esetben nem lehet ellenőrizni, ezért valóság tartalmukat kénytelen vagyok egészen addig elfogadni, amíg azt kontroll forrásokkal cáfolni nem tudom.

A következő helyszíneken folytattam kutatást: a soproni Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnáziumban és a Soproni Evangélikus Levéltárban, ahol az egykori evangélikus líceummal kapcsolatos összes 1805 és 1816 közötti iratot áttekin tettem. Ezt az Evangélikus Országos Levéltárban őrzött anyagok átnézése követte, ahol Székács József iratai között unikálisnak tekinthető forrásokat (levelet, verset) találtam. Az így összegyűlt információk birtokában a Magyar Nemzeti Levéltár

Országos Levéltárában, főként a mikrofilmgyűjtemény anyagában a családfa-kutatására került sor.

Miután a család egyik ágáról kiderült, hogy győri vonatkozású, illetve maga Bodroghy Papp István a győri jogakadémián tanult, ezért a Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltárában a jogakadémia és a nemesi közgyűlések iratanyagának átnézése következett. Evangélikus családról lévén szó, nem maradhatott ki a győri Rát Mátyás Evangélikus Gyűjtemény sem, ahol számos információval gazdagodtam, és az addigi kutatási eredményekkel összevetve, érdemben ott találtam a legtöbb forrást. Ezek azonban jobbára az általam kutatott személy öccsére vonatkoznak.

Végül, de nem utolsó sorban Bodroghy Papp felbukkant különböző periodikák, sorozatok előfizetői listáiban is, melynek során kiderült, hogy Békés megyébe költözött, ezért felvettem a kapcsolatot a Békés Megyei Levéltárral is. Ott azonban Héjja Julianna megjelent prozopográfiai gyűjtésén, valamint Szilágyi Adrienn néhány tanulmányán és monográfiáján kívül a témával kapcsolatos más levéltári forrás nem került elő.

A Vas, Győr-Moson-Sopron, Békés megyéket átfogó vizsgálat során összegyűjtött forrásokat, a néhány szakirodalomból és főként a versek életrajzi adataiból származó információkat teljes egészében feltártam, és elhelyeztem a költő életrajzában. Sajnos e hatalmas munka nem vezetett hiánytalan eredményre, de bízom benne, hogy a jövőben a fennmaradt kérdések megválaszolhatók lesznek.

A kutatás során Bodroghy Papp István családjára vonatkozó adatokat is gyűjtöttem. Előkerültek továbbá olyan személyek is, akik – mint kiderült – meghatározó szerepet játszottak a költő életében, vagy hasonló példával szolgálnak életpályájára vagy a család sorsára vonatkozóan. Róluk a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálója* című fejezetben írok. Közülük egyesekről viszonylag több tudással rendelkezünk, másokról ezzel szemben csak kevés adat maradt fenn. Teljes felkutatásuk források hiányában nem lehetséges, de bízom benne, hogy a jövőben róluk is majd bővebb kép fog kialakulni. A felmerült személyek és a Bodroghy Papp közötti kapcsolatot azonban, mely a költőre nézve igen fontos, ettől függetlenül minden esetben sikerült azonosítani.

II. CSALÁD-, TÁRSADALOM- ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

1. A Bodroghy Papp család története

A) Uraiújfalu, Sopron, Győr, Bakony

*Hogyha azon végnap szomorú estvéje eszembe
Tündölködik, mely volt Győr fala, 's vára között
És itt képzeletimbe, ha vissza tekéntek az elmúlt
Boldog időkre, szemem köny özönökbe merül.*

(Bodroghy Papp István: *Utolsó Győri estve*)

A Bodroghy Papp család történetének felkutatása még nem zárult le, és a családtagok életrajzi adatainak eloszlása egyenlőtlen. Ennek oka, hogy történetüket meghatározza az országon belüli migráció, mely olyan komplex történeti kutatást igényelne, hogy az messze túlhaladná a téma keretét. Ráadásul a korszakból nem minden esetben őrződtek meg források, illetve a meglévők is számtalan helyen lehetnek, melyek felkutatása korántsem egyszerű.

Bodroghy Papp István¹ a Vas megyei Uraiújfaluban látta meg a napvilágot 1796. december 27-én egy evangélikus kismemesi család hetedik gyermekeként.²

- 1 A monográfiában ezt a névváltozatot használom, mert a szakirodalomban is így szerepel. A kötet elején azonban Bodroghi Papp István olvasható, a forrásokban pedig a következő névváltozatok fordulnak még elő: Bodroghy Pap, Bodroghy, Bodrogi, Bodrogy, Bodroghy (Pap), Papp; viszont Istvánt néhol helytelenül Bodroghy Pap Dánielként azonosítják. (Ilyen nevű családtag nem volt közöttük.) Lásd például BENKŐ 1901, 6–8. Elek László tanulmányaiban szintén rosszul azonosítja, ő ezt Benka Ádámtól, a mezőberényi gimnázium egykori tanítójától vehette át. Az Evangélikus Országos Múzeum honlapján testvére, Bodroghy Papp József szerepel.
- 2 Uraiújfalu, evangélikus (a továbbiakban: evang.) vegyes anyakönyv (a továbbiakban: akv.) (1784–1813), I. köt., fol. 72r. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723.

A Bodroghy predikátumot az első ismert ős, Gergely után a család reformkorban élő nemzedéke viselte, akik közül néhányan már el is hagyták a Papp családnevet,³ mások viszont ragaszkodtak mind a predikátum, mind a családnév használatához.⁴ Az első ismert ős, Bodroghy Gergely először Oláh Miklós 1562. szeptember 14-ei végrendeletében bukkan fel mint Szombathelyi Gergely diák.⁵ 1563. november 15-én nemesi címerlevelet szerzett sógoraival, Soldos Benedekkel és Cheörge Jánnossal együtt. Előbbi Bodroghy Borbála, utóbbi Bodroghy Ilona férje volt. János és Ilona házasságából öt gyermek született: Benedek, Mihály, Péter, Gergely és Máté.⁶ Ezt követően Bodroghy Gergely 1564-ben I. Ferdinándtól – Kapornaky Ferencsel és Ispán Györggyel együtt – megkapta a Vas megyei Jákot,⁷ 1567-ben pedig a szintén Vas megyei Nagymiskét, Kismiskét⁸ és Karasztost.⁹ Az Oláh Miklóssal kialakított jó viszonyoknak köszönhetően 1565. március 24-én a Sopron megyei Udvard falura kapott uralkodói megerősítésben választották először kancelláriai jegyzőnek,¹⁰ mely minőségében 1566–1567-ben még háromszor említették.¹¹ Oláh Miklós 1568. január 14-én bekövetkezett halála után Bornemissza Pál erdélyi püspök, nyitrai adminisztrátor szolgálatába lépett.¹² 1572-ben a Csallóközben lakó érseki ne-

- 3 Például József Bodroghy Józsefként írta alá az evangélikus kisgyűlés 1831-es jegyzőkönyvét. Rát Mátyás Evangélikus Gyűjtemény Levéltára [továbbiakban: RMEGYL], I. Gyülekezeti Levéltár, A. Gyülekezeti iratok, 2. Gyülekezeti jegyzőkönyvek és mellékleteik 1703–1995. N[emes] Győri Evangélikus Gyülekezet Jegyzőkönyve [továbbiakban: NGYEGY] az 1830/31-es évre, B 44, o. n. Gyermekai a Bodroghy nevet viselték.
- 4 József testvére, Ádám a RMEGYL NGYEGY 1830/31-es példányát Bodroghy Papp Ádámként írta alá. RMEGYL NGYEGY, 1830/31, B 44, o. n. István is ragaszkodott a Bodroghy Papp névhez, ugyanis az általa írt verseskötet elején Bodroghy Papp Istvánként tüntette fel magát.
- 5 MERÉNYI L. 1896, 145.
- 6 NAGY I. 1862 (IX), 108; KEMPELEN 1911, 284–285. A család nemességére vonatkozóan lásd még például NAGY I. 1858, 147; KŐSZEGHY 1899, 47; BALOGH 1901, 233–234. Címerük: a gömbölyű és vízírányosan kétfelé hasított pajzsot egy farkát szájába vevő koronás kígyó veszi körül; a felső arany udvarban egy egyfejű fekete sas felső teste látható kiterjesztett szárnyakkal, az alsó kék udvarban kettős zöld halmon fiait melle vérével tápláló pelikán fészkel; fölötte jobbról ezüst félhold, balról arany csillag ragyog. A pajzs, vagyis jobban mondva a kígyó feje fölötti sisak koronáján egy szárnyastól kitépett sasláb könyököl, a könyökhajlás fölött arany csillag fénylik. Foszladék jobbról aranykék, balról ezüst vörös. NAGY I. 1863 (X), 266.
- 7 MNL OL A 57 Libri regii (Királyi könyvek) vol. 3. pag. 805. (1564. április 4.)
- 8 Ma Mischendorf. MNL OL A 57 Libri regii (Királyi könyvek) vol. 3. pag. 891.
- 9 Ma Großbachselten. MNL OL A 57 Libri regii (Királyi könyvek) vol. 3. pag. 891.
- 10 MNL OL A 57 Libri regii (Királyi könyvek) vol. 3. pag. 846.
- 11 1566. január 29.: VAGNER 1896, 135–137. 1565. július 25. és július 28.: MNL OL A 57 Libri regii (Királyi könyvek) vol. 6. pag. 241. és vol. 3. pag. 891. A Bodroghy Gergellyel kapcsolatos levéltári források Fazekas István szíves közlései.
- 12 Vízkelethy Jakab és Bodroghy Gergely beadványa II. Miksához, é. n. Österreichisches Staatsarchiv Hofkammerarchiv [a továbbiakban: ÖStA HKA] Hoffinanz Ungarn Nr. 27. Konv. 1574. július fol.

mesek,¹³ 1573-ban és 1575-ben pedig – Vízkelethy Jakabbal együtt – az esztergomi érsek csallóközi prediális nemeseinek nádorává választották.¹⁴ 1576 és 1578 között személynöki ítélőmester Alszászi András személynök mellett.¹⁵

Ezt követően a család sorsáról nincsenek információink. Nem tudjuk, hogy Vas megyében maradtak-e, vagy a Dunántúl más végvidékein keresték a boldogulást. Az is elképzelhető, hogy a környék nagy arisztokrata családjainak (pl. Nádasdy, Batthyány) voltak familiárisai.¹⁶

A családdal kapcsolatos következő adatunk Bodroghy Papp István dédapjához, Péterhez kapcsolódik, aki először a Somogy megyei¹⁷ Nemesdédén élt, majd a család 1785-ben Nagybajomba, nem sokkal később pedig a szomszédos Böhönyére költözött. Nemességüket ott 1795-ben igazolták.¹⁸ De a déli, török pusztította területen az anyai örökség, esetleg házasság révén szerzett birtokok mégsem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, vagy az egykori földek visszaszerzéséhez szükséges összeget talán nem tudták kifizetni, vagy egyszerűen csak anynyira elaprózódtak a birtokok, hogy emiatt dönthetett úgy Péter fia, Mihály – aki a Somogy megyei Basalon öregbíró volt¹⁹ –, hogy a Kemenes vidékére, Uraiújfaluba települ. Testvére, György 1742-ben Szombathelyen mutatta be bizonyáglevelét. A harmadik testvér, Gáspár továbbra is Somogy megyében maradt.²⁰

Miután a nagypapa elhagyta Somogy megyét, az ország nyugati felében nehéz sors állt a család előtt, ugyanis szinte lehetetlen volt számukra a birtokszerzés. A földek mintegy negyede olyan nagybirtokosok kezében volt, mint például a Batthyány, Ostffy, Niczky, Guary, Kisfaludy, Dukai Takács és Mesterházy család, de nem szabad elfeledkezni a szombathelyi püspökről és a szombathely-vasvári székeskáptalanról sem, akik szintén jelentősebb birtokokkal rendelkeztek a megyében.²¹ Ha tudtak is földet szerezni, az kevés lehetett ahhoz, hogy Bodroghy

300–301. MNL OL Magyar Kamarai Levéltár, Litterae ad cameram exaratae (E 41) 1572, Nr. 36.

13 PROKOPP 1982, 18.

14 FAZEKAS 2014, 1142.

15 1576. június 26. MNL OL E 41 1576, No. 186. – 1578. augusztus 11. ÖStA HKA UGB Bd. 400. fol. 259r.

16 Eddigi ezirányú levéltári adatgyűjtésem nem hozott eredményt. Bízom benne, hogy a későbbiekben a Vas és Somogy megyei levéltárakban elvégzendő kutatásaim megválaszolják az ezzel kapcsolatos kérdéseket.

17 Somogy megyei migrációval kapcsolatban lásd SZIJÁRTÓ 2014, 1273–1296; SZIJÁRTÓ 2006; SZIJÁRTÓ 1997, 85–110; SZIJÁRTÓ 1998, 107–142; SZIJÁRTÓ 2010, 445–466.

18 BALOGH 1901, 233.

19 1777-ben két iraton került elő neve, melyen Basal pecsétje szerepelt. NAGY P. 1993, 105.

20 A Bodroghy Papp család somogyi törzsökös és kihirdetett család: 1825–1843, 1754, 1774, 1804. BARANYAI 1914.

21 DOMINKOVITS 1993a, 321–348.

Papp István apja földműves lehessen. Ezért Papp Ádám egy klasszikus, elszegényedett nemesek által gyakran űzött mesterséget, a szabóságot tanulta ki.

Bodroghy Papp István szabómester apját 9, anyját, Szekér Máriát pedig 25 évesen veszítette el.²² Házasságukból kilenc gyermek született, azonban közülük csak hatan éltek meg a felnőttkort:²³ Ádám (1784–1855),²⁴ Julianna (1788–1827 után),²⁵ István (a költő, 1796–1859. április 30. után), József (1799–1860),²⁶ János (1800–1827)²⁷ és Mihály (1792–1865. február 7. után).²⁸

Bodroghy Papp István számára lehetőség lett volna egy mesterség kitanulása vagy éppen kereskedővé válni, de az apa, aki minden bizonnyal látta saját hivatásának korlátait, gyermekei kitaníttatása révén az értelmiségi pálya felé orientálta őket. Tette ezt úgy, hogy szabóként bizonyos fokú egzisztenciát sikerült megteremtene számukra.

A Bodroghy Papp gyermekek útját így fiatalkorukban a szülőkön kívül két meghatározó személyiség egyengette: Károlyi György iskolamester, valamint

- 22 Apa halála: 1806. január 20. Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 229r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. Anya halála: 1822. május 8. Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1805–1853), II. köt., fol. 222r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723.
- 23 Akik meghaltak: József (1787. február 9.–1787. február 20.) Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 15v, fol. 205v. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. József (1791. január 31.–1791. május 23.) Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 35r, 212r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. Éva (1795. augusztus 27.–1795. december 17.) Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 63r, 218v. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723.
- 24 1784. november 25-én született Uraiújfaluban. Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 4v. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. 1855. január 16-án halt meg Győrben. RMEGYL I. Gyülekezeti Levéltár. A Gyülekezeti iratok. 1. Gyülekezeti anyakönyvek 1685–2004. A győri evang. gyülekezet halotti akv. [továbbiakban: csak az anyakönyvet tüntetem fel] VI. (1853–1863) fol. 33v–34r.
- 25 1788. július 12-én született Uraiújfaluban. Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 143v. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. 1827-ben még élt. Evangélikus Országos Levéltár (a továbbiakban: EOL) Székács József bányakerületi püspök hagyatéka, 3,3/14. Utazási töredékek, o. n.
- 26 1799. október 24-én született Uraiújfaluban. Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 156v. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. 1860. február 4-én halt meg Győrben. RMEGYL A győri evang. gyülekezet halotti akv. VI. (1853–1863) fol. 119. Halálhíreről lásd *Győri Közlöny*, 1865. február 7., 48.
- 27 1800. december 31-én született Uraiújfaluban. Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 170v. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. 1827. szeptember 17-én halt meg Mezőberényben. Mezőberény, szlovák evang. vegyes akv. (1785–1832) fol. 122r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2059.
- 28 1792. május 19-én született Uraiújfaluban. Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 43r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. 1865. február 7-én szerepel neve a Hétszemélyes Táblán tárgyalt, özvegyi tartás fizetéséről szóló ügyek között. Hivatalos tudnivalók. *Törvénytársasági Csarnok*, 1865. február 7., 46.

Gödör György evangélikus lelkész. Az iskolamesternek 100 tanítványa volt, aki „Írásra, olvasásra, számvetésre, catechismusra, és historiára, dictumokra” tanította a gyermekeket, mellette vasárnaponként énekelt és orgonált a templomban, valamint virrasztott a lelkész mellett.²⁹ Gödör György 1795 márciusától 1813-ig volt Uraiújfalu lelkésze,³⁰ „Isten igéjét híven hirdeti, minden vasárnap dél előtt prédikáll ...”. Aki nem járt istentiszteletre, „azért intettek, hogy a Szülők is eljőjenek és gyermekeiknek ebben is jó példát mutassanak ...”.³¹

Tanulmányait ezután a soproni evangélikus líceumban folytatta 1808 és 1813 között,³² ahogy azt testvérei közül Ádám és József is tette. A gimnázium választásának több oka lehetett: a magyar nyelvű és szellemű oktatás; a város helyzeti előnye; konviktus híján a magánházaknál való elszállásolás egyet jelentett a német nyelv elsajátításával; saját tanterv; kiváló tanárok.³³ A líceum befejezése után két lehetséges út állhatott Bodroghy Papp előtt: lelkészi vagy hivatali pálya. A lelkészi hivatás azonban a társadalmi presztízszen kívül csak kis eséllyel nyújtott előrelépési lehetőséget (például püspöki rang elérése), valamint jóval szerényebb volt anyagi megbecsültsége is.³⁴ Így a hivatal mellett döntött, először a pozsonyi – talán a kétéves bölcséleti képzés elvégzésére –,³⁵ majd a győ-

29 EOL Evangélikus Egyházlátogatási jegyzőkönyvek, Dunántúli Egyházkerület, Egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1786–1813, Katolikus egyházlátogatások 1698, 1802 Vasi-Felső Egyházmegye, esperesi látogatás. Uraiújfalu (Urai-Ujfalu) 1802. május 31. pag. 15–16.

30 Gödör György (1767–1826) a Zala megyei Szentgyörgyvölgyén született. Nemesdédén, Nemescsón, majd Pozsonyban tanult. 1788. november 25-én Nemesdömölkre került licenciátusnak. Onnan Jénába ment tanulni, miután hazaérkezett, 1793. július 4-én Nemeskéren felszentelték, és szakonyi lelkész lett. 1795 márciusában ment Uraiújfaluba Németh István helyére. HRABOWSKY 1803, 65–66; FABINY 1967, 32; HOLBOK 1893, 9.

31 EOL Evangélikus Egyházlátogatási jegyzőkönyvek, Dunántúli Egyházkerület, Egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1786–1813, Katolikus egyházlátogatások 1698, 1802 Vasi-Felső Egyházmegye, esperesi látogatás. Uraiújfalu (Urai-Ujfalu) 1802. május 31. pag. 14–15.

32 A gimnáziumban tanulók névsora teljességgel megtalálható a soproni Berzsényi Dániel Evangélikus Gimnázium könyvtárában.

33 A későbbiekben bővebben lesz szó Sasfi Csaba és Dominkovits Péter kutatásairól. Vizsgálataik során bebizonyították, hogy a Kemenes vidéki evangélikus ifjak gimnáziumi tanulmányainak megkezdésekor természetes választás volt a Soproni Evangélikus Líceum, a jogakadémiai tanulmányoknál pedig a győri jogakadémia. SASFI 2013; DOMINKOVITS 1993b.

34 Lelkészek jövedelméről lásd KARSAY 1897, 15.

35 Hogy Bodroghy egy évig a pozsonyi jogakadémián tanult, azt a győri jogakadémia bejegyzéseiből lehet tudni. MNL Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára (a továbbiakban: GyMSMGyL) Győri Jogakadémia iratai. Hallgatók összeírása. 1815–1821 csomó. Az 1777 és 1849 közötti pozsonyi jogakadémiai hallgatóság névsorából azonban neve hiányzik, vö. M. NOVÁK 2007. A legújabban megjelent könyvben a szerző szintén nem tüntette fel Papp Istvánnál Pozsonyt, vö. JUHÁSZ 2017, 280.

ri jogakadémiára került,³⁶ ahová már csak Deák Ferenc évfolyamtársaként öccse, József követte.

A korabeli diákok iskolák közötti mobilitása nem szokatlan. Vas megyéből számos példát lehet rá hozni. 1802 és 1810 között a győri jogakadémián 41 fő (59%) csak egy évet, 23 fő (33%) két évet, 5 fő (7%) három évet végzett el. Mindössze egyetlen személy, Sarlai Gábor – Sarlai József, a papkeszi Zichy-uradalom tisztségviselőjének fia – járta ki Győrben a négyéves akadémiát. Bodroghy Papp István tanulmányait közvetlen megelőzően tehát többen (Bezerédy Baltazár és Zsigmond, Cseh József, magyargencsi Hatzkyak) is voltak olyanok, akik hozzá hasonlóan a pozsonyi királyi jogakadémiáról mentek át Győrbe.³⁷

Sopron után azonban hiába volt Bodroghy Papp István számára Győr is meghatározó, az Észak-Dunántúlt öccsével, Jánossal és Józseffel együtt felcserélte az alföldi vidékre, ami a török hódoltság pusztításait több mint egy évszázad alatt sem tudta kiheverni.

A fiatalabb öcs, József, a győri jogakadémia elvégzése után³⁸ először Győrben kezdte meg működését, hiszen első ízben 1824. február 30-án, majd 1825. július 30-án mutatta be nemesi bizonyáglevelét.³⁹ 1825 februárjától aktív tagja lett az evangélikus gyülekezetnek, majd 1833-ban házasságot kötött⁴⁰ Nagy Ludovikával (1816–1885),⁴¹

36 Bodroghy Papp István tanulmányait megelőzően 1802–1810 között 70 Vas megyei diák tanult a győri királyi jogakadémián. Közülük 55 fő (79%) volt katolikus, 12 fő (17%) evangélikus és 3 (4%) református. Az evangélikusok főként Nemesmagasiból, Kemeneshőgyészről érkeztek. Az 1844 és 1848 közötti négy évben 75 vasi diák (8-9%) – főként a kemenesaljai, körmendi, szombathelyi járásokból – tanult Győrben. Közülük 65 fő (86,6%) katolikus, csak 5 fő (6,6%) evangélikus, 1 fő református és szintén 1 fő ortodox vallású volt. 3 fő esetében viszont nem tüntették fel a felekezeti hovatartozást. DOMINKOVITS 1993b, 231–232, 235.

37 Uo., 230–232.

38 JUHÁSZ 2017, 304.

39 MNLGyMSGyL, IV A. 1a/63. (Protocollum comitatus Jaurinensis, 1824.) 1824. február 30. 582. ügy, MNLGyMSGyL, IV A. 1a/64. (Protocollum comitatus Jaurinensis, 1825.) 1825. július 30. 934. ügy.

40 1833. február 13-án kötöttek házasságot Győrben. RMEGyL A győri evang. gyülekezet házassági akv. IV. (1830–1849), pag. 126.

41 1816. április 13-án született Győrben. RMEGyL A győri evang. gyülekezet kereszteleési akv. III. (1801–1829), fol. 110v-111r. Az anyakönyv szerint Szombathelyen halt meg, de Győrben temették el. RMEGyL A győri evang. gyülekezet halotti akv. VIII. (1884–1899), pag. 25. Halálhírét lásd még *Győri Közlöny*, 1885. szeptember 17., szltan. Bodroghy Papp István dédapjának testvére, György 1742-ben Szombathelyen igazolta nemességét, ennek köszönhetően élhettek ott rokonok, akikhez Ludovika élete végén költözött. MNL OL Magyar Kancelláriai Levéltár, Acta generalia (A 39), 1793, No. 303. A költözés Bodroghy József halála, 1860. február 4. után lehetett, amit az is igazol, hogy ez évben került ki a győri Sauerwein nyomdából Römer Flóris *A Bakony, természetrajzi és régészeti vázlat* című munkája, melynek egyik előfizetője volt. HORVÁTH S. D. 2001, 22; RÖMER 1860, 210.

akitől tizenegy gyermeke született: Gyula (1834–1871),⁴² Ilka (1835–1857 után), Mária Ludovika (1838–1840), Dezső (1840), Dezső Elek (1841), Gizella Hedvig (1842–1865),⁴³ Dénes (1844–1900 után),⁴⁴ Jolánta (1845–1846), Oszkár Jenő (1847–1866),⁴⁵ Ilona Emília (1849–1922)⁴⁶ és Ludovika (1855–1916 után).⁴⁷ A család a belvárosban lakott, azonban 1835 körül elhagyták Győrt, és Orosházára költöztek.

Bodroghy Papp István bátyja, Ádám szintén elhagyta Uraiújfalut, és véglegesen Győrben telepedett le, amikor 1811-ben⁴⁸ házasságot kötött a szintén evangélikus vallású Nagy Zsuzsannával (1790–1858).⁴⁹ Újvárosban éltek, gyermekük nem született. Nemességét 1823. október 28-án igazolta a városban,⁵⁰ majd 1843-ban kereskedőként nyert polgárjogot.⁵¹

- 42 Gyuláról azon kívül, hogy vármegyei aljegyző lett, valamint árverési hirdetések aláírójaként szerepelt, az alábbiakat lehet még tudni: 1871. január 25-én megemlíti nevét a Győri Önkéntes Tűzoltóegylet oltóinál mint szakaszvezető. *Győri Közlöny*, 1871. január 26., 35. Továbbá 1870. február 1-jén részt vett a győri kereskedelmi osztály zárt körű táncestélyén. *Győri Közlöny*, 1870. február 1., 45. Halálhíréről lásd *Győri Közlöny*, 1871. április 30., 157.
- 43 Halálhíréről megemlékezett a *Családi Kör* című hetilap: „Bizonyára a föld nagyon sokat veszített, az ég nagyon sokat nyert halála által. Mi ismertük őt, ismertük tiszta, művelt lelkét leveleiből, melyek legszebb emlékeinkül fognak mindenha szolgálni. Béke lengjen hamvaik fölött!” *Családi kör*, 11. sz. (1865): 260.
- 44 Dénes 1870-ben tagja volt a Győri Korcsolyázó Egylet igazgató választmányának. *Győri Közlöny*, 1870. december 18., 425.
- 45 Halálhíréről lásd *Győri Közlöny*, 1866. december 6., 387.
- 46 1873-ban tagként szerepel a Győr városi és megyei Kisdedvedegylet bizottságában. *Győri Közlöny*, 1873. május 22., szltan. 1895-ben az Első Győri Takarékpénztár egyik részvényese. Ekkor már özvegy. *Hölgyek és Urak győri Millenniumi Naptára az 1896. évre*, Győr, 1895, 163. Anyjával Szombathelyre költözött. 1922. március 20-án halt meg Rabl Lajos özvegyeként. MNL GyMSMGyL, XIII. Családok 9. Mayer család iratai. Gyászjelentések, no. 150. Gyermekei: Irma, Ilona, Emil. Valamint *Győri Közlöny*, 1885. szeptember 17., szltan.
- 47 1869-ben jegyet váltott a Győri Jogász-segélyezőegylet „jogász polka” elnevezésű jótékonyági báljára. *Győri Közlöny*, 1869. augusztus 12., 259. 1877-ben helyesen fejtett meg egy számrejtvényt. *Győri Közlöny*, 1877. szeptember 17., szltan. 1895-ben az Első Győri Takarékpénztár egyik részvényese. *Hölgyek és Urak győri Millenniumi Naptára az 1896. évre*, Győr, 1895, 163. 1911-ben a Machlup Adolf üdülőház intézője, ahol 24 lábadozó beteget ápoltak ingyen. *Budapesti Czim- és Lakásjegyzék*. Budapest: Franklin, 1911, 319; Uo., 1912, 336; Uo., 1916, 556.
- 48 Szeptember 18-án kötöttek házasságot. RMEGyL A győri evang. gyülekezet házassági akv. III. (1801–1829), fol. 43v-44r.
- 49 1790. október 18-án született Győrben. RMEGyL A győri evang. gyülekezet keresztelési akv. II. (1783–1800), fol. 54v-55r. 1858. augusztus 12-én halt meg Győrben. Újvárosban a 207. sz. alatt laktak. RMEGyL A győri evang. gyülekezet halotti akv. VI. (1853–1863), fol. 55v-56r.
- 50 MNLGyMSMGyL, IV. A. 1a/62. (Protocollum comitatus Jaurinensis, 1823.) 1823. október 28. 1413. ügy.
- 51 JERFY 1931, 257.

Végül, de nem utolsósorban meg kell említeni Juliannát is, aki miután házasságot kötött Badits Istvánnal, egy időre Bakonyszentlászlóra került, hiszen férje 1826 és 1834 között ott volt tanító. Később pedig, 1834 és 1840 között a bakonycsernyei evangélikus lelkészfeleségek mindennapjait élte.⁵²

B) Mezőberény

*Az Alföld énnékem nem szülötte hazám
Hozzátok vágy a szív és csak felétek ver
Hiszem és reményilem lesz míg olyan idő
Olly kedvező léssen hozzám a' jövőndő
Hogy köztetek lelem én is még helyemet
'S véletek töltöm el boldogabb életet.*

(Bodroghy Papp István: *Tulok Antihoz*)

A török kiűzése után az ország leginkább elnéptelenedett vidékének az Alföld számított, igen ritka volt a településhálózata. Az állam számára azonban fontos lett, hogy az elmozsarasodott vagy éppen kihalt földeket végre megműveljék, az ott élők ezáltal adózzanak és tartósan védhető területeket alakítsanak ki. Ehhez meg kellett teremteni a vármegyei életet, melyhez elengedhetetlen volt elsőként a megye benépesülése, másodsorban pedig a vármegye működéséhez szükséges értelmiség megjelenése.⁵³ Ez a modernizációs folyamat először II. József uralkodása idején vett új lendületet: a bürokratikus úton történő szakszerűsítés magával hozta egy új intézményrendszer, benne új hivatalok és az ehhez szükséges új, „szak tudás alapú” hivatalnoki réteg megjelenését.⁵⁴ Ez figyelhető meg a belső népmozgásban is: északról dél felé mutató irányja során az Alföld délkeleti térségébe (az 1730-ban felállított Csanád és Arad, az 1705-ben újraalakult Békés vármegyébe) a

52 Hogy Julianna Bakonyszentlászlóra került, arról 1827. augusztus 19-én Székács József *Útirajzában* számolt be: „mikor tudtomra adatott, hogy az itt lévő Badits Tiszt(életes) Úrnak felesége, testvére legyen Bodroghi Pap István Úrnak, el nem mulaszthatom, hogy meg nem látogattam.” EOL, Székács József bányakerületi püspök hagyatéka, 3,3/14. Utazási töredékek, o. n. A bakonycsernyei lelkészszégre lásd *A reformációtól napjainkig: Bakonycsernye*. Elérhető: <http://www.szombathely-lutheran.hu/egyhaztortenet/egyhazkozsega51a.html?page=0,2>, letöltés ideje: 2015.06.15.

53 BÓDI 2016, 96–99.

54 VAJNÁGI 2003, 177.

Felvidékről szlovákok érkeztek, és összefüggő telepeket alkottak. A keleti, partiumi területekre értelemszerűen románok telepedtek.⁵⁵ Mellettük a legnagyobb számban németek jelentek meg: először a betelepítés második hulláma (1763–1771) során, majd másodsor II. József alatt (1782–1788) érkezett mintegy 9000 német család az Alföldre. A szlovákok, németek, románok mellett kis számban spanyolok és olaszok is megjelentek.⁵⁶

Békés megyébe az ország más vidékéről a 18–19. század folyamán 356 nemes költözött, akiknek 42,9%-a felvidéki megyékből érkezett.⁵⁷ Ezzel szemben Vas megyéből mindössze 14 személy települt át: 1-1 fő Békésre és Mezőberénybe, 2-2 fő Gyulára és Szentendrásra, valamint 8 fő Orosházára.⁵⁸ Köztük volt Bodroghy Papp István testvéreivel, Jánossal és Józseffel együtt.

A betelepülés azonban korántsem bizonyult ennyire egyszerűnek, hiszen a családoknak birtokokat kellett szerezniük megélhetésük biztosítása céljából. Békés és Csanád vármegyék öthatodát azonban 1723-tól az ott megtelepedett Harruckern család birtokolta, és igyekeztek is egyben tartani a nagybirtokot.⁵⁹ Házasságoknak köszönhetően, melynek során elsőként a főnemesi Wenckheim, Károlyi és Stockhammer család – később pedig például a szintén főnemesi Dessewffy, Apponyi, Eszterházy, Festetics, Kárász, Auersperg, Bolza stb. család – került kapcsolatba a Harruckernekkel, az egyes birtoktestek meginogni látszottak. 1798-ban, elsőként Stockhammer Ferencné Harruckern Mária Anna osztotta öt részre birtokrészét, melyből így négy gyermeke (Ignác, Ferenc, Antónia, Rozália) is részesült.⁶⁰ Ignác fia, Ferdinánd a környék legtehetősebb nemesének számított. 1829-ben 149 hitelezőnek tartozott, 1833-ban már csak 49-nek. A hitelezők között volt Bodroghy Papp József is, akinek és örököseinek 25 ezer forinttal tartozott 1831. szeptember 13-án.⁶¹ Hogy a tékozló nemes fedezni tudja életvitelét és felhalmozott adósságait, elsőként feleségével, Johannával együtt 1832 novemberében eldöntötték a csabai, kondorosi és öcsödi rész eladását, Gyomát pedig egyelőre megtartották.⁶² Az elhúzódó pereskedések miatt Ferdinánd felajánlotta birtokait a saját családjának is megvételre, ők azonban nem tudtak fizetni, ezért nyilván-

55 BÓDI, 2016, 96–99; PALÁDI-KOVÁCS 2005, 223–224. Lásd még ugyanezt más megközelítésben: DÁNYI 2005, 227–232.

56 BÓDI, 2016, 98.

57 SZILÁGYI A. 2011a, 71.

58 Uo., 73.

59 Uo., 66.

60 SZILÁGYI A. 2016, 777–779.

61 SZILÁGYI A. 2018, 183–186.

62 SZILÁGYI A. 2016, 777–779. Gyoma eladására 1839 májusában került sor: Ullmann Franciska kezébe került a család tiltakozása ellenére. Uo., 784–785.

nos árverésre bocsátotta azokat. Ezáltal 1834 márciusában végre olyan személyek is szerezhettek birtokot, akik nemcsak köz- vagy éppen kismemesek voltak, hanem ráadásul az ország más területéről érkeztek, és nem álltak rokoni kapcsolatban a Harruckerekkel.

Közéjük tartozott a Bodroghy Papp család is, mert Bodroghy Papp István testvére, József 1834-ben ún. „első generációs” köznemesként⁶³ tizedmagával megvásárolta a kiárusított birtokok közül Csaba egynyolcad részét a hozzátartozó szentmiklósi majorsági földekkel együtt 114 000 forint értékben,⁶⁴ ami 100–200 hold közötti földnagságot jelentett.⁶⁵ Ezután családjával Orosházára költözött, ahol nem jeleskedett sem vármegyei, sem uradalmi szolgálattal, 1837. április 18-tól 1840-ig csabai járási esküdt volt.⁶⁶ Ám József számára mégsem lehetett olyan kecsgetető az alföldi élet, hiszen 1841. április 7. után visszatért Győrbe.⁶⁷ 1842. január 6-án már ismét a győri evangélikus konvent tagja,⁶⁸ s lánya, Gizella Hedvig szintén a Rába-parti városban született 1842 októberében.⁶⁹ Jószágrészét nem tartotta meg, hanem eladta a Győrben lakó Nagy Sándornak, ő pedig továbbadta Leiningen Lajosnak.⁷⁰

Bodroghy Papp Istvánt József beszélhette rá, hogy hagyja ott Vas megyét, és menjen az Alföldre, először Orosházára, majd öccsével, Jánossal a messzebb lévő Mezőberénybe, ahol 1822-től 1830-ig volt jegyző.⁷¹ Az episztolák tanúsága szerint kezdetben nem szeretett azon a vidéken, kiteszítottnak érezte ott magát:

De engem a' magány, 's melancholia
Öl el, 's zuzott Szivnek hármonia
Az erős szél zaj fuvatja
Ha a' Cserfákat szagatja
Gallait. [...] Fájdalmimban [...]

63 Hányadik generációhoz tartozott birtokvásárlás tekintetében egy család, az nem a család stratégiájától függött, hanem a birtokszerzés lehetőségétől. Bodroghy egy beköltözött család első tagjaként szerzett birtokot. SZILÁGYI A. 2011b, 22.

64 SZILÁGYI A. 2016, 781–782; VÖLGYESI 2002, 224.

65 SZILÁGYI A. 2018, 348.

66 *Jelenkor*, 1837. április 26., sztlan; HÉJJA 2009, 121, 237–238.

67 Egy Pesten felállítandó Kölcsey-szoborra még Orosházáról ajánlott fel 1 forintot. *Pesti Hírlap*, 1841. Tavasz hó [április] 7., sztlan.

68 RMEGYL NGyEGyJK, 1841/42, B 51, pag. 11.

69 Gizella Hedvig 1842. október 17-én Győrben született. RMEGYL A győri evang. gyülekezet keresztelési akv. IV. (1830–1849), pag. 325.

70 SZILÁGYI A. 2016, 789. A csabai birtokokból Bodroghy Papp István is részesült, végleges eladására 1845. március 17–18-án került sor. SZILÁGYI A. 2018, 93.

71 JESZENSZKY 1878, 9.

Szülőföldjével összehasonlítva: „Ott nyögök, itt mulatok, sirok ott vigadok / viszont itt”. Ennek ellenére az Alföld mégis jó választás volt, hiszen az 1820-as évek-től⁷² a gyors felemelkedés lehetőségét kínálta a vármegyei hivatalok mellett a kihelyezett kamarai tisztségek, az uradalmi adminisztráció és nagyobb községek jegyzői állásainak betöltése tekintetében.

A Stockhammer-birtokrészek vásárlói közül három személy sorsa hasonló Bodroghy Pappokéhoz, azonban ők vármegyei és uradalmi szolgálatot is elláttak. Szombathelyi Antal a Heves megyei Poroszlóról érkezett és Bodroghy Papp Józsefhez hasonlóan első generációként vásárolt birtokot 1832-ben.⁷³ A nyitrai Beliczey család az 1740-es években jelent meg a megyében, de harmadik generációként Beliczey József jutott csak földekhez.⁷⁴ Csepcsányi Tamás Turóc vármegyéből érkezett, és első generációként 1813-ban szerzett birtokot.⁷⁵ A földkiárusításoknak köszönhetően így egy olyan, az ország más vidékeiről érkezett köznemesi réteg jelent meg Békés vármegyében, aki nemcsak egyszerűen ott telepedett le életvi-

72 SZABÓ F. 2008, 37.

73 SZILÁGYI A. 2011a, 73, 75. Szombathelyi Antal (1803–1862) római katolikus vallású volt. Jogi tanulmányait Egerben végezte, 1823-ban Pesten tett ügyvédi vizsgát. 1829-ben vette feleségül Kovacsóczy Lujzát, mely házasságból 6 gyermek született. 1827-ben gyomai uradalmi ügyész, 1828-ban tiszteletbeli alügyész, 1831–32-ben táblabíró, 1834-től országgyűlési követ. 1841-ben a selyemtenyészési küldöttség tagja. 1842-ben főügyésznek, majd 1843-ban vármegyei főjegyzőnek nevezték ki. 1846-tól a Körös-szabályozási Társulat tagja, továbbá júliustól alispán. 1849. április 29-én Gyulán ő hirdette ki a függetlenségi nyilatkozatot, és ezután Békés vármegye haditudósítója lett. A szabadságharc bukása után halálra ítélték, de felmentették. Azonban 5 évet Bécsújhelyen ült. Ezután Békés megyei birtokain visszavonultan élt haláláig. HÉJJA 2009, 469–470.

74 SZILÁGYI A. 2011a, 75. Beliczey József (1783–1859) római katolikus vallású volt. Tanulmányait az aradi gimnáziumban végezte. 1824-ben kötött házasságot Lechner Franciskával, mely házasságból 7 gyermek született. Fiai (István és Rudolf) 1841-től a bécsi Politechnikum hallgatói. 1804-től a csabai járásban szolgált. 1805-ben a lovasság másodkapitánya, 1806-ban hadnagy lett. 1807. március 18-án választották országgyűlési követek mellé írnoknak. 1810–1828 orosházi aladószedő, 1813. augusztus 6-án Békés vármegyei táblabíró, 1828–1837 főadószedő, majd a vármegyei kórház gondnoka. 1837-ben beválasztották a selyemhernyó-tenyésztést felügyelő bizottság tagjai közé. HÉJJA 2009, 226.

75 SZILÁGYI A. 2011a, 72, 75. Csepcsányi Tamás (1791 k.–1893 előtt) fivérével, Boldizsárral együtt költözött Békés megyébe. Evangélikus vallású volt. Tanulmányait a debreceni kollégiumban végezte, majd Pesten 1812-ben tett ügyvédi vizsgát. 1813-ban kötött házasságot Zuber Jozefával, akitől két fia (Albert, Gyula) született. Felesége korai halála miatt másodszor is megnősült: Sárközy János Győr megyei lakos lányát, Johannát vette el, azonban tőle 1842-ben elvált. Harmadik felesége 1843-ban Szemere Erzsébet lett. Turóc (1818), Csanád (1825), Bihar, Arad, Csongrád (1828) vármegye táblabírája, Csanád (1813) aljegyzője és tiszteletbeli ügyésze (1813–1825). 1817-től a Stockhammer család tejhatalmú megbízottja. 1818. szeptember 22-én Békés vármegye táblabírájává nevezték ki. 1828. június 15-én táblabíró, 1833. március 12-én országgyűlési követ. 1836. október 29-én a csabai járás rögtönítélő bíróságának elnöke. 1846-tól a Körös-szabályozási Társulat tagja. Értekezése: *Extractus juris hungarici summarius*. HÉJJA 2009, 252–253.

telszerűen (míg a nagybirtokosok főként Budán, Bécsben), hanem tagjai gazdálkodtak, gyakran közszolgálatot is vállaltak, és jóval meghatározóbb szerepet játszottak a nagybirtokosokhoz képest.

Bodroghy Papp József mindezek ellenére mégis a Nyugat-Dunántúl, Győr mellett döntött, Bodroghy Papp István azonban az Alföldön maradt. Ez azzal is indokolható, hogy a Rába-parti városban nem volt egyszerű álláshoz jutni. A 19. század első felében ugyanis szinte csak a tősgyökeres Győr megyei nemesi családoknak sikerülhetett ez: például a Kisfaludyaknak, Kálóczyaknak, Bezerédyeknek, a Torkosoknak, Hunkároknak, Jankóknak stb.⁷⁶ Továbbá uradalmi tisztviselőként is nehéz volt a helyzete egy evangélikusnak, hiszen a legnagyobb birtokosok, így az Esterházy család, a győri püspök és székeskáptalan vagy a pannonhalmi főapát értelemszerűen nem alkalmaztak protestáns tisztviselőket. Józsefnek a házassága és az evangélikus gyülekezetben megszerzett kapcsolati tőkéje által sikerülhetett az előrelépés Győrben. Noha egy időre – talán egy jobb lehetőség miatt – Orosházára költözött családjával, de 1841-ben mégis visszatért a jobb boldogulás lehetősége vagy éppen a honvágy miatt.

Visszatérve figyelme először Győr városának anyagi helyzetére irányult. Ekkor a városban két pénzügyi intézet működött, mely kölcsönöket adott: egyik az 1845-ben létrejött Kölcsönös Biztosító Egylet, a másik pedig az 1844-től működő Takarékpénztár.⁷⁷ De előfordult, hogy ezen intézmények mellett magánszemélyek is felajánlottak kölcsönöket. Erre Bodroghy Papp József is jó példa. A *Hazánk* 1847. évi július 6-ai számában 12 ezer ezüst forintot kínált több évre bérbeadásra.⁷⁸

1848. március 8-ától a rögtönítélő törvényszék póttagja lett,⁷⁹ és az 1848/49-es forradalom és szabadságharc kirobbanása után, mivel egyre ritkábban gyűltek

⁷⁶ Erről lásd DOMINKOVITS 1991, 3–18.

⁷⁷ Győrben a takarékpénztár 1844. október elsején nyílt meg, alapszabályzatát azonban folyamatos módosításokkal az intézet fennállásának 22. évében, 1866. január 29-én fogadták csak el. Alapító tagjai: Toscano József, Hergeszell (Jerfy) Antal, Caneider József, Zittritsch Mátyás, Heuffel Sámuel, Noisser Ernő, Perlaky Dániel voltak. A Győri Első Takarékpénztár elnevezést 1873. szeptember 23-án nyerte el. Az első részvények kibocsátásáról az 1844. augusztus 20-án tartott közgyűlésen tárgyaltak, mely szerint a részvények szövege csak magyar lehet, és a darabszámot (1 darab 100 pengőforintos összegű) 300-ban határozták meg. SZÁVAY 1894, 8–44. József lánya, Ludovika 1895-ben a győri takarékpénztár részvényesei között tűnik fel. *Hölgyek és Urak győri Millenniumi Naptára az 1896. évre*. Győr, 1895, 163. József fia, Dénes pedig 1900. január 1-jén tűnik fel mint takarékpénztári részvényes. SZÁVAY 1894, 81.

⁷⁸ BALÁZS 1980, 87, 306. j. „12000 ezüst ftok egészben vagy részekben, elegendő biztosíték mellett törvényes kamatra több évekre kiadatnak Győrött Bodrohy József h. ügyvéd által.” *Hazánk*, 1847. július 6. melléklap, o. n.

⁷⁹ SÁRY 1978, 110.

össze az evangélikus konvent tagjai, az 1849. december 8-án tartott évfárá közgyűlésen lemondott minden ilyen jellegű egyházi tisztségéről.⁸⁰

C) Mezőberény után

*Hah! Ismét boldogabb érzések ölelnek
Szebb színbe tündöklék életemnek Ege
Napjaim enyelgőbb hajnalokkal kelnek
Ritkulni látszatik vad sorsom fellege.*

(Bodroghy Papp István: *Tulok Antihoz*)

Bodroghy Papp István Mezőberényből 1833-ban Gyomára⁸¹ került uradalmi ügyésznek,⁸² ahonnan 1840 végén, 1841 elején Békésre költözött.⁸³ Itt bekapcsolódott az evangélikus gyülekezet életébe, 1848-ban a békési esperesség konzisztóriumának egyik világi ülnöke lett.⁸⁴ Közben 1834-ben Szarvason is felbukant. Ott január 7-én a Mezőberényben 1802-től működő gimnázium Szarvasra történő áthelyezésére a nagybirtokosok földet, két szárazmalmot és tanári lakások számára építési területet ajánlottak fel. Továbbá a pénzügyi nehézségek elkerülésére alapítványt is tettek, melynek egyik aláírója és támogatója Bodroghy Papp István.⁸⁵ Azonban ez nem bizonyítja, hogy életvitelszerűen olyan hamar áttelepült volna Szarvasra. Minden bizonnyal csak teendői szőlítették oda, ahogy 1837. november 6-án Endrődre is, ahol Stockhammer Karolina és Zsófia képviselője volt, mikor Endrődön néhai Stockhammer Ferenc birtokait osztották fel az örökösök között.⁸⁶

80 EÖTTEVÉNYI NAGY 1905, 193–194.

81 Ma Gyomaendrőd.

82 *Tudományos Gyűjtemény* 17, 12. sz. (1833): 122.

83 1840 novemberében még Gyomáról adakozik egy Mátyás lovas szobor felállítására. *Honművész*, 8(1840)/91, 735. Lásd még: *Jelenkor*, 9(1840)/90, 359; *Hirnök*, 4(1840)/95, o. n. 1841 áprilisában már Békésről adakozott egy Pesten felállítandó Kölcsey-szoborra. Adakozások Kölcsey emlékére. *Pesti Hírlap*, 1841. Tavasz hó [április] 7., 226.

84 SZÉKÁCS 1848, 15.

85 *Szarvasi Főgymnasium története* 1895, 20–31.

86 SZILÁGYI A. 2018, 198–199.

Az idős és magányos Bodroghy Papp élete utolsó éveiben Aradra költözött unokahúgával, Gizellával Bodroghy István nevű unokaöccséhez,⁸⁷ akit 1858. március 21-én Székács József evangélikus püspökhöz intézett levele szerint ki akart házasítani.⁸⁸ 63 éves korában, 1859. április 30-án még szerepel neve az *Űstökös* pankotai előfizetői között,⁸⁹ azonban ez az utolsó adat vele kapcsolatban. Az Uraiújfaluban, 1796-ban született Bodroghy Papp István valamikor 1859. április 30. után halhatott meg az Arad megyei Pankotán.⁹⁰

Az unokaöcs, Bodroghy István, akihez Bodroghy Papp költözött, 1831. november 29-én született Aradon. Már 17 éves korában jogi gyakornok volt, később pedig szülővárosa főjegyzője lett. Az 1840-es években az aradi törvényszékhez került, azonban ott nem volt sokáig bíró, mert hamar Szegedre helyezték.⁹¹ 1843. október 3-án Békés vármegye írnoka lett, és miután ügyvédi oklevelét 1845. december 16-án bemutatta, elsőként tiszteletbeli alügyész, majd a rögtönítélő törvényszék vezető tanácselnöke lett.⁹² Egyik leghíresebb pere bírósági elnökként 1872 decemberében Rózsa Sándor és társai ügye volt Szegeden.⁹³ Közben 1872 és 1877 között az Aradon működő *Fraternitas* szabadkőműves páholy tagja volt.⁹⁴ 1873. június 8-án pedig kinevezték „Szolnoki Kir[ályi]. törvényszéknél megürült elnöki állomásra: Bodroghy István aradi törvényszéki birót, Ki magát a Szegedi bűnfenyítő perek⁹⁵ gyors és megfelelő befejezése kiválóan kitüntette”.⁹⁶

1875. július 13-án kérésére a pozsonyi törvényszékhez került,⁹⁷ ahol a „társaslelettől visszavonulva, teljesen hivatalának szentelte gazdag ismereteit és nagy

87 Gizella 1861-ben Pankotán előfizetője a *Magyar Nők Évkönyve* díszpéldányának, vö. 1. sz. (1861): 218.

88 EOL Székács József bányakerületi püspök hagyatéka, 3/3/24. Székács József levelezése, 10. pallium. Bodroghy István végül csak 1874-ben nősült meg, a házassági szertartást pedig Székács püspök végezte. Lásd erre Bodroghy István levelét Székács Józsefhez. Uo.

89 Unokaöccse, Bodroghy István Pankotán élt 1859. április 30-án. Szerkesztői sub rosa. *Az Űstökös* 1859. április 30., 152.

90 Ma Pâncota (RO). Pankotát támasztja alá a későbbiekben szóba kerülő Székács Józsefhez 1858. március 21-én írt levél is. EOL, Székács József bányakerületi püspök hagyatéka, 3/3/24. Székács József levelezése, 10. pallium. Erről lásd *A tanítványok, Székács József* című részt.

91 *Budapesti Hírlap*, 1888. november 29., 6.

92 Uo.

93 UJVÁRY 2000, 250–270.

94 BERÉNYI 2007, 455–466.

95 Itt feltételezhetően a Rózsa Sándor és társai elleni perre gondolnak.

96 MNL OL W 12 (Minisztertanácsi jegyzőkönyvek) 1873. június 8. Elérhető: https://www.eleveltar.hu/web/guest/bongeszo?ref=TypeDeliverableUnit_cc8fc543-c155-4ff5-a203-59f1e1ee0947&tenant=MNL, letöltés ideje: 2016.01.24.

97 MNL OL W 12 (Minisztertanácsi jegyzőkönyvek) 1875. július 13. Elérhető: https://www.eleveltar.hu/web/guest/bongeszo?ref=TypeDeliverableUnit_cc8fc543-c155-4ff5-a203-59f1e1ee0947&tenant=MNL, letöltés ideje: 2016.01.24.

munkaerejét. A törvényszék kezelését egészen magyarrá tette”.⁹⁸ Valamint az ő indítványára 1878-ban „könyvtári együletet alakítottak”.⁹⁹ 1888-ban 40 éves jubilálása alkalmából „fehér bőrbe kötött díszes üdvözlő iratot nyújtottak át” neki, azonban ezt „szerénysége miatt” csak nehezen fogadta el.¹⁰⁰ 1890-ben nyugdíjba vonult.¹⁰¹

2. Bodroghy Papp István kapcsolati hálója

A társadalmi kapcsolatok hálózatának elemzése az utóbbi időben rohamosan fejlődő kutatási irány, mely számos eredménnyel segíti a gazdasági, társadalmi és művelődéstörténeti jelenségek okainak feltárását.¹⁰² A társadalomtörténetben az 1990-es években jelent meg a szociológiai kutatásokban alkalmazott hálózatelemzés (*social network analysis*) módszertana.¹⁰³

Bodroghy Papp Istvánnal szerencsések vagyunk, mert feltérképezhetjük – ha nem is teljességgel – ismertségi hálózatát (*social network*).¹⁰⁴ Ennek megrajzolásához a szociológia adatgyűjtési módjai közül a leggyakrabban alkalmazott kérdőívet és interjút esetünkben nem használhatjuk, helyette a rendelkezésre álló források elemzése szükséges. Így azonban változó jellegű és rendeltetésű szövegtípusokból kell rekonstruálni a hálót, mely legtöbbször hiányosnak mondható. Bodroghy Papp István esetében még így is sikerült több csoportot feltérképezni: rokoni kapcsolatok, melyek újbóli elemzésétől itt eltekintek, a) fiatalkorát megha-

⁹⁸ *Budapesti Hírlap*, 1888. november 29., 6.

⁹⁹ *Jogtudományi Közlöny*, 1878. december 6., 399.

¹⁰⁰ *Budapesti Hírlap*, 1888. november 29., 6. Erről beszámol még: *Fővárosi Lapok*, 1888. november 29., 2427., *Pesti Hírlap* 1888. december 2., 7.

¹⁰¹ *Budapesti Hírlap*, 1890. június 1., 5. Erről beszámol még: *Budapesti Hírlap*, 1890. július 23., 5., *Pesti Hírlap*, 1890. július 23., 4.

¹⁰² A teljesség igénye nélkül a társadalom- és művelődéstörténet mikrotörténeti kutatásaira koncentráva, melyek ötletet, módszertani lehetőségeket adtak témám vizsgálatához, például: GYIMESI 2016, 425–442; PAP 2016, 468–485; KUJBUSNÉ MECSEI 2019, 131–144; HORVÁTH Gy. Cs. 2018, 65–83; TÓTH Á. 2012, 263–282; TÓTH Á. 2018, 5–27, főként a pozsonyi evangélikus németiségre TÓTH Á. 2017, 96–123.

¹⁰³ Magyar nyelven hálózatelemzési esettanulmányt először Czoch Gábor és Sonkoly Gábor által szerkesztett kötet közölt. *Társadalomtörténet másképp* 1995.

¹⁰⁴ Az ismertségi hálózat olyan közösségi struktúra, mely egyének/szervezetek kapcsolataiból áll. Feladata feltérképezni az egyes elemek közti kapcsolódási pontokat, melyek lehetnek gyenge (például pusztán ismeretség) és erős (például családi, rokoni) kapcsolatok. A hálózat nagysága a szereplők számától függ, sűrűsége pedig a résztvevők közötti összes kapcsolódási ponttól. KÜRTÖSI 2006, 663–685.

tározó tanáregyéniségek, lelkészek, b) tanulótársak, c) patronáltak, d) lakóhelyi ismeretségek. A kutatás során előkerült személyek egy részéről csak kevés adatot találtam. Életük és munkásságuk teljes felkutatása hasonlóan nagy munka lenne, mint a Bodroghy Papp személyére vonatkozó adatgyűjtés, s nem biztos, hogy eredményre vezetne, így jelen munka szempontjából nincs jelentősége.

A következőkben ismertetett személyek és Bodroghy Papp kapcsolata esettanulmányként fogható fel. Hogy a társadalomtörténetben a kisnemességre vonatkozóan következtetéseket tudjunk levonni, és kérdéseket válaszolhassunk meg, mindenképpen szükséges lenne további hasonló kutatásokat végezni.

A) Meghatározó tanáregyéniségek, lelkészek

Bodroghy Papp István nagyapja és még apja is élete egy részét Somogyban, másikat részét Vas megyében töltötte. Ő azonban már Vas megyében, Uraiújfaluban született, ahol elsőként Gödör György adhatott útmutatást a gyermek számára. Az 1795-től 1813-ig Uraiújfalun ténykedő lelkészt szerették a lakosok.

Isten igéjét híven hirdeti [...] Könyörgést tart nyári időben [...] Bibliabéli magyarázatokat tart télen pünkösdig [...] Az új Testamentumot [...] és az ó Testamentumot is magyarázza.¹⁰⁵

Mellette fontos lehetett Gödör barátja, Kis János is,¹⁰⁶ aki ugyan Nemesdömölkön volt abban az időben lelkész, de a kis távolság miatt Bodroghy Pappék átmehtek meghallgatni prédikációit.¹⁰⁷ Elképzelhető, hogy a Soproni Magyar Társaság megalapítója is javasolhatta neki a soproni líceumot. De sokkal valószínűbb az a már többek által kutatott folyamat, mely azt bizonyítja, hogy a vasi evangélikus kismemesi családok fiai számára a soproni líceum, majd azt követően a győri királyi jogakadémia elvégzése jelentette ekkortájt a kitörési lehetőséget.¹⁰⁸

105 EOL Evangélikus Egyházlátogatási jegyzőkönyvek, Dunántúli Egyházkertület, Egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1786–1813, Katolikus egyházlátogatások 1698, 1802 Vasi-Felső Egyházmegye, esperesi látogatás. Uraiújfalu (Urai-Ujfalú) 1802. május 31. pag. 15–16.

106 PAYR 1910, 43.

107 Kis János életrajzára lásd például KEVEHÁZI 1996, 21–22; SZEBIK 1996, 460–463; MAGASSY 1973, 620–622; SZINNYEI J. 1899 (VI), 306–310; NÉMETH Z. 1941, 1–19; KIS 1845; KIS 1846.

108 Lásd később bővebben a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálóját, A diáktársak* című részt. SASFI 2013, 240–242; DOMINKOVITS 1993b.

A *Faragószek* költőjét Uraiújfaluban Károlyi György tanította, aki követte a számára előírt tanítási regulákat, melyek a következők voltak: érdekesen és jó kedvűen tanítani, hogy a gyerekek ne unatkozzanak; gyakori feleltetés és beszélgetés; jó erkölcsre tanítás; tankönyvek magyarázása; a memória gyakorlása; munkára, tisztaságra és egészségre nevelés fontossága; előkelők és szülők tiszteletére nevelés; paraszti féltékenység kiirtása és ha fenyíteni kell, a tanítók ne kegyetlenkedjenek. Károlyi tanított írást, olvasást, számvetést, vallástörténetet, katekizmust, földleírást, természethistóriát, magyar történelmet és törvényeket, természettudományt, valamint levél-, szerződés- és számlaírást.¹⁰⁹

A soproni líceum mint a dunántúli evangélikus oktatás központja volt a következő helyszínen, mely nagyban befolyásolta életútját. Bodroghy Papp 1808-tól 1813-ig volt az iskola tanulója, mikor Karlovánszky Endre (1803–1809), majd Raits Péter (1809–1824)¹¹⁰ volt a rektor.¹¹¹ A soproni gimnázium matrikulája szerint irodalomra Seybold Pál,¹¹² történelemre Rummy Károly György tanította.¹¹³ A kultúrába, irodalomba ott szerethetett bele igazán. A tanulók kiváló nevelés-oktatásban részesültek.¹¹⁴ a tanárok és a licisták egy része külföldi egyetemeken tanult, az 1790-ben megalakult Magyar Társaság révén pedig a felvilágosodás és a

109 KANYAR 1982, 31–33.

110 1763-ban született Győrben. Gimnáziumi tanulmányait Sopronban végezte, majd 1786 tavaszától három évre Jénába ment. 1789-ben hívták meg a gimnázium tanárának, melynek 1796 és 1803, valamint 1809 és 1824 között igazgatója. A Magyar Társaság igazgatásában is részt vett. 1805-től soproni lelkész. 1824-ben halt meg. HRABOWSKY 1803, 18; NÉMETH I. 2005, 115. Kis János így emlékezett meg róla: „a’ jénai egyetemből ekkor jövő ’s azon időtájban megjelent német könyvek’ nem annyira használója, mint nagy kedvelője, ’s többeknek, közülök közös leckéken is felmutatása által legalább címjeiknél fogva velünk megesmertetője. [...] könyvtárában találtattak hasonlóképp figyelmünk’ ’s szeretetünk’ tárgyaivá levének, és sok szépre és jóra tanítottak.” Kis 1845, 49–50.

111 Kis 1845, 48.

112 Haubner Máté későbbi dunántúli egyházkerületi püspök Seybold Pál lányát, Lujzát vette feleségül. KERTÉSZ 2002, 147.

113 Rummy Károly György Szepes megyéből származott, és először Újvidéken tanított. BIERBRUNNER 1902, 218–219. Seybold Pál líceumi tanár retorikai kézikönyvet írt. Poszvek Gusztáv nagyapja, aki maga is soproni líceumi tanár és lelkész lett. *Evangélikus Egyház és Iskola*, 1904. május 12., 238. Feljegyezték róla, hogy tanítási módszereit a maximalizmus jellemezte. Magyarul, németül és latinul adott elő egyszerre, és nem figyelt arra, értik-e mondanivalóját. Így a tehetségesek rengeteget tanulhattak tőle, a gyengébbek azonban lemaradtak. Tapintatlan és heves természete gyakran okozott konfliktust. 1813-ban hirtelen távozott az intézményből. Számos egykori tanítványa verselte ezt meg ódáiban és elégiáiban. FRIED 1979.

114 Bodroghy idején ott tanított Berzsényi Dániel felfedezője, Kis János.

nyelvújítás nagyjaival is leveleztek. A líceum Matthias Lángnak¹¹⁵ köszönhetően kiváló könyvtárral is rendelkezett. A tanárok maguk vásároltak hagyatékokból, vagy diákokra, kereskedőre bízta a könyvek kiválasztását. A 17. századtól a kor színvonalának megfelelően kialakított gyűjtemény válogatott művekből jött létre. A 18. század végén a hatalmas kötetállománnyal rendelkező könyvtárról leválasztották a 10 000 darabos tanári könyvtárat. Az 1885-ös felmérés során 30 000 művet írtak össze.¹¹⁶

A városban kezdtek megjelenni olvasóegyletek, kaszinók, egyesületek, nyilvános intézmények, melyek felkarolták a zenei, színházi, művészeti és a sportéletet. Rendszeressé váltak az operaelőadások, hangversenyek, és itt épült fel 1769-ben az ország első kőszínháza is.¹¹⁷ Sok fiatal, így maga Bodroghy Papp István is egy kis faluból érkezve Sopronban bekapcsolódott a város pezsgő életébe: tanult (németül is), olvasott,¹¹⁸ verseket írogatott, barátkozott és színházba, hangversenyre járhatott. A Magyar Társaságnak nem lett tagja (talán nem tudta megfizetni a tagsági díjat vagy nem tartották elég tehetségesnek), de gimnáziumi éve alatt és után is kapcsolatba került olyan személyekkel, akik tagjai voltak.¹¹⁹ Ez is igazolja majd későbbi megállapításomat, mely szerint kapcsolathálóját nagyban befolyásolta az irodalom és a kultúra iránti elköteleződése, mely tanulmányai alatt vált fontossá számára.

115 1648. július 17-én avatták lelkészé a wittenbergi városi templomban. 1648–1649-ben a wittenbergi városi templom diakónusa. ASZTALOS 1930, 122. Schubert Pál esperes halála után hívták Sopronba. Első istentiszteletét 1650. június 24-én tartotta a soproni Szent Mihály-templomban. PÁYR 1917, 358.

116 MONOK 2016, 36–41.

117 NÉMETH I. 2005, 41–42.

118 Például Dayka Gábor, Csokonai Vitéz Mihály, Czinke Ferenc, Kónyi János, Aranka György, Kisfaludy Károly művei, Tormássy János *Brend Vitéz Árnyéka* fordítása (Kis János adományozta), a *Bertraid és Grimoald, a' Longobárdusok' Királyai* (Kis János adományozta), Gejza László *Szerelmem példája*, Fazekas Mihály *Ludas Matyija*, továbbá Rájnisi József *A magyar helikonra vezérlő kalauz* (Raits Péter adománya), Baróti Szabó Dávid *Ki nyertes az hangmérséklésben?* (Raits Péter adománya), Révai Miklós *Antiquitates Litteraturae Hungaricae* (Raits Péter adománya), Kis János *A magyar nyelvnek mostani állapotjáról* című művek. BODOLAY 1963, 399–401, 416–417.

119 Velük kapcsolatban állhatott: Ádám Ferenc, Árvay János, Áts János, Bárány Boldizsár, Börözt János, Druglányi Dávid, Fülöp Ferenc, Gánt János, Gergár Miklós, Hettyésy László, Horváth János, Karsay Sándor, Kiss József, Kovács Ferenc, Kulmon Ádám, Kutasy György, Lajptzig János, Magassy Dávid, Matkovich Imre, Nagy Lajos, Ódor István, Raits Sámuel, Salamon János, Szabó József, Szabó Péter, Szemerey János, Szita János, Szovják József, Turtsányi János, Vajda Albert, Vidos Antal. Velük biztosan kapcsolatban állt: Gósy Pál 1815–1817 tag, Guoth Lajos 1813–1814 tag, Major Pál 1794–1795 tag, Székács József 1826–1829 tag. BODOLAY 1963, 706–718.

B) A diáktársak

Bodroghy Papp István életében a pályáját elindítókon túl meghatározó szerepet játszottak tanulótársai is, akikkel – noha egy része földije volt – a rendelkezésre álló információk szerint csak a gimnáziumi és jogi tanulmányai alatt került szoros kapcsolatba. Ebbe a csoportba öt személy sorolható: Tulok Antal, Guoth Lajos, Gósi Pál, Szabó Sebestyén és Ferenczy Mihály.

A soproni líceum után az 1802-ben újraindult győri királyi jogakadémia mint a Dunántúl egyetlen ilyen intézménye jó választás volt Bodroghy Papp számára. A Bécs–Pozsony–Győr háromszög egyik csúcsa földrajzilag, gazdaságilag, kulturálisan hasonló adottságokkal rendelkezett, mint Sopron. Bodroghy Papp István itt is láthatott színielőadásokat,¹²⁰ forgathatta a Streibig család 1727–1850-ig működött nyomdájából kikerült könyveket,¹²¹ és járhatott hangversenyekre is. Mivel jogi tanulmányai idején testvérénél lakott, ezért bekapcsolódhatott az újvárosi evangélikus gyülekezet életébe is.

Gósi Pállal a jogakadémián ismerkedett össze, aki egy évvel később, 1817-ben iratkozott be.¹²² Hozzá mindössze egyetlen költői levél szól 1817 karácsonya és 1818. újév napja között. A költő az ünnepeket otthon töltötte, melyet – eltúlozva – száműzetésként élt meg, és sóvárgott Győr után:

Számkivetett küldlek mind én nekik a' ki közöttük
Éltem boldog időt, 's most ide csapva vagyok.
Én, kit előbb a' víg mulatás szent édeni kertje
Győrbe ölelt, és most itt nyögöm ifju korom.

Gösy Pálhoz (21. sz.)

Szabó Sebestyén névnapja alkalmából 1818. január 20-án Bodroghy Papp a köszöntő barátok sorába lép, s az „Élj!” négyszeri ismétlésével kíván barátjának boldog életet, szeretetet és reméli céljainak elérését.¹²³ Őt Győrben ismerhette meg, ugyanis Szabó szintén a jogakadémiára járt, noha jóval korábban.¹²⁴

120 GRÁBICS 1991, 95.

121 HORVÁTH J. 1996, 72; TIMÁR 1930, 179–180.

122 A Győri Jogakadémián az 1817/18. tanévben volt együtt Bodroghyval. MNLGyMSMGYL, Győri Jogakadémia iratai. Hallgatók összeírása. 1815–1821 csomó, valamint JUHÁSZ 2017, 284.

123 A vers részletes elemzését lásd a *Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel és Kis János hatása* című részt.

124 1810-ben volt a jogakadémia hallgatója. JUHÁSZ 2017, 238.

Ferenczy Mihály barátját 1819. szeptember 29-én köszöntötte a költő. A költemény alapjául a *Szabó Sebestyén neve napjára* (27. sz.) írott vers szolgálhatott, Ferenczynek ugyanúgy az „Élj” többszöri ismétlésével kívánt minden jót.¹²⁵

A tanulóársak közül e három személyről tudok a legkevesebbet. Gósi Pál 1847-ben szülőfalujának, a mérgesi evangélikus közösségnek lett az ügyvédje,¹²⁶ és még ugyanebben az évben 10 krajcárt adakozott a pesti árvaház javára.¹²⁷ Szabó Sebestyén a Győről Csesznekre vezető út melletti Gyirótról¹²⁸ származott, 1812 és 1821 között iskolamester volt.¹²⁹ A Ferenczy család Fejér megyéből költözött először Veszprém megyébe, majd 1801. október 28-án hirdették ki nemesi bizonyosságlevelüket a győri közgyűlés előtt.¹³⁰

Tulok Antalról és Guoth Lajosról ennél jóval több adat van, ami annak is köszönhető, hogy költőnk Tulokhoz hét, Guothoz pedig kettő episztolát is írt. Emellett *A' Fűzfás* (18. sz.) című versében Tulokot, a *Pásztori Dallban* (19. sz.) és a *Magasiról való emlékezés* (41. sz.) című versében pedig Guothot említette. Velük már a jogakadémiát megelőzően, a soproni evangélikus gimnáziumban barátságot kötött:

Emlékezz meg mikor
Sopronyba mi együtt nevelkedtünk
Öröm elragadtatás (42. sz.)¹³¹

midőn más lelkeink tündéri álmába
Csak a' gondatlanság bűbája fürdőzött
Tulok Antíhoz (51. sz.)¹³²

– olvashatjuk két, Tulok Antalhoz címzett episztolában.

Tulok Antal 1797. október 17-én született Nemesmagasiban¹³³ Tulok Lajos és Tatai Julianna gyermekeként.¹³⁴ A soproni evangélikus líceum elvégzése után

125 A vers részletes elemzését lásd a *Csokonai Vitéz Mihály hatása* című fejezetben.

126 BARÁTH 1934, 23.

127 *Protestáns egyházi és iskolai lapok*, 1874. április 12., 478.

128 Ma Bakonygyirót.

129 NYULÁSZINÉ STRAUB 2003², 244.

130 SCHNEIDER 1935, 65.

131 *Faragószék*, 149, 42. sz.

132 Uo., 170, 51. sz.

133 Ma Kemenesmagasi.

134 Kemenesmagasi, evang. vegyes akv. (1783–1826), I. köt., pag. 49. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2640.

1816–1817-ben ő is a győri jogakadémián tanult,¹³⁵ majd 1825. április 18-án házasságot kötött Takáts Évával.¹³⁶ Az 1835. évi nemesi összeíráskor lakhelyeként Sárvárt tüntette fel.¹³⁷ 1845-ben pert indított Varga Ferenc szíjgyártó ellen.¹³⁸ 1855-ben egy rövid ideig Győrött tartózkodik,¹³⁹ miközben 1854–1861-ben a kemenesaljai egyházközség számvevője,¹⁴⁰ 1860-ban a kemenesi járás szolgabírája.¹⁴¹ 1862–1863-ban még adakozott a moldva-oláhországi misszó számára egy forintot,¹⁴² néhai-ként pedig feltűnik neve mint adakozó a soproni líceum 1863/64. tanévében.¹⁴³ Tulok Antal 1863. május 30-án halt meg Nemesmagasiban, amiről a *Vasárnapi Ujság* is megemlékezett: „Amint Kemenes-aljáról bennünket tudósítanak, a tavasz folyamán Magasiban néhai Tulok Antal közbirtokos ur elhalálozván, több kegyes alapítványa sorában egy, születése földén létesítendő ovodára jelentékeny pénzüsszeget hagyományozott igazi emberbaráti szeretettel áldozván a népnevelés ügyének ...”.¹⁴⁴ Ez azért nagyon fontos, mert Vas megyében Tulok Antalnak volt köszönhető az első falusi óvoda létrejötte.¹⁴⁵

Guoth Lajos – Tulok földijeként – szintén Nemesmagasiban született 1795. február elsején, Guoth Sándor és Radó Terézia gyermekeként.¹⁴⁶ A matrikulák szerint ő is a soproni evangélikus líceumban tanult, ahol az 1813/14-es tanévben a Soproni Magyar Társaság tagja volt.¹⁴⁷ A líceum elvégzése után Bodroghy Papphoz és Tulokhoz hasonlóan a győri jogakadémiára került 1816-ban, de csak az el-

135 Catalogi Juv[entutis]. Scholl[ae]. Ev[angelicae]. Sopron[ensis]., MNLGyMSMGyL, Győri Jogakadémia iratai. Hallgatók összeírása. 1815–1821 csomó, valamint JUHÁSZ 2017, 282.

136 Kemenesmagasi, evang. vegyes akv. (1783–1826), I. köt., pag. 211. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2640.

137 SCHNEIDER 1937, 22.

138 LENGYEL 1980, 349.

139 *A pesti műegyesület részvényeseinek névsora 1855. évre*. Pest: Trattner Károly, 1855, 102.

140 *Vas Gereben nagy naptára 1854^{ik} évre*. Pest: Landerer és Heckenast, 1854, 177; *Protestáns képes Naptár 1857, 108; A dunántúli ág[ostai]. hitvall[allású]. evangeliomi egyházkerület Nevvara 1861^{ik} évben*. Magyar-Óvár: Czéh Sándor, 1861, 15.

141 *Budapesti Hírlap*, 1860. május 22., 1411.

142 *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 1862. július 13., 918., *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 1863. január 4., 24.

143 A gimnázium alaptőkéjéhez 360 forinttal járult hozzá. *Tudósítvány a dunántúli ág[ostai]. hito[allású]. ev[angélikus]. egyházkerületi Soproni Lyceumról az 1863/64diki tanévben*, közléteszi MÜLLNER Mátyás. Sopron: Romwalter Károly, 1863, 28.

144 Kemenesmagasi, halotti akv. (1857–1895), V. köt., pag. 33., MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2640; *Vasárnapi Ujság*, 1863. szeptember 6., 332.

145 *Vasárnapi Ujság*, 1863. szeptember 6., 332.

146 Kemenesmagasi, evang. vegyes akv. (1783–1826), I. köt., pag. 38. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2640.

147 BODOLAY 1963, 710.

ső évfolyamot végezte el.¹⁴⁸ 1824-ben szombathelyi járási esküdt.¹⁴⁹ 1825. május 23-án vette nőül Tulok Juditot,¹⁵⁰ és 1835-ben már ő is otthon van: Vas vármegye kemenesi járásának alszolgabírája, s ugyancsak szerepel a nemesi összeírásban nemesmagasi lakosként.¹⁵¹ 1848 és 1864 között a nemesmagasi lelkészség felügyelője.¹⁵² 1849-ben vállalja, hogy a Nemesmagasiban építendő kocsmához homokot hozat, illetve 1854-ben a már működő kocsmát haszonbérbe adta az egyik ottani lakosnak, Vargyas Sándornak.¹⁵³ 1869. január 7-én halt meg.¹⁵⁴

Bodroghy Papp István két növendéktársa emellett előfordul előfizetői és adakozó listákban is: Tulok még a líceumban előfizetője lett Pusztai Sándor tanár úrnál a *Monumenta Hungaricának*,¹⁵⁵ illetve 1856-ban Guoth Lajossal együtt a *Színházi Nap-tár* előfizetői között is feltűnik.¹⁵⁶ Guoth emellett 1867-ben 20 krajcárt adományozott a *Vasárnapi Ujság* felelős szerkesztőjének, Pákh Albertnek a síremlékére.¹⁵⁷ 1868-ban pedig a Ludoviceumban tanuló ifjak számára is felajánlott egy kisebb összeget.¹⁵⁸

Tulok Antal és Guoth Lajos először tehát Sopronban, majd Győrben tanult együtt Bodroghy Papp Istvánnal. Mindhárom személy kiválóan példázta azt a két megállapítást, miszerint a korszakban a soproni líceumban és a győri jogakadémián jelentősebb számú Vas megyei diák fordult meg. A líceumba 1812-ben és 1828-ban többen érkeztek Vasból, mint Sopron megyéből. Ezek közül is 1812-ben a Vas megyei Kemeneshőgyész és Nemesmagasi küldte a legtöbb diákot. 1828-ban Kőszegről 9, Nemesmagasiból pedig 5 fő érkezett Sopronba. A számadatok azt tükrözik, hogy Nemesmagasiból rendszeresen érkeztek az evangélikus líceumba, amint azt Tulok Antal és Guoth Lajos példája is megerősíti.¹⁵⁹ A győri királyi jogakadémián 1802–1810 között 70 Vas megyei diák tanult. Közülük 55 fő (79%)

148 MNLGyMSMGYL, Győri Jogakadémia iratai. Hallgatók összeírása. 1815–1821 csomó, valamint JUHÁSZ 2017, 278.

149 HORVÁTH J. E. 1824, o. n.

150 Kemenesmagasi, evang. vegyes akv. (1783–1826), I. köt., pag. 212. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2640.

151 *Hazai 's Külföldi Tudósítások*, 1835. Pünkösdhó [május] 23., 330; *Jelenkor*, 1835. május 23., 331; SCHNEIDER 1937, 72.

152 SZÉKÁCS 1848, 85; *A dunántúli Ágost[ai]. Hitv[allású] evangélikus egyházkerület névtára az 1855–1859dik esztendőre*. Sopron: Romwalter Károly, 1855–1859, 16.

153 HORVÁTH J. 2011, 212–213.

154 Kemenesmagasi, halotti akv. (1857–1895), V. köt., pag. 33. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2640.

155 *Magyar Emlékezetes Írások, II*, öszveszedte 's kiadta RUMY Károly György. Pest: Trattner János Tamás, 1816, o. n.

156 *Hölgyfutár*, 1856. június 10., 474.

157 *Vasárnapi Ujság*, 1867. június 23., 314.

158 *Budapesti Közlöny*, 1868. október 13., 3033.

159 SASFI 2013, 240–242.

tartozott a katolikusok közé, 12 fő (17%) volt evangélikus és 3 (4%) református. Az evangélikusok főként szintén Nemesmagasiból és Kemeneshőgyésről érkeztek. Az 1844 és 1848 közötti négy évben 75 vasi diák (8-9%) – főleg a kemenesaljai, körmendi és szombathelyi járásból – tanult Győrben. Közülük 65 fő (86,6%) katolikus, csak 5 fő (6,6%) evangélikus, 1 fő református és szintén 1 fő ortodox vallású. 3 fő esetében viszont nem tüntették fel a felekezeti hovatartozást.¹⁶⁰

A Tulokhoz és Guothoz írott episztolák és versek időbeli eloszlása egyenetlen. Guoth Lajosnak Bodroghy Papp 1817. szeptember 16-án írt először, majd a Tuloknak szánt *A' Fűzfás* című vers után készült a Guothnak szóló *Pásztori Dall* 1817. november és 1818. január 1. között. Ezt követi még egy episztola 1818. január 1. után. A *'Magasiról való emlékezés* 1821-ben íródott. Az Antinak szóló első vers, *A' Fűzfás* 1817 novemberében készült, az azt követő három episztola pedig viszonylag rövid időn belül született: 1818. január 20. és 1818. decembere között. Némi hallgatás után majd csak 1821-ben olvashatunk két újabb episztolát, melyet újabb szünet követ. Az utolsó két verses levél már az alföldi időket idézi, az első 1822-ből, a második pedig később, 1824. október 15. utánról.

A két barátnak szóló költeményekből végig az egymás iránti tisztelet, igaz barátság, szeretet hangjai olvashatók ki. Helyenként Bodroghy Papp azonban olyanira túlzásba esik, hogy – főleg – Antiját isteninek magasztalja, és a hozzá fűződő érzései elárulják a köztük lévő, már-már az ókori görög philiára emlékeztető kapcsolatot.

Antim! egy Isteni alak ... Te Félisten

Tulok Antinak (30. sz.)¹⁶¹

a' magyar hűség leg főbb polczán álla / Barátom

Tulok Antihoz (51. sz.)¹⁶²

Te voltál Ki engemet

A' jok közül barátjának fogadott

Öröm elragadtatás (42. sz.)¹⁶³

160 DOMINKOVITS 1993b, 231–232, 235.

161 *Faragószék*, 64, 30. sz.

162 *Üo.*, 170, 51. sz.

163 *Üo.*, 149, 42. sz.

A' barátság velem akkor öszve kötött
 Midőn más lelkeink tündéri álmába
 Csak a' gondatlanság bűbája fürdőzött
 Kihez ifjuságom dagadó hevébe
 Midőn elmém tüzes képzelődései
 El-el ragadának az egek egébe
 Mindég hivek voltak szivem érzései.

Tulok Antihoz (51. sz.)¹⁶⁴

szeret azt
 bizonyítja.

Tulok Anti Levelére Felelet (32. sz.)¹⁶⁵

Guothot ezzel szemben mindössze egyszer nevezi félistennek, és jóval kevesebbszer említi fel barátságuk természetét is: „rólam is barátjáról / mint hivenn gondolkozik.”¹⁶⁶ Bodroghy Pappot és Guoth Lajost sokkal inkább a költészet iránti szenvedély kapcsolja össze. Guoth nemcsak a soproni líceumi éve alatt verselgethetett, hanem utána is:

Lantod árkád pásztori dala zeng e?

– teszi fel a kérdést Bodroghy Papp István –

Vagy csupán Hős herosi fegyvereknek
 Szenteled munkád

Guoth Lajoshoz (25. sz.)¹⁶⁷

Kedvesedet Lajosom, 's neki készülő Dallidat itt zengd ...
 ezüst lantod felemelte Te lelked az égbe
 Jöj ide, zengd el most még egyszer Dallodat.

Pásztori Dall (19. sz.)¹⁶⁸

¹⁶⁴ Uo., 170, 51. sz.

¹⁶⁵ Uo., 68, 32. sz.

¹⁶⁶ *Guoth Lajos Barátomnak*, in uo., 16, 8. sz.

¹⁶⁷ *Faragószerék*, 52, 25. sz.

¹⁶⁸ Uo., 41–42, 19. sz.

A költeményekben ezek mellett mindig felsejlik a gyermekkor és a szülőföld iránti szeretet is:

Emlékezz meg emlékezz meg mikor
Sopronyba mi együtt nevelkedtünk
Hazafiak, és a' gyermeki Kor
Rózsa pályáján enyelgett életünk
Emlékezz meg Győrről, 's Magasinak
Minket boldogéttó örömeiről
*Öröm elragadtatás (42. sz.)*¹⁶⁹

... hol ebédeztünk
Mikor Magasiba Györből ki költöztünk
Csikvánd, és Malomsok, Marczaltt, 's a Gentsi
Erdőből a' jó Sziv, 's barátság inte ki
'S ámbár Magasira az éj homályt vetett
'S nem volt az Estvének májusi hajnala
Még is egyenessen hozzátok vezetett
A' magyar barátság vezérlő angyala. ...
a' barátság Csöngére ált ölel
Siettek meg látni szülötte földemet ...
Ujfalut el hagyván vágyok Magasira
*Tulok Antíhoz (68. sz.)*¹⁷⁰

Igy ragyogott dombos emelete
A' Kékellő magányos Ság hegynek ...
Virannyain Guothommál mulattam.
A' Marczalnak szinte így mosolygott
Ingadozó nádja ...
*'Magasiról való emlékezés (12. sz.)*¹⁷¹

Az episztolák legértékesebb részei azok a sorok, amelyekből kiderül, hogy kisnemesként mit gondoltak a nemesi életről, a „Lelket, szivet, elmét fényelő nemes-

¹⁶⁹ Uo., 149, 42. sz.

¹⁷⁰ Uo., 342–345, 68. sz.

¹⁷¹ Uo., 145, 41. sz. Lásd a függelék 12. versét.

ség¹⁷²-ről. Középpontban a virtus, szerelem, barátság hármasa áll, melyek „meny-
nyei véd késérői éltünknek”.¹⁷³ Ezt egészíti ki a haza iránti tenni akarás vágya:
„A’ hazáról érdemi koszorut nyerhetni / Ez valódi remek örökös dicsőség”,¹⁷⁴
mely csak a tudományok, főként a jog elsajátításával, és az azzal való munkával
valósítható meg:

Elménket nemessebb, főbb tudományokkal
Napról napra nagyobb
Tökélyre emelni
Ki lépni a’ csupa ember keskeny körből [...]
a’ magas tudományok között
Tanulni Törvényét ama Jó Hazának
Mellyhez a’ szeretett már ott le kötözött
Midőn még böltsönkben minket ringatának
Tudni nagy őseink ránk miket hagyának
Mi a’ király és a’ Nemzetnek Törvénye.

Tulok Antihoz (51. sz.)¹⁷⁵

A másik oldalon viszont ott a korszak általános nemesi viselkedését magára öltő
férfi, Bodroghy Papp is, aki kártyázik, udvarol és vendégségbe jár.

Estve volt, kártyáztunk itt az Exactornál
Mint illik rendessen néztem a’ Kártyába
Kandikálni jobban tudok sok kántornál.
Egyszer az asszonyság mellém ül mosolyog
Véltem oda jöve majd szerencsét okoz [...]
Másnap a’ Senior oskola dolgába [...]
Ki jött ide holmi teendő munkára
Köztek voltam én is magyaros ruhába
’S vigyáztam a’ papi vitéz taktikára.
Ebédre maradtam, Uri vendég lettem
A’ Kis asszony mellett kaptam gondold helyet.

Tulok Antihoz (70. sz.)¹⁷⁶

¹⁷² *Tulok Antihoz*, in *uo.*, 169, 51. sz.

¹⁷³ *Öröm elragadtatás*, in *uo.*, 147, 42. sz.

¹⁷⁴ *Tulok Antihoz*, in *uo.*, 169, 51. sz.

¹⁷⁵ *Uo.*, 168.

¹⁷⁶ *Faragószék*, 352–353, 70. sz.

A kapcsolat mindkét személlyel kétirányú lehetett, hiszen Tulok „bús levelemre felelt”¹⁷⁷ ... Azt irod”¹⁷⁸, és Bodroghy Papp egyik episztolájának is a *Tulok Anti Levelére Felelet* címet választotta. Guoth is „Azt írja ... Azt írja ... De azt írja”.¹⁷⁹

A *Faragószerék* szerint tehát Guothtal az alföldi költözés előtt megszakadhatott Bodroghy Papp kapcsolata, azonban erre más bizonyíték nincs. Tulokkal minden bizonnyal talán az utolsó neki szóló episztola után is megmaradhatott a barátság. A jogakadémián szerzett ismeretségek, így a Gósi Pállal, Szabó Sebestyénnel és Ferenczy Mihállyal kötött barátság csak időleges lehetett, és nem is volt olyan elmélyült, mint Tulok Antallal és Guoth Lajossal, hiszen hozzájuk csak egy-egy verset írt.

Az alábbi táblázat, mely a későbbiekben szóba kerülő verseket is tartalmazza, a barátokhoz írt alkalmi verseket és episztolákat rögzíti a kötetbeli sorrendjük és keletkezésük alapján.

VERS, EPISZTOLA	KÖTETBELI HELY	KELETKEZÉS IDEJE
<i>Guoth Lajos Barátomnak</i>	8.	1817. szeptember 26.
<i>A' Füzfűs</i>	18.	1817. október 13. után
<i>Pásztori Dall</i>	19.	1817. október 13. után és 1818. január 1. között
<i>Gösy Pálhoz</i>	21.	1817. október 13. után és 1818. január 1. között
<i>Guoth Lajoshoz</i>	25.	1818. január 1. után
<i>Szabó Sebestyén Neve Napjára</i>	27.	1818. január 20.
<i>Tulok Antinak</i>	30.	1818. január 20 és 1818. december között
<i>Tulok Anti Levelére Felelet</i>	32.	1818. január 20 és 1818. december között
<i>Tulok Antihoz</i>	34.	1818. január 20 és 1818. december között
<i>Szabó Sebestyénynek</i>	37.	1819. szeptember 29. előtt
<i>Ferenczy Mihálynak</i>	38.	1819. szeptember 29.
<i>'Magasiról való emlékezés</i>	41.	1821
<i>Tulok Antihoz</i>	43.	1821
<i>Tulok Antihoz</i>	51.	1821
<i>Horváth Mihályhoz</i>	54.	1821
<i>Tulok Antihoz</i>	68.	1822
<i>Méltóságos B. Orczy Theresia Neve Innepére</i>	69.	1824. október 15.
<i>Tulok Antihoz</i>	70.	1824. október 15. után

¹⁷⁷ Tulok Anti Levelére Felelet, in *uo.*, 68, 32. sz.

¹⁷⁸ Tulok Antihoz, in *uo.*, 351, 70. sz.

¹⁷⁹ Guoth Lajos Barátomnak, in *uo.*, 17, 8. sz.

C) A patronáltak

Bodroghy Papp István a tanulótársainak írott verses leveleiben gyakran panaszkolta, hogy nem szeret az Alföldön lenni, száműzöttnek érzi magát azon a vidéken. A rendelkezésre álló kevés forrás szerint azonban mégis jól beilleszkedett, főként Mezőberényben. A török hódoltság miatt elnéptelenedett mezőváros az 1720-as évektől kezdett újra benépesülni. Németek, szlovákok és magyarok érkeztek, akik a 19. század végéig elkülönülve éltek: a szlovákok a település északi, a magyarok a déli felén, a németek pedig középen.¹⁸⁰ Amikor Bodroghy Papp Mezőberénybe költözött, a lakosság többségét, 44,2%-át a szlovákok tették ki, akik kultúra-meghatározó tényezővé váltak: főként nyelvüket igyekeztek őrizni a Felvidékről érkezett lelkészek és tanítók által. Ez azonban a mezőberényi gimnázium létrejöttével (1802) megváltozott, hiszen más nemzetiségű diákok is érkeztek a mezővárosba, és ezáltal elsőként ott, 1822-től vezették be a magyar nyelvű oktatást.¹⁸¹ A város evangélikusai főként németek és szlovákok voltak, a magyarok leginkább a református vallást követték. Bodroghy Papp István evangélikusként a nagyobb, szlovák közösséghez tartozott, amire bizonyíték János testvére halála, akit a szlovák anyakönyvbe jegyezték be.¹⁸²

Bodroghy Papp egyik jeles támogatója lett a gimnáziumnak, s patronáltjainak gyakran mesélt a nyelvújítás előnyeiről és szükségességéről. A patronáltak közé négy személy sorolható: Székács József, Sárosi Gyula, Szakál Lajos és feltételezhetően Haan Lajos.

a) Székács József

A Székács család Liptó megyéből származott, de Székács József 1809. február 2-án már Orosházán született. Iskolai tanulmányait először ott kezdte meg, és mivel kiváló eredménnyel végzett, tímármester apja Tótkomlóra küldte szlovákul tanulni. Az apát a mezőberényi gimnáziumra – ahova a „kis Jóska” 1820 és 1826 között járt – az orosházi lelkész, Szigethy János beszélte rá. Mezőberényben tehetségére felfigyelve Bodroghy Papp István állt mellé pártfogóként, s meggyőzte a soproni gimnázium előnyeiről. Ott Székácsot 1827-ben a Soproni Magyar Társaság tagjává is választották.¹⁸³ A gimnázium elvégzése után Rudnán a 12 éves Nikolič Péter

180 CSETE 2000, 197–198.

181 NOVÁKNÉ PLESOVSKI 2008, 679–684.

182 Mezőberény, szlovák evang. vegyes akv. (1785–1832) fol. 122r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2059.

183 A soproni gimnáziumban eltöltött éveiről lásd FRIED 1966, 78–81.

nevelője lett, mivel együtt sikerült eljutnia először Karlócára, ahol görögül és szerbül tanult. Majd 1831–1833-ban Pestre követte, ahol megismerkedett az irodalom néhány jeles képviselőjével: Bajza Józseffel és Toldy Ferencsel. 1833–1834-ben Eperjesre mentek jogot tanulni, ahol Székács József a Magyar Társaság elnöke lett.¹⁸⁴ 1835 elején Taubner Károly¹⁸⁵ a család intézőjénél és rokonánál, Schewics Jánosnál megvádolta Székácsot, hogy szemet vetett tanítványának édesanyjára, emiatt 1835. február 24-én az ifjú elhagyta a Nikolič-házat, és külföldi tanulmányútra ment.¹⁸⁶ Berlinben bölcseletet és teológiát hallgatott, majd miután oklevelet szerzett, bejárta Hollandia, Németország és Anglia egyes vidékeit.¹⁸⁷

1836 karácsonyán visszatért Pestre, és Lang Mihály,¹⁸⁸ az evangélikus közösség lelkésze felkérte, hogy tartson magyar istentiszteletet, majd lelkésszé választották.

A rendes papok magyarul nem tudnak, vállalnám el a magyar prédikáció tartását. Megjegyeztem, hogy én nem annyira papi, mint tanári pályára készültem, de ők viszont azzal válaszoltak, hogy [...] nekik inkább ily pap kellene. [...]

Febr. 2-án beszédet csakugyan megtartottam, kevés, de válogatott közönség előtt. [...] 1837. jún. 11-kén volt aztán a választás, hol 78 szavazat közül 74-nek szavazatával én választattam lelkésszé.¹⁸⁹

Pesti lelkészi évei alatt jó viszonyt ápolt Mária Dorottya főhercegnővel, aki nagy összeggel támogatta az evangélikus iskolákat, s az 1838-as árvíz idején ruhákat, élelmiszert, gyógyszereket adott a károsultaknak. Ő hívta életre 1859-ben a 100 fő befogadására alkalmas Evangéliumi Árvapártoló Egyletet (később Protestáns Országos Árvaház). Gyakran gyűlt össze Székács József és Bauhofer György evangélikus, Török Pál református lelkész és baptista felesége, Rakhel Allmut a Sándor-palota nádorné által biztosított termében is, hogy előkészítsék a magyar protestáns felekezetek szorosabb kapcsolatának kiépítését.¹⁹⁰ Ennek egyik eredményeként 1842. április 7-én megjelent Székács és Török szerkesztésében a *Protes-*

184 Székács József *visszaemlékezései* 2008, 63–79.

185 Taubner Károly (1811–1888) evangélikus lelkész, tanár, tábori lelkész. 1837-től Pesten gimnáziumi igazgató, 1838-tól Mária Dorottya udvari lelkésze. 1843-tól tábori lelkésszént Itáliába helyezték. Veronában halt meg. Uo., 306.

186 Uo., 86–87.

187 Járt például Hamburgban, Londonban, Kölnben, Rotterdamban, Frankfurtban, Weimarban, majd 1835. október 9-én megérkezett a lipcsei egyetemre. Ott 2 és fél hónapot töltött, és onnan indult haza. Uo., 91–103.

188 Lang Mihály (1803–1874) 1832 és 1874 között a pesti evangélikus egyház német lelkésze. Uo., 292.

189 Uo., 104–107.

190 FABINY 1997², 58–59.

táns *Egyházi s Iskolai Lap* első száma, amit 1848. december 13-án „A haza veszélyben van!” jelmonddal megszüntettek.

Székács József a püspökökhöz¹⁹¹ hasonlóan 1848-49-ben a szabadságharc mellé állt,¹⁹² ezért 1849-ben az Alföldön bujkált. 1859-től, a protestáns pátens kiadása után¹⁹³ újra hallatta hangját. Főként a magyar gyülekezet létrehozásán fáradozott. 1860. július 17-én a bányai egyházkerület püspökévé választották:

1860. jul. 17–19-diki napokban tartott kerületi gyűlésen már a superintendens megválasztva és jul. 19-kén beiktatva is lett 175 szavazat közül 150 esvén reám. ... Engemet az egyetlen élő superintendens, a sokat szenvedett Haubner¹⁹⁴ szentelt fel jul. 19-kén.¹⁹⁵

1865 decemberében az orosházi választókerület országgyűlési képviselőjévé választották, 1869-ig töltötte be a tisztséget. 1872. január elsején lemondott püspöki hivataláról, és 1876. július 2-án elhunyt.¹⁹⁶

A Bodroghy Papp István és Székács József között kialakult több évtizedes barátság Major Pálnak – róla a *Lakóhelyi ismeretségek* részben lesz szó – volt köszönhető, akit a mezőberényi gimnázium megalakulása után, mivel nagy szerepe volt annak létrehozásában, a diákok minden évben verssel köszöntöttek. Az 1825/26. tanévben Székácsra esett a választás, aki magyarul és latinul is megfogalmazta üdvözlőversét. Mivel Majornak ez nagyon tetszett, meghívta magához a fiatal tehetséget ebédre, ahol Bodroghy Papp István is jelen volt.¹⁹⁷ A fiatal diákra „Bodroghy [...] ki szép fiatal ember volt”,¹⁹⁸ mély benyomást tett, mely kölcsönössé vált, és az

191 Haubner Máté (dunántúli), Pák Mihály (tiszai), Szeberényi János (bányakerületi), Stromszky Sámuel (pozsonyi). *Székács József visszaemlékezései* 2008, 60–61.

192 Azért is meghurcolták, mert Döbrentei Gábor temetésén azt mondta, hogy olyan temetőben nyugszik majd Döbrentei teste, ahol a szabadságharc hőseit is eltemették. Uo., 64.

193 Az állam és a protestáns egyházak viszonyát szabályozó császári rendelet 1859. szeptember 11.–1860. május 1. között. Megszüntette a protestáns egyházak önigazgatását. A tisztségviselőik, lelkészeik, falusi tanítók megválasztása is a kormányhatóságoktól függött. Zsinatok összehívását 6 évente úgy engedélyezték, hogy határozataikhoz uralkodói jóváhagyás kellett. A magyarországi 559 evangélikus gyülekezetből 333 elutasította, 223 viszont elfogadta a pátens döntését. Az evangélikus Benedek Lajos tábornagy javaslatára a bécsi kormány visszavonta a pátens, és az 1791. évi állapotokat állították vissza. FABINY 1997², 64–66.

194 Haubner Máté (1794–1880) 1829-től a győri gyülekezet lelkésze, 1846-tól a dunántúli egyházkerület püspöke. A szabadságharc után börtönbe került. 1860-tól lehetett újra püspök, melyről 1866-ban lemondott. *Székács József visszaemlékezései* 2008, 285.

195 Uo., 219.

196 ZSILINSZKY 1909, 3–48; ELEK 1994; SZIGETHY 1936, 18–20; FRIED 1989, 78–81; FRIED 1987, 50–51.

197 ZSILINSZKY 1909, 11; IRÁNYI 1973, 14.

198 *Székács József visszaemlékezései* 2008, 37.

ebéd után a költő többször elhívta magához Székácsot. Ezek a látogatások – ahogy Székács önéletírásában fogalmazott – „igen nagy befolyással voltak jövőmre”. Hiszen Bodroghy Papp István javaslatára választotta a soproni líceumot: „minden esetre menjek és pedig Sopronba. [...] Az én szívem Sopron felé jobban vonzott, mert Bodroghy telebeszélte fejemet, hogy csakis az a magyar gymnasium.”¹⁹⁹ Ehhez támogatásként még 100 Ft-ot is adott.²⁰⁰

Barátságuk egészen Bodroghy Papp haláláig megmaradt, hiszen a megismerkedés után 33 évvel levelet váltottak – a már korábban említett – unokaöcs kiházasításának ügyében.²⁰¹

Mártius hó 21 1858 Arad

Tisztelendő Ur

Kedves Drága Uram Öcsém!

Tökéletes meg győződéssel, és tellyes bizodalommal írja egy régi már el is öregedett esmerőse ezen kérő sorokat mellyeknek foglatatja házassági tárgy. Meg ne szeppennyen nem én vagyok a házasulandó mert mikor az embernek a' viszonságos sorsal járó idő 61. évet nyomott a' nyakára – nem a menyasszony nyoszolya hanem a' koporsó lebeg szeme előtt. A' dologra tehát.

Az Arad megyei Pankotai Járásban segéd Biró Bodroghy István attyáróli unoka öcsémet szeretnénk megházaséttani. Az ifjú 26. éves egészséges, – inkább magas, mint alacsony termetű nem kellemetlen ábrázatu, nem is minden vagyon nélkül való. Munkássága, szorgalma, becsülete, maga viselete által Elöl járóinak tökéletes meg elégedése bíró 's ennélfogva a' M. miniszterségek előtt is az első sorába jegyzett – nem kártyás, nem pazarló, nem iszákos egyként az a' kiért kéresemet teszem. Mint – kérlek drága Uram Öcsém – megy elve' tárgyban Pestre is, a' felelet rövidesen ez – Aradon, 's környékén részünkről való olly feleség kit neki ohajtanánk – nincsen.

A' miben meg kívánnánk a' kituli azonságot egészséges test alkotást, jó nevelést, takarékoságot, és – pénzt vagy jószágot, de h a' latin öt p-t meg ütné sem bánnánk, t.i. Sit pia, sit prudens, pulchra, pudica, potens.²⁰²

E' dologbeni eljárádt Drága Uram Öcsémnek ki terjedet esmeretességén alapuló tapasztalására, bölcs bé látására és czélarányos tapintatára bizván kéresemet meg

199 Uo.

200 ELEK 1994, 17.

201 EOL, Székács József bányakerületi püspök hagyatéka, 33/24. Székács József levelezése, 10. pallium.

202 Vándoridézet, magyar fordítása: „Legyen jámbor, szép, dús, de szemérmes, okos.” ASZALAY József. *Szellemi omnibus kéjutazásra az élet utain, II.* Pest: Geibel Ármin, 1856, 135.

nyitva, tudósértésán minél előbb el várva minden jókk kívánása után szeretettel maradtam

Aradon, március hó 21^{én}, 858.

Mindég jót kívány

ör. Bodroghy István

A levélből egyértelműen kiolvasható annak a baráti szeretetnek a hangja, mely Mezőberényben kezdődött a fiatal diák és mentora között, s nem kopott meg az immár öreg Bodroghyként aposztrofált tanácsadó és az akkor már egyházkerületi főjegyző között, aki – a levélváltáskor – talán szuperintendensi álmait dédelgette. A kérésből kiolvasható jókívánások és a személyes hangvétel mind azt sugallják, hogy a megszólaló és megszólított az elmúlt három évtizedben tarthatták egymással a kapcsolatot.

1827-ben Székács József több barátjával egy dunántúli utazásra indult, aminek fontosabb élményeit Útirajzában rögzítette. Augusztus 19-én a következő bejegyzés olvasható:

19dikén [...] Sz.[ent]Lászlóra értünk. Itt az ujonnnati épített fürdőházat vettük szemlélőre, melly noha közel sinsz az Ugodihoz, az épületekre való nézve, de vize igen ditsértetik. Midőn éppen induló félben volnánk tudomra adatott, hogy az itt lévő Badits Tiszt[eleles] Úrnak felesége, testvére legyen Bodroghi Pap István Úrnak, el nem mulaszthatom, hogy meg nem látogattam azt. Innét a Bakonyon keresztül Cseszneknek vettük utunkat.²⁰³

Ezután tiszteletből Székács még egy költeményt is írt *Bodroghy István Úrhoz* címmel,²⁰⁴ mely talán eljutott a címzetthez is.

Százszor kérdeztem él e' Bodroghy?
 'S Berényben él e vagy Magyar hazánknak
 Más tartományin járja életét?
 'S költői lelkű Kérink úgy felelt
 Mint óhajtám. – ah tisztelt Bodroghym!
 Zavartalan magányom' csendiben
 Melly gyakran szállnak hozzád képzetim
 Rokon Kérim írt, – 's írt felőled is

²⁰³ EOL, Székács József bányakerületi püspök hagyatéka, 3,3/14. Utazási töredékek, szltlan.

²⁰⁴ Uo., 3,3/13. Iskolai jegyzetek, o. n.

'S neveddel feltűnt emléked szívemben

'S emlékeddel gyermek koromnak éví.

A vers a kirándulás (1827. augusztus 19.) és Székács mezőberényi tanárának, Benka Ádámnak²⁰⁵ a halála (1829. február 19.)²⁰⁶ közti időszakban született. A régi találkozás emlékét sugalló sorok miatt inkább az 1829. februári dátumhoz esik közelebb, hiszen Székács 1826-ban hagyta el a mezőberényi gimnáziumot.

Székács József tisztelte és szerette egykori pártfogóját, aki nagyban támogatta abban, hogy eljusson Sopronba, ahonnan egyenes út vezetett számára a főbb egyházi méltóságok elnyeréséig. Bakonyi kirándulásuk alatt is eszébe jutott, és költeményével kiváló tanára, Benka Ádám mellé emelte. A források alapján tehát valószínűsíthető, hogy Székácsnak a mezőberényi gimnáziumból való távoztása után is tarthatták a kapcsolatot, de az előbb bemutatottakon kívül más nyomát ennek nem találtam.

Székács József és Petőfi Sándor között is baráti viszony lehetett. Első találkozásukra a pesti evangélikus gyülekezetben kerülhetett sor, miután Petőfi Sándort 1833. augusztus 27-én felvették a pesti evangélikus gimnáziumba. Székács pedig 1837 nyarán a gyülekezet lelkésze lett. Ezután 1845. január 9-én a 15 éves Csapó Etelke, a *Cipruslombok Etelke sírjáról* ihletője, Petőfi jegyese felett ő mondott gyászbeszédet a Deák téri templomnál, ahol a költő is jelen volt. De Székács József tette el Petőfi mindkét szülőjét is.²⁰⁷

b) Szakál Lajos és Sárosi Gyula

Szakál Lajos és Sárosi Gyula²⁰⁸ unokatestvérek voltak, ráadásul egy napon is születtek: 1816. február 12-én. Szakál Köröstarcsán látta meg a napvilágot; családja nem sokkal előtte, 1808 körül települt Békés megyébe. Apja, Szakál Ferenc 1808. március 14-étől a vármegyei kancellária gyakornoka volt, 1809. április 20-án pedig napidíjas írnoki állásra nyert felvételt. 1809. június 2-án vármegyei kancellistának nevezték ki, 1821 és 1835 között pedig köröstarcsai jegyző volt.²⁰⁹ Szakál gimnázi-

²⁰⁵ 1816–1829 a mezőberényi gimnázium igazgatója, Eperjesről érkezett paptanár. Német egyetemeken tanult. NÁDOR 1934, 35.

²⁰⁶ Székács József *Benka halálára* című verse az első nyomtatásban olvasható műve, mely 1830-ban a *Koszorúban* jelent meg.

²⁰⁷ KERÉNYI 2008, 35–36, 161–162, 445–446.

²⁰⁸ Róla lásd még ELEK 1991, 26–42; ELEK 1985a, 118–140.

²⁰⁹ HÉJJA 2009, 457.

umi tanulmányait a mezőberényi gimnáziumban kezdte 1825/26-ban,²¹⁰ majd ezután reformátusként a debreceni kollégiumban folytatta. A gimnázium elvégzése után ő is a jogot választotta, 1835-ben iratkozott be az eperjesi kollégiumba.²¹¹

Sárosi Gyula az Arad megyei Borossebesen született; ők Szakálékhoz képest valamivel később, 1819-ben jelentek meg Békés megyében. Apja korai halála miatt édesanyja újra házasodott Szánthó Pál békési nótáriussal, aki miatt Füzesgyarmatra költöztek.²¹² Végig a mezőberényi gimnáziumban tanult, és az unokatestvérek Eperjesen találkoztak újra, ahova Sárosi Gyula 1833-ban iratkozott be szintén jogot tanulni.²¹³

Az egyetem elvégzése után Szakál Lajos 1837-ben a tiszántúli kerületi királyi ítélőtábla esküdtje lett Debrecenben.²¹⁴ 1840. szeptember 24-én tett ügyvédi vizsgát Pesten, és nem sokkal ezután, november 25-én három évre alügyésznek nevezték ki Békés vármegyében. A Wenckheim családdal végig jó viszonyt ápolt, és velük együtt sokat tett Gyuláért. 1839-ben Wenckheim Béla²¹⁵ titkáráként részt vett az országgyűlésen, 1843-ban vármegyei aljegyzővé, 1848. június 24-étől 1849-ig pedig főjegyzővé lépett elő. 1844-ben kötött házasságot Tormássy Máriával, két gyermekük született.²¹⁶

A szabadságharc idején tagja volt a Békés vármegyei nemzetőrségnek, majd a szabadságharc bukása után visszavonultan élt, gazdálkodott.²¹⁷ A kiegyezést megelőzően újra előtérbe került, de inkább a közgazdaság iránt kezdett érdeklődni: 1860-tól részt vett a Szolnok-aradi és az Alföld-fiumei vasútépítő bizottságban,

²¹⁰ Uo., 457.

²¹¹ DUROVICS-KÓNYA 2015, 330.

²¹² ELEK 1985b, 143.

²¹³ DUROVICS-KÓNYA 2015, 315.

²¹⁴ HÉJJA 2009, 457.

²¹⁵ Wenckheim Béla (1811–1879) Wenckheim József (1778–1830) és Orczy Terézia (1790–1875) fia. 16 évesen elvégezte a jogot, 1831-ben Pesten tett sikeres ügyvédi vizsgát. 1831-ben Veszprém vármegye táblabírája, 1831. október 26-tól Békés vármegye tiszteletbeli aljegyzője. 1832. októbertől táblabíró. 1837. áprilistól másodalispán, 1839. május 16-tól Békés országgyűlési követe. 1840. november 3-án minden hivataláról lemondott, de 1843. április 19-én újra megválasztották országgyűlési követnek, de december 11-én lemondott. Az 1845. december 7-én Szarvason megalakult Körös-szabályozási Társulat alelnöke, 1846-tól elnöke lett. 1848. április 21-én Békés vármegye főispánja, 1848. június és szeptember között István főherceg ideiglenes főudvarmestereként járt Bécsben. Kiállt a szabadságharc ügyéért, kiállított egy honvédszászlóalj, és tetemes anyagi hozzájárulással is támogatta az ügyet, emiatt külföldre menekült. Uo., 513–514.

²¹⁶ HÉJJA 2009, 457; DANKÓ 1961, 6–7.

²¹⁷ DANKÓ 1961, 6–7.

1863-ban pedig társaival, Wenckheim Lászlóval²¹⁸ és Bodoky Károllyal²¹⁹ együtt megszervezte a Békés Megyei Takarékpénztári Egyesületet.²²⁰ 1865-ben még Békés város országgyűlési képviselője lett, de a kiegyezés után minden hivataláról lemondott, köztisztviselői állást pedig többet nem vállalt. Édesanyjával és nővérével Köröstarcsára költözött, ahol haláláig, 1875. február 16-ig gabonakereskedéssel foglalkozott.²²¹

Sárosi Gyula az egyetem után az eperjesi gimnáziumban maradt, ahol magyar nyelvet tanított.²²² 1838-tól Sáros vármegyei aljegyző, 1840-től aradi váltótörvényszéki jegyző, 1842-től Arad vármegyei táblabíró, 1842. május 17-én pedig Békés vármegye táblabírájává nevezték ki.²²³ Miután 1849-ben kiadta *Arany Trombita* című verses politikai röpiratát,²²⁴ bujdosni kényszerült. 1850-ben Bittó Sándor lelkész házában húzta meg magát Komádiban, majd Pájer Antal lelkésznél Tiszafüreden. Utóbbi tanácsára Gyöngyösre ment, ahol Sorsich Albert álnévvel tanított, és szívesen látott vendége volt az előkelő urak társaságának. Többször találkozott Vachott Sándorral,²²⁵ vala-

218 Wenckheim László (1814–1879) Wenckheim József és Orczy Terézia fia. 1845-ben vette feleségül Szapáry Franciskát, házasságukból négy gyermek született. 1837. április 18-án Békés vármegye táblabírájává nevezték ki, 1840-ben a helytartótanácsnál tiszteletbeli fogalmazó. 1841. december 10-én a Békés megyei selyemtenyészési küldöttség egyik tagjának választották, s ugyanebben az évben a békési járási újoncsorhúzási bizottság elnöki tisztét is viselte. 1846-tól a Körös-szabályozási Társulat végrehajtó választmányának tagja. HÉJJA 2009, 516.

219 Bodoky Károly (1814–1868) Bodoky Mihály Békés vármegyei mérnök és Major Terézia fia. 1856. szeptember 14-én kötött házasságot a nagyharsányi református esperes lányával, Fodor Karolinával. Házasságukból hat gyermek született. Kecskeméten és a debreceni kollégiumban tanult. Az Institutum Geometricumban 1836-ban szerzett mérnöki oklevelet. 1838. április 13-án Békés megyében földmérő lett, 1844. december 11-én táblabíróvá nevezték ki, majd a rendek engedélyével 10 hónapos külföldi tanulmányútra utazott. 1846-tól a Körös-szabályozási Társulat végrehajtó választmányának tagja, 1847-ben pedig a Tisza-völgyi Társulat Központi Választmánya körösi osztálymérnökévé választották. Részt vett a Békésmegyei Takarékpénztári Egyesület intézetének létrehozásában, melynek haláláig vezérigazgatója is volt. Uo., 236–237.

220 DANKÓ 1961, 12–14.

221 Uo., 13–14.

222 Uo., 12.

223 HÉJJA 2009, 438.

224 Sárosi Gyula gyöngyösi bujdosásáról a szabadságharc idején lásd LISZTÓCZKY 2006.

225 Vachott Sándor (1818–1861) tanulmányait a gyöngyösi ferences gimnáziumban kezdte, majd 1831-ben az eperjesi kollégiumba került. Tagja, majd elnöke volt az ottani Nyelvmívelő Társulatnak. Ott kötött barátságot Sárosi Gyulával. Versei 1838-tól az Athenaeumban jelentek meg. 1842-ben kötött házasságot Csapó Máriaival (húga volt Etelke, Petőfi Sándor *Cipruslombok Etelke sírjáról* című ciklusának ihletője), és pesti lakásuk írók, művészek, politikusok találkozóhelye lett. Az 1848/49-es forradalom alatt Tápiósápon laktak. A szabadságharc után elfogták, 1850-ben azonban elengedték, és a család nagyrédei birtokára költöztek. Sárosi Gyula rejtegetése miatt letartóztatták, majd szabadon engedték. Élete utolsó időszakát a Schwartzter-intézetben töltötte. FÜLÖP L. 1997, 202–203.

mint költő- és katonatársával, Zalár Józseffel.²²⁶ 1852 karácsonyán azonban elfogták, és 1855-ig Königsgrätzben raboskodott.²²⁷ Szabadulása után tovább folytatta írói tevékenységét Pesten, ahol gyakran keresték fel fiatal írók. 1859-ben országos körútra indult, és nagyobb városokban felolvasást tartott. Aradon elmondott Habsburg-ellenes Krinolin-verse miatt felségsértéssel vádolták és Budweisbe internálták. Röviddel halála (1861. november 16.) előtt tért vissza Pestre.²²⁸

Bodroghy Papp István Sárosi Gyulával és Szakál Lajossal mezőberényi gimnáziumi éveik alatt ismerkedett össze 1825 és 1830 között.²²⁹ A kapcsolat létrejöttében szerepe lehetett – a Székács Józsefnél is említett – Major Pálnak, de nagy valószínűség szerint a közös sors (Bodroghy Papphoz hasonlóan a két fiú családja is más vidékről költözött Békés megyébe a 19. század elején) és a két fiú apjával űzött azonos foglalkozás is szerepet játszhatott találkozásukban.

c) Haan Lajos

Haan Lajos (1818–1891) Nógrád vármegyéből származott, evangélikus lelkész édesapja miatt kerültek Békéscsabára. Gimnáziumi tanulmányait a mezőberényi gimnáziumban kezdte, de amikor az iskola Szarvasra költözött, Eperjesen folytatta tovább. 1841–42-ben német egyetemeket látogatott, ahonnan visszatérve először Csabára, majd egy évvel később Selmecbányára került lelkésznek és tanítónak. A szabadságharc idején tábori lelkész volt, Nagylakra került, majd 1855-ben újra Békéscsabára.²³⁰ E város mindig fontos volt számára: 1842-ben részt vett a kaszinó megalapításában, melynek jegyzője is lett. A templom 100 éves emlékünnepeére írta meg 1845-ben megjelent *Békés Csaba mezővárosa hajdani és mostani állapotjáról* című művét, melyben összefoglalta a békési evangélikus egyház történetét.²³¹ Legnagyobb munkája *Békés megyetörténete*, mely 1870-ben készült el.²³² Említésre méltó

²²⁶ Zalár József (1825–1914) tanulmányait Gyöngyösön kezdte meg, majd Egerben tanult teológiát. Pappá szentelése előtt azonban átiratkozott jogra. Ezután katona lett, és mikor 1849 elején Debrecenben katonai szolgálatra jelentkezett, találkozott Sárosi Gyulával. Szoros barátságukat mutatja a Sárosi által írt *Zalár* című vers, melyre Zalár József *Sárosy Gyulához* című költeményével válaszolt. A szabadságharc után Szatmárban bujdosott, de gyakori gyöngyösi látogatásai alatt találkozott Sárosival és Vachott Sándorral is. 1860-ban Heves vármegye szolgálatába állt: aljegyző, 1869-ben főjegyző, 1892-ben alispán. 1897-ben vonult vissza a közéletől. Uo., 206–207, 213.

²²⁷ SZINNYEI J. 1908 (XII), 223–224.

²²⁸ ELEK 1985b, 172. A tanulmányban helytelenül Bodroghy Papp Dánielként szerepel.

²²⁹ Uo., 146–147.

²³⁰ NÁDOR 1934, 17–18.

²³¹ DRASKOVICH 1991, 90.

²³² Uo., 91.

még, mikor jénai tanulmányainak idején összegyűjtötte az 1558-tól odajáró magyar diákok neveit életrajzokkal és műveikkel együtt.²³³

Szakál Lajost, Sárosi Gyulát, Székács Józsefet és Haan Lajost először tehát a mezőberényi gimnázium kapcsolta össze, ahol a fiúk kiváló tanításban részesültek. Abban a szerencsés helyzetben voltak, hogy a vidék nemzetiségi sokszínűsége miatt latinul, németül, magyarul és szlovákul tanulhattak. Szakál Lajos és Sárosi Gyula egy évig közösen jártak oda, majd Szakál Debrecenbe ment. 1829-ben azonban Haan Lajossal és Sárosi Gyulával egyszerre foglalkozott a kiváló tanár, Molitorisz Adolf,²³⁴ aki azt tűzte ki céljául, hogy tanítványai mind a négy nyelven kiválóan tudjanak írni és beszélni. Ezért stilsztykát, verstant, szónoklatot tanított nekik. Sárosi már a negyedik latin osztályban latinra fordította Berzsenyi ódáit és Csokonainak *A lélek halhatatlansága* című költeményét.²³⁵ Ezt a tudást Eperjesen is kamatoztatták. Miközben Sárosi írt a szlovák evangélikusok irodalmi nyelvén, biblikus cseh nyelven, és Székács hatására szerb dalokat fordított, ráadásul még lengyelül is megtanult, illetve Haannal együtt magyarra fordítottak egy cseh novellát is,²³⁶ felélesztették az Eperjesi Kört.

A korszak nemzeti fellángolásai magukkal hozták a főiskolai diákság körében megalakult társaságokat, ahol saját nyelvüket és kultúrájukat ápolták. Eperjesen 1827-től létezett a Magyar Társaság, melynek új lendületet a szlovák ifjak által 1832-ben létrehozott Slovenská Spoločnosť adott. A Magyar Társaság vezetője ekkor Székács József volt, aki (ahogy annak idején Bodroghy Papp megtalálta patronáltjait) célul tűzte ki a magyar nyelvtant és irodalmat tanulni vágyó diákok összegyűjtését, hogy összejöveteleiken saját nyelvükön verselhessenek és szavalhassanak. Ebben Szakál Lajosnak, Sárosi Gyulának és a Vachott testvéreknek, Sándornak és Imrének is nagy szerep jutott, akik az ellenségeskedés helyett – más főiskolára nem jellemző módon – együttműködést teremtettek a két diákkör között.²³⁷ Sárosi például gyakran eljárta a Szlovák Társaság üléseire,²³⁸ a Szlo-

²³³ Uo., 88.

²³⁴ Molitorisz Adolf (1810–1855) Mezőberényben, majd Selmecen tanult. A gimnázium után először Pozsonyban bölcsészetet és teológiát, majd Bécsben teológiát és filológiát hallgatott. Ezután először a Kubinyi, majd a Glatz családnál volt nevelő. A mezőberényi gimnáziumba 1828-ban helyezték, ahol 1834–1836 között, majd 1841–1842-ben, valamint 1851-ben igazgató volt. *Szarvasi Főgymnasium története* 1895, 105, 111, 137–138.

²³⁵ SZIKLAY 1958, 213.

²³⁶ Uo., 215–217.

²³⁷ Uo., 211–213.

²³⁸ Uo., 215–217.

vák Társaság titkára, Haan Lajos pedig a Magyar Társaság könyvtárosa, majd utolsó évében alelnöke is lett.²³⁹

Mezőberény és Eperjes mellett összekötötte őket Bodroghy Papp István is. Mivel Haan Lajos pályája hasonlóan ívelt, mint Sárosi Gyuláé, Szakál Lajosé és Székács Józsefé, ezért feltételezem, hogy ő is kapcsolatban állhatott Bodroghy Papp-pal. A fiúk gyakran eljárak a jegyzőhöz, és nyelvújításról, versekről, költészetéről beszélgettek. A gimnáziumban Horatiuson, Berzsenyin nevelkedett ifjúság kezébe adta Csokonai Vitéz Mihály, Dayka Gábor és Kisfaludy Sándor verseit.²⁴⁰ Általuk bemutatta a latinizáló szellemmel szembeni korszerű költői nyelvet és verselést, és arra buzdította őket, hogy érzéseiket, gondolataikat próbálják természetesebb hangon előadni a magyar fül számára érthetőbb, hangsúlyos verseléssel.²⁴¹ Székács József még önéletírásában is megemlékezett egy ilyen látogatásról:

Ő [ti. Bodroghy] Dunántúlról jöven, éles ellentétben állott ama latinizáló szellemmel mely akkor iskoláinkban divatos volt. Megismertetett a régibb költők Csokonai, Dayka, Kisfaludy Sándor verseivel, kiváltképpen pedig ezen utolsót nagyon kedvelte. – Berzsenyit ekkor már ismertem s emiatt volt a nagy vetekedés közöttünk. [...] de hasztalan én Berzsenyi metrumán legjobban szerettem írni.²⁴²

Székács József költészetére valóban igaz ez az állítás. Verseiben saját kora vagy az előző korszak jelesebb költőinek (Vörösmarty Mihály, Kazinczy Ferenc, Kölcsey Ferenc, Kis János) hatása követhető nyomon, ahogy Patay Pál írta Székács-életrajzában: „reproduktív tehetség”. A klasszicizmust vegyítette össze a romantikus költői nyelvvel és képekkel. Saját hangja – papi pályájából fakadóan – leginkább a társadalmat megjavítani szándékozó szatíráiban és epigrammáiban fedezhető fel, amihez kiváló szónoki tehetség is társult.²⁴³ Legnagyobb elismerést *Szerb népdalok és hősregék* című fordításkötetével (1836) nyerte el, amellyel fontos lépést tett a népiesség felé.²⁴⁴ Toldy Ferenc szerint Bodroghy, a „helybeli jegyző, egy az irodalomban nem járatlan ember” elsősorban Székács próbadolgozataira volt hatással.²⁴⁵

239 Uo., 221.

240 ELEK 1985b, 146.

241 Uo.

242 Székács József visszaemlékezései 2008, 37.

243 SZEMKŐ 1917, 294–295; FRIED 1966, 79–80.

244 BORI 1977, 187.

245 TOLDY 1871, 321.

Szakál Lajost is a népiességgel kapcsolták össze, egyetlen verseskötete, a *Cimbalom* megjelenése után a köztudat népdalköltőként tartotta számon. Versei azonban közel sem a népről/néphez szóltak, hanem sokkal inkább a városi ifjúsághoz, mesterlegényekhez. Alkotásaiban csak a külsőségeket, az anyagi népiességet jeleltette meg: például fonókban dolgozó lányokról, szántás-vetésről, aratásról, mezőgazdasági munkák idejéről (például ahogy Szent György napján kiviszik az állatokat a mezőre), lisztkészítő vízimolnárokról teremtett életképeket.²⁴⁶ Nem volt képes a mélyre, az érzelmekig hatolni. Nem látta a szegénység szociális problémáit sem, ezért idillikus viszonyok közt élő, sorsukkal elégedett hősök (pásztorok, szolgálók) jelentek meg verseiben.²⁴⁷ Nem volt fontos nála a rím sem. A zeneiséget sokkal inkább a szavak hangzásával próbálta elérni.²⁴⁸

Nehéz rekonstruálni, hogy Bodroghy Papp Istvánnak milyen szerepe volt Szakál költői szerepének elindításában. Annyi bizonyos, hogy megszerettethette vele az irodalmat és a kultúrát, ugyanis kapcsolati hálóját végigtekintve őt is körbevették olyan személyek, akik szintén elköteleződtek a költészet iránt. Mezőberényben találkozott Petőfi későbbi barátjával, Bonyhay Benjammal, Eperjesen a Vachott testvérekkel, Haan Lajossal, Székáccsal, Sárosival, Pesten Kazinczy Gáborral és Erdélyi Jánossal. Legutóbbival nemcsak szoros barátságba került, hanem Erdélyi fel is karolta. Szakálnak az eperjesi diákévei alatt gyűjtött népdalai közül többet be is illesztett a *Magyar népdalok és mondák* első kötetébe (1846), valamint Petőfihez hasonlóan többször felkereste Szakál Lajost Békés megyei otthonában.²⁴⁹ Kötetét pedig Arany Jánosnak küldte el.²⁵⁰ Debrecenben Fazekas Mihály és Csokonai Vitéz Mihály műveivel ismerkedett, ez utóbbi Bodroghy Pappnak is köszönhető volt, Pozsonyból (és talán Debrecenből) származott Kölcsey Ferenc iránti rajongása, Eperjesen pedig a kortárs irodalmat ismerte meg.²⁵¹ Verseiben szívesen leírta szülőföldjét, Köröstarcsát, a Körösök vidékét és Gyulát, amivel kiérdemelte a „Békés vármegye aranytollú főjegyzője” elnevezést.²⁵² Ez a szeretet Bodroghy Paptól is eredhetett, hiszen biztosan sokat mesélt a fiúknak egykori otthonáról.

246 DANKÓ 1961, 22–24; T. ERDÉLYI 1973, 213.

247 ÍMPLOM 1971, 340–341.

248 DANKÓ 1961, 16–18.

249 Uo., 7., SZÖRÉNYI 2017, 30.

250 A kötetből egy példányt még Erzsébet királyné is kapott, akinek annyira tetszett, hogy egy gyémánttal ékesített tüllel viszonzta. A közvetítő Wenckheim Béla – róla lásd 215. jegyzet – lehetett. SZÖRÉNYI 2017, 30.

251 T. ERDÉLYI 1973, 215.

252 ELEK 1991, 28.

Sárosi Gyulát²⁵³ – Szakálhoz hasonlóan – másodvonalbeli költőként tartják számon.²⁵⁴ Lírai élményeit egy-egy kisebb jelenetbe ágyazta, a mondanivalót pedig a történetbe helyezett hős (költő) mondja ki. Ezekben a helyzetdalokban emiatt gyakran keverednek lírai és epikai elemek. Székácshoz hasonlóan Sárosi verssorai között is gyakran felfedezhetők költőelődök (például Vörösmarty Mihály, Bajza József) mintái, és Szakállal ellentétben a ritmus nagyon fontos számára.²⁵⁵ Talán ez utóbbira lehetett hatással Bodroghy Papp, aki ütemhangsúlyos verselésre biztatta őket, mondván, hogy könnyebben értelmezhessek verseiket.

Haan Lajos – aki sokkal inkább történészként vált ismertté – ha kapcsolatban állt Bodroghy Papp-pal, akkor a szülőföld iránti szeretetét biztosan tőle merithette.

Bodroghy Papp István patronáltjai tanulmányaik után jó kapcsolatot ápolhattak egymással. Ezt bizonyítja, hogy Sárosi Gyula halálakor a Kisfaludy Társaság nevében Székács József mondott megható beszédet a Nemzeti Színház előtt a mezőberényi és eperjesi évek és barátságuk emlékére.²⁵⁶ Bodroghy Papp István nagy valószínűség szerint csak Székács József tarthatta a kapcsolatot Mezőberény után is, melyet a levél, a vers és a visszaemlékezés bizonyít.

D) Lakóhelyi ismeretségek

Bodroghy Papp kapcsolati hálójában a lakóhelyhez kötődőket a legnehezebb felkutatni, hiszen jegyzőként sok embert ismerhetett, de nem biztos, hogy velük is olyan aktív kapcsolatban volt, mint például Tulok Antallal. Két személyről azonban azt feltételezem, hogy Bodroghy Papp-pal baráti viszonyt ápoltak: Folkusházy Sámuelről és Major Pálról.

A Folkusházy család Nyitra vármegyéből költözött Békés megyébe, Orosháza: Sámuel 1826-ban, testvére József pedig 1833-ban mutatta be nemesi bizonyáglevelét. Sámuel orosházi jegyzőként dolgozott,²⁵⁷ így ismerhette meg Bodroghy

253 A Bisztray Gyula 1954-ben közétett *Sárosi Gyula kisebb költeményei, prózai munkái és levelezése* (Budapest, Akadémiai Kiadó) című kötetéről lásd GERGELY 1955, 131–134, valamint NÉMETH G. B. 1955, 206–214. A rendőrségi jelentések mellékletei között talált *Hol vagy isten?* és *Krinolin-vers* elemzéséről lásd DEÁK 1988, 550–558.

254 GERGELY 1955, 132.

255 NÉMETH G. B. 1955, 209–211. Részletes elemzését lásd *uo.*, 210–213. Vö. OROSZ 1951, 242–246; BISZTRAY 1949, 287–304.

256 SZINNYEY J. 1908 (XII), 226.

257 HÉJJA 2009, 279.

Papp István testvérét, Józsefet, aki bemutatta a két személyt egymásnak. Székács Józsefnek a *Bodroghy István Úrhoz* című versében említett „Kérím” (keresztapám) Folkusházy Sámuel, aki a vers szerint tájékoztatta őt mentoráról.²⁵⁸

A patronáltaknál már említett Major Pállal Bodroghy Papp Mezőberényben ismerkedett össze. Major Wenckheim Xavér Ferencné Rosenfeld Karolina uradalmi²⁵⁹ gazdasági irányítója volt,²⁶⁰ s rendszeresen meghívta magához a Vas megyei férfit.²⁶¹ Beszélgetéseik során gyakran felemlgették a soproni diákeveket, hiszen Major szintén oda járt, ráadásul tagja volt a Soproni Magyar Társaságnak is.²⁶² Mezőberényben a szarvasi esperesi kerület őt bízta meg, hogy szervezze meg a gimnáziumot, melyhez földet kért Rosenfeld Karolinától.²⁶³ A diákok hálájuk jeléül ezért őt minden évben felköszöntötték, így került kapcsolatba Székács József kiváló tanárával, Benka Ádámmal, akinek házasságkötésénél tanú is volt.²⁶⁴

258 Székács József *visszaemlékezései* 2008, 11.

259 Wenckheim Xavér Ferenc a gazdákodás helyett a katonai karriert választotta. 1794-ben Courtray városánál egy ütközetben életét vesztette, attól kezdve felesége irányította a körösladányi uradalmi központból Mezőberény, Körösladány és Füzesgyarmat körül elterülő 4000 holdas földbirtokot. 1808-ban az uradalom irányítását fia, III. József (1778–1830) vette át. SZILÁGYI A. 2011b, 15–16; IMPLOM 1973, 94–95. III. Józsefnek második házasságából, báró Orczy Teréziától öt gyermeke született: Mária, Béla, László, Viktor, Paulina. 1799-ben Békés vármegyei táblabíró, majd 1803-ban a nemtelenek összeírásával bízták meg. 1805–1811 között országgyűlési követ. 1807-ben a nemesi insurrectio főstrázsamestere, 1809-ben az ezredde szervezett Békés, Bihar és Csongrád vármegyei nemes seregek ezredes főhadnagya lett. 1819–1822 között Krassó vármegye, 1822-től Arad vármegye főispáni helytartója, 1825-ben a vármegye főispánja. HÉJJA 2009, 529–530.

260 Mezőberény, szlovák evang. vegyes akv. (1785–1832) fol. 122r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2059.

261 Major Pál gyakran hívhatott magához ebédre olyan személyeket, akik nemcsak fontos szerepet játszottak Mezőberény életében (például Wenckheimék), hanem akikkel szívesen beszélgetett irodalomról is (például Benka Ádám, Molitorisz Adolf, Bodroghy Papp István). Nyilván ez nem keverendő össze a fővárosban a dualizmus korában megjelent szalonokkal, de mindenképpen említésre érdemes, hogy létezett ilyenfajta kezdeményezés egy dél-alföldi kisvárosban. A dualizmus kori polgári szalonok létrejöttére, jellemzőire, társas életének és társadalmi hasznosságának, valamint a kapcsolatháló akár nemzetépítő erejének bemutatására és összefoglalására, szakirodalmi háttérre vonatkozóan lásd Császtvay 2017. Különösen lásd az első nagy fejezetet: *Nemzeti – Szalon – Garnitúra, Az epreskerti Jókai-szalon és Feszty-szalon*. Elképzelhető, hogy olvasótársaságuk is volt. Erre vonatkozó kutatások nincsenek, de a reformátusok esetében van. Hegyi Ádám a Békési Református Egyházmegye területét vizsgálta. Megállapította, hogy voltak lelkészek (pl. köröstarcsai, nagykőrösi), akik könyvállományukat a református olvasóközönség számára elérhetővé tették. HEGYI Á. 2020, 87–98.

262 1794/95-ben volt tagja. BODOLAY 1963, 710.

263 IRÁNYI 1966, 68.

264 Uo.

Major Pál és Bodroghy Papp István kapcsolata 1830 táján ért véget. Nem amiatt, mert Bodroghy Papp ekkor hagyhatta el Mezőberényt, hanem Major Pál fia, szintén Pál – a későbbi Moson vármegyei miniszteri tanácsos és országgyűlési képviselő – 12 évesen, 1830-ban teljes árvaságra jutott.²⁶⁵ 1837-ben és 1839-ben támogatta a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárát,²⁶⁶ és odaajándékozta 1840-ben a *Virágfüzér 'a soproni magyar társaságtól* (1837) című könyvét is.²⁶⁷ Feltételezhetjük, hogy Sárosihoz, Szakálhoz és Székácsához hasonlóan ifjabb Major Pál is látogathatta Bodroghy Papp Istvánt.

Petőfi Sándor felesége, Szendrey Júlia az 1830-as évek végén Mezőberényben a Festetich Vincéné-féle leánynevelő intézetbe került. Akkor az intézetet Székács József tanárának, Benka Ádámnak akkor már özvegy felesége, Benka Ádámné Thomaházy Erzsébet vezette. Első alkalommal pedig Szendrey Júlia még Benkéknél is lakott. Ráadásul Benka Ádám első férje Major Zakariás volt, aki Major Pálnak volt a testvére.²⁶⁸ Bodroghy Papp István mivel bizonyítottan kapcsolatban állt Major Pállal, ezért elképzelhető, hogy Major sógornőjén keresztül akár Szendrey Júliát és Petőfi Sándort is ismerhette.

Horváth Mihályhoz a *Faragószékben* egy gúnyvers szól, melyből csak annyi derül ki, hogy Bodroghy Papp első patrónusaként tartja számon, *A Bodzafa Lantosban*²⁶⁹ pedig a költő az ő házasságán mereng el. Horváthról mindössze annyit

265 Major Pál (1818–1890) Mezőberényben született. Tanulmányait Mezőberényben kezdte meg, onnan a soproni líceumba, majd a győri jogakadémiára ment. Közben a Magyaróvári Gazdasági Tanintézetben is tanult. 1838-ban Kossuth Lajos mellett dolgozott, ügyvédi vizsgája után a magyaróvári főhercegi uradalom törvénykezési tisztviselője. 1848-ban Moson vármegye árvagondnoka és táblabírája, 1861-ben másodalispán. 1871-től a Moson vármegyei zurányi kerület országgyűlési képviselője. 1868-ban megjelent *Moson megye államrajza* című műve, amivel a megye első magyar nyelvű monográfusává vált. 1878-ban és 1886-ban jelent meg kétkötetes *Mosony megye monográfiája* című munkája. SZINNYEI J. 1902 (VIII), 390–391; *Moson Megyei Életrajzi Lexikon* 2006, 135–136. Tagja volt 1834–1837 között a Soproni Magyar Társaságnak. Öt verse jelent meg a *Virágfüzérben*, és ő alapította a Deák-kúti vármegyét. Ez egy diáktársaság volt, ahol mindenkinek ugyanúgy megvolt a saját tisztsége, mint a vármegyében. A soproni forrásnál (deákok-kútja/deák-kút) gyakran összegegyültek, magyarul beszéltek és vármegyei gyűléseket tartottak. Major Pál 1836-ban a „vármegye” alispánja lett. BODOLAY 1963, 714.

266 *A magyar Tudós Társaság Igazgatóságának jelentése a 'Társaság' 1837-beli munkálkodásairól 's pénztára' mibenlétéről*, Buda: Magyar Királyi Egyetem, 1837, 36., *M.[agyar] Tudós Társasági névkönyv, astronomiai napkönyvvel és kalendáriommal 1839-re*, Buda: Magyar Királyi Egyetem, 1838, 150.

267 *A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei, IV* (1836–1838). Buda: Magyar Királyi Egyetem, 1840, 149. Lásd még *Tudománytár, Literatura, 1*, szerk. ALMÁSI BALOGH PÁL. Buda: Magyar Királyi Egyetem, 1937, 468.

Major Pál nagy valószínűséggel azt a példányt adhatta oda, melyben az ő versei is megjelentek.

268 IRÁNYI 1966, 59–63, 68.

269 Részletes elemzését lásd a *Bodroghy Himfyje* című részben.

sikerült megtudni, hogy 1835-ben a Vas megyei Sorkikisfaludon²⁷⁰ írták össze nemesként,²⁷¹ és Bodroghy Papp Istvánnal a Kemenes vidéke kapcsolhatta össze.

Bodroghy Papp az Alföldön 1824. október 15-én egy névnapi köszöntőt írt *Méltóságos B. Orczy Theresia Neve Innepére* címmel (69. sz.), akit tulajdonságai és tettei miatt felmagasztalt.²⁷² Az 1790-ben Orczy József és Haller Borbála házasságából született hölgy²⁷³ Wenckheim József második felesége lett.²⁷⁴ Körösladányi birtokuk mintaszerű volt a korszakban, ugyanis angliai és németalföldi mintára műveltették azt. A nagyobb tejhaszon érdekében svájci fajtájú szarvasmarha-állományuk volt, valamint megteremtették a minőségi ló- és juhtenyésztés, valamint gyapjúeladás alapjait. A férj korai halála miatt Orczy Terézia továbbra is mindent kézben tartott, de szerencsére fiai is nagy segítségére voltak. Egyik legnagyobb terve – mely 1839-ben meg is valósult – a körösladányi uradalom „felbecslése”. Ebben rögzítették a község főbb adatait, a családi vagyonhoz tartozó épületeket, az alkalmazottak által használt házakat, az állattenyésztés helyszíneit, valamint feljegyezték az 1833 és 1838 közötti bevételeket és kiadásokat is.²⁷⁵ Körösladányban ő építtette a katolikus templomot, s Orlai Petrich Soma festőművész egyik legnagyobb támogatója volt.²⁷⁶ A magyar főrangú hölgyek egyik legtisztelteméltóbb matrónája 85 éves korában hunyt el.²⁷⁷

Végül a katolikus papköltő, Pázmándi Horvát Endre nevét kell még megemlíteni, kapcsolatukról szintén a *Faragószék* sorai tanúskodnak:

270 Ma Sorkifalud.

271 SCHNEIDER 1937, 17.

272 „A' kinek érező nemes Kebelébe / A Jóság, Kegyesség, Erény egymást ölelik / 'S kinek boldogétni szerető szivébe / A' szép Tulajdonok szent helyeket lelik / Kinek magas lelkét az asszony érdemek / Szelíd ragyogással, 's fényvel ölelgetik / 'S az önn érzésekkel szerzett és nyert remek / Virtusok, mint drága kövek ékesgetik. / Lelkes Hölgye ama dicső Hazának / Kit kedvel a' Király, Haza, Krassó, Arad / Ki oszlop a' romok, atya Jobágyinak / 'S Kinek ditső neve örökre fenn marad. / Élted Ege olyan derült, 's tiszta légyen / Mint a' Jóltévő nap kegyes mosolygása / Mellyen borulatot, és homályt ne tégyen / A' mostoha idő irigy Komorsága. / Él 's a' boldogságnak lép fel fő polczára / Számtalanszor érjed öröm Innepedet / Kellemetes légyen pályád, és ezeket / Méltóztasd nagy szived hajlandóságára.” *Méltóságos B. Orczy Theresia Neve Innepére*, in *Faragószék*, 349–350, 69. sz.

273 HÉJJA 2009, 164.

274 Uo., 217–220.

275 SZABÓ F. 2012, 131–164.

276 Szíj 1970, 404–405; „Orlai Petrich Soma születése 155. évfordulóján.” *Békés Megyei Népiújság* 32/250 (1977): 8.

277 *Békésmegyei Közlöny*, 1875. február 21., 21.

Béke földjén lehetett tisztelnem,
 'S kit a' tiszta lelkes barátságna
 Örömébe szabad volt ölelnem.
 Horváthot, a' pázmánda szőlősnek,
 'S Győr virányos vidéke muzsáját,
 Ki Svarttenberg, 's Pálffinak a' hősnek
 Tüzzel zengé bajnok epokáját.

Öröm elragadtatás (42. sz.)²⁷⁸

Ugyanebben a költeményben később:

Hol a' szó hegy buzgó Klastromának
 az aranyos felhők[ne]k fényébe
 Százados ag falai ingának
 Rózsa szinnel a' májusi estvébe,
 A' Pázmánda völgyet. Kebelébe,
 mellynek gyakran magam is mulattam
 És Horváthnak lelkét énekébe
 sokszor istenesedni hallottam.

Ha tényleg hihetünk azon állításnak, hogy Bodroghy Papp megölelte Pázmánda Horvátot, akkor arra minden bizonnyal Győrben vagy esetleg Téten kerülhetett sor 1820–1821 táján. Viszont találkozhattak ennél korábban is. A győri jogakadémiaán 1820. május elsején adták elő Pázmánda Horvát Endre *Győr Visszavétele* című művét,²⁷⁹ amely a győri várnak a töröktől való visszafoglalását örökítette meg.²⁸⁰ Bodroghy Papp talán jelen volt, és emiatt láthatott hozzá – a későbbiekben szóba kerülő – *Cseznek vára* című regéjének megírásához is.

Bodroghy Papp Istvánra a szülőföld után a Dunántúl egyik értelmiségi központjának számító soproni evangélikus líceum volt nagy hatással, ahol jeles ta-

²⁷⁸ *Faragószék*, 148, 42. sz.

²⁷⁹ Az akadémia hallgatói gyakran szerepeltek nagy tetteket, történelmi eseményeket felelevenítő drámákban és vitézi játékokban, melyek bevételét a szegényebb tanulók segélyalapjának gyarapítására fordítottak. A Pázmánda Horvát Endre által írt 3 felvonásos darabot Schwarzenberg Ernő jelenlétében adták elő. A 14 szereplő közül Thököly Sebestyén „secretarius”-t Deák Ferenc formálta meg, aki játékaival nagy tetszést aratott. MOLNÁR A. 2003, 52. Színlapját lásd BANA-MÁRFI 2007, o. n.

²⁸⁰ SZABÓ Flóris 1963, 334. A teljes mű megjelent: PÁZMÁNDI HORVÁT Endre. *Győr visszavétele*, kiad. Z. SZABÓ László. Győr: Kazinczy Ferenc Gimnázium, 1987.

nárainak köszönhetően megismerte és megszerette az irodalmat. Első és mély kapcsolatait is ott alakította ki Tulok Antal és Guoth Lajos személyében. Bennük megtalálta, amit keresett: egyrészt földijeit voltak, másrészt szintén elkötelezettek a kultúra és a művelődés iránt. Guothhoz írt leveleiben többször felemlegette, hogy mindketten szeretnek verselgetni. Talán még el is küldték egymásnak egy-egy költeményüket, és levelezhettek a korabeli irodalomról is.

A pozsonyi, majd sokkal inkább a győri jogakadémián újabb barátokat szerzett, akikkel együtt bekapcsolódhatott a győri irodalmi életbe. Többek között megismerte Pázmándi Horvát Endre munkásságát. Gósy Pállal, Szabó Sebestyénnel és Ferenczy Mihállyal azonban nem került olyan szoros viszonyba, mint gimnáziumi barátaival, de legalább alkalmat adtak versek írására.

Sopron, Pozsony, Győr után viszont az ország délkeleti felére, perifériára került, ahol – hogy ne száműzöttként éljen – újabb ismeretségekre tett szert jegyzők (Sárosi és Szakál apja), az uradalmi tisztartó (Major Pál) és az evangélikus közösség néhány tagja (Folkusházy Sámuel) személyében. Líceumi társaival igyekezett továbbra is ápolni barátságukat, melyet a távolság ugyan megnehezített, de közben egyre aktívabb szereplője lett a mezőberényi közösségnek is. Ebédekre járt, szórakozott, műveltsége és irodalomszeretete által pedig Sárosi Gyula, Szakál Lajos, Székács József és – feltételezhetően – Haan Lajos, valamint ifjabb Major Pál személyében patronáltjai is lettek, akikkel költészetről beszélgethetett. Megmutatta a diákoknak Dayka Gábor, Csokonai Vitéz Mihály, Kisfaludy Sándor műveit, és talán még bepillantást engedett (a főként még a Dunántúlon írt) saját verseibe is. Bodroghy Papp István Mezőberényben így válhatott méltóvá a Major Pál által ráragasztott irodalomművelő és irodalompartoló cím elnyerésére. Nemcsak ez által szerzett ismeretségeket, de kapcsolatait jobbra ennek köszönhette, sőt az ország északnyugati felét és délkeleti vidékét is a költészet iránti rajongása kötötte össze.

3. A család vallásossága, műveltsége

A) Az evangélikus felekezet fontossága

*Isten, hol jo István a' durva szittyának
Templomot épített, 's az Egek Urának
gyakran imádkozott.
A' hol tanította népét buzgósággal.*

(Bodroghy Papp István:
Sorsomat érdeklő képzetim szünnyetek)

A Bodroghy Papp család generációit nemcsak a házasságok és születések kapcsolták össze, hanem a török kiűzése után az ország történetére jellemző migráció is. A történeti kutatások egyik legizgalmasabb kérdése azon túl, hogy ki honnan érkezett és hol telepedett le, az, hogy valójában miért került rá sor? Ennek megválaszolásához nagyon kevés adat maradt fenn, és azok is főként házassági, hivatalviselési, mesterségfolytatási indítékokról számolnak be.²⁸¹ A Bodroghy Papp család esetében szerencsésnek mondhatjuk magunkat, ugyanis Bodroghy Papp István megfogalmazta, miért vándorolt el a Nyugat-Dunántúlról az Alföld délkeleti vidékére:

az alföldi kérelt bővebb jövedelem
Telekét szegénynek nyakamba akasztá
Itt szegénységemen jobban segíthetek
Jobban gyül csürömbe az isten áldása
Jobban vagy rajtom bőség áradása. ...
Mert ámbá bé köszöne néha hozzám
Egy két rongyos bankó, 's holmi csélcsap tallér ...
Pállyafutás, sivatag környéke az érdemi
Czélnek.

Méltóságos B. Orczy Theresia Neve Innepére (69. sz.)²⁸²

²⁸¹ SZILÁGYI A. 2011a, 74.

²⁸² Faragószték, 347, 69. sz.

Ő és a család többi tagjának sorsában egyértelműen látszik, hogy számukra is egyrészt hivatalviselés, másrészt birtokok szerzése volt a cél. De hogy miért épp a Kemenes és a Kisalföld területén, valamint az Alföld délkeleti részén próbáltak szerencsét, az az evangélikus közösségek meghatározó szerepével is indokolható.

Kemenesalján, mely „egy napnyugott felől napkelet felé nyuló dombos tájéktól veszi nevét [...]. E’ kies vidéken sok nemes urak ’s azok között evangélikusok is nagyon számosan laknak” – írta Kis János visszaemlékezésében.²⁸³ Az evangélikus püspök 1802-től 1808-ig volt lelkész Nemesdömölkön. Szívesen gondolt vissza erre az időszakra:

Hallgatóim tizen-öt helységben laktak, mellyek legnagyobb részint Dömölkhöz igen közel estek, ’s a’ legtávolabbik sem messzebb másfél órányi gyalog járásnál. A’ lelkék’ száma eleinten, míg még a gércei filia el nem vált, közel négy ezerre ment. [...] hol olly kényelmesen éltem, annyi örömben részesültem ’s olly nagy szíveséget és szeretetet tapasztaltam.²⁸⁴

Elképzeltető, hogy a Bodroghy Papp család időnként elment az Uraiújfaluhoz közel lévő Nemesdömölkre, hogy ott részt vegyenek Kis János istentiszteletein. Az uraiújfalui lelkész, Gödör György és a tanító, Károlyi György mellett az evangélikus nemesifjak köztudatában élő soproni líceumot Kis János is javasolhatta a Bodroghy Papp fiúknak.

Győr a család valláshoz fűződő viszonyában központi szerepet játszhatott, ezért Ádám és József választása nem lehetett véletlen. A Rába-parti városban működött Magyarország egyik legrégebb és legjelentősebb evangélikus gyülekezete,²⁸⁵ a város lakosságának ugyanis kb. 23%-a volt evangélikus ebben az időben, akik többségében Újvárosban vagy a Majorokban (a mai Nádorváros) laktak. Az egyház központja szintén Újvárosban volt, ahol iskolát, könyvtárat és levéltárat is működtettek.²⁸⁶ Ádám is ott lakott feleségével, és ők gondoskodtak jogi tanulmányaik idején Istvánról és Józsefről is. Nem kizárt, hogy Bodroghy Papp István pozsonyi tanulmányai révén kapcsolatba került az ottani aktív evangélikus közösséggel,²⁸⁷ de személyes kötődések híján nem tudott oda beilleszkedni. Ezért

283 Kis 1845, 200.

284 Uo., 200–209.

285 Történeti összefoglalóját lásd EÖTTEVÉNYI NAGY 1905.

286 BALÁZS 1980, 143–144.

287 Pozsonyban két evangélikus közösség is működött, a német és a magyar-tót. Az előbbi 1682 óta, utóbbi pedig 1705 óta létezett. Bodroghy Papp István utóbbit kereshette fel. SCHRÖDL 1906, 21.

jöhetett Győrbe, ahol testvére által bekerülhetett a győri evangélikusok összetartó, támogató közegébe.

Ádám és József aktív tagja is volt a győri közösségnek. Ádám 1831. augusztus 8-ától kapcsolódott be a győri evangélikus gyülekezet munkájába, hiszen időnként megjelent a konventi gyűléseken,²⁸⁸ azonban hivatalosan 1831. december 27-én lett csak a konvent tagja, amikor a tagok számát 100-ra emelték, akik 5 forinttal voltak kötelesek hozzájárulni az egyházi terhekhez.²⁸⁹

József 1825-től vett részt az evangélikus konvent gyűlésein.²⁹⁰ Ádámmal ellentétben nemcsak a gyűlések egyik hallgatója volt, hanem komoly pozíciót is magának tudhatott: neve a gyülekezet jegyzőkönyveiben aljegyzőként először 1825. február 2-án tűnt fel, majd 1825. március 6-án jegyzővé lépett elő,²⁹¹ 1827. március 25-én már ügyviselő,²⁹² 1828. március 25-től pedig fiskális volt.²⁹³ 1831. augusztus 8-án kurátorként, 1832. október 10-én főjegyzőként szerepelt.²⁹⁴ Nem sokkal később, 1832. december 9-én – noha 1835. január 16-ig továbbra is részt vett a gyűléseken – lemondott az összes hivataláról,²⁹⁵ melynek oka az orosházi költözésben keresendő. Ezután majd csak 1842. január 6-án került szóba mint konventi tag.²⁹⁶ 1843. december 8-án kinevezték a gyülekezet ügyvédjének,²⁹⁷ de a hároméves ciklust nem töltötte ki, 1846. december 8-án más választottak helyére.²⁹⁸ 1844. december 11-én Zmeskál István helyére iskolai felügyelőnek lépett elő, de erről a tisztségről 1846. december 8-án lemondott. Azonban 1852. augusztus 3-án három évre újra iskolai felügyelő lett.

288 RMEGYL NGyEGyJ 1831/32, B 45, pag. 13. Lásd függelék.

289 EÖTTEVÉNYI NAGY 1905, 180.

290 RMEGYL NGyEGyJK, 1824/25, B 39; 1825/26, B 40; 1826/27, B 41; 1827/28, B 42; 1828/29, B 43; 1830/31, B 44; 1831/32, B 45; 1832/33, B 46; 1841/42, B 51; 1842/43, B 52; 1846/47, B 56. Bodroghy Papp József és Bodroghy Papp Ádám a győri gyülekezetben való részvételükről lásd a függelék.

291 Jegyző az alábbi konventi üléseken is: 1825. május 16., június 29., november 1., december 1.; 1826. február 2., április 3., június 29.; 1827. április 4., április 8., november 1., december 27.; 1831. március 22., május 18., július 31. RMEGYL NGyEGyJK, 1824/25, B 39; 1825/26, B 40; 1826/27, B 41; 1827/28, B 42; 1830/31, B 44.

292 Ügyviselő az alábbi konventi üléseken is: 1832. január 22., március 6., március 15., március 21., május 10., május 16., július 25. RMEGYL NGyEGyJK, 1831/32, B 45.

293 Fiskális az alábbi konventi üléseken is: 1828. augusztus 8., szeptember 23.; 1829. február 18., február 26., március 10. RMEGYL NGyEGyJK, 1828/29, B 43.

294 Főjegyző még: 1832. október 11., november 25. RMEGYL NGyEGyJK, 1832/33, B 46.

295 RMEGYL NGyEGyJK, 1832/33, B 46, pag. 77–78.

296 RMEGYL NGyEGyJK, 1841/42, B 51, pag. 11.

297 RMEGYL NGyEGyJK, 1842/43, B 52, pag. 61.

298 RMEGYL NGyEGyJK, 1846/47, B 56, pag. 62.

A konventen belül Bodroghy Papp József főként gazdasági ügyekkel, adósságrendezéssel foglalkozott.²⁹⁹ Emellett 1843. november elsején, 1844. november elsején és 1845. november elsején a gyülekezet pénztárának kezelője mindig benyújtotta az ez évi számadásokat, melynek vizsgálatára mindkét évben egy választmányt neveztek ki. 1843-ban Bodroghy Papp a választmány alelnöke, egy évvel később tagja, 1845-ben pedig elnöke volt.³⁰⁰ 1844. december 11-én pedig a gyülekezeti ügyvédnél, Potyondy Gusztávnál lévő iratok levéltárba történő beadására is Bodroghy Papp elnöksége alatt került sor.³⁰¹ Sőt december 27-én az ügyészi hivatalhoz tartozó iratok elrendezésére választott testület elnöke is ő lett.³⁰²

A konventen belül jelentős iskolai felügyelőségének időszaka is. Noha csak 1844-ben választották meg először, de az iskolák helyzete már korábban is szívügye volt. Ezt bizonyítja egyrészt, hogy több gyermeke is a győri evangélikus iskolában tanult,³⁰³ másrészt 1826. április 3-án az iskolák állapotának felülvizsgálatára őt is kinevezték.³⁰⁴ Emellett az – 1804-ben a diákok segélyezésére létrejött – alumneum jövedelmeinek és kiadásának volt elnöke az 1833/34-es tanévben, s választmányi elnöknek nevezték ki az 1841/42-es, 1842/43-as, 1844/45-ös tanévben.³⁰⁵ 1846. május 6-án a Sopronban lelkészek, tanítók, tanárok segélyezésére alakult egyházkerületi gyámolda³⁰⁶ ügyintéző testületének haláláig egyik világi tagja is lett.³⁰⁷ Továbbá lelkesen részt vett a pápai református főiskola Győrbe hozatalának 1834-ben indult akciójában.³⁰⁸

299 Ügyeiről lásd részletesen: NEMESNÉ MATUS 2015, 143–160.

300 RMEGyL NGyEGyJK, 1842/43, B 52, pag. 59.; 1843/44, B 53, pag. 69.; 1844/45, B 54, pag. 67.

301 RMEGyL NGyEGyJK, 1843/44, B 53, pag. 3–4.

302 Uo., pag. 15–16.

303 Oszkár 1855–1857, Dénes 1851–1857, Ilka 1857–?, Gizella 1851–?, Gyula 1841–1847, Lujza 1862–1865 között volt a győri iskola tanulója. RMEGyL I. Gyülekezeti Levéltár. C. Győri evangélikus oktatási intézmények. 1. Iskola államosítás előtt. Felvételi jegyzőkönyve a győri ág[ostai] hitv[allású] evang[élikus] gyülekezet Tanodájában a latin nyelvtani I. és II. osztálynak 1846. évi szeptember 1-jétől kezdve. G6, o. n.; A győri felső nyelvészeti evang[élikus] iskola névkönyve 1846–1868. G7, pag. 45. *Matricula Discipulorum Scholae Aug[ustanae]. Confessionis]. addictae Jauriensis. 1791–1856. G 4, o. n.*

304 1826. április 3. RMEGyL NGyEGyJK, 1825/26, B 40, pag. 9.

305 RMEGyL I. Gyülekezeti Levéltár. C. Győri evangélikus oktatási intézmények. 1. Iskola államosítás előtt. *Protocollum Alumnei Jauriensis Aug.[ustanae] Conf[essionis] addictorum a 1ma Septembris 1819, o. n.*

306 A gyámolda megalakulásában főként a tolna-baranya-somogyi egyházmegye 1843. június 28-án benyújtott tervezetének volt nagy szerepe, melyet a győriek július 12-én tárgyaltak meg. Ügyeinek intézésére a lelkész elnökelete alatt négy egyházi és négy világi személyt választottak. *Poszvély 1897, 36–37, 42.*

307 Uo., 49, 82; SZÉKÁCS 1848, 82.

308 L. lentebb.

Az alföldi helyszínek, ahol Bodroghy Papp István vagy testvérei megfordultak, mind a békési esperességhez tartoztak. Mezőberényben két gyülekezet is létezett: a német és a szlovák.³⁰⁹ Ő a testvérel, Jánossal együtt az 1723-ban alakult szlováknak voltak a tagjai.³¹⁰ Gyomán, ahova Bodroghy Papp 1833-ban került, csak 1840-ben alakult meg az első közösség,³¹¹ Szarvason 1722-től létezett.³¹² Orosházán pedig, ahol József lakott, 1744-től szintén működött lelkészség,³¹³ Aradon viszonylag későn, csak 1846-ban alakult meg.³¹⁴ Bodroghy Papp István is fontos szerepet játszott az egyház életében: 1848-ban az egyházkerület ügyeit intéző és rendszeresen ülésező békési evangélikus esperesség konzisztóriumának egyik világi ülnöke volt.³¹⁵

A család számára a vallás megélésében fontos volt az adakozás. Nemcsak a nehéz sorsúakon segítettek, hanem a kultúrapártolásra is nagy gondot fordítottak. Bodroghy Papp István öregdiákként 1828-ban 100 forintot adományozott a Soproni Magyar Társaság könyvtárának gyarapítására,³¹⁶ majd egy forintot ajánlott fel testvérel, Józseffel együtt 1840-ben egy Mátyás királyról készült lovasszoborhoz, majd szintén egy forintot adtak 1841-ben a Kölcsey Társaság számára egy Kölcsey-szobor felállítására.³¹⁷ 1831-ben pedig, amikor Mezőberényt kolerajárvány sújtotta, azonnal segítséget nyújtott, és 100 forintot adományozott a rendkívüli kiadások fedezésére.³¹⁸ 1834. január 7-én pedig pénzügyi támogatója volt a Mezőberényben 1802-től működő gimnázium Szarvasra történő áthelyezésének.³¹⁹

309 SZÉKÁCS 1848, 15.

310 Erre bizonyíték János halála (1827. szeptember 17.), akit a szlovák anyakönyvbe jegyeztek be. Mezőberény, szlovák evang. vegyes akv. (1785–1832) fol. 122r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2059.

311 SZÉKÁCS 1848, 16.

312 Uo., 94.

313 Uo.

314 Uo., 92.

315 Uo., 14.

316 Bodolay Gézánál helytelenül Bodroghy Papp Jánosként szerepel, de biztosan nem róla van szó, hiszen ő 1827. szeptember 17-én Mezőberényben meghalt. BODOLAY 1963, 390.

317 Adakozás Mátyás király lovasszobrára. *Honművész*, 1840. november 12., 735. Lásd még: *Jelenkor*, 1840. november 7., 359; *Hírnök*, 1840. november 26., szltan. Adakozások Kölcsey emlékére. *Honművész*, 1841. április 15., 237. Lásd még: *Pesti Hírlap*, 1841. Tavasz hó [április] 7., 1841/28: 226.

318 JESZENSZKY 1878, 30.

319 *A Szarvasi Főgymnasium története* 1895, 20–31.

József és Ádám 1832-ben 5-5 forinttal támogatta a Tudományos Akadémia tőkepénzét,³²⁰ továbbá József 100, Ádám pedig 30 Ft-tal járult hozzá 1844-ben a pápai református iskola Győrbe hozatalánál az újonnan felépítendő épület kiadásaihoz.³²¹

Mindezek mellett 1841-ben József 50 forintot adományozott az 1835-ben megalakult Magyar Gazdasági Egyesület alapítványának is.³²² Felesége, Nagy Ludovika kultúrapártoló volt: 1865-ben a Győri Közlöny egyik elhalálozott munkatársának, Balázs Somának Tihamér álnéven írt költeményei (*Cserje-Bokor*) kiadását segítette.³²³ József gyermekei is gyakran álltak jó ügy mellé: Dénes és Ludovika 1875-ben egy-egy forinttal támogatták a budai vízkárosultakat.³²⁴ Ludovika és Ilona Emília 1869-ben a pécsi evangélikus egyház templomának felépítésére ajánlottak fel pénzt,³²⁵ Ludovika 1887-ben pedig a veszprémi tűzkárosultak számára is adakozott.³²⁶

A Bodroghy Papp család számos tagja mindezek mellett csatlakozott több, a korszakban újonnan létrejött egyesülethez, szervezethez is. Kutatások kimutatták,³²⁷ hogy Pesten és Pozsonyban az evangélikus gyülekezet bizonyos tagjai

320 DÖBRENTEI GÁBOR. Magyarország, Közlés a' magyar tudós Társaság Igazgató Tanács üléséből. *Jelenkor*, 1832. április 21., 289.

321 Folytatása a' pápai Győrbe hozatandó protestáns főiskola számára tett ajánlatoknak (1844). *Protestáns egyházi és iskolai lapok*, 1844. augusztus 31., 839. Az akció 1834-ben indult, és az volt a célja, hogy a két protestáns egyház úgy egyesüljön, hogy a pápai református főiskolát Győrbe vigyék át. A győriek megpróbálták maguk mellé állítani mindenkit, de végül 1845-ben a komáromi reformátusok vétőzták meg az ügyet, akik a háttérben azon működtek, hogy a pápai kollégium hozzájuk kerüljön. A főiskola Győrbe hozatalából egyelőre nem valósult meg semmi. De még ez évben a reformátusok kerületi gyűlésüket a Veszprém megyei Palotán tartották, ahova az evangélikus egyházból is mentek követek. Eldöntötték, hogy 1845-től külön bizottság veszi kezébe a főiskola ügyét, amit a győri evangélikusok olyan előrelépésnek tekintettek, hogy az 1845. március 25-i kerületi gyűlésen 10.000 forintos alapítványt tettek, melynek kamataiból két nyelvészeti tanszéket – kiknek tanárait ezek után a konvent választja – fognak majd javadalmazni. Közben azonban Sopronban is elterjedt a hír a református főiskola Győrbe hozatalának tervéről, ahol tiltakozva aláírásgyűjtésbe kezdtek. Ez némileg ugyan visszalépést jelentett, de ettől függetlenül az 1845. június 13-i ülésen a győriek elhatározták, hogy az 1845. június 17-én Komáromban tartandó református kerületi gyűlésre követeket küldenek, köztük Bodroghy József iskolai felügyelőt. Azonban hiába érveltek céljaik mellett, megvétőzták a győriek tervét, mert kiderült, hogy közben a komáromiak is szerették volna a pápai kollégiumot. Bővebben lásd EÖTTÉVÉNYI NAGY 1905, 174–177.

322 *Gazdasági Tudósítások és Rohonci közlemények* 5, 1. sz. (1841): XIV, 141.

323 *Győri Közlöny*, 1865. június 25., 202–203.

324 *Vasárnapi Újság* 22/30 (1875): 477.

325 *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 1869. augusztus 8., 1021.

326 *Pápai Lapok*, 1887. március 13., 220.

327 A kutatások főként Pestre és Pozsonyra, és azon belül is a német evangélikusokra vonatkoznak. Mivel a Bodroghy Papp család tagjai viszonylag nagy számban szerepelnek az egyesületi tagok között, a jövőben érdemes lenne figyelmet fordítani a győri egyesületek tagjainak össze-

gyakran megtalálhatók az egyesületek³²⁸ szervezői vagy választmányi pozícióiban, kiemelkedő szerepet vállalva ezzel a korszak újszerű társadalomszerveződései formáiban. Ez az egyleti tagság azonban nem feltétlenül a vallásossággal állt összefüggésben, hanem sokkal inkább azonos társadalmi helyzetükkel, a hasonló keretek között lezajló szocializációjukkal és kultúrájuk közös jegyeivel magyarázható. Több helyen – főként karitatív tevékenységeknél – az evangélikus tagok rokoni kapcsolatban is álltak egymással.³²⁹ A kutatások azonban az 1848-at megelőző időszakra vonatkoznak, viszont a Bodroghy Papp családdal kapcsolatos adatok az 1848/49-es szabadságharc utáni időkből vannak. Ez alól Bodroghy Papp József kivétel, aki 1838-ban a Kovács Pál orvos által szervezett Győri Olvasó Társaságnak lett a tagja.³³⁰ József fiai közül Gyula 1871. január 25-én a Győri Önkéntes Tűzoltóegylet³³¹ oltóinál mint szakaszvezető szerepel.³³² Dénes 1870-ben pedig tagja volt a Győri Korcsolyázó Egyesület³³³ igazgató választmányának, valamint 1900. január 1-jén mint takarékpénztári részvényes is szerepel.³³⁴ Bodroghy Papp József egyik

---

tételére is. Talán választ lehetne adni egyrészt arra a kérdésre – Pesttel, Pozsonnyal összevetve – hogy mekkora számban voltak jelen evangélikusok ezekben a szerveződésekben. Másrészt – feltérképezve kapcsolati hálójukat – mennyi szerepe lehetett a rokoni viszonyoknak a részvételben.

328 Tóth Á. 2018, 5–27 az egyesület alatt a következőt érti: a szervezethez csatlakozás önkéntes, közös célja a közérdek szolgálata, a tagok elköteleződnek (tagdíjfizetés vagy aktív tevékenység), tagság által jóváhagyott alapszabálya van, a tagok a szervezetben belül jogilag egyenlőek, a szervezet autonóm és működése nyilvános. 1848 előtt az egyesületek valós összlétszámáról nincs pontos adat. Az 1845 elején országosan végrehajtott egyesületi összeírás eredményei csak a töredékét mutatják a szervezetek tényleges számának. Kb. 500 magyarországi egyesület lehetett, közülük 80 Pest-Budán, 25 Sopronban és Pozsonyban, 100 pedig Erdélyben, főként a szász városokban működött. Típusait tekintve a kaszinók és olvasótársaságok, takarékpénztárak, gazdasági egyesületek nagyszámú településeken alakultak, a jótékonyági profilú és önszervező egyletek pedig a legurbánusabb városokban. Uo., 8–10. Lásd még Beöthy 2019, 153, 167–169.

329 Uo., 21–24.

330 *A Győri Olvasó Társaság részeseinek névsora betűrenddel 's annak szabályai*. Győr: Özvegy Streibig Klára, 1845. RFMTM, Helytörténeti gyűjtemény, HD.75.86.4., *A győri Olvasótársaság névkönyve az 1848-ik évre*. Győr: Özvegy Streibig Klára, 1848. RFMTM, Helytörténeti gyűjtemény, HD. 75.86.5.

331 Az első tűzoltóegyletet Aradon alapították 1835-ben. A kiegyezés után Sopronban, Pozsonyban, Nagyváradon és Lippán is megszervezték, majd 1870 nyarán Győrben is megalakult a Győri Önkéntes Tűzoltóegylet. Bősze 1997, 293. Megalakulásának évében 280 tagja volt. BANA 2011, 340.

332 *Győri Közlöny*, 1871. január 26., 35.

333 A téli sport kedvelői hozták létre 1865-ben. Elnöke volt többek között Zechmeister Károly, majd polgármester utódja Wennes Jenő, választmányi tagjai között szerepel Angyal Armand dalszerző. 1866-ban kértek a várostól és kaptak évi 1 aranyért korcsolyázásra alkalmas területet. BANA 2001, 16. 1865-ben 451 tagja volt, vö. BANA 2011, 340.

334 *Győri Közlöny*, 1870. december 18., 425., Szávay 1894, 81.

lánya, Ilona Emília 1873-ban a Győr városi és megyei Kisedvedegylet³³⁵ bizottságának tagja, 1895-ben pedig az Első Győri Takarékpénztár egyik részvényese.³³⁶ A másik lány, Ludovika 1869-ben jegyet váltott a Győri Jogász-segélyezőegylet³³⁷ báljára, bár ez még nem jelenti feltétlenül tagságát.³³⁸ 1895-ben viszont részvényese a takarékpénztárnak, majd 1911-ben a Machlup Adolf üdülőház intézője, ahol 24 lábadozó beteget ápoltak ingyenesen.³³⁹ Az unokaöcs, kihez Bodroghy Papp István élete végén költözött, 1872 és 1877 között tagja volt Aradon a Fraternitas szabadkőműves páholynak.³⁴⁰

A Bodroghy Papp család esetében – kutatások híján – nehéz megállapítani, hogy az evangélikus felekezethez tartozásuk mennyiben motiválta őket abban, hogy egyleti tagok legyenek. A győri takarékpénztári részvényesek névsorában három testvér is szerepelt, azonban ők a Bodroghy Papp István utáni generációhoz tartoztak. A család reformkori tagjai számára az evangélikus közösség mindenestre meghatározó volt. Szerepe lehetett lakóhelyük megválasztásában, gyülekezeten belüli feladatok ellátásában. Bodroghy Papp István kapcsolati hálójánál egyértelműen látszik, hogy többnyire evangélikus körökben mozgott. Ezek a kapcsolatok olyannyira erősek lehettek, hogy sem a földrajzi távolság, sem az egyre ritkuló találkozások nem fakították meg.

335 1873-ban került sor megszervezésére a Magyarországi Központi Fröbel Nőegylet felhívására. Az egylet 1874. január 11-én tartotta alakuló közgyűlését. Elnöke Vargyas Endre tanfelügyelő lett, titkára Pisztory Mór jogakadémiai tanár. 30 alapító és 339 rendes taggal kezdte meg működését. SÁRY 2002, 142.

336 *Győri Közlöny*, 1873. május 22., szltan; *Hölgyek és Urak győri Millenniumi Naptára az 1896. évre*. Győr, 1895, 163.

337 Az 1820/21-ben létrejött egyletet megalakulásakor Deák Ferenc 30 forinttal támogatta. Biczó 2008, 186.

338 *Győri Közlöny*, 1869. augusztus 12., 259.

339 *Hölgyek és Urak győri Millenniumi Naptára az 1896. évre*. Győr, 1895, 163., Budapesti Czim- és Lakásjegyzék. Budapest: Franklin, 1911, 319. Uo., 1912, 336; Uo., 1916, 556.

340 BERÉNYI 2007, 455–466. A királyi Magyarország első páholya 1769-ben alakult Eperjesen számos evangélikus taggal. Ugyanez megfigyelhető az 1774-ben Selmecebányán és a Pesten (ennek megalakulása 1787 előttre tehető) szervezettre is. TÓTH Á. 2018, 10–14.

B) Műveltség

*Uj reményt most üzene
Törvény buzgó tanulása
Elmés velős tudomány
Remek munkák olvasása.*

(Bodroghy Papp István:
Epedő Szerelem, 29. Dall)

A török uralom miatt Magyarország társadalmi és állami modernizáció tekintetében lemaradt. A 16–19. századi Európában lezajló kulturális forradalom – amely során a lakosság túlnyomó többsége írni-olvasni tudóvá vált – a magyar társadalomban megkésve, a 18. század végétől, 19. század elejétől jelentkezett. A nagy áttörésre, az írni-olvasni tudás elterjedésére csak az 1848/49-es forradalom utáni fél évszázadban került sor. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy 1870-ben a lakosság 51%-a még mindig analfabétának vallotta magát.³⁴¹

Az alfabetizációs folyamat vizsgálata nehéz feladat, mert sem az íráshasználat, sem az olvasás felől közelítve nem lehetünk teljességgel biztosak a kapott eredményekben. Ráadásul az olvasástudás mérésére kevesebb forrás áll rendelkezésre: a nyomtatott könyvek, kalendáriumok, sajtótermékek példányszámából, olvasótársaságokból, nyomdák, könyvkereskedők, könyvkötők számából³⁴² vagy levéltári források egy-egy mondatából lehet megállapításokat tenni.

Az olvasás tudása és szeretete a társadalom egyes szintjein eltérő volt a korszakban. A főrangú olvasóközönség szerepe, irodalompártolása a 18. század végétől fokozatosan csökkent. Ekkor főként külföldi könyveket gyűjtöttek és olvastak, de a reformkorban többen bekapcsolódtak kaszinók, olvasóegyletek tevékenységébe, és magyar irodalmi művekre fizettek elő. A Pest-Budán vagy vidéki városokban élő diákok, jurátusok, orvosok, tanárok, publicisták élhettek a művelődés különböző intézményei adta lehetőségeivel. Diák- és olvasótársaságokhoz csatlakozhattak, színházba járhattak, könyvkereskedésekben könyveket vehettek. Pol-

341 TÓTH I. Gy. 2002, 35.

342 Erre lásd például: FÜLÖP G. 2010, 25–41; példányszámokra, sajtóorgánumokra KÓKAY 1997; SZALISZNYÓ 2011, 341–359; SZAJBÉLY 2007, 73–90; HUDI 2009, 126–132; MONOK 2020, 25–28; olvasótársaságokra, könyvtárakra: HUDI 1986, 451–477; HORVÁTH J. 2001, 19; NEMES 2010, 3–12; MONOK 2020, 28–30; SIMON 2020, 99–120.

caikon a külföldi irodalmi művek mellett magyar nyelvűek is megjelentek, és ők voltak a sajtótermékek legszorgalmasabb előfizetői.³⁴³

A 18. századtól Mária Terézia és apja, III. Károly intézkedései nyomán elindult egy bürokratikus úton történő szakszerűsítés, mely a papi pálya mellett egy másik, új utat nyitott a nemesség felemelkedése számára. Az államnak ugyanis olyan, minél magasabban kvalifikált szakemberekre volt szüksége, akiktől megkövetelheték, hogy az államigazgatás feladatait a lehető legprecízebben végezzék el. Ez a hivatalnokréteg tudását gimnáziumban és az öt királyi jogakadémia egyikén szerezte meg, vagy az egyetemi képzést választotta. Az előbbi azonban több előnnyel járt, hiszen a jogakadémiákon a hallgatók sokkal inkább részesültek gyakorlati képzésben, az egyetemeken inkább az elméletben mélyültek el.³⁴⁴ Tanulmányaik során ők is megismerkedtek a polgári életformával, beköltöztek a városba, olvasták a korabeli irodalmat és sajtót,³⁴⁵ színházakba és olvasótársaságokba jártak, és ezzel kiemelkedtek társaik közül.³⁴⁶

A vidéken élő birtokos nemesség egy része velük szemben műveletlen, elmaradott, parlagias volt.³⁴⁷ Az analfabetizmus főként a 100 holdnál kevesebbet birtokló nemesekre és parasztokra volt igaz, hiszen nem volt kötelező iskolába járniuk, és ezt az idenymunkák idejére ki is használták. Az 1802-ben Uraiújfaluban végzett egyházlátogatás jegyzőkönyve szerint is a tanulók „dolog idejében hamar kimaradnak [...] [azonban] Az ujfalui oskolabeliek ha ki-maradtak is, korábban bé küldettek ismét az oskolába”.³⁴⁸

343 FÜLÖP G. 2010, 42–43.

344 GÖNCZI 2006, 1.

345 Pl. Szüts Adolf Győr vármegyei alügyész és Koltay Horváth Dániel Győr vármegyei tisztviselő könyvei arról tanúskodnak, hogy főként a külföldi polgári irodalom iránt érdeklődtek, valamint a reformkor hazai problémáit megjelenítő műveket, újságokat forgattak. FÜLÖP G. 2010, 44.

346 FÜLÖP G. 1974, 249–251, valamint FÜLÖP G. 1981, 107–108; BENDA 1981, 91–92.

347 Lesújtó véleményt írt erről a jakobinus-perben halálraítélt, és 1795-ben kivégzett Laczkovics János, aki szerint a nemes ugyanolyan mint a nemtelen, mindössze abban különböznek, hogy „pergaménáján levő nemességinek megbizonyíttatására címerül egy bivaly, ökörszarv, medve, szarvas, vadkan, vagy övedzésig lemezítelenedett asszony vagyon papírosára festve [...] Ezen nemes ember [...] ki a ködöt párolgó Werbőczit pipafüstje között szomorúan olvassa. [...] privilégiumjait, nemességit hányja-veti [...] ki a közönséges jónak előmozdítására, vagy az ország terheinek hordozására semmit sem cselekszik, améglen a nemtelen, de hasznos ember szántóföldjeit dolgozza, rétjeit kaszálja, kertjeit műveli, kereskedést folytat, mesterséget űz”. Idézi BENDA 1981, 90; BALLAGI 1888, 355–356.

348 EOL Evangélikus Egyházlátogatási jegyzőkönyvek, Dunántúli Egyházkerület, Egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1786–1813, Katolikus egyházlátogatások 1698, 1802 Vasi-Felső Egyházmegye, esperesi látogatás. Uraiújfalu (Urai-Ujfalu) 1802. május 31. pag. 18.

A vidéki nemesek másik része azonban kiemelkedett társaik közül.³⁴⁹ Ők a gimnáziumi vagy akadémiai tanulmányaik alatt városi környezetben szocializálódtak. Így ha vissza is tértek birtokaikra, fontos lett számukra a művelődés, de főként gazdasággal, kereskedelemmel és iparral foglalkozó könyveket gyűjtöttek. A parasztság az 1848/49-es forradalom után kezdett csak bekapcsolódni ebbe a körbe.³⁵⁰

A magyarországi kora újkori értelmiség olvasmányainak feltárása 1979-ben indult meg intézményesített keretek között. Ennek köszönhetően több mint kétezer magán- és intézményi könyvtár anyaga dokumentálható a 16–17. századból és legalább ugyanennyi a 18. századból. Azonban elemző, forrásokat feltáró nagy munkák elsősorban a 16–17. századra vonatkoznak, a 18–20. század olvasmánytörténetéről mindössze alap kutatásokkal (például egy-egy megyéről, egyházi, oktatási intézményről, családról, személyről) rendelkezünk.³⁵¹

Vas megyében az 1781-ben elhalálozott Felsőbüki Nagy Dávidnak³⁵² volt az egyik legjelentősebb könyvállománya. Hagyatékában 185 könyv maradt fent, melyeket a leltárt készítő fel is sorolt. Ezek között volt – Felsőbüki jogi végzettsége miatt – 10 jogi szakkönyv (például *Corpus Juris*, Huszty-féle *Jurisprudentia practica*), 28 tankönyv és iskolai olvasmány (Alvarez nyelvtana, két poétika-, egy történelem- és egy számtankönyv, ókori klasszikusok), 72 kötet vallási mű, valamint német (24 kötet) és francia (8 kötet) irodalom. Emellett érdekelhette a bányászat és a hadtudomány, a dohánytermesztésről és solymászatról több latin tankölteménye is volt. Mindezek mellett ő maga is írt két ünnepi beszédet, továbbá övé az egyetlen jegyzékkel rendelkező könyvtár, melyben folyóiratok is voltak.³⁵³

Említésre érdemes Vörös Zsigmondé is. Felsőbüki Nagy Dávidéval szemben nem írták össze részletesen könyvhagyatékát, így mindössze csak annyit lehet tudni róla, hogy 166 könyve volt, az összeírók „üdőknek rövidsége miatt” nem-

349 BENDA 1981, 42–46, 91–92.

350 Ez főként a dualista állam lépéseinek köszönhető, például a népiszkolai törvény bevezetésének, végrehajtásának.

351 MONOK 2017, 41–43., MONOK 2020, 13–16.

352 A család Nagy Benedek ledéci (ma Sopronhorpács) jobbágnak köszönhetően szerzett 1616. március 17-én nemességet II. Mátyás királytól. 1631-ben jutott birtokhoz Felsőbükön, 1642-ben Sopron vármegye esküdtje. Második felesége a vasvári kanonok húga, Köntös Margit, ezzel a házassággal indult meg a társadalmi felemelkedés. Fia György már tekintélyes birtokokkal rendelkezik, 1686-tól Sopron vármegye főjegyzője, alispánja, majd nádori ítélőmestere. Újabb birtokokat szerez (pl. Sitke, Martonfalva), de a központ továbbra is Felsőbük. SZLUHA 2003, 577–581.

353 Uo., 240–243.

csak hogy felsorolni nem tudták mind az összeset, hanem a szerzőket és műveket sem tudták azonosítani.³⁵⁴

Békés vármegyében Hrabovszky László 18. század végén kelt végrendeletében szerepelt az az almárium, mely 116 kötettel büszkélkedett. Ezek között voltak például jogi- és államelméleti (*Corpus Juris*, Huszty: *Jurisprudentia practica*), történeti (Antonio Bonfini, Istvánffy Miklós) és ókori klasszikus (Cicero, Seneca, Livius) művek is.³⁵⁵

A Skublics család – Skublics Imre és fia, Skublics Károly – zalaszentbalázsi könyvtára is kiemelkedik a korszakban. A könyvállományt Kisfaludy Sándor barátja, Imre kezdte el gyűjteni, végül Károly 1831-ben felajánlotta a megyének az első zalai közkönyvtár megalapítására.³⁵⁶ Ekkor 1954 kötetet tartalmazott: latin, német, francia és olasz nyelvűeket, szépirodalmi, filozófiai, esztétikai, irodalom- és történettudományi műveket. A legnagyobb csoportot a magyar és külföldi szépirodalom termékei jelentették: például Zrínyi, Gvadányi, Faludi, Barcsay Ábrahám, Ányos Pál, Kis János, Berzsenyi, Kisfaludy *A kesergő szerelem* című verseskötete, valamint a *Gyula szerelme* című regéje.³⁵⁷ Kedvelték a történeti munkákat is: Pray György, Heltai Gáspár, Bél Mátyás, Istvánffy Miklós, Széchenyi István műveit.³⁵⁸

Győrből említésre érdemes Vida László vármegyei főszolgabíró könyvtára, aki 1781-ben több mint 150 kötetet hagyott hátra. Ezek főként latin nyelvű teológiai és jogi művek voltak, de volt köztük német és 19 magyar nyelvű (Biblia, imádságos könyv, házi orvosságokról szóló stb.) is. Azonban a híres győri kalendáriumból nem volt példánya.³⁵⁹ Milkovics János pápóci prépost 1762. június elsején felvett hagyatéki leltárában 27 fejezetben csoportosítva 433 tételben rögzítették a vagyontárgyakat, s ezek között 136 könyvet is feljegyeztek. Nagy része teológiai mű, de vannak jogi művek és ókori klasszikusok is.³⁶⁰

Teleki Sámuel, az erdélyi kancellár 1822-ben 36 ezer kötetet hagyott hátra a marosvásárhelyi könyvtárunkban – az úgynevezett Teleki Tékában –, melynek kurátora mindig a legidősebb Teleki fiúörökös lett. A 36 ezer kötetről katalógus is

354 TÓTH I. Gy. 1990, 231.

355 HÉJJA 2001, 351–355.

356 FÜLÖP G. 1974, 252–253.

357 Uo., 254.

358 Uo., 257.

359 HORVÁTH J. 2008, 212–236. Győri kalendáriumra lásd HORVÁTH J. 2001, 9–17; HORVÁTH J. 2017, 65–69.

360 HORVÁTH J. 2011, 127–150.

készült, ebből négy kötet megjelent, az ötödik kéziratban maradt.³⁶¹ A Trencsén megyei Illésházy család 1792-ben 8000 kötettel rendelkezett, amit aztán Illésházy István 1835-ben felajánlott a nemzeti könyvtár gyarapítására.³⁶²

Szenvedélyes könyvgyűjtő volt Jankovich Miklós is. Orvosok, jogászok, földesurak hagyatékait vásárolta fel, valamint előszeretettel kereste a ritka kiadványokat és a magyar történelem kiadatlan forrásait. Több corvina is a tulajdonába került. Kedvtelése azonban kimerítette Jankovich és családja anyagi helyzetét, s a gyűjteményétől részben meg kellett válnia. Egy részét megvette a nemzeti könyvtár, a többit pedig Jankovich halála után elárverezték.³⁶³

Az írástudás vizsgálata az olvasni tudásnál némileg egyszerűbb, azonban a forrásokon (végrendeletek, tanúvallomások, adóslevelek, lajstromok stb.) található keresztek, sajátos vagy éppen tényleges névalírások sem támasztják alá minden esetben az írni tudást. A 18. század végéről és a 19. század elejéről viszonylag nagy mennyiségű szöveg maradt fenn, melyek igazolhatják az alfabetizáció terjedését a korszakban. Megnőtt az énekeskönyvek és közmondásgyűjtemények,³⁶⁴ verseskötetek száma, gyakoriak a családi magánlevéltárakban, hagyatékokban, kisebb vidéki gyűjteményekben őrzött költemények (például gúnyversek, epigrammák, episztolák, alkalmi versek), s egyre többször találkozni saját kézzel írott végrendeletekkel is.

A Bodroghy Papp család reformkori tagjai megerősítik az alfabetizációval kapcsolatos kutatási eredményeket. István és testvére, József – illetve annak egyik fia, Gyula is – jól érzékelték a II. Józseffel kezdődő változást, és kitörési lehetőségként és apjuk támogatásával döntöttek a jogi pálya mellett.

Lelkünket, mely Isteni tulajdonokkal
Ékeskedik csak a' virtusnak szentelni
Elménket nemessebb, főbb tudományokkal
Napról napra nagyobb tökélyre emelni ...

³⁶¹ MONOK 2018, 190.

³⁶² Uo., 194.

³⁶³ Uo., 194–195. A családról, a könyvgyűjtés menetéről és a gyűjtemény sorsáról lásd bővebben BERLÁSZ 1973, 109–173.

³⁶⁴ Például a váci *Énekes Gyűjtemény*ről lásd CsÖRSZ 2012, 141–178. Erdélyi János *Népdalok és mondák* kötetének forrásairól lásd CsÖRSZ 2014, 611–628; továbbá Erdélyi felhívására küldött énekeskönyvről GyÜSZI 2002, 117–128. Korábbi korszakra kurrens MEDGYESY-SCHMIKLI 2016, 383–407. Csokonai gyűjtéséről BARSÍ 2009, 351–366. Csokonairól származó anekdoták, művei énekeskönyvekben lásd LUKÁCS 2007; CsÖRSZ 2007 és 2016. Pálóczi Horváth Ádámról lásd a *Magyar Arión* (2011) tanulmányait. Közmondásgyűjteményre Kovács P. 2008.

Tanulni Törvényét ama Jó Hazának
 Mellyhez a' szeretet már ott le kötözött
 Midőn még böltsönkben minket ringatának
 Tudni nagy őseink ránk miket hagyának
 Mi a' király és a' Nemzetnek Törvénye.

olvasható Bodroghy Papp Tulok Antihoz címzett egyik episztolájában,³⁶⁵ mely szerint – az ő, a nemességet szerző ítélőmesterként és érseki nemesek nádoraként ügyvédi feladatokat ellátó Bodroghy Gergely folytonos tudatban tartása során – már a bölcsőben beléjük táplálták ezt a választási lehetőséget. Emiatt kerülhetett sor a Bodroghy predikátum-felvételére is. A legfontosabb számukra:

A' hazáról érdemi koszorut nyerhetni
 Ez valódi remek örökös dicsőség.

Miközben három dolog lebegett szemük előtt:

Virtus, szerelem, barátság három
 Mennyei véd késérői éltünknek.

A Bodroghy Papp fiúk hivatali nemesként gimnáziumi és jogakadémiai tanulmányaik során megismerkedtek a városi kultúrával. Vidéki birtokukra nem tértek vissza, helyette a várost választották. Támogattak iskolákat, könyvtárakat, és időnként mecénásként tűntek fel egy-egy személy életében is. Elköteleződtek az irodalom és tudományok mellett, amit előfizetéseik is bizonyítanak.

A *Faragószék* költőjének nem maradt fenn leltára, de a versek olvasmányélényei, valamint az előfizetői listák alapján összeállítható egy részleges könyvlista, mellyel Bodroghy Papp rendelkezett. A következő művek biztosan polcán sorakozhattak: Csokonai Vitéz Mihálytól a *Lilla, érzékeny dalok III könyvben* második, 1808-as kiadása³⁶⁶ és az *Amaryllis, Idyllium Schraud kir. tanácsosné halálára*. Berzsenyi Dániel verseinek Helmeccy-féle kiadása,³⁶⁷ Vörösmarty Mihály *Sala-*

³⁶⁵ *Tulok Antihoz*, in *Faragószék*, 168–169, 51. sz.

³⁶⁶ Ezt bizonyíthatja a későbbiekben szóba kerülő *A verselő* 4. sora („ujjaim a' Lanton futnak Szillel”), valamint az *Ujra meg zendétem serdülő lantomat* [...] 6–7. sorai (Remegve futkoznak lantom hurfogain / Járatlan ujjaim), melyek a *Lilla* kötet második kiadásának előbeszédére, a Jean-François de la Harpe *Le philosophe des Alpes* című versidézetének első sorára is utalhat: „Kezem ittasultan tévelyeg a lanton”. Tóth R. 1897, 23., 1. jegyzet.

³⁶⁷ Bodroghy elolvastatta Székács Józseffel a Helmeccy-féle Berzsenyi-kiadást. BENKŐ 1901, 7.

mon király című szomorújátéka, melyet a szerzőnél vett meg;³⁶⁸ Gessner Salamon *Idylliumi*,³⁶⁹ Dayka Gábor versei,³⁷⁰ Kis János költeményei,³⁷¹ Kisfaludy Sándor 1807-ben kiadott *Himfyje* és a szintén 1807-ben megjelent *Regék a magyar elődökből*, továbbá a *Tudományos Gyűjtemény* 1826 és 1841³⁷² és a *Felsőmagyarországi Minerva* 1827 és 1830 közötti számai,³⁷³ az 1858-ban indult, Jókai Mór szerkesztette Az *Üstökös* című élc lap mellett. Hivatásából fakadóan természetesen megvolt neki a *Magyar Törvény-tár* is.³⁷⁴ Emellett olvasta a Kultsár István által szerkesztett *Hasznos Mulatságokat*,³⁷⁵ beszerezhetette Aszalay József *Szellemi omnibus* *kéjutasára az élet utain* című könyvét is.³⁷⁶ Járatos volt a görög mitológiában, Ovidius *Átváltozásaiból* Pygmalion történetét idézte,³⁷⁷ akárcsak a *Keresztény Érzékenységet* Wieland munkái közül.³⁷⁸ Végül ismerhette Guzmics Izidor³⁷⁹ és Pázmándi Horvát Endre munkásságát is.³⁸⁰

368 VÖRÖSMARTY Mihál. *Salamon király szomorú játék*. Pest: Petrózai Trattner Mátyás, 1827, o. n. A Soproni Magyar Társaság 1827-ben vitte színre a mű ősbemutatóját. P. KOVÁCS 1996, 31.

369 Gessner művére *Melancholia* című versében egy hasonlat keretében utal Bodroghy: „Ti nyirhalmok, 's a rét lapányának / gyönyörű kellemeim / Szebben mintsem Geszner világának / Szeléd pásztori helyei / Mosolygatók nekem”. *Melancholia*, in *Faragószék*, 141, 39. sz.

370 Valószínűleg az *Ujhelyi Dayka Gábor versei*, öszveszedte s kiadta barátja KAZINCZY Ferenc. Pest, 1813. Székács József számolt be arról, hogy Bodroghy Papp István szerette Dayka Gábor költészetét. ELEK 1985b, 146.

371 A *Kazinczy Ferenc öszvekelésére szendrei gróf Török Sophia-Antoniával* biztosan. A *Szabó Sebestyénynek* című vers a bizonyítéka. Lásd függelék 16. vers. Részletes elemzését lásd *Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel és Kis János hatása Bodroghy Papp István verseiben* című részt.

372 A' T. T. Előfizetők' nevei. *Tudományos Gyűjtemény* 1826–1841.

373 A' Tittl. Előfizetők nevei. *Felsőmagyarországi Minerva* 1827–1830.

374 *Magyar Törvény-Tár*, mely magában foglalja *Nemes Magyar Ország' Hármastörvény-Könyvét*, melyet felsőbbi rendelkezésként fogva Irott-Törvény gyanánt készített Verböczy István; mostan pedig meg-magyarosított, 's némelly jegyzésekkel meg-világosított NAGY-BÁNYAI PERGER, másképp PERGEL János, a' Tekintetes Királyi Törvényes Táblánál Ügyvéd, 's Tekintetes Heves vármegyének Tábla-bírája. Pest: Petrózai Trattner Mátyás és Károlyi István, 1830, o. n.

375 Az 1821. évi számát biztosan. Erre utal a kötet 42. versében, az *Öröm elragadtatásban*. „A' Hasznos mulatságokat veszem / Folytatás végett itt kezembe”. *Faragószék*, 147, 42. sz.

376 Erre bizonyíték a Székács Józsefhez 1858. március 21-én írt levél, melyben unokaöccsét akarta kiházasítani. Lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálóját*, *Székács József* című részt.

377 Tulok Antihoz írt levelében barátját Pygmalionhoz hasonlítja, aki márványból formázta remekét. *Tulok Antihoz*, in *Faragószék*, 75, 34. sz.

378 Talán *Keresztény Érzékenységei az udvari tanácsos Weilánd úr munkái között*, ford. WÁLYIK András. Kassa: Fűskúti Landerer Mihály, 1789. Ez A' *Fűzfás* című versből sejthető. Lásd *Függelék*, 10. verse.

379 *Öröm elragadtatás* című versében utal rá. *Faragószék*, 146. „Guzmit az örök emlékezetnek / Emelni halhatatlan oltárán.”

380 Erre lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálóját*, *Lakóhelyi ismeretségek* című részt.

Bodroghy Papp Istvánhoz hasonlóan testvére, József is előfizetett a *Tudományos Gyűjteményre* 1830 és 1835 között,³⁸¹ valamint 1827 és 1830 között a *Felsőmagyarországi Minervára*,³⁸² 1830-ban a *Magyar Ország Történeti időszaki táblákbanra*,³⁸³ és tagja lett 1838-ban a Kovács Pál orvos által szervezett Győri Olvasó Társaságnak.³⁸⁴ A tagok kezdetben az alapító lakásán gyűltek össze, de mivel számuk egy éven belül 68-ról 90-re nőtt, ezért 1840-ben a Káptalándomb aljában már önálló helyiséggel rendelkeztek, és a tagok közé – akik kifizették az évi 5 forintot – nők is beléphettek.³⁸⁵ Az olvasótársaság tagjai hatalmas könyvtárlománnyal találkozhattak: 1840-ben még 203 művel, 1844 elején viszont már 1091 kötettel büszkélkedett a társasági könyvtár. Noha az alapító szabályzat szerint elsősorban a hazai műveket részesítették előnyben, mégis a német polgárság nagy száma miatt szinte minden második könyv német nyelvű volt.³⁸⁶

1824-ben jelent meg Pesten az *Öröm ünnep* című kötet, mely olyan verseket, műveket tartalmazott, amit a pozsonyi akadémia diákjai írtak 1822-ben. Kiadóként, szerkesztőként Papp József neve szerepel. Ha végiggondoljuk, akár azonosítani lehetne Bodroghy Papp István öccsével, aki épp ekkor fejezte be győri jogakadémiai tanulmányait. De mint az alábbiakban látni fogjuk, nem róla van szó. 1804. december 10-én Derecskéről Csokonai Vitéz Mihály ugyanis három rézműves ifjúnak, köztük Papp Józsefnek írt levelet, viszont ekkor Bodroghy Papp József még csak öt éves volt. Feltételezem, hogy ez a címzett azonos lehet a kiadóval. Másrészt az *Öröm ünnepben* kiadtak egy névtelen verset *Csokonai' utolsó álma* címmel. Ennek témáját – miszerint Csokonai elmondása szerint egyszer a megszemélyesített Halál és a Remény közti vívódásairól álmodott – Papp József adta fel diákjainak versírás céljából. Ezt az anekdotát viszont a szalontai paptól hallotta, akivel Bodroghy Papp József aligha lehetett kapcsolatban.³⁸⁷

381 Csécs 1994, 41.

382 A' Tittl. Előfizetők nevei. *Felsőmagyarországi Minerva* 1827–1830.

383 *Magyar Ország Történeti időszaki táblákban, világosítva a' világnak egykoru történeteivel és a' Magyar Királyi Házaknak nemzeti lajtromival*, szerk. PETROVITS Fridrik Keresztély. Pest: Petrózai Trattner Mátyás és Károlyi István, 1830, 10.

384 *A Győri Olvasó Társaság részeseinek névsora betűrenddel 's annak szabályai*. Győr: Özvegy Streibig Klára, 1845. RFMTM, Helytörténeti gyűjtemény, HD.75.86.4., *A győri Olvasótársaság névkönyve az 1848-ik évre*. Győr: Özvegy Streibig Klára, 1848. RFMTM, Helytörténeti gyűjtemény, HD. 75.86.5.

385 BALÁZS 1980, 152–153.

386 HUDI 1986, 457, 461.

387 A kötet: *Öröm ünnep az az folyó és kötött beszédek, melyeket a' Magyar Nyelvben magok tökéletesítések végett az Ágostai vallástételt követőknek Pozsonyi Fő Oskolájokban önként egyesült ifjak, 1822-ik esztendőben Kisasszony Havának 7 napján tartottak*, kiadta PAPP József. Pest: Petrózai Trattner János Tamás, 1824. Megemlíttette SZILÁGYI M. 2014, 94, 307. jegyzet, valamint 433, 1731. jegyzet.

Bodroghy Papp József egyik lánya, Gizella – akivel Bodroghy Papp élete végén Aradra költözött – 1856-ban előfizetője a *Színházi Naptár*nak,³⁸⁸ 1861-ben pedig megvette Remellay Gusztáv *Kereszt és félhold* című munkáját.³⁸⁹ Testvérei, Lujza és Ilona 1873-ban részt vettek Győrben a városi művelt nők számára tartott előadássorozaton.³⁹⁰ József felesége 1847-ben egy forintot adományozott Kisfaludy Sándor szobrára, az ún. Himfy-lantra,³⁹¹ s a *Győri Közlöny* egyik hirdetése szerint szintén szerethette a könyveket, ugyanis 1865-ben a folyóirat egyik elhalálozott munkatársának Tihámér álnéven írt költeményeinek kiadásához pénzt adományozott,³⁹² illetve 1860-ban megvette Rómer Flóris *A Bakony* című munkáját is.³⁹³ József fia, Gyula 1856-ban előfizetett a *Mezei gazdaság könyve* második kötetére.³⁹⁴

A Bodroghy Papp család műveltségével kapcsolatos egyik legérdekesebb adat a család nemességét elnyerő Bodroghy Gergelyhez kapcsolódik. Fennmaradt ugyanis a Cambridge-i Egyetem Könyvtárában egy 1561-ben Bécsben megjelent *Tripartitum*, melyben Bodroghy Gergely possesszori bejegyzése olvasható.³⁹⁵ A kötet több okból is szimbolikus. Egyrészt igazolja a birtokszerző ős jogi műveltségét, mellyel még a kiváló humanista tudós, Oláh Miklós esztergomi érsek figyelmét is felkeltette, és családját a nemesség közé emelte. A 17–18. században elszegényedett, földműveléssel és talán katonáskodással foglalkozó família az ősi könyvtárát nem tudta megőrizni, így a kötetek elkallódtak; emléke és példája, a tudás általi felemelkedés viszont oly mértékben bevésődött az utódokba, hogy évszázadokkal később is inspiráló és ösztönző volt számunkra.

388 *Hölgyfutár*, 1856. június 12., 548.

389 REMELLAY GUSZTÁV. *Kereszt és félhold: Regényes korrajzok a török világból, II.* Pest: Pfeiffer Nándor, 1861, XI.

390 A győrvárosi művelt nővilág számára tudományos előadásokat tartottak. *Győri Közlöny*, 1873. március 6., 86.

391 *Életképek*, 1847. február 6., sztlan.

392 *Győri Közlöny*, 1865. június 25., 202–203.

393 RÓMER 1860, 210.

394 Tudomásul az illetőknek. *Gazdasági Lapok*, 1856. február 7., 71.

395 A cambridge-i Egyetemi könyvtárban egy három részből álló gyűjteményes kötetet őriznek, melynek második része Werbőczy *Tripartitum*ának 1561-es bécsi kiadása, és Bodroghy Gergely 1567-ben írta be nevét tulajdonosként a mű címlapjára. GÖMÖRI 1990, 746.

III. FARAGÓSZÉK

*„Ő Dunántúlról jövéen, éles ellentétben állott
ama latinizáló szellemmel mely akkor iskoláinkban
divatos volt. Megismertetett a régibb költők
Csokonai, Dayka, Kisfaludy Sándor verseivel,
kiváltképpen pedig ezen utolsót nagyon kedvelte. [...]
emiatt [ti. Berzsenyi] volt a nagy vetekedés közöttünk.”*

(Székács József püspök visszaemlékezései)

Bodroghy Papp István *Faragószék* címet viselő verseskötetét Mezőberényben állíthatta össze; erre utal az utolsó, Orczy Terézia névnapjára írt vers dátuma (1824. október 15.). A javításoktól mentes kötetből arra következtethetünk, hogy addigi költeményeit vagy egy részüket összerendezte, és kronologikus szempontokat követve 8 lapos ívekre másolta. Miután végzett, könyvkötőhöz vitte. Az így elkészült, puha fedéllel összefűzött kötetet ellenőrizte, és a 14. lapon a következő megjegyzést fűzte hozzá: „Lásd a 15. lapot miszerint tévedet a könyvkötő”.¹

A hetven alkotást tartalmazó kötetben feltüntetett helyszínek és dátumok nemcsak az életrajznál nyújtottak segítséget, hanem következtetni lehet Bodroghy Papp István versírási gyakoriságára is. Eszerint a legtöbb költemény (23) 1817-ből a győri jogi tanulmányai idejéről került bele. 1818-ból 12, 1819-ből 5, 1820-ból 2, 1821-ből 15, ezt követően, 1822-ből pedig 10 vers. Az alföldi időszakot 1824-ben csak két episztola és egy névnap-i köszöntő jeleníti meg.

¹ *Faragószék*, 14. Hogy pontosan ezt mire érthette, nem derül ki a kötetből.

A kötet tartalomjegyzéke:²

1. Lollihoz	33. A' Reggel
2. Leg kedvesebb Tárgyaitól	34. Tulok Antihoz
3. A' Szellő	35. Epedő szerelem
4. Szerelem oszlopa	36. Rege
5. Ki az?	37. Szabó Sebestyénynek
6. Szerelmem	38. Ferenczy Mihálynak
7. Tüzi mesterség	39. Melancholia
8. Guoth Lajos Barátomnak	40. A' vissza emlékezés
9. A' meg unt Élet	41. 'Magasírói való emlékezés
10. Élet kívánás	42. Öröm elragadtatás
11. Notelenfű	43. Tulok Antihoz
12. Ilka	44. Julishoz
13. Másik	45. Az Inas, és Szobalány
14. Valami	46. A' Rózsa, és Lilom
15. Sorsomat érdeklő képzetim szünnyetek	47. A' Tulipán
16. Szobám	48. Szerelmem, és Bucsuzásom
17. Jósý	49. Álom
18. A' Fűzfás	50. Kivánságom
19. Pásztori Dall	51. Tulok Antihoz
20. Utolsó Győri estve	52. A Bodzafa Lantos
21. Gösy Pálhoz	53. Cseznek vára
22. A verselő	54. Horváth Mihályhoz
23. Epigramma	55. A' Bakonyi Urfi házassága
24. Ujra meg zendétem serdülő lantomat	56. Lillához
25. Guoth Lajoshoz	57. Az Ész
26. Mulatás	58. László, és Ágnes
27. Szabó Sebestyén neve napjára	59. Cserző
28. Lillához	60. A' Városi Bátorságos élet
29. Phantasia	61. A' magyar Regulus
30. Tulok Antinak	62. Az emberszerető Zelim
31. Quodlibet	63. A' szörnyü harag
32. Tulok Anti Levelére Felelet	64. A' Párna széK

² Bodroghy Papp István verseskötete a jövő év folyamán a Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum kiadványaként fog megjelenni. Kapcsolódva Győr város első kiváltságlevelének 750 éves évfordulójára rendezett programokhoz.

65. Mellyik Szebb és Jobb
 66. Phantasia
 67. A' Jáki Tusa

68. Tulok Antihoz
 69. Méltóságos B. Orczy Theresia Neve Innepére
 70. Tulok Antihoz

Ha hihetünk a kötetben szereplő dátumoknak, akkor Bodroghy Papp István 1817 őszén kezdett verseket írni. Ekkor már ismerhette Csokonai Vitéz Mihály, Kisfaludy Sándor, Dayka Gábor, Kis János és Berzsenyi Dániel művészetét. Gyakran és szívesen forgathatta köteteiket, mert 1825 után – de valószínűleg már azt megelőzően is – határozott véleménye volt a versírás mesterségéről. Székács József, visszaemlékezve a diákévekre, sajnós nem túl bőbeszédű ezzel kapcsolatban. Mindössze annyit jegyez meg, hogy megtanulta az 1817-es Berzsenyi-kiadásból Helmezy tanulmányának nyelvújítási szavait, és azokat igyekezett versekbe ültetni. Bodroghy Papp viszont, aki gyakran nem értette az új szavak jelentését, azt mondta, hogy a költészet nem ily szók halmazában áll, illetve „ellentétben állott ama latinizáló szellemmel mely akkor iskoláinkban divatos volt”.³ E megjegyzésekből arra következtethetünk, hogy Bodroghy Papp István valószínűleg nem foglalkozott a korszak nyelvújítási harcaival. Illetve valamelyest szembekerülve a latinizáló szellemmel, a soproni líceumban megszerzett költészeti tudást utasította vissza, noha költeményeinek egy része (például névnapi köszöntők) az iskolai versírás gyakorlatát tükrözik.

A kötetkompozíció kialakításánál is ez a bizonytalanság érezhető. A kötet egészét tekintve Bodroghy Papp nem törekedett a klasszicista harmóniára, hanem kronologikus szempontokat követett. Nyilván ez egyszerűbb volt számára. Azonban – ahogy az majd a későbbiekben látható – ha kiemeljük az összes alkotás közül a szerelmi verseket, a költemények mégis egy ívet írnak le. Az első verseket a beteljesületlen szerelem és a nő iránti vágyakozás gondolatai töltik meg, mely után a 18. alkotással, *A' Füzfással* – ha a képzelet játékának is állítja be a költő – a beteljesült románc boldog képei is feltűnnek. Az *Epedő szerelemben* (35. sz.) ezt a kettősséget mossa össze. A 47. versben, *A' Tulipánban* lemond a szerelméről, s helyette a természetet választja, de fenntartja még a boldogság elérésének lehetőségét. A *Fantázia* (66. sz.) című versben viszont Bodroghy Papp végleg elbúcsúzik a kedvestől, és a halált választja. Ezzel Csokonai Lilla-dalait és Kisfaludy *Himfijét* próbálta követni.⁴

3 Bodroghy Papp István, aki Toldy Ferenc szerint főként Székács próbadolgozataira volt hatással, ekkorra már elkészült *Faragószékével*. TOLDY 1871, 321., *Székács József visszaemlékezései* 2008, 37.

4 Erről részletesebben a későbbiekben szólok.

Bodroghy Papp István versei közül a továbbiakban olyan alkotásokat mutatok be,⁵ melyek segítségével kísérletet tehetünk arra, hogy elhelyezzük őt a 18. század végi, 19. század eleji költészeti hagyományban. Eközben a fejezet mottójára is keresem a választ: tényleg ismerhette-e Dayka Gábor, Csokonai Vitéz Mihály, Kisfaludy Sándor és Berzsenyi Dániel költészetét? Végül verseit az epigonizmus, a közköltészet és a dilettáns költészet felől is igyekszem megközelíteni.

1. Kisfaludy Sándor hatása Bodroghy Papp István verseiben

A *Faragószék* című kötetben három hosszabb költemény található: az *Epedő Szerелеm* (35. sz.),⁶ mely 1818–19-ben készült, *A Bodzafa Lantos* (52. sz.),⁷ és a *Cseznek vára: Egy rege* (53. sz.),⁸ melyek 1821-ben születtek. Ezekben Kisfaludy Sándor hatása érezhető; az *Epedő Szerелеm* és *A Bodzafa Lantos* a *Himfy*vel,⁹ a *Cseznek vára: Egy rege* pedig a *Csobánc* című regével mutat szoros rokonságot.¹⁰ Ezek mellett meg kell említenünk az 1819-ben írt *Rege*¹¹ című alkotást is, mely noha jóval rövidebb, de ugyanúgy Kisfaludy hatását mutatja. Nem feledkezhetünk el a *László és Ágnes* című regéről sem, mely nem sokkal a *Cseznek vára* után született.

Kisfaludy Sándor a 19. század egyik legnagyobb hatású magyar költője volt.¹² Ezen nem is csodálkozhatunk, hiszen a kor romantikus olvasói a *Himfy* esetében a reménytelen szerelmet megjelenítő témát, az ehhez kapcsolódó finom érzelme-

5 A költeményeket a *Faragószék*ből betűhíven közlöm. A *Függelék*ben az első szám az ott elfoglalt helyet jelöli, ezt követi a vers címe, a kötetbeli helye és a lapszám, melyen a költemény kezdődik. A versek szövegét a lapszámok további feltüntetése töri meg.

6 *Epedő szerелеm*, in *Faragószék*, 77–123, 35. sz. Lásd *Függelék* 1. sz.

7 *A Bodzafa Lantos*, in *uo.*, 171–218, 52. sz. Lásd *Függelék* 2. sz.

8 *Cseznek vára: Egy rege*, in *uo.*, 219–280, 53. sz. Lásd *Függelék* 3. sz.

9 A *Himfy*ből merített idézeteknél a KISFALUDY Sándor és KISFALUDY Károly válogatott költeményei, szerk. utószót írta FENYŐ István. Budapest: Unikornis Kiadó, 1994. kötetet használtam.

10 A *Csobánc*ből merített idézeteknél KISFALUDY Sándor. *Regék a magyar elő-időből*. Békéscsaba: Tevan Kiadó, 1920-at használtam.

11 *Rege*, in *Faragószék*, 124–131, 36. sz. Lásd *Függelék* 4. sz.

12 A *Himfy* és a *Regék* sikere miatt a *Hunyadi János* című drámáját 1816-ban 2500 példányban jelentették meg. SZALISZNYÓ 2011, 348. 1813 és 1816 között 741 darab *Himfy*ből 256-ot, a 351 darab *Regék*ből 255-öt adtak el. 1817-ben pedig a megmaradt 485 *Himfy*ből 95 kelt el, a megmaradt 96 darab *Regék*ből pedig az összes elfogyott. *Uo.*, 357.

ket, a poétikai-retorikai alakzatokat, valamint a ritmikáját szerették.¹³ A korabeli kritikusok a műben azonban a korlátozott cselekmény miatt csak a kesergés létezését látták, amit Horváth János össze is foglalt:

Odavan régi nyugalma, szívét megsebzette egy „Gőgös szép”, külföldön nyomorog, elmúlt a tél, de neki a tavasz is ellensége, körülvette a franc had, sziklás, szörnnyű hegyeken bujdosik, a badacsonyi szüretre emlékezik, gondolatát a Balaton vidékére, a Bakony szélére küldözgeti; újra átéli a szüret élményeit, újra látja kedvese táncát, élvezi Haydn zenéjét, sétájokat. [...] stb.¹⁴

A regékben viszont ezzel ellentétben a történetiség, a jelennel szembeni dicső és tragikus múlt hangsúlyozása hódított, ami évszázadok óta a nemesi szemlélet sajátja volt.

Az olvasók azonban nemcsak forgatták ezeket a műveket, hanem többen is megpróbálkoztak hasonló költemények megalkotásával. Szinnyei Ferenc 1911-ben összegyűjtötte azt a 39 regeutánszatot, melyeket 1818 és 1836 között papok, tanárok, diákok írtak.¹⁵ Tóth Béla több írásában elemezte ezeket, s az epigonok műveit három csoportba sorolta. Az elsőbe azok tartoznak, melyek tartalomban és formában nagyon hasonlóak a sümegei költő műveihez, pusztán egyéni jellemzőik vannak. Békés, csaták nélküli múlt jelenik meg, vagy a várhoz szerelmi történet helyett kísértetmonda kapcsolódik.¹⁶ A második csoportba azok tartoznak, melyek formailag teljesen eltérnek a Kisfaludy-regékben alkalmazott formától. A költők inkább az időmértékes verseléssel próbálkoznak, és témában is több újdonságot hoznak: a népiesség kerül előtérbe.¹⁷ A harmadik csoport a ballada és a románc irányába fejlődik: a történet megváltozik, és szép lassan eltűnik a szereplők jellemzése is.¹⁸

A *Himfy* esetében nem történt hasonló kutatás, Alszeghy Zsolt tanulmánya mindössze kilenc példát említ,¹⁹ azonban – a regékből kiindulva – ennél talán többen írhattak hasonlókat.

13 A *Himfy* szövegének ritmizálhatósága mögött a nemesi kultúra népszerű dallamkincse húzódik meg, amit a mai olvasó csak kevéssé vesz észre. HERMANN 2005, 535.

14 HORVÁTH JÁNOS 1936, 40–41.

15 SZINNYEI F. 1911, 249–250.

16 TÓTH B. 1926b, 286–288.

17 Uo., 291–293.

18 Uo., 296–297.

19 ALSZEGHY 1917, 419–437.

A) Bodroghy Papp István Himfyje

Az *Epedő Szerelem* már a címben olvasható jelzős szerkezettel utal mintájára, *A kesergő szerelemre*. A kötetben egy Tulok Antalhoz²⁰ címzett verses levél után kapott helyet, s az episztola témájában már megelőlegezi ezt a költeményt, hiszen a levélben Bodroghy Papp a szerelemről elmélkedik, és olyan jellegzetes fogalmak, gondolatok kerülnek szóba, amelyek az *Epedő Szerelem* soraiban is visszaköszönnek.²¹

Hasonló motívumok	Bodroghy Papp István: <i>Epedő Szerelem</i>	Bodroghy Papp István: <i>Tulok Antihoz</i> (episztola)
<i>fantázia megszólítása</i>	Ölelj fel most phantasia	Phantasiám itt egy tüneményre csalt
<i>génusz</i>	Nékem makats Geniusom / gunyolva hátat fordít	Geniusom ragyogó fény árba [...] Pompája védlő geniusomnak itt
<i>koszorú</i>	Ottan kötött, ottan adott / Ő Koszorut [...] Kékszin koszoru, valóság / álhatatosság jele [...] Kékelj örökké koszoru / Kékelj nékem mennyeket	Jobb Karja myrtus zöld koszorút emelt / a' mellyet árkád jó ligetin füzött [...] Azt kérded a' myrtus szerelmi / Zöld koszorut? maga Lilla mássa
<i>istenek lakhelye</i>	Lengj el velem aethesia / Győr olympja Berkébe	Illyest olympus / Tart nevel isteni Herosoknak
<i>Pygmalion története</i>	Mit érezek mit érezett / Pigmalion mikor a' / Remek mód ki piperezett	És a' deres márványt is ö / Pigmalion remekére szülné
<i>kegyetlen nő</i>	Ő hideg vérrel nézi [...] / Kemény Szive	buja ingerek / Lappangnak áll arcz képe alatt, 's czudar / Lélek lakozzék abba ah ki / Hitte? pedig ki mutatta szennyét

A kesergő szerelem és a *Faragószék* költőjének műve között az első, legszembetűnőbb hasonlóság a Kisfaludyra oly jellemző ellentétezés, hiszen Bodroghy Papp is egyszerre jeleníti meg művében a boldog szerelmi érzés mellett a kint és a gyötrődést:

20 Tulok Antalról lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálóját*, *A diáktársak* című részt. Tulok Antihoz, in *Faragószék*, 74–77, 34. sz.

21 Kisfaludy Sándornál *A kesergő szerelem* szentimentális retorikát követ, melyhez szükség van az olvasó beleélő, együttérző olvasására. HERMANN 2016, 74. Ugyanez megfigyelhető Bodroghy Papp István szövegénél is.

Van pillantat a' hol élek
 Halok, fázom, gyulladok
 Van olly pont hol bizom, félek
 Fel lángolok, bágyadok [...]
 Izzó tüzzé fel hevülök
 Égek, hülök, el szédülök.
Epedő Szerelem (2. ének)

Ám a múlt nyugalmának és a jelen szenvedésének szembeállítására, mely végigkíséri *A kesergő szerelmet*, s ami nélkül nehéz megérteni a régi nyugalommal szembeni új fájdalmat, Bodroghy Pappnál az első dal egyetlen képe („Éltem folyta vad törvényre / Nem zaklatta csajkámát”) kivételével teljes egészében hiányzik a költeményből.

További hasonlóság, hogy Bodroghy Papp is részletesen mutatja be az *Epedő Szerelem* műzsáját, aki – Himfy Lizájához hasonlóan – ugyanúgy kegyetlen, kemény, szívtelen, és aki iránt mégis lángoló szerelmet érez:

hideg vérrel nézi
 Emésztő lángjaimat
 Kemény Szive csak tetézi
 's halmozza kinnyaimat.

Ah! ha nékem is virulna
 Kemény Szive meg lágyulna
 'S mosolyogna én nekem
 Melly víg lenne énekem.

– írja a 6. és 13. dalban.

A szerelméről először csak annyi derül ki, hogy Győrben ismerkedtek meg. Erről Bodroghy Papp rögtön a 2. dalban beszámol, míg Kisfaludynál csak a 71. dalban derül ki, hogy egy badacsonyi szüret alkalmával találkoztak. A műzsa neve Lilla – nevét a költő Csokonai Vitéz Mihálytól meríthette, de természetesen utalhat Himfy Lizájára is –, *A kesergő szerelem*hez hasonlóan szintén nem a költemény elején derül ki.

Lilla egy angyal, rózsabimbó, aki mellett a „Chaos is harmonia”,²² arca – némi túlzással – olyan, mint a pipacs, mosolyától „sajtolt Szivem komorsága / Eltá-

²² *Epedő Szerelem*, 14. dal.

vozik, el alszik”,²³ „angyal formájában / a Teremtőt imádom”.²⁴ *A kesergő szerelem* 19. énekében olvasható a legrészletesebb leírás Lizáról: testét, szemét, tekintetét, arcát, ajkait, haját, kebleit, kezeit, szemöldökét, lábait, szívét, elméjét, lelkét, énekét, táncát ismerhetjük meg, melyet követ Bodroghy Papp is, azonban a szeretett nőnek ő csak egyetlen dalt szentel:

Minő kellem nyillik ott a’
 Két váll között a’ hová
 Mejjét selyem szorétotta
 Kendője bé fátyolá.
 Orczájának ragyogása
 Hajfürtjei hullámi
 Ajakának mosolygása
 Szemeinek villámi.
 Remek Teste mozdulatja
 Menő ingó indulatja
 A’ hattyukat, kis kacsók
 Be illik rájuk a’ csók.

Epedő Szerelem (23. dal)

Ha megnézzük Lilla jellemzését, akkor Kisfaludyhoz hasonlóan Bodroghy Pappnál is egy személytelen, általános nőalak szerepel, aki konkrétumok híján nem azonosítható.

A nő ábrázolása mellett nagy szerepe van az önelemzésnek is. Kisfaludy igen érzékletesen ír vívódásáról, a benne zajló testi és lelki tünetekről, s ezzel Bodroghy Papp is próbálkozik. Az *Epedő Szerelem* hőse is folyton a szerelmére gondol, nem tud aludni („Jő álom, ah édes csend már / Jő ringass el engemet”),²⁵ vagy ha elalszik, akkor is csak a nőről képzelődik:

²³ *Epedő Szerelem*, 25. dal.

²⁴ *Epedő Szerelem*, 40. dal.

²⁵ *Epedő Szerelem*, 11. dal.

Elmém ott az Ideálok
 Paraditsomán kovályog
 Ott ül, mosolyg, nevet ő
 Hadd haljam ezt: szeret ő.

Epedő Szerelem (11. dal.)

Nem tud gondolkodni sem, mert a szíve győzedelmeskedni akar az esze fölött:

Félre munka, ez az elme
 Gyáva már, és csüggedez
 Nyomja, zuzza vad gyötrelme
 Ide, 's tova lengedez.

Epedő Szerelem (16. dal)

Miközben felvetődik benne a kérdés, hogy „Vagy tán szeret? De más?”,²⁶ barátjához fordul, és beszámol neki is érzéseiről:

Ne bánts engem, ne Lajosom²⁷
 Bennem a' Sziv sir, ordét
 Nékem makats Geniusom
 gunyolva hátat fordét.

Epedő Szerelem (3. dal)

A vers alanya a sok szenvedés miatt könyörög, fohászkodik („Könyörgő Szívve olvadva / Kérek, nyögök, sohajtok / Segedelmet ohajtok”),²⁸ a 18. dalban pedig már várja a halált, hogy végre megnyugodhasson. *A kesergő szerelemben* Himfy gyakorta a magányba menekül, bezárkózik, mely Bodroghy Papp művére egy kép kivételével szintén nem jellemző: „Csendbe voltam magam ott a' / magányosság ölébe”.²⁹

Míg az *Epedő Szerelem* témájában szorosan követi a *Himfy* első részét, addig *A Bodzafa Lantos* eltér *A boldog szerelemtől*. A költemény – mely a kötetben közvetlenül a *Cseznek vára: Egy rege* előtt olvasható – címe mögött ugyanaz a névtelenségbe burkolózó poéta bújhat meg, mint a *Himfy* esetében, hiszen a bodzafából

²⁶ *Epedő Szerelem*, 6. dal.

²⁷ Minden bizonnyal a költő barátjáról, Guoth Lajosról van szó. Róla lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálóját*, *A diáktársak* című részt.

²⁸ *Epedő Szerelem*, 12. dal.

²⁹ *Epedő Szerelem*, 27. dal.

könnyű megmunkálhatósága miatt sípot, furulyát készítenek. Noha Bodroghy Papp költeményében is a boldogság, a szerelem, a házasság által kiváltott érzések kerülnek előtérbe, de ezeket nem magára vonatkoztatja, csupán egy barátja házasságán mereng el:³⁰

Horváth! [...] a' házasság Istensége
 Boldogéttó kegyessége
 Ugy mosolyog egeden
 Feléd ezüst fellegen.

– olvasható a 21. dalban. Ezen nem csodálkozhatunk, hiszen míg Kisfaludy Sándor már házas volt *A boldog szerelem* megírásakor, addig Bodroghy Papp művének alkotásakor még nem talált feleséget, és a későbbiek során sem nősült meg. A két mű közötti különbségek elsősorban ebből adódhatnak.

Hogy a barát, Horváth Mihály³¹ kit vett feleségül, a versből nem derül ki, a költő mindössze csak jellemzi őt a 24. dalban:

Hölgyed kegyess, szép, jó, Remek
 Egy angyali valóság
 Lelke disze, 's az érdemek
 Nála virtus, és Jóság
 Melye csupán éretted ver
 Érted buzog benne a' vér
 'S a' hűség jó szivének
 Tulajdona lelkének.

A Bodzafa Lantosban a költő a következő kérdéseken mereng: Mi a szerelem? Mitől vagyunk boldogok? Mi az emberi kapcsolatok értelme? Milyen szerepe van a nőnek és a férfinak a házasságban? Ez az elmélkedő hangvétel Kisfaludynál inkább *A kesergő szerelemre* jellemző.

Bodroghy Papp István a mű énekében, valamint első tíz dalában a szerelem hatásairól ír:

³⁰ Ezzel a megoldással Bodroghy Papp mindenképpen közelebb kerülhetett Kisfaludy Sándor művéhez, hiszen ezzel tudta leginkább követni a *A boldog szerelem* szentenciózus szövegét, mely sokkal inkább oktat, mintsem olvasói együttérzésre ösztönöz. HERMANN 2016, 74.

³¹ Horváth Mihályról lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálója, Lakóhelyi ismeretségek* című részt.

Boldog a' ki szövevényes
 utján véle kezét fog [...]]
 Ki nem szeret – boldogtalan [...]]
 A' ki szeret, csak az tudja
 mi a' ditső mi a' szép
 Mi az élet rényes utja
 mi a' velős, lelkes, ép.
 Mi az öröm édessége
 mi a' létnek kelleme
 mi a' lélek dicsőssége
 mi az ember érdeme.

A Bodzafa Lantos (Ének.)

A 12. dalban jelenik meg először a nő, akiért a férfinak érdemes küzdenie, majd miután elnyeri, imádni és ölelni. Ezután Hymennel átvezet a házasság témakörére, melyről a 13. dalban a következőképpen nyilatkozik:

Az életnek Tengerébe
 Csajkáját ki lökhetni
 Szelíd széllel, és Révébe
 Egy jónak ki köthetni.
 A' fáradtság érdemeit
 Rokon melyén kostolni
 a' Boldogság kellemeit
 ajakiról csokolni
 Ez az égi boldogságnak
 Tüköre, 's a' házasságnak
 Kellemei osztják ezt
 Szerelmei adják ezt.

Ez alapján Bodroghy Papp hasonlóan gondolkodhatott a házasságról, mint Kisfaludy. Ő is a szerelmet és a szabad választást tartotta elfogadhatónak.³²

A költemény további részében a férfi és nő házasságban betöltött szerepéről elmélkedik, melynek során először úgy tűnik, hogy a nő alávetett szerepben van,

³² Kisfaludy Sándor figyelmen kívül hagyta a mintául szolgáló Goethe *Wilhelm Meister tanulóéveiben* megfogalmazott gondolatokat, miszerint a házastársi hűség fogalma közgazdasági hasonlathoz kötődne: „a házastársi hűség a család mint gazdasági egység alaptőkéje”. HERMANN 2016, 78.

mert rá sokkal több feladat hárul. Egyszerre kell lennie gondoskodónak, támogatónak, odaadónak. A nő

el lankadott Férfjének
Ételt készét fűszerivel;
A Bodzafa Lantos (35. dal)

Éltünk utján karon vezet
Együtt pályáz mi velünk
Ha rogyunk nyújt segéd kezét
Benne gyámolt ölelünk
a' gyöngye kar ápolása
óriási rugótoll [!]
a' szelid szem pillantása
Tüze mindent ki pótol;
A Bodzafa Lantos (37. dal)

A' mezőre ki költözött
Férfj haza jó végére
's a' hölgy enyelgés között
Csókokat rak képére
Egy ölelés – minő bér ez.
A Bodzafa Lantos (38. dal)

Azonban Bodroghy Papp Kisfaludyhoz hasonlóan egyenrangúnak tartja a két felet, sőt, ha a férfinak sikerül rálelnie a tökéletes feleségre – ahogy az a 16. dalban olvasható –, akkor az asszonyért mindent meg kell tennie:

A' Férfjfinak fáradsága
Izzadása mit érne?
az asszonynak ha Jósága
jutalmat ne igérne.
A' Vérejték homlokáról
Fájdalmassan hulna le [...]
a' munkák, 's terhvitelek
Erönktől meg fosztanak.
A Bodzafa Lantos (31., 36. dal)

A *Bodzafa Lantos* kevésbé kidolgozott alkotás. A számtalan felsorolásnak, fokozásnak, ismétlésnek, mondat- és gondolatpárhuzamnak köszönhetően – mellyel a poéta a házasságban megjelenő emberi boldogságot firtatja – a szöveg monotonná, egyhangúvá válik. Eltűnik az önelemzés, a poéta külső szemlélőként alkotja meg a szöveget, emiatt hiányoznak azok a részek, melyek Kisfaludynál *A boldog szerelemben* a költő életmódját, költészetét, világfelfogását mutatják be. Bodroghy Papp csak az *Epedő Szerelemben* ír saját magáról, s számára két fontos van az életben:

Honnyom buzdét [...]

Verbőcz remek munkájába

nagy elméjét csudálom

Lilla angyal formájába

a Teremtőt imádom.

Epedő Szerelem (40. dal)

Költészetéről is csak két gondolat szerepel: „mosolyogna én nekem / Melly víg lenne énekem” – írja az *Epedő Szerelem* 13. dalában, illetve ahogy az idő rohan, úgy „Széllal versem el szaladt” – olvasható *A Bodzafa Lantos* 19. dalában.

A *Bodzafa Lantos* ugyan témában nem követi szorosan *A boldog szerelmet*, de formailag az *Epedő Szerelemmel* együtt utánozza a *Himfyt*. A dalokat ciklussá fűzte össze Bodroghy Papp, így az előbbi két ének és 40 dal – melyek számozása a második ének után folyamatos –, az utóbbi egy ének és 42 dal. Az énekek versszakai 8 sorosak, az *Epedő Szerelem* első éneke 5 versszakos, a második 7, *A Bodzafa Lantos* egy éneke – mely *A boldog szerelemmel* ellentétben a mű elején olvasható – pedig 8 strófából áll. A két költeményben kétféle ütemhangsúlyos strófatípus fordul elő: a dalokban a nagy Himfy-strófa (878787878877 / ababcdcdeeff), az énekek esetében viszont a kis Himfy-strófa (87878787 / ababccdd) azzal a különbséggel, hogy Bodroghy Papp István az utolsó négy sort a nagy Himfy-strófának megfelelő páros rímekkel zárja.³³

A dalok szerkezetében a „Bodzafa Lantos” példaképével ellentétben nem tudta megvalósítani, hogy szinte minden sor egy új, önálló gondolatot tartalmazó, rövid, egyszerű tagolt mondat legyen. Bodroghy Pappnál ezek a mondatok többségében kettő, három vagy éppen négy sorosak, és gyakran ugyanazt a gondolatot ismétlik, vontatottá téve ezzel az olvasás menetét. *A Himfy szakasz* záró páros rímes soraiban található ellentétek sem gyakoriak, Bodroghy Pappnál erre csak

33 Himfy-strófa előzményeiről, változatairól lásd KUNSZERY 1957, 206–215.

néhány példa van: az *Epedő Szerelem* első („Égett, lángolt, gyult, epedt / Illedt, csüggett, fájt, repett”, 2. („sohajtni, busulni / Reményleni vidulni”) és 37. dalában („Boldogság a’ szerelem / a’ gyanúság gyötrelm”), valamint *A Bodzafa Lantos* 37. dalában („Ha csüggettünk – lelkesülünk / Ha lankadtunk – tüzesülünk”). Az utolsó sorok összefoglaló jellege sem következetes, hiszen Bodroghy Papp a versszakok végét mindig egy újabb gondolattal tölti meg, így helyenként dagályossá válik a szöveg.

A’ Kiért a’ sziv ég, sóhajt
 nyughatatlan, epedez
 a’ Kit kíván, kér, és ohajt
 És a’ Kiért esedez
 Ki egének szivárványa
 a’ Kit imád, és kedvel
 Kit az álom lepke szárnya
 Csendje alatt is ölel.

A Bodzafa Lantos (12. dal)

A két ciklus énekei és dalai nemcsak felépítésük alapján, hanem a poéta felől nézve is elkülöníthetők. Bodroghy Pappnál, csakúgy, mint Kisfaludynál, az énekekben a külső ember helyzete jelenik meg, a dalokban – melyek az énekekre reflektálnak – viszont az elégikus-érzelmes ember hangja szólal meg. Az *Epedő Szerelem*ben aktívan megjelenő lírai én az első ének invokációjában a fantázia segítségét kéri, hogy múzsájáról írhasson, és ábrázolja azt a pillanatnyi állapotot, melyet az ezt követő dalokban fejt ki: találkozásuk élményét és a szív fájdalmait. A második énekben másokat állít élénk példaként, akik boldogok, s velük állítja szembe saját kínjait. A következő dalokban erre az énekekre reflektál: kibővíti a nőről és saját érzéseiről addig kialakított képet.

A Bodzafa Lantos esetében a költő egy külső szemlélő, aki a kezdeti T/1. személyű igealakokkal szól a boldogságról, szerelemről, majd áttérve az E/2. személyre, a barátjáról vagy a tőle szerzett házassági tapasztalatairól számol be. Az ének és a dalok elkülönítése itt nem valósul meg, a dalok valójában csak folytatásai az énekeknek.

A poéta szerepének feltérképezése után célszerű választ adni arra a kérdésre, hogy vajon a *Faragószék* alkotójának két műve műfajilag megfeleltethető-e a *Himfy*-nek? Az első nehézséget ebben a kérdésben az okozza, hogy hogyan lehet műfajilag meghatározni a *Himfy*t. A *kesergő szerelemről* és a *Lilláról* Csokonai Vitéz Mihály állította, hogy poétai románokról van szó. A poétai román műfaji értelmezése

azonban az irodalomtörténetben a mai napig bizonytalan.³⁴ A megközelítések azt bizonyítják, a *Lilla* valóban képes románná összeállni, noha darabjai jóval széttartóbbak, mint a *Himfy* első része.³⁵ A *kesergő szerelem* sokkal inkább egy „narratív szállal is bíró lírai ciklus”,³⁶ melyet az érzékenység kultúrája teremtett meg a 19. század elején. A szöveg beszélője folyamatosan egy közönséghez szól, önreflexív módon mutatja be önmagát, és ezáltal nem teljesítette azt az elvárást, hogy románként lehessen kezelni.³⁷ Ez azonban sokkal inkább az olvashatóság változásában keresendő. Az 1810-es években a dalok és énekek már nem voltak annyira elkülöníthetők, nem volt már annyira ismert zeneiségük sem, továbbá a metaforikus szövegeket váró preromantikus olvasók a hasonlatok és megszemélyesítések sokaságában csak a bőbeszédűséget látták. A szövegből a kesergés léthelyzetét olvasták ki nem túl bőséges cselekménnyel.³⁸ A *boldog szerelem* írásakor Kisfaludy érzékelt az új olvasói elvárásokat, és már sokkal inkább olvasható történetként: a fiatalságból a katonáskodáson át a földjeit művelő gazdához vezető útként. Épp ezek az életrajzi párhuzamok tartják fenn mégis a *Himfy* regényszerűségét.³⁹

Az *Epedő Szerelemben* a költő – Kisfaludyhoz hasonlóan – E/1. személyben ír szenvedésének okozójáról, testi és lelki fájdmáról, képzelt és valós találkozások élményeiről, miközben az idő halad előre, és a kezdeti reménytelenség megnyugvásában zárul le. A cselekmény Bodroghy Pappnál sem izgalmakkal teli, de egy utat ír le, akár Kisfaludy, akár Csokonai.⁴⁰

A *Bodzafa Lantossal* – akárcsak a *boldog szerelemmel* – azonban már nehezebb a dolgunk. Noha a boldogságkereséstől a nő meghódításán keresztül a házasságig jutunk el, és formailag az egész mű a Himfy-strófák mentén halad, viszont nincs története, ráadásul az E/1. személy helyét az E/2., illetve T/1. személy váltja fel. Ezért a *boldog szerelemmel* szemben szorosabb rokonságot mutat Csokonai Vitéz Mihály *Lilla, Érzékeny dalok III. könyvben* című versgyűjteményével, hiszen Bodroghy Papp alkotása egy hosszúra nyújtott elmélkedés, melynek ívét ugyan a kezdetektől a célig tartó út adja – Csokonai esetében ez a boldogságtól a megpróbáltatásokon át a szerelem elvesztéséhez vezet –, de minden dal egy külön, önálló vers annak ellenére, hogy formájuk Csokonai különböző versformáival szem-

34 Ez többek között Csokonai Vitéz Mihálynak köszönhető a *Lillához* írt előszava miatt. Hiszen a *Himfy* műfajisága végig a *Lillával* szemben definiálódik. HERMANN 2005, 534–535.

35 Erről az összefoglalást lásd: VADERNA 2016, 41–44.

36 Uo., 32.

37 Uo.

38 HERMANN 2005, 537–538.

39 Uo., 542.

40 Uo., 534–538.; ONDER 1998, 151–163. Valamint lásd még VADERNA 2015a, 60–81.

ben azonos. *A Bodzafa Lantos* azonban mégsem tekinthető „érzékeny daloknak”, daloskönyvnek. Hiába állják meg önállóan helyüket a dalok, az egész mű ismerete nélkül az olvasónak mégis hiányérzete támad.⁴¹

Az *Epedő Szerelem*, *A Bodzafa Lantos* és a *Himfy* között tehát nemcsak témájában, formájában és műfajában vannak hasonlóságok, hanem stílusukban is. Mindhárom költeményben rengeteg költői alakzattal találkozunk, így fokozással,⁴² felsorolással,⁴³ jelzőkkel,⁴⁴ megszólítással,⁴⁵ felkiáltással,⁴⁶ költői kérdéssel.⁴⁷ Gyakoriak a mondatpárhuzamok is: például az *Epedő Szerelem* 32. dala felépítésében nagyon hasonlít *A kesergő szerelem* 44. dalához:

Bodroghy Papp István

Kisfaludy Sándor

Hol a' homok dombok mellett
a' bő mezők virulnak
Hol a' mocsár Tó kerület
Liliomi sárgulnak
Hol a' termett Kalász ágak
Hullámokat játtzanak [...]

Hol semmi nem mozog, nem él,
Hol egy madár se mulat;
Hol egyedül a sziv beszél,
Ha tépi az indulat: [...]

vagy az *Epedő Szerelem* 38. dala Kisfaludynak *A boldog szerelem* 33. dalát idézi.

41 ONDER 1998, 151–163.

42 Például „Égett, lángolt, gyult, epedt / Illedt, csüggett, fájt, repett” (*Epedő Szerelem*, 1. dal), „A' nehezett, a' terhessett” / a' solyossat, keserveset / a' sziv így nem esméri / az éltet dicséri” (*A Bodzafa Lantos*, 33. dal), „A' Rényt is így nemesíti / magasztalja, dicsőíti” (*A Bodzafa Lantos*, 5. dal).

43 Például „Hülök borzadog, rettegek” (*Epedő Szerelem*, 6. dal), „Láttam, szoltam, beszéltem / Enyelegtem, vigadtam” (*Epedő Szerelem*, 21. dal), „Illesztenek, nevelnek. / Lelket szivet emelnek” (*A Bodzafa Lantos*, 8. dal).

44 Például „szilaj, durva, réméttő / Indulatos, faragatlan / Egy vázképu ijjesztő” (*A Bodzafa Lantos*, Ének), „Ki látott szebb dicsősséget / nagyobb pompás alkotmányt / Bájlóbb drága édességet / Tündökölőbb ragyogmányt” (*A Bodzafa Lantos*, 3. dal), „Nyájos, szerény, kedveltető / Andaléttó, hódított / Lelkeséttő, nemeséttő / Fel hevítettő, vidéttő” (*A Bodzafa Lantos*, 21. dal).

45 Például „Ti tigrisek, ti hiennák / Ti vérszopók, Hámánok. / Ti viperák, ti gyehennák / Ti furiák sátánok / gyötrő képek” (*Epedő szerelem*, 36. dal), „Egek! ah szórj Te zöldellő / Lugos árnyékot le rám” (*Epedő Szerelem*, Első ének).

46 Például „Szent hely! hol az örök élet / Tudománya osztatik” (*Epedő Szerelem*, 15. dal).

47 Például „Képzelmény még meddig tart” (*Epedő Szerelem*, 4. dal).

Bodroghy Papp István

Mindenféle képzelmenyek
 Mindenféle indulat
 minden féle érzemenyek
 Mindenféle gondolat.
 Minden idő rohanások
 Minden tárgyak érzetek
 minden perc el szaladások
 minden munkák végzetek
 Minden hajnal aranyzatok
 Minden tavasz virányzatok
 Mind egy képre tüzelnek
 Mind Lillára ügynenek.

Kisfaludy Sándor

Minden tárgyban őtet látom,
 Minden hangban őt hallom,
 S valahányszor számat tátom,
 Mindannyszor őt vallom;
 Éjjel, nappal őt ohajtom,
 Őt szomjúzom, éhezem;
 Ébren, alva őt sohajtom, –
 Mindenben őt érzem;
 Őt foglalják gondolatim,
 Őt tárgyozzák kívánatim;
 Egy ő, mint egy istenem,
 S egy magában mindenem.

Továbbá *A Bodzafa Lantos* énekének egy részletében Bodroghy Papp *A boldog szerelem* 16. dalát imitálta.

Bodroghy Papp István

A' ki szeret, csak az tudja
 mi a' ditső mi a' szép
 Mi az élet rényes utja
 mi a' velős, lelkes, ép.
 Mi az öröm édessége
 mi a' létnek kelleme
 mi a' lélek dicsősége
 mi az ember érdeme.

Kisfaludy Sándor

Más a világ ábrázatja
 Másként látnak szemeim;
 Más a dolgok folyamatja,
 Más hangúak verseim;
 Mások éltem érzeti,
 Más alakja testemnek,
 Mások lelkem repületi,
 Más aránya létemnek;
 Más most egész természetem; –
 Mert szeretek s szerettetem;
 Másként jár most az idő,
 Miólta már enyém ő.

A szóképek közül elsősorban hasonlatra találunk példákat,⁴⁸ és Bodroghy Papp több helyen is megpróbálkozik *A kesergő szerelem* elején olvasható váratlan megoldással, mely szerint a hasonlatot a mellékmondatnál kezd:

A' mint folynak, és halladnak
E kis patak habjai
Ugy omolnak, úgy szaladnak
ifju éltem napjai.

Epedő Szerelem (5. dal)⁴⁹

Mint a rózsa kellemei
Szebb illatra ujulnak
A harmat ezüst gyöngyei
Ha csókolják, s rá hulnak.
Ugy ha Lilla mosolygása
Ajakain rózsászik
sajtolt Szivem komorsága
Eltávozik, el alszik.

Epedő Szerelem (25. dal)

Mint egy galamb szárnyra kapni
'S Ki repülni fészkeből
Visgálódva le-le csapni
a' Képzület egéből
végig nézni a' világnak
Pompás, remek miveit.

A Bodzafa Lantos (14. dal)

48 Például „Mint a' döbbsent gyermek szája / Tátva áll, 's úgy bámul el” (*Epedő Szerelem*, Második ének), „Ollyak ennek örömei / mint a' harmat langy gyöngyei” (*A Bodzafa Lantos*, 8. dal).

49 Ezúton köszönöm Csörsz Rumen István észrevételét, aki felhívta figyelmemet arra, hogy ezen sorok nagyban hasonlítanak Schiller *Az ér mellett ült a gyermek* című költeményére. Bodroghy Papp István nagy valószínűség szerint e gondolatokat is Kisfaludytól meríthette, akinek köztudottan egyik kedvenc költője Schiller volt. „Szeretek én Schiller magas / Erős, bájos lantjával / Felkapadni, hol csak a sas / Lebeg erős szárnyával” – olvasható *A boldog szerelem* 6. énekében. Schiller ezen költeménye igen kedvelt volt, főleg Szemere Pál fordításában, Arany János *Dalgyűjteményében* is szerepel, melyet 1874-ben, illetve az azt megelőző években állított össze. Csörsz 2017a, Csörsz 2017b, KÜLLŐS 2018, különösen 305–309.

Mint a' Nap, ha egy termékeny
 Felhő felért el terjed
 És látásán az érzékeny
 Öröm bennünk fel gerjed
 's a' vidéket fel vidétja
 Éltető melegével
 's a' világot boldogétja
 Regvel szelid tüzével
 a' házasság Istensége
 Boldogéttó kegyessége
 Ugy mosolyog egeden
 Feléd ezüst fellegen.

A Bodzafa Lantos (23. dal)

A számtalan költői alakzat mellett néhány metaforát is találhatunk, ám ezek száma elenyésző.⁵⁰

Fontos szerepet töltenek be a költeményekben a természetleírások is, melyek az emberi érzések kivetítődései. Emiatt a látvány olykor pozitív képekkel töltődik fel:

A' nyilt hajnal ajakai
 Uj napot rózsádzanak
 A' harmat gyöngy kristállai
 Szivárvány Szint játczanak.
 A' Láthatár tér allyain
 A' gőz felleg el szilled
 A' langy szellő fuvallain
 A' Természet fel illed.

Epedő Szerelem (13. dal)

A' napnak már csak utólsó
 Sugárai ragyoktak
 Villám lovai a' tulsó
 Föld gömb partra jutottak
 a' hervadt fák bús gallai
 uj erőre zöldültek

⁵⁰ Például „Száradnak forrásim [...], Ifjukorom virági már / Hervadnak” (*Epedő Szerelem*, 17. dal), „Álj meg sebes rohanása / a' sas szárnyu időnek” (*Epedő Szerelem*, 19. dal).

Az est kellem fuvallai
 Ide 's tová repültek.
 Zugott barna folyamotja
 a' Rápczának, szer illatja
 a' virágok nemének
 Tömjézzett az estvének.
Epedő Szerelem (26. dal)

De ha az emberi szívet fájdalom tölti meg, akkor ezek a képek negatív színezetet kapnak:

Mul az idő, az éjfélnek
 Ijjedelmi látszanak
 Súgári a' hold fény félnek
 Halavány Szint játtzanak.
Epedő Szerelem (9. dal)

Szalad a' hold, ácsorognak
 Mellette a' fellegek. [...]
 A' Természet meg rendül
 A' fél világ fel zendül.
Epedő Szerelem (10. dal)

Ám míg Kisfaludy a színhatások mellett fontos szerepet szán a hanghatásoknak is, addig Bodroghy Papp főként a látványra helyezi a hangsúlyt, s az általa választott jelzőkkel legtöbbször a csillogást, a világosságot érzékelteti: „arany színű fény, arany sugárai, égő Rubint, rózsaszín fény, csillagok fénylenek”.

Az *Epedő Szerelem* egy alkalommal a regék világába is átlép, hiszen egy kísértetjárta, ódon vár képe jelenik meg:

Borzad a' Vár fok csatázó
 Ércz zajjától [...]
 Szalad a' hold, ácsorognak
 Mellette a' fellegek.
 Ide, 's tova kovályognak
 A' réméttő szellemek.

Ordét a' Szél, a' Denevér
 Huhogási sipolnak
 A' Laterna rongy fene vér
 Szolgai Szélt rabolnak
 Az öldöklő angyal lánczal
 Gyün meg, mindent öszve lánczol.
Epedő Szerelem (10. dal)

Végül, de nem utolsósorban a szövegek között hasonlóságokra is találhatunk példákat. Az *Epedő Szerelem* első dalában Bodroghy Papp a reménytelenségét „sziv vad fájdalmán vérzett”-ként fogalmazza meg, melynek előképe Kisfaludynál több helyen is előfordul: „vérző szívvel”, „vérző szív keblemben”. Kisfaludynál az oly gyakran megjelenő Ámor az *Epedő Szerelem* 4. dalában bukkan fel először: „mint faggatja / Ámor nyila mejjemet”, mely *A kesergő szerelem* 9. dalában így hangzik: „Amor ott / Csak magamat nyilazott”. Bodroghy Pappban is megfogalmazódik a kérdés, hogy a szeretett nő „vagy tán szeret? De mást? Egek!”, ami Kisfaludyban is felmerül *A kesergő szerelem* 17. dalában: „Szép szemei ott ragyognak. / Talán, hajh! egy más boldognak.” A boldogtalanságtól a két költő ifjúsága ugyanolyan gyorsasággal telik: „Ifjukorom virágai már / Hervadnak” – írja Bodroghy Papp a 17. dalban, „A bú marokkal szaggatja / ifjúságom virágit” – olvasható *A kesergő szerelem* (szintén!) 17. dalában. A „harmat ezüst gyöngyein” kép, mely az *Epedő Szerelem* 25. és *A Bodzafa Lantos* első dalában olvasható,⁵¹ valamint a „harmat gyöngyelet”, melyet Bodroghy Papp *A Bodzafa Lantos* 21. dalában is megjelenít, a *Himfy* 2. énekében is fellelhető: „harmatnak gyöngyeivel”, illetve „harmatnak gyöngyeitől”.⁵²

Himfy *A boldog szerelem* első énekében így fogalmaz:

Szabad vagyok, mint a madár
 A levegő térében;
 S boldog, mint egy gerlicze-pár
 A szerelem fészkében.

Bodroghy Papp a következőt írja *A Bodzafa Lantos* 14. dalában:

51 Először a Duna vizével kapcsolja össze Bodroghy Papp a gyöngyöt az *Epedő Szerelem* 7. dalában. Majd a 13. dalban: „Harmat gyöngy kristállai”.

52 A harmat gyöngy kép először a kötet 6. alkotásában (*Szerelmem*) jelenik meg. *Faragószék*, 12, 6. sz.

‘S egynek keblén meg pihenni
 Boldogabb nem lehet lenni
 Haza vinni Termébe
 mint a’ galamb fészkebe.

A boldog szerelem első énekének végén Himfy szerint a házasság nem más, mint

melylyel két szív,
 Érzékeny és ártatlan,
 Öszvehangzó, tiszta és hív,
 Egybefonva, szöve van:
 Te vagy kegyes istenünknek
 Legédesebb áldása!

– mely *A Bodzafa Lantos* 30. dalában így hangzik:

Édes kedves bűbája
 Az isteni főbb Kegyelem
 Boldogéttó munkája
 a’ házasság szent kötele
 az Egekkel öszve szó.

A két költő a szerelemről is hasonlóan gondolkodik:

Nála nélkül az emberség
 Itt örömet nem is lel;
 Nála nélkül a mesterség
 Semmi dicsőt nem mivel.

– olvasható Kisfaludynál a 3. énekben, *A Bodzafa Lantos* énekében pedig:

Nála nélkül nints boldogság
 Nints e’ földi életbe
 Nints szelédség, Kegy és jóság
 az emberi kebelbe.

Míg Kisfaludynál a 85. dalban „Boldogok, kik szeretnek!”, addig ez Bodroghy Pappnál az énekben fordítottan szerepel: „Ki nem szeret – boldogtalan.” Ezek

mellett mindkét költőnél előkerül az étel is, melyet a feleség a férj elé tesz, és szerelmével fűszerezi azt:

Ételt készét fűszerivel
a' szerelem ízének
's mosolyogva majd részünkre
Rakja a' jobb részeket,

– írja a 35. dalban; az előképnél erről ez olvasható:

Ha itt a dél – már készen vár
Takarékos ebédünk;
Ketté osztott falatinkat
Csókokkal fűszerezzük.

A fentiekből látható, hogy Bodroghy Papp István számára Kisfaludy Sándor mintául szolgált. Lényegesebb kérdés, hogy Bodroghy Papp miben tért el elődjétől? Az *Epedő Szerelem*nél elsőként az látható, hogy míg Kisfaludy a fájdalmas jelent a boldog múlttal állítja szembe, addig Bodroghy Pappnál a boldogság a jelen természetleírásának pozitív képeiben keresendő, és nem az egykor voltakban. Ezzel együtt hiányzik *A kesergő szerelemben* megjelenő gyermekkor is.

További sajátosság, hogy míg Kisfaludy műveiben konkrét vidék jelenik meg hozzá kapcsolódó eseményekkel, történésekkel, addig a *Faragószék* költője csak az *Epedő Szerelmet* helyezi el valós környezetben (Győr, Révfallu, Duna, Püspökerdő), *A Bodzafa Lantosban* Bodroghy Papp csak egy általános tájat fest le. Ezzel együtt hiányoznak a napi életmód és a nemesi idill képei is.

A Bodzafa Lantos az *Epedő Szerelem*hez képest kevésbé kidolgozott alkotás, és csak három évvel később született. Talán emiatt nincs egyetlen utalás sem az *Epedő Szerelem*re, ami Kisfaludy megoldásával ellentétben áll. A műben ezáltal nem kap hangsúlyt a „minden jobbra fordult” gondolata sem. Eltűnik a „kegyetlen kegyes” nő képe, és jóval kevesebbet ír az asszonynak a házasságban betöltött szerepéről is. A Hymen előtt kötött szövetségről viszont ugyanúgy gondolkodik, mint elődje. A szabad választást és a szerelmet hangsúlyozza, hiszen csak ezáltal nyerheti el az ember a teljes boldogságot.

Az *Epedő Szerelem*nél és *A Bodzafa Lantos*nál Bodroghy Papp a versformában sem követte pontosan mintáját. Az énekekre és a dalokra felosztás megvan, azonban *A Bodzafa Lantos*nál sokkal inkább *A kesergő szerelmet* vette alapul, ugyanis énekkel nyit és nem dallal. Továbbá míg Kisfaludynál az énekekben a 8-as és 7-es

szótagszámú sorok váltogatják egymást, addig Bodroghy Pappnál minden ének utolsó négy sora két 8-assal és két 7-essel végződik, méghozzá keresztírmek helyett páros rímekkel, követve ezzel a dalok verselését.

A *Faragószék* egészét tekintve Bodroghy Papp szeme előtt szintén Kisfaludy Sándornak *A kesergő szerelme* lebeghetett. A kötet versein – melyeket néha egy-egy epigramma tör meg – végig érezhető a múlt és a jelen közti ellentét. A szerelmi költeményekben a múlthoz a boldogság megélése, az udvarlás pillanatai, a nővel való, főként képzeletbeli találkozások élményei és az ifjúkor dicséréte kapcsolódik – ami az *Epedő Szerelemből* hiányzik. A jelen középpontjában a szenvedés, a kín, az ifjúság elmúlásának fájdalma, a nő elérhetetlensége, valamint a nő és a költő közti lelki és földrajzi távolság áll. Az episztolákban, főként a szerelmi élményeket megjelenítőekben ugyanezek olvashatók, azokban viszont, amelyekben csak a barátság szerepel, a szerelmet felváltja a baráttal együtt eltöltött gyermek- és ifjúkor, a szülőföld iránti szeretet és vágyódás, a nosztalgia, amivel igyekszik még jobban felnagyítani a jelen sivárságát. A kötet nagy részére ugyanúgy jellemző a korlátozott cselekmény, amit Kisfaludy Sándornak is többször felrótak, a kesergés monotonitása, pillanatnyi benyomások, személyes – képzeletbeli vagy valóságos – események rögzítése, melyet még fokoznak a gyakran visszatérő motívumok, gondolatok, költői képek. A kötet vége felé haladva azonban Bodroghy Papp ihlete kimerülhetett, mert több versében eltávolodik a jelent meghatározó gyötrelemtől.⁵³

B) Bodroghy Papp István regéi

A Kisfaludy Sándor által írt regék, melyek maguk is utánzatok,⁵⁴ műfajilag nehezen meghatározhatók. Szajbély Mihály *A rege és rokonműfajai a XIX. század elejé-*

53 Például *Cserző* (59. sz.), in *uo.*, 306–309, 59. sz.; *A' Városi Bátorságos élet* (60. sz.), in *uo.*, 310–311, 60. sz.; *Az emberszerető Zelim*, in *uo.*, 317–319.

54 Kazinczy Ferenc kritikaként azt fogalmazta meg, hogy Kisfaludy úgy „lopkodta össze” történeteit a *Rittergeschichtékből*, azaz a Grimm testvérek népmondáiból és Veit Weber *Sagen der Vorzeit* című munkájából. SZAJBÉLY 1999, 437. Weber művének címére utalhat a *Regék a magyar elő-időből* cím is. HEINRICH 1891, 90–91. Kisfaludy Sándor és Kazinczy Ferenc 1828-ig egymást csak munkáiból és leveleiből ismerték. Az 1801-ben anonim módon megjelent *A kesergő szerelem* először tetszett Kazinczynak. Azonban mikor 1807-ben a teljes *Himfyt* immáron Kisfaludy Sándor neve alatt lehetett olvasni, Kazinczy elutasította a művet. Az 1811-es *Tövisek és virágokban* a következő jelent meg róla: „Dayka: Tűzbe felét! Himfy: Vetem. / Dayka: Újra felét! Himfy: Ím! / Dayka: Harmadikat még! / Himfy: Lángol az is! / Dayka: Jer most, vár az olympusi kar.” Kisfaludy Sándor ezen olyannyira megsértődött, hogy Ruszek Józsefen keresztül egy hosszú levelezés kez-

nek magyar irodalmában című tanulmányában arra vállalkozik, hogy áttekintse a regéről alkotott gondolatokat, és egyben megértse a műfaj kialakulásának előzményeit. Bitnitz Lajos szerint a rege fő ismérve, hogy egy múltbeli szerelmi történet áll a középpontjában. Szathmáry Károly a mondával rokonműfajnak tartja, csakhogy míg az előbbi szájhagyomány útján terjedő, valós elemeket is hordozó, érzelmeiktől mentes történet, addig az utóbbinak épp a regényesség az értéke. Arany János a rege alatt csodás elemekkel megtűzdelt mondát ért, mely formájában inkább lírai, mint epikai.⁵⁵ Csokonai ugyan nem beszél regéről, de nyilvánvaló, hogy az eposz három nemének jellemzéséről szóló munkájában a bajnoki epopoeia, azaz a lovagi költemények közé sorolhatnánk, melyek jellemzője valamely ember jeles cselekedetének lírai megjelenítése.⁵⁶ Összességében megállapíthatjuk, hogy a rege – ahogy Szajbély Mihály írja – a „műfajtalanság sajátos műfaja”, mely az epika műnemébe tartozó monda műköltészeti imitációja, melyben nagy szerepe van a lírai és fikciós elemeknek.⁵⁷ Továbbá a műfaj alakulástörténetét nézve megállapítható, hogy cselekményének töredékessége és szaggatottá tétele révén a ballada előfutára, míg a történet részletezése, történeti hitelesítése révén pedig a történeti novelláé.⁵⁸

Kisfaludy Sándor az 1807-ben megjelent, első regéit tartalmazó *Regék a magyar előidőből* című gyűjteményében a következőképpen nyilatkozott a műfajról:

Verseimnek neme felől azt mondom: a kinek tetszik, tartsa azokat verseknek; a kinek másként tetszik, tartsa azokat másnak, miattam versképpen irtt Prózának. [...] Kár azért külömbféle versnemmél élő Íróinknak egymás ellen, egymást gúnyolva kikelniek, – egymás lábát, mógyát, öltözetét rágalmazniok, holott az Isteni Poézis szárnyain repülniek kellene!⁵⁹

Itt tehát a szigorú, klasszicista szabályok elutasításának lehetünk szemtanúi, melylyel a költő már a romantika irányába mutatott. Emellett fontos kiemelni az ihletet adó tárgyról szóló gondolatait is:

---

dődött közöttük. Végül 1828-ban mindketten Pestre mentek az Akadémia ügyében, ahol személyesen is találkoztak. A köztük lévő viszony ugyan enyhült, de a harc, ami valójában a nyelvújításról szólt, soha nem szűnt meg. Erről lásd: VISZOTA 1911, 385–422., BOLDOG-BERNÁD 2016, 79–81., HÁSZ-FEHÉR 2016, 419–446.

55 SZAJBÉLY 1999, 426–428.

56 Uo., 438–439.

57 Uo., 428, 435.

58 Uo., 434–439.

59 KISFALUDY 1920, 10–11.

a Régiség még a legdurvább embert is érdekelni szokta [...] Lelkemnek ily megihletése szülte, a földi bajak elöl megszökhetett némelly óráimba, e jelenlévő Regéimet a Magyar Előidőből.⁶⁰

Ezzel még korántsem zárult le a műfaj pontos meghatározása, hiszen nem lehet figyelmen kívül hagyni a Kisfaludy tollából született regék ismerveit sem. Általános jellemzőjük, hogy a romantikus világkép múltba révedő vonásai miatt a történet általában a középkorban játszódik, és középpontjában szenvedélyes szerelem áll, a helyszín gyakran egy kolostor vagy vár, fontos a hazafiság, mellyel együtt előtérbe kerülnek a hazáért vívott harcok, hangsúlyossá válik a múlt és a jelen közti ellentét, valamint nélkülözhetetlen szereplő a szerelmes pár, a kettenük közé álló udvarló és a lánynak vigasztalást nyújtó apa.⁶¹

a) Csesznek vára

A Csesznek vára: Egy regé⁶² a kötetben *A Bodzafa Lantos* után olvasható. Az *Epedő Szerelmenél* és *A Bodzafa Lantosnál* – adatok híján – nem foglalkoztam megírásuk kö-

⁶⁰ Uo., 6.

⁶¹ TÓTH B. 1926a, 211–213. A szakirodalom helyenként Kisfaludy egyszerű történeteit és jellemrajzait negatívumként ítéli meg. HEINRICH 1891, 76–92.

⁶² Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy Bodroghy Papp István pártfogolta, Székács József szintén írt egy verset Csesznekről, *Csesznekvár* címmel, mely 1836-ban az Aurórában jelent meg. A rege és Székács verse között az ihletet adó Cseszneken kívül semmi hasonlóság nincs, sokkal inkább vonható párhuzam Kölcsey Ferenc *Zrínyi dala* című költeményével. Mindkét mű a múlt–jelen, hegy–völgy, vár–rom ellentéteire épül, melyet Székács a nép–váruak kontrasztjával bővít ki. Az első versszakban a vár megszólítása után a lírai én saját helyzetét írja le: eszébe jutnak személyes élményei, mikor a várnál járt, és ezzel együtt felidéződnek benne a múlt dicsőséges képei. Így a honért és királyért harcoló magyar seregek, akik a győzelmes csata után visszatérnek mulatni a várba („A’ háromszínt láttam fennlobogni, / Hósi sereget méneken robogni, / Melly királyért és honért vívott; / Visszatértek fényes győzelemmel”), és a vár egykori nagysága, mely által a hazát is dicsfény övezte („S bár elhúnya nagyléted’ sugára. / Melly fényt hintett egykor e’ hazára”). Azonban az első két versszak utolsó sorában olvasható kijelentések („Vesztét nem siratták könynyeim”, „De vigadni lelkem nem tudott”) mindezt elutasítják, és a tagadás oka a mert magyarázó köztöszóval kezdődő harmadik versszakban kerül kifejtésre. Eszerint a költő nem törődik a vár és birtokosainak sorsával („Veszted nem sért, zsarnokok’ tanyája!”), mert számára a vár körül élő nép a fontos, velük érez együtt, róluk ír. Hiszen ők építették, teremtették a várat, és ők szenvedték meg a harcokat is. („Mert míg a nép, a’ völgyek’ lakója, / Büszke tornyod’ vérkezű rakója! / könnyet önt, ha feltekint reád”) Míg a nép szenved, addig nem fontos számára Csesznek egykori nagysága. („Veszted nem sért, zsarnokok’ tanyája! / Nem nagyléted’ szivárvány-sugára, / Melly hozzám könyzáporon hat át.”) A három versszakból álló költemény nemcsak témájában és műfajában követi a *Zrínyi dalát*, hanem formailag is pontosan megegyezik Kölcsey versével: minden versszak 6 sorból áll, és két 10 szótagos sort egy 9 szótagos követi, rímelése: aabcb.

rülményeivel, azonban a *Cseznek vára* esetében feltételezhető, hogy a költő győri akadémiai tanulmányai révén értesülhetett arról vagy személyesen is láthatta azt az előadást, melyet az akadémia diákjai 1820. május elsején Pázmándi Horvát Endre *Győr Visszavétele* című művéből adtak elő.⁶³ Talán ez magyarázza, hogy a *Cseznek vára* a győri ostrommal kezdődik, és csak ezután kerül szóba a témamegjelölő címbeli Cseznek.

Felidézve Kisfaludy Sándor regéit, mintaként keletkezésük szempontjából mindössze három rege jöhet szóba: *Csobánc*, *Tátika* és *Somló*. Bodroghy Papp művére a *Csobánc* volt hatással, hiszen a *Cseznek vára* története éppoly egyszerű, és középpontjában ugyanúgy szerelmi történet áll, mint Kisfaludy regéje esetében, csak ez utóbbi boldog véget ér:⁶⁴ Győrfi Lázár egy Veszprémben tartott farsangi bál után Csezneken tölti az éjszakát, ahol megismerkedik és beleszeret a vár urának lányába, Juciba. Az apa viszont lányát egy bizonyos Pethének szánja, aki igen gazdag, és megkedveltette magát leendő apósával. Csakhogy Juci elutasítja őt, mert szívét Lázárnak szánja, ezért a gazdag Pethe bosszúból a török segítséget kéri, akik elfoglalják Cseznek várát. Győrfi Lázár a győri ostrom után azonnal Juci segítségére indul, és Pálffy Miklós csapatával onnan is kiverik a törököt.

A *Cseznek* és a *Csobánc* között az első szembetűnő hasonlóság, hogy – a korszak igényeinek megfelelően, melyre már korábban utaltunk – mindkettőben megjelenik a dicső múlt: Kisfaludynál az 1479-es kenyérmezei csata, Bodroghy Pappnál pedig az 1598-as győri és csezneki ostrom.

A győri vár négy év után, Pálffy Miklós és Schwarzenberg Adolf csapatainak köszönhetően 1598. március 29-én került újra magyar kézre.⁶⁵ A katonák éjjel 3 óra körül érték el a várat, a holdat sötét felhők és a Duna fölött szálló köd takarta el, így a törökök nem láttak, a nagy szél miatt pedig nem is hallottak semmit. Miközben a keresztény csapatok közeledtek a várhoz, Pálffyék öt törökül tudó katonát küldtek a Fehérvári kapuhoz, hogy ott beszélgetésbe elegyedjenek az örökkel az érkező élelmiszeres szekerekről, valamint ez ügyben kérjék a felvonóhid leengedését. Mire a csapatok elérték a várfalat, a felvonóhidat már leeresztve találták, így könnyen elhelyezhették a bombákat a vár jobb szárnyára. Miután berobban-

63 Lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálóját, Lakóhelyi ismeretsegek* című részt.

64 *Csobánc* története: Gyulafy Rózsa szíve Szentgyörgyi Lászlóért dobog, aki szüretkor bejelenti, hogy elmegy a hazáért és a királyért harcolni a törökkel. Egy évvel később Rózsának egy katona viszi szerelme halálhírét, csakhogy közben kiderül, hogy László él, halálát pedig csak a Rózsát oly régóta elcsábítani akaró Varjas András és bérence, Orbán deák találták ki. László azonban hiába siet – a győztes csata utáni mulatságot hátrahagyva – Rózsához, későn érkezik, ugyanis már csak a bánatában meghalt nőt láthatja viszont.

65 Győr elestéről és visszavételéről szóló szakirodalmat lásd MÓNUS 1999.

tották a Fehérvári kaput, a törökök fejvesztve menekültek, és végre újra magyar kézre került a győri vár.⁶⁶

Csesznek a török korban vált igazán fontossá, ugyanis Veszprém 1552-es esete után Győr elővára lett, illetve a Bakonyon átvezető utat védte. Stratégiai jelentősége miatt 1561 őszén a törökök megpróbálták elfoglalni, egyelőre azonban sikertelenül. De Győr 1594-es ostroma után a Cseszneken állomásozók feladták a várat, s négy évre török kézre került. Visszafoglalására a győri ostrom után, 1598 augusztusában került sor.⁶⁷

A történet fő szála tehát 1598-ban játszódik, és a költemény kezdetén rögtön részesei leszünk annak az örömmámornak, mely – Pálffy Miklósnak köszönhetően – Győrben a vár visszafoglalása után kezdődött:

A' Nagy Képnél öszve gyűltek
Hálát adni az Egek
Szent urának a' Törökön
Diadalt nyert seregek [...]
Egészen az édes öröm
Helye lett Győr várának
Nagy piattza, 's a' tölt kelhek
Kézről kézre járanak.

A pogányok elleni csatában résztvevő lovagok („Hunkár, Baj, Horváth, Taki / Börtsi, Tethy, Pataký / Bezi, Nyuli, Kis, Némethy / Sághy, Bőnyi, Csanaký / Csóthy, Pérý, Czakóházi / Szabadhegyi Megyeri / Kósa, Török Zsebeházi / Kisfaludy, Kenyeri”⁶⁸), akikkel a költő győri vagy Győr környéki családokra utal, elmesélik „Tréfa, nyájasság között”, hogy

más világra általa hány
Török lélek költözött
miként talált néha-néha
Hatalmassabb erőre
miként győzött, hogyan nyomult
Lassan lassan előre.

66 KALMÁR J. 1961, 83., PÁLFFY 1999, 151–153.

67 KOPPÁNY 1962, 22, PÁLFFY 1999, 143, 152.

68 Kisfaludynál Rózsa elutasított kéréseinek felelnek meg. „Kosarat nyert, a ki kérte: / Halápy és Hagymásy, / Török, Pethó, Kanizsay, / Poky, Érsek s Szilvásy.”

Mialatt mindenkit a siker tölt el, csak Györfi Lázár búslakodik, aki a győztes ostrom ellenére mégis szerelmére, cseszneki Jucira gondol.

Győr visszafoglalásának története után visszaugrunk az időben Lázár és Juci találkozásához, melyre 1597 telén Veszprémben került sor. Ezután visszatérünk 1598-ba, s a káplán elmeséli, hogy a győri vár ostroma előtt egy héttel hogyan foglalta el a török Pethe cselszövése által a cseszneki várat. A támadást vadászatnak álcázták, de hiába várták Pethét:

El mul a' Dél, uzsonnakor
Estvefelé az idő
Setétedik, csillag láttzik
Pethe vissza még se jó.

A toronyban az óra

Tizenegyre kondula. [...]
Most a' Török bé todula
's mire észre vétetett
már a' bástyán a' pogány Czim
a' Félhold fel üttetett.

A káplán beszámolója után a megfáradt katonák elhatározzák, hogy Cseszneket is visszafoglalják a töröktől. A „boszuállást / Reggelig fel függeszték”, de Lázár nem várt, hanem azonnal útnak indult, és hajnalban ért a várhoz. Mire reggel lett, Pálffy felmentő serege is megérkezett.

Láthatjuk, hogy Bodroghy Papp *Csezneke* közel egy év leforgása alatt játszódik: 1597 telétől 1598 augusztusáig, mely a *Csobánca* is jellemző: története az 1478-as év szüretjétől a következő év késő ősziéig, november 11. utánig tart.

Az időkezelés mellett a két alkotásban megjelenő szereplők is nagyon hasonló karakterek, csak míg Kisfaludy Sándor alakjai valós történelmi alakok, addig Bodroghy Pappnál csupán Pálffy Miklós létező személy, illetve a felsorolt családok. A *Cseznek várában* a költő először a *Csobánc* Báthory Istvánjának, a kenyérmezei csata egyik kapitányának megfeleltethető Pálffy Miklós alakját rajzolja meg, aki-ről csak annyit ír, hogy a győri ostrom után „a' dicsőőség / Koszoruját el nyerte”, a törökök elleni harcra „A' sereget fel buzdította [...] Fel lángéttá tüzesítté”, valamint segítséget nyújtott seregével Cseszneknél Györfi Lázárnak.

Bodroghy Pappnál a cseszneki vár ura,⁶⁹ az öreg Cseszneki Kisfaludy „ősz Gyulafy”-jának a párja, akiről Rózsa apjához hasonlóan keveset tudunk meg: „nagy Ember volt / 's hires minden tettébe”, aki „anyja’ halálától / fogva maga nevelte” Jucit. Lányát Pethének szánta, de végül elfogadta vejének Györfi Lázárt, miután megmentette őt a győri csatában.

A kulcsfigurák, így Kisfaludynál Szentgyörgyi László, Rózsa, Varjas András, valamint Györfi Lázár, Juci és Pethe természetesen a legkidolgozottabbak, őket nemcsak külsőleg, hanem belsőleg is jellemzik a költők.

A Szentgyörgyi Lászlóhoz hasonló Lázár borostyánkoszorút nyert a győri csatában,

ifju [...] Szép [...] mint egy Czédrus
Fő disze a’ Környéknek [...]
Ferjfiás termetében [...]
bajnok, bator, vitéz [...]
nemes, hős tetteit
Öreg, ifju esmérte.

Úgy harcolt, „Mint egy parducz [...] erős [a] Karja”. Mikor megtudta, hogy Pethe mit művelt szerelmével, a „haragot, s’ bosszuállást / Hullámokra keverte”, és úgy lovagolt Csesznek felé,

mint a villám [...]
Mint egy szélvész. [...]
a vér benne borzadozva
Egészen fel pesdüle,

és félelmet nem ismerve leszúrta Pethét. Noha Lázár a harcokban igen bátor, a kezdetben Juci iránt érzett szerelme gyengévé tette. S mint egy „bús oroszlán”, akit „Belső Tüze mint emészti”, a halált kívánta,

Győr alá is csak azért ment
Hogy ott meg unt élének
véget vetve szerezhessen
nyugvást sebhelt szívének.

69 Pontos személyét nem sikerült azonosítani, mert a cseszneki vár története az 1590-es évek végétől az 1600-as évek elejéig – így a rege cselekményének időpontjában – hiányos.

Mindenképpen érdemes részletesen kitérni Lázár és Szentgyörgyi László lovaglására, ugyanis a két költemény motivikus egyezéseket mutat. Kisfaludynál: „Repült a ló serénye”, Bodroghy Pappnál: „Mint a szarvas, ugy szágulda / Lová”; *Csobáncban*: „De sarkantyút adván László / Ágaskodó lovának”, *Cseznek várában*: „a’ böszült ló ágyékába / sarkantyúját tövig be / üti”; Lászlónál: „Tovább jutván, – a sziklák közt”, Lázárnál: „Egy meredek Kösziklára / nagy bajjal fel vonódik”. Miközben a siető férfiak lovagolnak, addig mindketten szerelmükre gondolnak: Szentgyörgyi „Ezt gondola s több effélét / László Úrfi magába”, Györfinnek „Külömbbféle gondolatok / Foglalják el elméjét”. Mindkét költeményben este lovagolnak, s még a holdnak is szerepe van: Kisfaludynál a telihold utat mutat Lászlónak, Bodroghy Pappnál viszont nehezíti Lázár útját, mert felhők takarják el. Különbség továbbá az is, hogy László este érkezik Csobáncra: „Estve későn volt az immár”, Lázár pedig hajnalban: „végtére a nagy settétség / szilled a’ reg hajnalán”.

Lázár szerelme, az állhatatos és szelíd Juci, aki Kisfaludy Rózsájának feleltethető meg:

Szép [...] Istennéje
a’ Csezneki vidéknek [...]
lelkes, kellemetes
a’ Bakonynak mentében [...]
szívét a’ sok jokért
Boldog, szegény dicsérte [...]
rózsa szín orczáin
a’ Jóságot viselte.

Mivel Lázárt szerette, ezért ugyanúgy szenvedett Pethe udvarlása miatt, mint a Gyulafy lány Varjas András közeledésétől. Juci gyakran „a’ Kápolna / oltáránál térdesselt”, hogy ott megnyugvást találjon magának. De, mint erős lélek, nem hagyta magát, nem felejtette el Lázárt egy percre sem. Fontos megemlíteni, hogy egy helyen Bodroghy Papp ugyanúgy liliumszálhoz hasonlítja Jucit, mint Kisfaludy Rózsát: *Csobáncban*: „Mint Őszszel a lilium-szál, / Szemlátomást hervadtott”, *Cseznek várában*: „mint a’ bágzott lilium szál / szél veszén az esőnek”.

Pethe – segítőjével, Undival együtt – negatív karakter a költeményben. Noha

Szép volt [...] szép termete
Képe, sima, mosolygó
minden tette kellemetes
Tekéntetet bájoló [...]

Az atyának szép vára volt
Sok Jóságok [...] gazdag,

de mellette egy kegyetlen „korts”, egy „szörnyeteg”, „késértő rosz lélek”, „esze veszett”, „erkölcs nélkül való”, „buja”, tigris lelkű, „elfajult lélek.” Egyetlen célja az volt, hogy megszerezze magának „diszét Cseznek fájának”, melyért mindent meg is tett. Jucit egyfolytában zaklatta, állandóan a nyomában volt, és szinte már a halálba kergette. Még arra is képes volt, hogy a törökhöz forduljon segítségért: „Igy bódult meg, így veszet meg / Hah egy magyar eszébe.” Kisfaludynál Varjas András is mindent megtett Rózsáért: cselhez folyamodva Orbán deákkal együtt László halálhírét keltette, hogy a szeretett nő hozzá menjen feleségül, és végre elfejtse a törökkel harcoló magyar vitézt.

A *Cseznek*ben elbeszélőként megjelenő káplán a *Csobánc* katona-jövevényének párhuzamos alakja, aki elmesélte Szentgyörgyi László halálát. A *Cseznek*ben Pethe leghűségesebb zsoldosa, Undi pedig Kisfaludynál a „sátánfi” Orbán deákra emlékeztet.

Az időkezelés és a szereplők mellett a két alkotás helyszínei is összevethetők, ezek – Kenyérmező kivételével – a Nyugat-Dunántúlhoz kapcsolódnak. Bodroghy Papp István története Győr és Veszprém között játszódik. Elsőként Győr vára jelenik meg a Barátok templomával, ahol a harcolók a győztes csata után hálát adnak Istennek. Majd szemügyre vehetjük a Rábát, a piacot, a magyar sereg pihenőhelyét, ahol egykor a török sétált, valamint láthatjuk a Patikát is, mely a piac sarkában épült. Ezután Győrfi Lázár emlékeiben Veszprém tűnik fel a farsangi bállal, majd a szerelmesek találkozásának helyszínére, Cseznekre megyünk. Lázár felocsúdása után újra Győrben vagyunk, ahol most már a templom mellett a Bécsi kaput és a Dunát is láthatjuk, s a káplán elbeszélésében megjelenik Zirc is, ahova Juci az őt Pethétől megmentő Tömböt küldte. A győri csata után végre eljutunk Pannonhalmán,⁷⁰ a Bakonyon és a varsányi⁷¹ erdősségen keresztül a címben megjelölt Cseznekre, ahol fontos helyszín lesz a templom, a várkapolna, a várkapu, a vártorony, a tömlöc és Juci szobája. De közben kitekinthetünk a vár körül elterülő erdősségre is, és kiderül, hogy a török sereg pihenőhelyéről, Tamásiból⁷² indul a csezneki ostromra. A cselekmény helyszíneiből arra következtethetünk, hogy a költő kellő ismeretekkel rendelkezett a Győrt és Veszprémet összekötő útvonal-

⁷⁰ A versben Márton klastromaként szerepel.

⁷¹ Veszprémvarsány.

⁷² Bakonytamási.

ról, ami nem is csoda, hiszen nővére, Julianna Bakonyszentlászlón lakott,⁷³ és nyilván Bodroghy Papp időnként meglátogathatta.

A *Cseznek várának* költőjétől természetesen nem várhatjuk el, hogy történetének helyszínei pontosan megegyezzenek a *Csobáncban* olvashatókkal. Viszont ebben az esetben is összevethető a két mű: eszerint Cseznek Csobáncnak, a csatát jelképező Győr a Kisfaludy-rege Kenyérmezejének, a Bakony a Badacsonynak feleltethető meg, a Győrből Pannonhalmán át Cseznekre vezető út pedig a Budáról Nagyvázsonyon át Csobáncra vezető útnak a párja.

Az általunk vizsgált Bodroghy Papp-rege tehát történelmünk múltjába kalauzolja az olvasót, így érdemes megvizsgálni, hogy mennyire valós és mennyire kitalált a történet eseményhalmaza, szereplői, valamint helyszínei.

A költő időben nem konkretizálja művét, de a történelmi hitelességnek megfelelően elsőként a győri ostrom kerül szóba, mely 1598 márciusában történt, és csak ezután tér át a cseznekire, melynek visszafoglalása valóban később, 1598 augusztusában zajlott. A győri ostromnál annak a valóságban is létező Pálffy Miklósnak nevét említi, akinek Győr török alóli felszabadítása leginkább köszönhető. Pálffy a csezneki ostromban is részt vett seregével, mely a valóságnak megfelelően a regében is így szerepel. A győri ostrommal kapcsolatban azonban Bodroghy Papp annyiban téved, hogy a magyar keresztény sereg nem a Bécsi kapun, hanem a Fehérvárin keresztül jutott be a várba. Ez a tévedés minden bizonnyal azal függhet össze, hogy a híres vaskakas 1718-tól 1872-ig a Bécsi kapunál található karmeliták kolostorának ormán állott, és emiatt gondolhatta a költő, hogy Pálffyék ott törték át a várfalat.⁷⁴

A Cseznekkel kapcsolatos események viszont teljesen elrugaszkodnak a valóságtól, hiszen a törökök nem a győri ostrom idején foglalták el, hanem már négy évvel korábban, mikor Győr feladása után 1594 októberére Pápa, Tihany, Vázsony és Cseznek is török kézre került.⁷⁵ Az is nyilvánvaló, hogy a csata oka nem szerelem volt. Továbbá főhősünk, Lázár sem vehetett részt 1597-ben Veszprémben farsangi bálon, hiszen Veszprém 1593. október 7-től 1598. augusztus 4-ig volt török megszállás alatt.⁷⁶

73 Lásd 52. és 203. jegyzet.

74 SZÉKELY 1998, 64.

75 PÁLFFY 1999, 143.

76 VERESS 1998, 48.

A *Cseznek vára* helyszínei közül nem valós a Bécsi kapu téren álló karmelita templom,⁷⁷ sem a mai Széchenyi tér sarkán található patika,⁷⁸ melyek Bodroghy Papp idejében ugyan már léteztek, de 1598-ban még nem. Abban azonban igaza van, hogy létezett a győri piac,⁷⁹ és a Cseznekre vezető út is pontos földrajzi ismeretekre utal. A törökök pihenőhelyeként feltüntetett Bakonytamási is valós, hiszen beleesett a Veszprém–Palota–Tata–Győr–Pannonhalma–Pápa–Vázsony–Cseznek–Tihany sávba, melyet a törökök 1593/94 folyamán foglaltak el, s magyar kézre csak 1598-tól került.⁸⁰

A két mű összevetése során kiderült, hogy Bodroghy Papp formailag is próbálkozott Kisfaludy követésével. Az egy oldalon helyet kapó két 8 soros versszak a kis Himfy-versszakot követi: 8-as és 7-es szótagszámú, ütemhangsúlyos verselésű sorokból áll,⁸¹ és rímelve – mely eltér a kis Himfy-strófától – a Kisfaludy-regék rímeit követi: xaxaxbxb.⁸²

Az előkép és Bodroghy Papp István alkotásainak összehasonlítása során fontos kitérni a narrációra is. Múltbéli események, szerelmi epizód, ódon vár megéneklése mellett a Kisfaludy-regék sajátosságai közé tartozik az előhang, mely nincs szoros kapcsolatban a történettel. Az olvasót megszólítva a költő helyzetét, regéhez való viszonyát, a történet forrását tisztázza.⁸³

Ülly mellém a kandallóhoz,
Fel van szíttva melege;
Csobánc-várról, édes-kedves,
Im! hallyad, egy agg rege: –
Múltt szüretkor Badacsonyon
Ezt Múzsámtól vettem én

77 A győri karmelita templomot a 18. század első felében emelték, vagyis Bodroghy idejében már állt, de a győri ostromkor még nem. SZÉKELY 1998, 64.

78 Győr legrégebbi patikájára, a mai Széchenyi tér sarkában álló, először jezsuiták által működtetett „Angyal Patikára” gondolhatott. A Patika 1697-ben épült. ALMÁSI 2007, 379–396.

79 A közönséges piacra gondolhatott, mely a középkorban a vár előtt, a mai Széchenyi tér területén volt. PFANNL 1936, 267. Végleges formáját – melyet az 1566-os tűzvész utáni telekrendezés alkalmával kapott – 1617-re nyerte el. FÜGEDI 1964, 271; TOMAJ 1967, 357. A Piac első egyértelmű körülhatárolására 1567. június 9. és 14. között került sor. KALMÁR M. 1976, 181.

80 HEGYI K. 1998, 32–33., PÁLFFY 1999, 151–153.

81 Kivétel ez alól: 390. sor („Kétségbe esve festé le”), mely 7 helyett 8 szótagos; 614. sor („magáról, s Basának”), mely 7 helyett 6 szótagos; 920. sor („Efelekedve meg halja”), mely 7 helyett 8 szótagos.

82 Kivétel ez alól: 88–96. sorig („Hunkár, Baÿ, Horváth, Taki / Börtsi, Tethÿ, Patakÿ / Bezi, Nyuli, Kis, Némethÿ / Ságihÿ, Bőnyi, Csanakÿ / Csóthÿ, Pérÿ, Czakóházi / Szabadhegyi Megyeri / Kósa, Török Zsebeházi / Kisfaludy, Kenyeri”), mely bokorrím.

83 TÓTH B. 1926a, 213.

Egykor, midőn magam bolygék
A hegy szírtes tetején.

– olvasható a *Csobáncban*. Eszerint a narrátor maga a költő, aki az előhangban E/1. személyben szólal meg, majd a Múzsától vett történetben áttér az E/3. személyű elbeszélésre, miközben másokat is szóhoz juttat.

Bodroghy Pappnál hiányzik az előhang, ezért semmiféle információval nem rendelkezünk a mű megírásának körülményeiről és a történet forrásairól. Illetve az olvasóval sem teremt meg semmilyen bensőséges kapcsolatot. E/3. személyben adja elő a történetet, és nemcsak az események leírásában aprólékos, hanem pontosan belelát szereplőinek gondolataiba, érzéseibe, sőt még szavaikat is visszaidézi. Így kap hangot Pálffy, aki csatába hívja bátor vitézeit; Csezneki, aki egy hosszabb monológban elmeséli, hogyan mentette meg Györfi Lázár az életét, akiben „lelkes vómet / És fiamat ölelem”. Ezt egy újabb hosszabb monológ követi, melylyel egy időre az elbeszélő szerepét a csezneki káplán veszi át. A káplán után újra az E/3. személyű elbeszélő viszi tovább a történet szálait, melyben Juci kesereg szerelme és apja esetleges halála, valamint a vár török általi elfoglalása miatt, de megszólal Lázár is. Ezt követően Lázár megöli Pethét, és elátkozza. A regében az utolsó szót az apa és lánya kapja: „Hol a’ Lányom hol van Juczim [...] apám, Lázár”.

Ki kell térnünk a mű stílusára is. A *Cseznek várában* a szóképek közül metaforára,⁸⁴ megszemélyesítésre,⁸⁵ hasonlatra,⁸⁶ az alakzatok közül jelzőre,⁸⁷ fokozásra,⁸⁸ felsorolásra,⁸⁹ ellentétre⁹⁰ és mondatpárhuzamra⁹¹ találunk példát. S ahogy az *Epedő Szerelmenél* és a *Bodzafa Lantosnál* is látható volt, Kisfaludyhoz hasonló-

84 Például „házasság köteleit”, „Borostyánt nyert a’ csatába fejére”, „Emészté [egy] öt egy belső tűz [...] a’ Csezneki Kis aszonyhoz vonzó igaz szerelme”, „Zászlók Hullámai”, „bágyott lilium szál”, „Halovány szín rózsáira”.

85 Például „pihenésre Készüle a Természet”, „Zászlók Hullámai játtzottak”, „véres csata Bosszuálló dühének”.

86 Például „Mint egy szélvész, ugy nyargala”, „Mint a’ szarvas, ugy szágulda”, „(Lázár) Mint egy parducz”.

87 Például „Az izmos kar, férjfi erő Határtalan szilaj tűz”, „álhatatos csendes lelke”, „gyöngye képe”, „szöke Dunába”, „bajnok, bator, vitéz Ferjfiás természetben”.

88 Például „Lankad, roskad, rogy”, „Kért, óhajtott, térdelt, nyögött”.

89 Például „Hunkár, Baÿ, Horváth, Taki Börtsi, Tethÿ, Patakÿ, stb.”, „Vad szerszámi, ölni, vágni”, „A nagy lárma, kard csattogás Robaj, puska lövések a’ Tompa zaj, a’ Zsibongás a’ haldokló nyögések”.

90 Például „Édes kedves gyötrelme”, „Jöttek, mentek ide ’s tova”.

91 Például „Minden szívbe a’ Hazának / Szeretete tüzele / Minden magyar nemes Honna / védelmére ügyele / minden karok a’ Törökre / uj csatára készültek”, „Haljátok a’ réméttő hirt / millyet Ember nem hallott / halljátok a’ rettentő bért / millyet ember nem vallott”.

an Bodroghy Papp is kedveli a szín- és hanghatások ábrázolását. Ez nemcsak a természeti képekénél, hanem a csatajeleneteknél is megfigyelhető.

b) *Rege*

Az 1819-ben született *Rege* – amey kevésbé sikerült próbálkozásnak tűnik – a kötetben az *Epedő Szerelem* után kapott helyet, megelőzve a *Cseznek vára: Egy regét*. Története egyszerű: a főhős, Bodrogh úrfi szerelmes Máriába, és érzéseinek versekben ad hangot. Azonban egy éjjelen megjelenik előtte egy rémalak, aki megjósolja számára a jövőt, mely szerint Mária soha nem lesz az övé.

A költemény a romantikus ódon vár képével a középkor világába kalauzolja olvasóját, azonban a *Cseznek várával* szemben sem a helyszín,⁹² sem a történet ideje nem pontosítható. A szerző két szereplőjének kimunkálására sem fordít olyan nagy gondot. Bodrogh úrfiról – akiben a névválasztás alapján a költő magát vagy ősét láthatta – mindössze annyi derül ki, hogy ő a vár ura, és Mária iránti szerelmét, mely olykor boldogsággal, máskor fájdalommal és szenvedéssel tölti el, költeményekben mondja el:

naponként itt danolgattya
Szive nemes érzését ...
Itt kondul el gyakran lantja
Bus dallokra ...
Itt trillázzák a' viszhangok
néha öröm szavait.

Emellett hirtelen haragú, hiszen az előtte megjelenő rémalakkal azonnal le akar számolni:

Az elhült fi el hajétja
a' Lantot, és az alatt
a' még magát el ordétja
Zörög a' Kard markolat.

A másik szereplő a rémalak, aki egy éjjelen megjelenik az úrfi előtt, és kihirdeti számára a kegyetlen jövőt, miszerint

92 A *Regében* olvasható Gyöngyalap nem valós.

Minek a' lant, 's kevered el
 Véle a' bús áriát
 Hijjába törsz, nem nyered el
 Gyöngyalapon Máriát.

A rege végén derül ki, hogy a műben helyenként *Léleknek* titulált alak csak Bodrogh képzeletében él, és az általa elhangzott, kíméletlen mondat valójában csak a süvítő szél játéka.

Az E/3. személyű narrátor a *Cseznek várá*hoz képest nem mindentudó. Szereplői csak tetteik alapján jellemezhetők, külső és belső tulajdonságaikat homály fedi, és nem derül ki semmi a Bodrogh úrfi által szeretett nőről sem, egyedül Bodrogh úrfi érzéseibe, gondolataiba lát bele. Emellett hiányzik a Kisfaludy-regékre jellemző előhang is, így ebben a műben sem derül ki a költőnek az alkotáshoz, valamint a közönséghez fűződő viszonya, továbbá a történet forrása sem.

Formailag ezen alkotás is a kis Himfy-strófát követi: a 8 soros versszakok 7-es és 8-as szótagszámú, ütemhangsúlyos verselésű sorokból állnak, azonban az utolsó négy sorban a páros rímek helyett Bodroghy Pappnál keresztrímelek olvashatók, mellyel eltér a regék rímelésétől is.

A *Rege* stílusa is jóval egyszerűbb a később keletkezett *Cseznek várá*hoz, valamint a Kisfaludy-regékhez képest, hiszen néhány metafora,⁹³ gondolat- és mondatpárhuzam,⁹⁴ felsorolás,⁹⁵ fokozás,⁹⁶ ellentét,⁹⁷ valamint az elmaradhatatlan természet- és tájleírás olvasható az alkotásban.

A fenti szempontok alapján a vizsgált műről összességében elmondható, hogy csak egy regepróbálkozásról van szó, melynek témája, megfogalmazása jóval közelebb áll az *Epedő Szerelem*hez. Mindkettőben a magányos, szerelmes férfi alakja jelenik meg, aki hol boldog, hol pedig szenved érzéseitől, és ennek versekben

93 Például „Itt kondul el gyakran lantja / Bus dallokra”.

94 Például „Itt kondul el gyakran lantja / Bus dallokra az érczek / meg mohosolt százas hantja / Riad, zugnak a' Bérczek. / Itt trillázzák a' viszhangok / néha öröm szavait / Későn, midőn a' harangok / Kongják az éj dallait.”, „itt danolgattya / Szive nemes érzését / Itt sóhajtja, fontolgattya / a' jövendő végzését.”, „Majd meg lássuk a' jövendő / miket hoznak, mit szülnék / a' holnapok az esztendő / milyen hajnalt derülnek.”, „Ki vagy Lator? így dördülnek / mennydörögnek szavai / nyoma alatt el gördülnek / A' Hegy zuzott ormai. / Ki vagy ember? a' titkoknak / Hazugságnak rejtőke / A' gyehennák, és poklokak / átka ide mért löke. / Ki vagy? szólj Te rettenő váz / Mert itt szillel szagatlak / E' Kar, és Kard hah nem hibáz / az ördögnek visza adlak.”.

95 Például „Itt sóhajtja, fontolgattya”, „Be nyargalja, bé koszálja”.

96 Például „a' Hegy, melynek oldalába / apró öblöket vágott / az özön, hogy dagállýába / az Ararátig hágot”, „nyögések, sóhajtások”, „Reped, nyillik, ropog, sir”, „Le rogy, lankad”.

97 Költemény elején olvasható hegy-völgy ellentét. „Innét néz le a' Térségnek / sima zengő hátára.”

ad hangot. Ráadásul egy helyen a két mű természetleírása nagyon hasonló egymáshoz.

Bodroghy Papp István: *Epedő Szerelem*,
10–11. dal

Szalad a' hold, ácsorognak
Mellette a' fellegek.
Ide, 's tova kovályognak
A' réméttő szellemek.
Ordét a' Szél, a' Denevér
Huhogási sipolnak
A' Laterna rongy fene vér
Szolgai Szélt rabolnak
Az öldöklő angyal lánczol
Gyün megy, mindent öszve lánczol
A' Természet meg rendül
A' fél világ fel zendül.

Bodroghy Papp István: *Rege*

Ordét a' szél, zuhogási
a' vár fokon hangzanak
az omló kő zuhanási
a' mélységbe konganak
A' magas Tölgy derekai
öszve zuznak ropognak
A' haragos ég nyillai
Le dördülnek, csattognak.
Egy csattanás – mint morognak
A' föld gyomra rejtési
Zavarodnak, háborognak
Bodrogh Tüzes érzési
Reped, nyillik, ropog, sir a'
Föld árnyait éreszti
'S itt egy Lélek az Urfira
Szemét szemén mereszti.

c) László és Ágnes

A *Faragószék*ben még egy Kisfaludy Sándor hatására írt rege olvasható, a *László és Ágnes*, mely történetével a *Cseznek várával*, és ezáltal Kisfaludynak a *Csobánc* című regéjével mutat szoros rokonságot. Ez főként azzal magyarázható, hogy Bodroghy Papp e két regéje között viszonylag kevés idő telt el.

A rege középpontjában a szerelem áll, a török elleni harcok miatt a dicső múltba tekint vissza, helyszínei szintén várak, viszont hiányzik a történetből a csel-szövés. László és Ágnes házasságkötésük után Urajban akarnak élni, de egy napon László a várából tüzet lát Ágnesék felé. Egy Uraj felől érkező szolga meséli el, hogy a török rajtuk ütött, és Ágnes apjával együtt török fogságba került. László természetesen elindul, hogy megbosszulja e tettet, és a rege végén a szerelme-
sek újra egymáséi lesznek.

A szereplők fiktív alakok, s kimunkálásukra a költő nem fordít nagy gondot. A főhős László a Csesznek Györfi Lázárának és Kisfaludy Szentgyörgyi Lászlójának feleltethető meg: fiatal („ifju élte egén”), hős vitéz, „Bajnokok remeke áldott

[...] nem rettege”, és „bajnoki szive” Ágnesért ég. Amikor megtudja, hogy szerelme török fogságba került, az éppúgy felbőszíti, mint mikor Lázárnak a *Cseznek várában* tudomására jutott, hogy Jucit Pethének szánják. László

Reszket, borzad, haragjába
mint a’ villám lóra kap [...]

Ez gyötörte, marta, tépte
a’ Vitéznek kebelét.

Mint a’ szél vész fel kavarta
Háborodott Tengernek
Ugy forrának kebelébe
Hullámi az Ingernek
Lelke mint a’ villám reptü
Sas csap fel a’ felhőbe [...]

A’ Keservek és fájdalmak
marczangoló dühével
Tusakodott öszve zuzott
Kinzott, gyötrött szívével. [...]

mint e’ kölke vesztett, dühös
haragra forrt orozslán.

E képek közül a hullám, a borzadás és az orozslán Györfi Lázár esetében is megtalálható: „a’ haragot, ’s bosszuállást / Hullámokra keverte”, „a’ vér benne borzadozva / Egészen fel pesdüle”, „bús orozslán”.

A szeretett nő Ágnes – aki a *Cseznek vára* Jucija és a *Csobánc* Rózsája – „Uraj birtokossa”, és „Rába mente vidékének / Disze, fénye, remeke.” Juci ezzel szemben „lelkes, kellemetes / a Bakonynak mentében”.

Ágnes apja, aki Kisfaludy „ősz Gyulafyjának”, és Bodroghy Pappnál a cseszneki vár urának a párja, Lászlóhoz hasonlóan szintén bátor, lányáért és váráért hősiezen harcol a törökkel. A bús orozslán hasonlat, mellyel Bodroghy Papp a *Cseznekben* Györfi Lázárt jellemezte, ebben a műben az apánál is megjelenik.

Mindezek mellett fontos szereplő a szolgál is, akinek az a szerepe – a *Cseznek várának* káplánjához és Kisfaludy katona-jövevényéhez hasonlóan –, hogy előadja Lászlónak a török elleni harc eseményeit, történéseit.

A *László és Ágnes* narrációja szintén Bodroghy Papp korábbi regéjével mutat párhuzamot. Ebből is hiányzik az előhang, és rögtön E/3. személyben szólal meg a költőnarrátor, aki először a jelent mutatja be, majd csak azután számol be a múlt-ról, mikor Lászlónak

Uraj felé fordult szeme
 Arra feszült kebele [...]

Ott volt Ágnes, ott látta őt
 Élte leg szebb reggelén
 Ott olvadt el bajnoki szive.

Ezután újra visszatérünk a jelenbe, a török elleni harchoz. A regében ekkor szó-
 lal meg László először, s megvallva érzéseit el akarja venni Ágnest. Majd egy rö-
 vid időre újra a költő veszi át a szót, hogy elmesélje szerelmük kezdeteit. Ezután
 újra László beszél, aki a szolgára ordít: „Uraj felől, mi hirt hozol”. A szolga ekkor
 adja elő, hogy hogyan harcoltak „Mahomed vad népének / Rabló dühös csoport-
 jai”-val, és milyen

Szörnyü volt a' veszedelem
 A' rémulés jajgatás
 Az öldöklés, halál vivás
 A' Kard puska csattogás,

és hogyan került fogságba apa és lánya. Ezt a monológot a *magam* visszaható
 névmással még erősíti is. „Itt szava el akada” sorral újra a narrátor kerül előtér-
 be lezárva a rege történetét. De egyszer még szóhoz jut a szolga: az „Uram László
 Kecskéd felöl / Török Lovag kalimpáz” elhangzása után indul a harcba László.

Az elbeszélő láthatóan nem mindentudó, egyedül Lászlót ismeri jobban, azon-
 ban róla is keveset közöl, például külső tulajdonságokat egyáltalán nem tudunk
 meg róla. Ágnes, az apa és a szolga alakja is kidolgozatlan.

Időkezelésében mind Kisfaludyval, mind a *Csesznekkel* párhuzamba állítható.
 Ez is bő egy év alatt játszódik, és a költő csapong az időben (a jelenhez képest egy
 évvel korábbra megyünk vissza, majd a jelenhez képest egy héttel korábban egy
 éjszakán vív meg a török és a magyar sereg,⁹⁸ amikor a nő fogságba kerül, majd
 újra visszatérünk a jelenhez, a kiszabadításhoz). A természetleírások mindezzel
 párhuzamban állnak. Ugyanis a jelenben negatív képek sorakoznak egymás mel-
 lett, de amikor László a régi szép időkre gondol, akkor még tiszta volt az ég, „az
 est hajnal fennyébe / A' tiszta Est kellemei” látszottak.

98 A *Csesznek várában* is a győri ostrom előtt egy héttel foglalták el a törökök Csesznek várát.

Stílusában a *László és Ágnes a Cseznek várához* közelít. Ebben is metaforára,⁹⁹ megszemélyesítésre,¹⁰⁰ hasonlatra,¹⁰¹ jelzőre,¹⁰² fokozásra,¹⁰³ felsorolásra,¹⁰⁴ ellentétre¹⁰⁵ és mondatpárhuzamra¹⁰⁶ találunk példákat.

A történet helyszínei közül szerepel Szombathely, melyet soha nem foglalt el a regebeli Mohamed hordája. Ugyanis a 16. században a mezőváros a győri püspökség uradalmi központja volt, ahol a püspökök a győri erődvár katonai funkciója miatt nemcsak egyre több időt töltöttek, hanem a 16. század második felétől az 1716. évi tűzvészig ott is éltek.¹⁰⁷ Valójában Szombathelyen vár nem is állt, ráadásul 1592-ben csak csekély katonsággal számolhatott: 12 lovas és 13 gyalogos alkotta védelmét. A török előrenyomulás miatt lakossága a 16. század végén, 17. század elején jelentősen átalakult: egyre nagyobb számban jelentek meg menekült nemesek, akiknek egy része betagozódott a városvezetésbe és a céhes életbe, másik részük a győri familiárisok közül került ki, harmadik típusuk a nemes-polgár, akik főként kereskedőként működtek.¹⁰⁸ Szombathely mellett Ágnes és László szerelmi fészke Bodroghy Papp szülőfalujában, Urajújfalun van. Megjelenik Kecskéd is, mely terület a török időkben lakatlan volt, ráadásul nem passzol bele a Szombathely–Urajújfalu útvonalba sem. Ezek is az elképzelt történetet erősítik. A várak azonban nem maradnak el:

Harangok meg vonattak
szerte szélt a' tornyokba. [...]
első tette nézni Uraj felé
nézni magas várából [...]
A' Vár tornya meg riad itt.

99 Például „lét öröm rózsái”, „Boldogságunk pálmái”, „Sir partig hozzád hiv”.

100 Például „egy lángá olvasztá / Egy hosszú csók lelkeiket”, „Komor lármák zajlának”, „Fel retten a' szendergő Hárs”.

101 Például „Ha mert ifju élte egén / Feketébb volt a' ború / mint a' mindent elretentő / Zugó egi háború”, „első tette Uraj felé / Mint a szél vész felkavarta”, „mint a villám lóra kap”.

102 Például „Ékes nemes szív ége”, „Rabló dühös csoportjai”, „szörnyü rémítő bal eset”.

103 Például „Lelke, szive, mindene”, „Ez gyötörte, marta, tépte”, „rémülés jajgatás / az öldöklés”, „Halál, boszu, 's veszély ereje”, „Tüzet lát ott, 's az emésztő / Lángok dühe”.

104 Például „Disze, fénye, remeke”, „az öldöklés, halál vivás / A' Kard puska csattogás”, „Csapong, keres”.

105 Például „A' tiszta Est kellemei / Zivatarra válának”.

106 Például „oda vágyott, oda ügvelt”, „Ott volt Ágnes, ott látta őt / Élte leg sebb reggelén / Ott olvadt el bajnoki szive / A' szerelem melegén”.

107 P. HAJMÁS – ZSÁMBÉKY – KISS 2002, 375.

108 DOMINKOVITS 2001, 209–228.

A *László és Ágnes* formailag a 8-as és 7-es szótagszámú, ütemhangsúlyos verselésével a kis Himfy-versszakot követi, kivéve az utolsó tizenkét sorban, mert abban viszont az utolsó négy két 8-as és 7-es szótagszámával a nagy Himfy-strófa látható. De rímélése ellentmond ennek, ugyanis míg Kisfaludynál ababcdcdeeff, addig Bodroghy Pappnál a *Cseznek várá*hoz hasonlóan xaxabcabcddee rímelésű. A költemény első négy sora is kilóg, ugyanis ott még a 8-as és 7-es szótagszámú sorok esetén keresztrímelek találhatók, s csak azután jelenik meg a rímtelen sor.

A regéknél a *Cseznek vára* – mely a három rege közül a legkidolgozottabb – és a *László és Ágnes* esetében egyértelműen látszik, hogy Bodroghy Papp tartalomban és formában igyekezett követni mintáját (*Csobánc*). De ezekben – csakúgy mint az *Epedő Szerelem* és *A Bodzafa Lantos* esetében – is felfedezhetők egyedi vonások. Az első, amire az olvasó rögtön felfigyel, hogy a két szerelmi történet mindegyike pozitív végkicsengésű, a fiatal párt nem választja el egymástól a halál. Irodalmi előképek híján nem gondolhatunk itt másra, minthogy Bodroghy Papp – beleképzelve magát a főhős szerepébe – saját, a beteljesült szerelem iránti vágyát testesítette meg. További különbség, hogy míg Kisfaludy több évszázados magyar irodalmi hagyományt követve a dicső múltat veti össze a romlott jelennel, ezzel két eltérő idősíkot alkalmazva, addig Bodroghy Papp eltekint a múlt–jelen szembeállításától. Minden cselekmény csak egy korban játszódik. Ezzel a szerelmi szálra helyezi a hangsúlyt, míg Kisfaludynál ez másodlagos. A hazáért tenni akarás is sokkal dominánsabban szerepel a mintánál,¹⁰⁹ a *Cseznek várában* Györfi Lázár pusztán a szerelmi bánatából fakadó elkeseredettsége miatt vállalja a veszélyt. Lászlónál pedig nem is kerül szóba semmi ezzel kapcsolatban. Mivel Bodroghy Papp Istvának nem voltak olyan katonai tapasztalatai, mint Kisfaludy Sándornak, és egész életében hivatali feladatokat látott el, így valószínűleg ezzel a harcos, katonáskodó, a hazáért ilyen formán tenni akaró nemesi ideált nem érezte kellően magáénak.

A *Rege* – ami időben a legkorábbi (1819) – több újdonságot hoz. A várban játszódó szerelmi történethez egy kísértetmonda is kapcsolódik, így előzménye lehetne a *Vándor szellem* című műnek, azzal a különbséggel, hogy abban a kísértő lélek maga a halott lány, Bodroghy Pappnál pedig a vár urának másik énje. Míg a *Vándor szellem* középpontjában a szerelem áll, addig a *Regében* az csak egy háttér. A lány megszerzésének legfőbb kérdése, hogy a főhős jó poéta-e vagy sem.

Mindhárom rege esetében hiányzik a Kisfaludy által kedvelt előhang is, mely nemcsak egy szerves kapcsolatot teremtene a jelennel (ezzel a dicső múlt hang-

109 „Teli, hallom, vitézekkel / Immár Mátyás udvara, / S én ne mennék? – A ki nem megy, / Nem nemes, nem – magyar a’. [...] Vérént ontsa – érted foly az, / Édes haza, Hunnia! [...] Dicsőséget ment aratni / Pogány-földön kardjával.”

súlyosabbá válik), hanem megismerhetnének Bodroghy Pappnak a műveihez való viszonyulását, megírásuk körülményeit, forrásait. A *Cseznek vára* győri szálánál – mely többségében megfelel a valóságnak – Pázmándi Horvát Endrét vehette alapul, illetve meríthetett a helyi történeti tudatból (anekdoták, ponyvák) is. A *Regénél* kísértet-históriákat olvashatott. A *László és Ágnes*ben pedig nincs konkrét múltbeli esemény, mely segítséget jelentene. Bizonyára csak egy *Csobánchoz* hasonló regét akart újra írni.

Verselésében a *Cseznek vára* utánozza a *Csobáncot*, míg a *László és Ágnes*nél és a *Regénél* változtat a költő. Előbbinél csak annyiban, hogy az első négy sorban kereszt, valamint az utolsó nyolc sorban kereszt- és páros rímek vannak. Utóbbinál viszont csak kereszt-rímek szerepelnek.

Bodroghy Papp regéi – főként a *Cseznek vára* és a *László és Ágnes* – ha el is térnek mintájuktól, a tartalom, a szereplők és helyszínek tekintetében Tóth Béla felosztásának első csoportjába tartoznak. Olyan epigonok művei közé, melyekben leginkább észrevehető Kisfaludy Sándor követése.

A kötet végére *A' Jáki tusa*¹¹⁰ címmel Bodroghy Papp egy újabb regét illesztett be. Részletes elemzésétől azért tekintetem el, mert a korábbi műveihez, a *Cseznek várához*, de főleg a *László és Ágnes*hez nagyon hasonló. A Jákon játszódó történet szintén az egymástól távol lévő szerelmesek újratálalkozását jeleníti meg. A főhős, Gyula – megbosszulva szerelme testvéreinek halálát – harcba indul a török ellen, de mivel nem tér haza 1 éven belül, ezért az apa máshoz akarja férjhez adni lányát, Ágnest. Emiatt Jákon lovagi tornát rendeznek, melynek győztese a sakkal álcázott Gyula lesz.

A rege ugyanúgy várhoz kapcsolódik; múltbeli eseményként II. Andrásnak a pogányok elleni kereszties hadjárata szerepel; a főhős ugyanúgy bátorságával, erejével nyeri el a nő kezét; a történet másfél év alatt játszódik, de abból egy év a hangsúlyos; egyetlen időszik, a múlt jelenik meg. Újdonságnak számít, hogy a főszereplő nem a török elleni harcokban véghezvitt hőstettei miatt, hanem egy lovagi tornán szerzett győzelem miatt kapta újra vissza szerelmét. A jellemábrázolás még inkább háttérbe szorul, a természetleírások is eltűnnek. Formailag sem bonyolította túl a költő, csak 8 szótagos sorokból áll, páros rímekkel. Bodroghy Papp ezzel a regével talán az egykori ős, Bodroghy Gergely és vele együtt a családnak szerzett első birtokok (köztük volt Ják) előtt akart tisztelegni.

110 *A' Jáki tusa*, in *Faragószék*, 335–340, 67. sz.

2. Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel és Kis János hatása

Kisfaludy Sándor mellett főként Csokonai Vitéz Mihály, de Berzsenyi Dániel is kedvelt volt a 19. század elején, akiknek műveit szintén sokan másolták vagy költötték át. Csokonai életművéből a kéziratos kötetekben, a kalendárium- és ponyvairodalomban a közköltészet egyre szélesebb körben való terjedése, valamint az iskolai tananyagban való megjelenése miatt főként a népies vagy diákos versek voltak kedveltek.¹¹¹ Ezek közül is a tréfás, főként mulatozásról, borozásról szóló költeményeit szerették, de kedveltek voltak a pictura képei és a Lilla-dalok is. Csörsz Rumen István olyan 1790 és 1840 közötti gyűjteményeket vizsgált, melyekben legalább egy Csokonai-vers szerepelt, és ez alapján feltérképezte a legkedveltebb Csokonai költeményeket,¹¹² melyek Csokonai-epigonoknál is visszaköszönnék. Így például Hubay Miklósnál, akinek verseskötete 1810-ben jelent meg. *Énekek és ódák* című első felében jól végigkövethető Csokonai hatása. A szövegeken azonban, amiket átvett, változtatott. A második, *Idylliumok* részben már konkrétan utalt is a mintára.¹¹³

Berzsenyi Dániel esetében horatiusi lelkivilága, a megelégedéshez, az isteni gondviseléshez és a halálhoz fűződő viszonya állt közel a kor emberéhez, ezért is akadt annyi követője,¹¹⁴ de közülük egy, Hoblik Márton¹¹⁵ kiemelkedik.

Hoblik Márton versei egy évvel Berzsenyi kötete után látott napvilágot 1814-ben. A kortársak nem fogadták kedvezően. Kölcsey nem tartotta méltónak „azon nagy költőnek [ti. Berzsenyi] szellemét felfogni”, Kazinczy egyenesen rossznak tartotta verseit, Szemere Pál pedig plagizálással vádolta. Egyértelműen Berzsenyi-követőnek tartották, sőt Hoblik kötetéről azt feltételezték, hogy műve teljes egészében mása Berzsenyi verseskötetének. Toldy Ferenc is igen szigorú kritikát fogalmazott meg ezzel kapcsolatban. Egyrészt Hoblik felett elmondott gyászbeszédében:

Berzsenyi volt Hobliknak is, nem előképe, hanem utánzásának tárgya oly mértékben, hogy a szigorú de igaz Kölcsey elmondá, mikép az, ki úgy tiszteli Berzsenyit mint Hoblik, nem méltó a nagy költő szellemét felfogni. Keserű ítélet! de elmaradhatatlan büntetése annak, ki a szent lanthoz genius nélkül nyúl.¹¹⁶

¹¹¹ MIKOS 2005.

¹¹² CSÖRSZ 2007, 278–294. Ugyanezt lásd CSÖRSZ 2016, 323–352.

¹¹³ SZILÁGYI M. 2014, 400.

¹¹⁴ ALSZEGHY 1917, 436–437.

¹¹⁵ Életéről lásd: PÉTERFI 1937; SZINNYEI J. 1896 (IV), 922–924; FRIED 1971, 63–69.

¹¹⁶ TOLDY 1847, 131.

Másrészt *A magyar nemzeti irodalom történetében*, amikor az 1810-es évek költészetét ezekkel a sorokkal zárta:

Amit az említett költőkön kívül ez időben a lírai nemben kaptunk, figyelmet nem érdemel. Jelesbjeink szolgálai utánzói, saját fény nélkül. Így Hubai Csokonaié (1810), Hoblik Berzsenyié (1814), Sebestyén Himfyé (1819).¹¹⁷

Őket nemcsak azért mellőzték, mert kevés önállóságot mutattak, hanem azért is, mert műveik nem voltak olyan színvonalúak, mint nagy elődeik vagy kortársaik alkotásai.

Alszeghy Zsolt Hoblik Mártonra használta először az *epigon* fogalmat az ad-digi szolgálai *utánzó* kifejezéssel szemben,¹¹⁸ s a Berzsenyi-követést a kemenesi költő sajátos szavainak átvételével és klasszikus neveinek használatával magyarázta, mégha a felhozott példákat tekintve nem is mutatnak egyértelmű imitációt. Péterfi Mária monográfiájában úgy védelmezi Hoblikot, hogy a két verseskötet viszonylag rövid időn belül jelent meg, azaz az epigon nem ismerhette Berzsenyi alkotásait, ő csak a korszak kívánalmainak megfelelően alkotott. Annyi bizonyos, hogy sok hasonlóság fedezhető fel kettejük művei között, de az epigont nem lehet kizárólagosan Berzsenyi-követőnek tartani, Kisfaludy Sándor és Csokonai Vitéz Mihály hatása is ugyanúgy megmutatkozik nála.¹¹⁹

Hoblikhoz hasonlóan Hubay kötetét is elítélték. Szemere a következőket írta róla Kazinczynak: „Szemtelenség a’ mit elkövet Csokonaival. Egész darabok vannak kilopva dalaiból.”¹²⁰ Kazinczy pedig a *Tövisek és virágok*ban egy gúnyverssel tisztelte meg:

Te cifra szókkal élsz, s poeta nem vagy,
Képben bujálkodol, s poeta nem vagy,
Ömölnek rendeid, s poeta nem vagy,
Phoebust kiáltozod, s poeta nem vagy,
Csók és bor éneked, s poeta nem vagy,
Mi híjod? Értem én: Poeta nem vagy!

¹¹⁷ TOLDY 1987, 221.

¹¹⁸ Az *epigon* szó jóval később jelent meg. Lásd *Műveltség és textus* bevezető részét.

¹¹⁹ TÓTH O. 2013, 356–357.

¹²⁰ Idézi KÉRY 1942, 37.

Kisfaludy Sándor hatásának egy egész fejezetet szenteltem, mert a kötet meghatározó és mennyiségét tekintve is nagyobb részét azok a költemények (*Epedő Szerelem, A Bodzafa Lantos, Rege, Cseznek vára: Egy rege, László és Ágnes*) teszik ki, melynek mintája a *Himfy* és a regék költője volt. Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel és Kis János hatása viszont gyakran együtt jelentkezik a költeményekben; ennek bizonyításához a következő műveket vettem alapul:

Vers címe	Kötetbeli helye	Keletkezése
<i>A' Fűzfás</i>	18.	1817. november 16. után
<i>A verselő</i>	22.	1817. november 16.
<i>Ujra meg zendétem serdülő lantomat ...</i>	24.	1818. január 1.
<i>Szabó Sebestyén neve napjára</i>	27.	1818. január 20.
<i>Quodlibet</i>	31.	1818. január 1. után
<i>A' Reggel</i>	33.	1818. január 1. után
<i>Szabó Sebestyénynek</i>	37.	1819.
<i>Ferenczy Mihálynak</i>	38.	1819. szeptember 29.
<i>'Magasiról való emlékezés</i>	41.	1821.
<i>Julishoz</i>	44.	1821.
<i>A' Tulipán</i>	47.	1821.

A költemények a monográfiában nem kronológiai sorrendben követik egymást, hanem témájuk alapján csoportosítottam azokat.

A) Ami tetszik

A *Faragószék* 31. alkotása a *Quodlibet*¹²¹ címet kapta, utalva ezzel talán Csokonai Vitéz Mihályra, aki a korszakban leginkább kedvelte ezt a kollégiumi eredetű műfajt. Életművéből a 19. század köztudatában egyetlen quodlibet vers volt ismert: a Puky Istvánné Darvas Anna tiszteletére írott. Azonban jóval túllép a műfaj keretein, mint ahogy a többi ilyen, a zenét és irodalmat kedvelő, a költőket mecénásként támogató hölgyeknek írt kis emléktárgyai is.¹²² Az „Egy kába munka, mellyben a legékesebb / Hangok, s szavak oly rútol kevertetnek együvé, / Hogy

¹²¹ *Quodlibet*, in *Faragószék*, 67, 31. sz. Lásd Függelék 6. sz.

¹²² BÍRÓ 1960, 11.

igazi disszonanciát kell adniok” műfajmegjelölés – ahogy Ungvárnémeti Tóth László fogalmazta meg 1816-ban megjelent *A csíz* című versében¹²³ – messze áll a filozófalgató és helyenként társadalmi problémákat is felvető Csokonaitól. Hiszen a quodlibetek lényege, hogy a költő tapogatózik a saját (élmény)világában, s olyan, látszólag rendezhetetlen tárgyakat hoz a felszínre, amelyeket mégis megpróbál szisztematikusan rendszerezni, és ezzel értelmet is adni nekik.¹²⁴

Bodroghy Papp a vers utolsó sorában elhangzó „Ez az élet bölts példája” csattanó előtt ellentétek sokaságát vonultatja fel, amik többféle rendezőelv szerint kapcsolhatók össze. Egyrészt megjelennek a jómód, a gazdagság (kávé, cukros narancs, lúd mája, táska, ezüst sarkantyú, a népmesékből vett aranyalma, ékszerkészítő ötvös) képei, a másik odalon viszont a mindennapi életből merít (kolbász, lencse, császárkörte, búza kenyér, árpa, alma, sárga csizma, kopott csizma, üres hordó, vászonkészítő takács, lábbelikészítő varga). De közben próbál a szaglásunkra és ízlelésünkre is hatni, így a kávé, a cukros narancs, a császárkörte, az alma és a liktárium¹²⁵ mellett felbukkan a rohadt szalma és a füst. A versben szereplő személyek ugyanígy csoportosíthatók. Az öregasszony ellentéte az ifjú leány, az özvegyé a szép szakácsné, az ördögé, banyáé a szép feleség, püspöké, királyé pedig a szegény. A nélkülözést és a gazdagságot jelképezi a nagy bél és a kis száj is. Az állatok ugyanúgy egymás ellenpontjai, hiszen a halált megjelenítő holló és bagoly mellett ott a szépség képviselője, a hattyú, de a holló és a bagoly is egymás ellentétei, mert egyik nappal, a másik éjjel vadászik. Végül pedig – talán egy közmondásgyűjteményt alapul véve – a jó szív és a szerencse mellett ott van az irigység és a kár is.

Bodroghy Papp címadása megfelel a vers műfajának. Valóban az őt körülvevő közegből merít elemeket, melyek elsőre nehezen függnék össze, de a társadalmi és erkölcsös életen keresztül szemlélve valóban tekinthetők ezek az élet bölcs példáinak. Az elsőre egyszerű felsorolásnak tűnő költeményről a forma, a páros rímek és a felező nyolcas ütemhangsúlyos verselés tereli el a figyelmet, ami két-séggkívül jó hangzást kölcsönöz az alkotásnak.

Bodroghy Papp versének előzménye azonban nemcsak Csokonai Vitéz Mihálynál keresendő, hanem talán sokkal inkább a közköltészet quodlibetei között: a *Magyar Zúrzavar – Minuet* címet viselő nótában.¹²⁶ Ezt minden bizonnyal ismerhette Bodroghy Papp István, és ha formailag nem is követte a mulattatót, de a benne

123 Ungvárnémeti Tóth Lászlóról lásd MERÉNYI A. 2002, 350–363.

124 ALEXA 2017, 11.

125 Gyümölcsökből és gyógynövényekből főzött sűrű, cukros ital.

126 Ezúton köszönöm Csörsz Rumen Istvánnak, hogy felhívta rá a figyelmemet. A vers megtalálható: *Régi magyar költők tára XVIII/IV.*, 334–337.

felsorolt elemek – melyek ugyanúgy távol állnak egymástól, de mégis ott van közöttük végig az ellentét – visszaköszönnek nála.

B) Ars poetica

Bodroghy Papp István, hogy minél hitelesebb költő lehessen, elődjeihez hasonlóan kétszer is megverselte poétikáját. „Az 1818 esztendei Januarius 1-ső napján” született *Ujra meg zendétem serdülő lantomat* (7. sz.) kezdetű verset¹²⁷ szinte egyidőben írta *A verselő* (24. sz.)¹²⁸ című költeményével. Köztük a kötetben mindössze egy epigramma kapott helyet.

A két vers azonban nemcsak időben áll közel egymáshoz, hanem a hasonló gondolatok, motívumok, így az ihlet, a képzelet, a lantjáték, a haza nagy költői és a nő szerepe tekintetében is.

gondolatok	Bodroghy Papp István: <i>A verselő</i>	Bodroghy Papp István: <i>Ujra meg zendétem serdülő lantomat</i>
<i>ihlet</i>	Mi ez? eddig esméretlen érzés ihlel (3)	Belöllem poétát teremni mi akar (24)
<i>lantjáték mint versírás</i>	ujjaim a' Lanton futnak szillel (4)	Futkoznak lantom hur fogain Járatlan ujjaim (6–7)
<i>szívből versel</i>	Szorult mejjembe a' Sziv erővel Lángra gyul (5–6)	de ti Lángok mit akartok (19–20) Szeléd lángok kellnek feszülő mejjembe (39)
<i>képzelet</i>	Szárnyon befutja, ott mosolyg egy jó kellem. De hová te szárnysegett képzelet (8–9)	Láng szárnyra emelnek fényed ragyogási (52)
<i>szerénység hangja</i>	Nem illett Téged a' lant, 's versezet (10)	Nem is zengek én dalt (9)
<i>haza nagy költői</i>	Vagynak Honomban, és bájoló Lant hangzatok (12)	Van hazámnok Ovid, Vielandja, Marója a' bajnoki remek nevek lantolója (12–13)

¹²⁷ *Ujra meg zendétem serdülő lantomat...*, in *Faragószék*, 49–51, 24. sz. Lásd Függelék 8. sz.

¹²⁸ *A verselő*, in uo., 47–49, 22. sz. Lásd Függelék 7. sz.

nő szerepe	Csak Lillámnak dallok, ő meg nem kritizál (16)	A' millió képek, és édes érzetek Enyelgő Jó, tiszta, fél isten képzetek Csak Te rád céloznak. Láng szárnyra emelnek fényed ragyogási Boldog leszek itt ha ajkad mosolygási Jutalomra halmoznak. (49–53)
------------	--	---

Elsőre úgy tűnhet, hogy *A verselő* az *Ujra meg zendettem serdülő lantomat* próbája volna, aminek során Bodroghy Papp a 16 soros alkotást 54 sorosra bővítette. A költészet lehetőségeiről és a költők közötti pozíciójáról azonban másképp gondolkodik a két versben. Az elsőben (*A verselő*) a magányos, a „világ piattzát” kerülő, magának vagy kizárólag csak a nőnek, Lillának verselő¹²⁹ alkotó szerepel. Képzetele ugyan szűkös, de mégis – némi iróniát kiolvasva – képes a verselgetésre, a szívből eredő írásra, ráadásul a hon nagy „lant hangzatai” között magát nem is akármelyik helyen, hanem a négy fő fém közül a negyedik, vaspályán helyezi el.

Az *Ujra meg zendettem serdülő lantomat* az újév miatt a versírás jövőbeni lehetőségeit is számba veszi. *A verselő* jelen idejével szemben ebben hármas időtagolást alkalmaz. A múltból az elismertség hiányát említi, megindokolva ezt bizonytalanságával: „kezdő vagyok”, és „Remegve futkoznak lantom hur fogain / Járatlan ujjaim”. De ennek ellenére mégsem tud felhagyni a versírással, a „Belöllem poétát teremtni mi akar” kérdésre a választ az olümposzi múzsák citerájában, s az eposz istennőjének, Kalliopénak a bájában találja.¹³⁰ A például Hésziodosz munkájából kölcsönzött, a nővéreinél kiválóbbnak tekintett istennőnek¹³¹ ugyan

129 „Csak Lillámnak dallok, ő meg nem kritizál” sor előképe a *Rege* „Minek a' lant, 's kevered el / Véle a' bús áriát / Hijjába törsz, nem nyered el / Gyöngyalapon Máriát” sorának.

130 Kalliopé először a *Pásztori Dallban* jelenik meg. „A' múzsák 's köztök csak Kalliope le zengi a' Héros / Tettekét”. *Faragószék*, 42, 19. sz.

131 „Hát minderről zengtek dalt az olümposzi Múzsák, fenséges Zeusz édes lányai mind a kilencen, Kleió, Melpomené, Euterpé s véle Thaleia, Terpszikhoré, Erató, Polühümnia Úraniával, s Kalliope, minden nővérenél ki kiválóbb, mert fényes fejedelmek hű kísérete-társa. Van, hogy megtisztelnek a Zeusz-táplálta királyok közt valakit s ránéznek már születéskor a Múzsák, ennek nyelvént öntözi édes harmat, amannak szájából mézízű szó folyik és mikor ítél, ráfűggesztik a népek mind szemüket, s az igazság biztos alapján tesz törvényt s a szavával azonnal, súlyos bár a viszály, ő az, ki megoldja megértőn. [...] Mert csak a Múzsák s messzelövő nagy Phoibosz Apollón jóvoltából lesznek a dalnokok és citerások, míg a királyok Zeusz jóvoltából; kit a Múzsák kedvelnek, boldog, szájából ömlik az édes szó, s valahányszor a gyász elfogja a lelket, a gondban még

a háborúban harcoló hősokról szóló trombitahangok tetszenek, de Bodroghy Papp próbálja elkápráztatni a trombita riasztó zenéjével szembeni sokkal kellemebb lantjátékával. A *verselő*vel szemben már nem csak magának és Lillának akar alkotni, hanem sokkal nagyobb tehetséget érez magában. A Pindos hegyén és a Tempe völgyében tanyázó isteneket is le akarja nyűgözni. Nem áll egy szinten Ovidiusszal, Wielanddal és Vergiliusszal, sem Kazinczy nagy fiával, Csokonaival, Berzsenyivel és Kissel, de a jövőben mégis helyet követel magának ebben az alkotótáborban. Noha a nagyokat megillető költői dicsőség jutalmát, a borostyánkoszorút – némi gúnnyal – elutasítja, a maga számára az örökkévalóság rózsza- és nefelejcskoszorúját tartaná megfelelőnek, ellentétbe állítva ezzel a jövőt a múltbeli elismertség hiányával.

Elképzelhető, hogy Bodroghy Papp a költők közötti helyének kijelölésekor Berzsenyi Dánielt ironizálhatta. A *Barátimhoz*¹³² című vers 12–15. sorában¹³³ az előd elutasítja a koszorút és a hírnevet, s babért is csak azoknak szán, akik elolvassák verseit. Ezzel szemben Bodroghy Papp – ahogy láthattuk – nagyra tartja magát, érdemesnek a hírnévre és a babérkoszorúra.

Az *Ujra meg zendétem* és *A verselő* stílusa is nagyon hasonló. Utóbbiban a lant, a lanthangzatok, a világ piaca és a vaspálya mint életút metaforáján kívül költői kérdések („Mi ez?”, „De hová te szárny szegett képzelet”), egyszerű jelzők (például „jó kellem”, „szorult mejjembe”, „virány lapányit”) és fokozás található („más elmék, nagy lelkek, aetheri szárnyzatok [...] bájoló Lant hangzatok”). A másik költemény főként a görög mitológiából vett elemektől színesebb. Metaforái között ugyanúgy a lant a főszereplő, mellette azonban a trombita és a citera is a költészetet imitálja, ám ebben a versben nem a lant, hanem a lángok gyullasztják a költőt alkotásra. Költői kérdései a versírásra vonatkoznak, csakúgy, mint *A verselő* esetében. Viszont a mitológiai alakok miatt fohászkodik is („Ez új évbe, fogadd jó szíved dallomat / Pindusomnak szüze”, „Musa Te”), amire *A verselő*ben nincs példa. Jelzőit szintén nem bonyolítja túl (például „bajnoki remek nevek”, „Járatlan ujjaim”, „szeléd lángok”, „édeni pirulmány”), és ugyanúgy fokozás is olvasható a versben („Enyelgő, Jó, tiszta, fél isten képzetek”).

---

el nem fásultat, s szenved tőle az ember, Múzsák híu szolgája, a dálnok, a régi nagyoknak hírért zengi s a boldog olümposzi isteneket mind, rosszkedvét feledi s gondjára se gondol az ember vissza, borúra derút hoz az istennők adománya.” HÉSZIODOSZ. *Istenek születése, Prooimion*, ford. TRENCSENYI-WALDAPFEL Imre. Budapest: Magyar Helikon, 1974, 8.

132 Berzsenyi Dániel verseinél a *Berzsenyi Dániel összes művei*. Budapest: Szépirodalmi Kiadó, 1978. kötetet használtam.

133 „Nem kíván koszorús hírt, nevet énekem. / Kész bérem, ha nemes lelkeket érdekel, / És néktek, szeretett nemzetem ékei, / Laurussal fedezett bölcsei! tetszhetik.”

Formailag az első versben két felező, kétütemű 10 szótagos sort két felező, kétütemű 12 szótagos követ páros rímekkel. Későbbi alkotásban viszont két, szintén felező, kétütemű 12 szótagos sor után egy felező, kétütemű 6 szótagos van, és rímelése: aabccb.

A két verset, csakúgy, mint a *Quodlibetet*, Csokonai Vitéz Mihály ihlette,¹³⁴ elsősorban *A Pindus*,¹³⁵ másodsorban *Az én poézisom természete*¹³⁶ című versével. Előbbi központi alakja Apollón (Fébus), aki lantjával minden bút elűz, és elvezet a „gyönyörűség mezejébe”. Ezzel szemben *Az én poézisom természete* indítóképe közel sem ennyire idilli: köd, dermesztő csend, a sírok között megjelenő áldozataira lecsapó alvilági teremtmény teszi félelmetessé a leírást. Majd a boldogság, vidámság helyett először a boldogtalanság, szomorúság világában repked a lélek, de Lilla megjelenésével, ambróziás csókjával végül minden „szép táj”-já változik.

Bodroghy Papp két versének kontextusa mindkét Csokonai-költeményhez közelít. *A verselőben* megjelenő lélek a boldogság világában, a költészet országában egy virágokkal teli lapályos földterület felett repül, s ez arra buzdítja, hogy verseljen, de csak Lillának. *Az Ujra meg zendétem...* kezdetű versben viszont újév napja lévén jóval nagyobb önbizalma van. Csokonai Fébusának szerepét Kalliópé váltja fel, ám nem a gyönyörűség mezejére kíváncsi, hanem – az eposz múzsája lévén – sokkal inkább a véres harcokra, csatajelenetekre. Bodroghy Papp azonban *A Pindus* szépségéhez ragaszkodva művészetével a múzsákat, isteneket is le akarja nyugözni. Látható, hogy Csokonaitól inkább csak a boldogság képei jelennek meg, a horrorisztikus képek elmaradnak.

Bodroghy Papp nemcsak gondolatokkal, hanem hasonló motívumokkal is megidézi elődjét.

134 Csokonai Vitéz Mihály verseinél a *Csokonai Vitéz Mihály összes művei, I–II*. Budapest: Osiris, 2003. kötetet használtam.

135 Ady Endre költészetével összevetve lásd LACZKÓ 1976, 13–26.

136 Elemzését lásd ALT 1999, 606–611., a *Lilla*-kötet kapcsán ALT 2004, 666–681.

Bodroghy Papp István: <i>A verselő</i>	Bodroghy Papp István: <i>Ujra meg zendétem serdülő lantomat ...</i>	Csokonai Vitéz Mihály: <i>A Pindus</i>	Csokonai Vitéz Mihály: <i>Az én poézisom természete</i>
	Fogadd jó szíved dallomat Pindusomnak szüze (1–2)	A zöld fákkal ékes Pindusnak tetején A műzsák örömmel játszadoznak (1–2)	
	Körüllöttem mért zeng hymnust az olympus kar Báj hang Cziterája. (26–27)	Itt szívet újjító citerát pengetnek (5)	
	Van hazámnok Ovid, Vielandja, Marója A' bajnoki remek nevek lantolója Kazinczy nagy fia Élnek Kis, Berzsényi, 's többek ezek között Kiknek homlokira borostyánt kötözött A' buzgó Hunnia. (13–18)	Itt zöld laurusból koszorúkat fonnak; Melyeket a tudós főkre vonnak. (7–8) Így leve sok Flaccus, sok Naso, sok Maro Dicső hírével az égen járó. Így lettek sokan az élet örökösi, Akik közt te is vagy, Gyöngyösi. (21–24)	
ha lantom néha zeng, 's vaspállýára kiszál / Csak Lillámnak dallok, ő meg nem kritizál. (15–16)			Mert ez Lillám szép szemével, Az pedig tekintetével Eggyezvén, mindenkor léssen tűköröm; / S így mindég új dalra késztet új öröm. (45–48) S majd Lillám új énekekkel Lelkesíti húromat (51–52)
	Oltáromat rozsa, 's nefelejts virulmány Bokra ölelgeti. (44–45)		Egy kis rózsza, egy kis jácint Nékem jobban illene. (43–44)
Ott mosolyg egy jó kellem (8)	Mosolyogj nékem is édeni pirulmány (43)		Mulatván a szép nemet. (36)
	Ércz hang trombitád önbirád riasztya (34)		Bőgessétek az oboát (26)
	Láng szárnyra emelnek fényed ragyogási (52)	Innen hordja a hír kiterjedt szárnyával A bölcs férfiakat az egekbe (17–18)	

Természetesen a költészet jelképével is, a hangszerrel: a lant, a citera, a síp, a trombita középpontba kerül. *A verselőben*: „Lantom peng, és vers hangokra zendült [...] ujjaim a’ Lanton futnak Szillel [...] bájoló Lant hangzatok ...”, az *Ujra meg zendétem...* kezdetűben:

Remegve futkoznak lantom hur fogain
 Járatlan ujjaim [...]
 bajnoki remek nevek lantolója [...]
 Függesztesz e csak egy ágat is Lantomra [...]
 Báj hang Cziterája [...]
 Ércz hang trombitád.

A vidám természetű poétában: „Gyengén rezgő lantomat [...] szívet újíító citerát pengenek [...] Fébus lantja [...] sípjában hangzik ékes ének”.

A versek közti kapcsolatot a mitológia képei is erősítik. Bodroghy Pappnál *A verselőben* a Peloponnészosz-félsziget középső része, a pásztori élet és a költészet hazája, Árkádia jelenik meg. Az *Ujra meg zendétem...* kezdetű versben a múzsák észak-görögországi lakhelye, a Pindosz hegye és a Tempe-völgy szerepel, s az istenek lakhelye, az Olümposz sem marad el. Megjelenik a már többször említett Kalliopé, valamint Zeusz és Maia nimfa gyermeke, az istenek hírnöke, az ékesszólás és irodalom védelmezője, Hermész is. Csokonainál ezek közül ugyanúgy jelen van Pindosz hegye, a laurus, de megemlíti a görög mitológia istennőjét, Euterpét, valamint a tragédia, a dráma, a gyászének múzsáját, Melpomenét is, Kalliopé helyett pedig a nap istenét, Apollónt. Az eposz múzsája nála más versekben szerepel: *Mélt. gróf Festetics György ő nagyságára* invokációjában: Szárnyalj le mennyből, Kalliopé! s segítsd / A még szokatlan tárogotón kezem”, valamint 27. versszakában:

A múlt s jövőndő pólusit is süti.
 Tud már ezentúl tenni is, írni is
 Nagy dolgokat földünk vitéze
 S lantossa: Kalliopém! elég ez,

továbbá *A szélhez* című műben: „Hogy tudjon ezüst hangokat s innepi / Víg dalt adni nekem Kalliopé”. A költők közül Ovidius és Vergilius esetében szintén egyezés van, Bodroghy Pappnál Homérosz, Wieland és maga Csokonai képviselteti még magát, *A Pindusban* Horatius, *Az én poézisom természetében* pedig Hervey,

Young és Racin szerepel.¹³⁷ *A verselő* Lillája szintén megfeleltethető *Az én poézisom természete* Lillájának.

C) Pictura és Sententia

A 18. században a klasszicizmus alapelvéből, az imitációból nőtt ki a pictura-
poesis, mely az iskolai oktatásban meghatározó szerepet töltött be még a roman-
tika idején is. A poeta classis versenyfeladatainak alapja a horatiusi – ut pictura
poesis – gondolataira épült, az ilyen típusú versekben fontos volt a részletrajz, a
kontúrok kidolgozása, csillogó, gazdag színvilág festése, ami gyakran nem jelen-
tett mást, mint száraz beszámolókat, érzelmek és tanulságok hiányát.¹³⁸ Szegedy-
Maszák Mihály szerint az igazi leíró vers Bessenyei Györggyel kezdődött a ma-
gyar irodalomban, majd Csokonai a picturát bölcs, tanító jellegű gondolatokkal,
sententiákkal bővítette, de a két típusú leírás még jól láthatóan elkülönül egymás-
tól. Berzsenyi lesz az első, aki tökéletesen összevegyíti e kettőt.¹³⁹

A 18. és 19. század fordulóján a tájleírás módja is megváltozott. A fiziko-
teológiai szemléletmód helyébe az elvilágiasodás lép, aminek során hangsúlyos-
sá válnak az egyes tájak egyediségei. A költők arra törekednek, hogy minél job-
ban megragadják a hely adta ihletet, szellemet. A versekben így visszaköszönnek
az alkotók saját tapasztalatai.¹⁴⁰

a) A reggel ábrázolása

Bodroghy Papp István szívesen ábrázolta verseiben (többnyire toposzokat követ-
ve) a természetet. A legtöbb verse ezzel kezdődik, vagy ez ad nekik háttérret, s
gyakran saját vagy szereplőinek érzéseit is – főként a regékben és az *Epedő Szere-
lem* esetében – természeti képekkel fejezi ki. Pictura-versei közül elsőként *A' Reg-
gelt* hozom példaként, amelyet 1818. január 20. után írt, és a kötetben két, Tulok
Antalhoz¹⁴¹ szóló levél között helyezte el.¹⁴²

¹³⁷ ALT 1999, 607.

¹³⁸ SZAUDER 1967, 517–538; TÓZSÉR 1983, 900.

¹³⁹ TÓZSÉR 1984, 162.

¹⁴⁰ VÖRÖS 1991, 60–61.

¹⁴¹ Róla lásd *Bodroghy Papp István kapcsolati hálója, A diáktársak* című részt.

¹⁴² *A' Reggel*, in *Faragószék*, 70–74, 33. sz. Lásd Függelék 9. sz.

Bodroghy Papp versének címadásával több magyar költőre is utalhatott. Egyrészt Csokonai Vitéz Mihálynak *A reggel* és *A reggelről*, Berzsenyi Dánielnek szintén *A reggel* című versére, de megemlíthetjük a sorban Szentjóni Szabó Lászlónak *A reggelét* is. Ez utóbbit kevésbé tartom valószínűnek – noha a versében olvasható képeket átvehette Bodroghy Papp¹⁴³ –, mert verseskötete 1791-ben jelent meg, ezt megelőzően folyóiratokban közölték alkotásait. Nem hiszem, hogy a szabómeszter apa megvehette vagy beszerezhetette ezeket a családi könyvtár számára. Ezután pedig a Martinovics-féle összeesküvésben vállalt szerepe nehezítette Szentjóni Szabó költeményeinek terjesztését. Kötetének második kiadására csak 1820-ban került sor, Bodroghy Papp verséhez képest jóval később.

Bodroghy Papp költeménye az éjszaka, a sötét elmúlta után a hajnal első képeivel, a természet ébredésével indul, ahogy Csokonaié. Azonban míg utóbbinál a csillagok pislogása, bíbor pompájuk eltűnése jelzi a napfelkeltét, a piros hajnal eljöttét,¹⁴⁴ addig Bodroghy Pappnál ebben a költeményben a csillagok egyáltalán nem jelennek meg,¹⁴⁵ és emiatt a bíbor pompa a hajnalhoz kapcsolódik („A hajnal ki feselt biborozott képe”), mely „a’ mélység öléből pompassan ki lépe a’ víg napkeletre”. Berzsenyi nyitóképében mindezekkel szemben rögtön a nap sugarai szerepelnek, a csillagok és velük együtt az éjszaka elmarad. A nap első fényeinek köszönhetően a természet is ébredni kezd, melynek kifejezésére Bodroghy Papp nagy hangsúlyt fektet, akár Csokonai *A reggel*ben. Csak míg utóbbi az ég boltozatának megváltozásán időzik el, addig a *Faragószerék* költője a természet eszmélésén, amit párhuzamba állít az ember alvásával és magához térésével.

A’ nagy Természetbe mindenek illednek
Vidámabb életre [...]
Tűn az álom balsam mákfejeit halom
Számba szedi, el mul az éjji nyugalom
Édes réngatása.

143 Például: Szentjóni: „Ha örömet énekelnek / A madarak sereggel [...] hajnal hasadása [...] szél lány fúvása [...] Rózsa szint ad mindennek”.

144 *A reggelről*: „[csillagok] Bíbor pompáikkal már mindjárt elhalnak / Felébredésére a piros hajnalnak”; *A reggel*: „Egynéhány csillagok már pislogva égnek / Hajlott boltozatján a csillagos égnek. / Halavány tüzeit, kik bújosnak széjjel, / Öszveszorítja a meggyőzetett éjjel, / Űzi már új fénye, – piritván az eget / A hajnalcsillag, – a tündöklő sereget. / A Göncöl-szekere fagyos csillagzatja / Megfordult rúdjaival a fényt csalogatja. / Tengerszín lovain jöven ég színére, / Mosolyog a Titán Oeta tetejére.”

145 A későbbiekben szóba kerülő *Julishoz* című versben szerepelnek csillagok. Előképe az *Utolsó Győri estve* című versében keresendő: „Tiszta egünk boltjain ragyogott a’ Csillagi Tűz fény / Sugarakat csillott Hesperus üstöke le.” *Faragószerék*, 43, 20. sz. Később az *Álom* című versben is előfordul: „A’ folyóba Heszper Csillagának / Sugári ragyogva fénylének”. Uo., 162, 49. sz.

Csokonai ezután *A reggelről* szólva az érzékszervekre hat. Elsőként a látvány kerül előtérbe az ég alján piros bársony és aranyos csipkék képében, s láthatóvá válnak az első bimbós virágok, melyek illata a hús széllel betölti a teret, hatva ezzel a szaglásra is. Majd érezhető, ahogy a szél megcsiklandozza a forrás melletti bokrokat, piros rózsákat. A vers végén fülünkkel meghalljuk a madarak koncertjét is, akik „a lélekben egy szép érzést teremtenek”. Bodroghy Papp ezzel szemben az érzékszervek közül először a hallásra hat: „Csörren a’ friss patak [...] philomela hangja [...] a’ várfok harangja [...] Zeng a’ madár sereg”, majd ezt a látás követi: „a’ nap koronája [...] ragyog fény pompája” után a zöld ligetek is látszanak, miközben a szél mindent megérint. A fákat, köztük a cserfákat, gyümölcsfákat, majd a virágos pásziton a fehér liliomot és a rózsákat.

A motívumok közül Bodroghy Papp átvette a versének első felében szereplő gyöngyöt is, de ő nem a napkelethez kapcsolja, hanem a patak köveinek, majd a harmat apró cseppjeinek felelteti meg: „Csörren a’ friss patak Kristallozott Gyöngye [...] Csókolják a harmat gyöngyei”.¹⁴⁶ Csokonai napkeleti gyöngye helyett nála a harmaton visszatükröződő sugarakat lehet látni. A madarak mindegyik versben jelen vannak: Bodroghy Pappnál: „philomela [...] madár sereg [...] millio tarka madarak”. Csokonainál *A reggelről* címűben csak a költemény végén lesz szerepük: „Erre a madarak koncerti zengenek, / S a lélekben egy szép érzést teremtenek”, de természetesen megjelennek *A reggelben* is: „Fújván egy ág hegyén a kis fülemüle”. Érezzük a szelet is, mely ugyanúgy megérinti a teremtményeket, de míg Csokonainál az illatot viszi szét és éneket is suttog, addig Bodroghy Pappnál csak a fákat fújja. A növények közül – Bodroghy Pappnál jóval több szerepel – egyedül a rózsa képe feleltethető meg egymásnak.

A *Julishoz* (44. sz.), a szerelmi versek között később szóba kerülő alkotás szintén a reggelrel indít. (A vers végén az este is megjelenik.) Berzsenyi verséhez hasonlóan a nap sugarai láthatók először, azonban vele ellentétben ugyanúgy megjelenik *A’ Reggelbeli este* is, melyhez itt Bodroghy Papp már Csokonait követve csillagokat is kapcsol. Nem időzik el hosszan a természet ébredésén, hanem a színek (piros, arany, csillagok tüzei, forrás tükre) megfestése után hamar rátér egy találkozás élményeinek felelevenítésére. Ebbe beleszövi a szélnek, a fülemüle hangjának, a zöld erdőnek és a virágos mezőnek a képét, melyek részletes bemutatására a vers elejéhez hasonlóan nem törekszik.

¹⁴⁶ A harmat gyöngy kép először a kötet 6. alkotásában (*Szerelmem*) jelenik meg. *Faragószék*, 12, 6. sz. Majd az *Epedő Szerelmem* 7. dalában is szerepel a Duna vizével összekapcsolva („Dunaviz gyöngyei”), 13.-ban „harmat gyöngy kristallai”-ként, a 25. dalban „harmat ezüst gyöngyei”-ként, végül *A Bodzafa Lantos* 21. dalában („harmat gyöngyelet”), és ezt Bodroghy Papp a *Himfy* 2. énekéből vette át.

Elképzelhető, hogy a reggel ábrázolásánál Bodroghy Papp nem követte sem Berzsenyit, sem Csokonait, hanem ő is azokat az általános képeket használta, amelyek a korszakban általánosak voltak. De elfogadtam Székács József állítását, miszerint jól ismerte Csokonai és Berzsenyi költészetét.

A' *Reggelben* Bodroghy Pappnál a természetábrázolás és a gondolati sík nem mosódik össze. Elsőként a természet képei olvashatók, majd a 37. sortól megjelenik az Ember munkások képében (s bár állatszereplők is felbukkannak, de szintén az emberekkel alkotnak egységet, nem érzelmi állapotot tükröznek). Ők főként a Kisfaludynál, de Berzsenyiné is megtalálható nemesi gazdálkodás idilli világának topikus figurái. Kiegészítik azokat, akik az ősről maradt földeken, szőlőkben dolgoznak,¹⁴⁷ és látni juh- és marhapásztorokat is. Ők „víg munkások”, akik szorgosak, jókedvűen énekelnek és dolgoznak, a „fel serdült Emberek zszibongnak”. Akárcsak Csokonainak *Az estvéjében*, „Mikor az emberek körültem zszibongnak”, vagy *A délbén*, ahol a zszibongás a méhrajhoz kapcsolódik: „Csupán csak a munkás apró méhek dongnak, / Széjjel az illatos réteken zszibongnak.” A méhek Bodroghy Pappnál is szerepelnek, ők a szőlőkben vagy virágport gyűjtenek június elején, vagy július végén augusztus elején a darazsak által megkárosított fűrtök bogyóiból kiszívják a cukrot, kárt okozva ezzel a termésben.

Az Ember – pásztor, hajós, halász – alakjához Csokonainál *A reggel* című versében negatív képek kapcsolódnak: például „zúzzal derezett táskáját [...] A hajós életét vetvén vak kétségre [...] A halász függvén a redves kőszálakon [...] Úgy nézi meggörcsült kézzel nyereségét”, úgy, mint a Bodroghy Papp-versben szereplő reményhez is nyughatatlan és reszkető félelem társul. Csokonainak *A mező* című költeményében is a juhász keserves nótát fúj, a barázdába pedig a szántóvető könnyei hullanak. Ezekben a sorokban a szegény sorsú parasztokat, munkásokat állítja szembe a gazdagságban dúskáló urakkal. Bodroghy Papp nem foglalkozik társadalmi problémákkal, ő csak a földjét, birtokait nyugalomban megmunkáló, gazdálkodó nemesek, parasztok életét ábrázolja. Nem kapcsolódik Berzsenyi Dániel verséhez sem, mert nem gondolkodik el a műveletlenséggel, babonákkal szembeni költői eszmények világáról.

A *Faragószék* versében végül eljutunk a faluba: „Falu! te csend magány”, ahol a lírai én egyedüli boldogságát, Árkádiáját látja. A vidéki élet dicsérete a magyar irodalomban már Janus Pannoniusnál megjelenik, de leginkább a felvilágosodás

147 A szüret képei gyakoriak a költőelődöknél. Például Berzsenyiné: „Lefestem szüretem estvélyi óráit.” Kisfaludy Sándornál: „Oh, Badacsony szürete! / Múltságos gyülekezet, Te rabságom kezdete! [...] Midőn véle Badacsonynak / Szüreteltem hegyében [...] Múlt szüretkor Badacsonyon / Ezt Múzsámtól vettem én”.

korának alkotói magasztalják. A falusi élet a nemesi életforma illúzióját keltve lehetőséget teremt a függetlenségre, szabadságra, a 19. század elejétől azonban előkerül a város is.¹⁴⁸ Csokonai szerint ott vannak a paloták, a kincsek, a gazdagság és emiatt van ott harag és sok per is. Berzsenyi Dániel a *Vitkovics Mihályhoz* írt episztolájában a városban először a szépséget, műveltséget, kultúrát fedezi fel, de hamar észreveszi annak korlátait is.

Bodroghy Papp a *Faragószék* több versében is rögzítette a városról és a vidékről alkotott benyomásait. Az *Öröm elragadtatásban*¹⁴⁹ a pompás Pest jelenik meg, ahol a költő betér egy kávéházba, és újságokat olvas. *A' Városi Bátorságos életben*¹⁵⁰ ezzel szemben bűnökről, főként lopásról számol be. A város lakóinak vagyonára a rendészeti feladatokat ellátó bakter vigyáz, akinek fizetését össze kell adni. Sok dolga van, mert a lakók a gyakori mulatozás miatt törvénytelenésekbe keverednek. Vidéken viszont mindenki a saját fegyverével őrzi értékeit, viszont jóval kevesebb a bűn is.

A vidéki életet dicséri Bodroghy Papp a *'Magasiról való emlékezés* (41. sz.)¹⁵¹ című versében. A művet végigkísérő összehasonlítás nemcsak a város bemutatására szolgál a fent és lent ellentéteivel: „Szent Márton buzgó Klastroma fent [...] Győr városa tornyaival lent”, „A' Csanaki Hegy fás párkányai [...] A' virány rét tarka kartonyai”, „várba fennt az ércz harangoknak / Hallatik fel buzdéttó hangzása [...] A' nyertes halász csajkájába / Öröm nótát dalol”, „Hálóval teréttt gunyhójának / Látja szalma fölít [...] A' régi várfokról melly a' kaján / Frank ellenségnek áldozatja lett”.¹⁵² A várost az egykori gyermek- és ifjúkort őrző Kemenes vidékével, a szülőfölddel is összeveti. A Csanaki-dombok párja a Ság-hegy, a Dunának a Marcal, a Győr körüli táj pedig a Kemenes vidékének feleltethető meg, Révfalu pedig Nemesmagasinak, ahol csak a boldogság, a nyugalom, a béke és a szeretet lakozik.

b) Az este ábrázolása

„Fűzfá alatt nőtt az én Múzsám, nem diadalmi babérok alatt” – mondja Meliteszként Csokonai, mielőtt az *Amaryllis*ben belekezd Schraud úr búcsúztatásába. Bodroghy Papp talán ennek olvasásakor gondolkodhatott el a fűzfapo-

148 VÖRÖS 1991, 128–137.

149 *Öröm elragadtatás*, in *Faragószék*, 146–149, 42. sz. A vers ennél jóval hosszab, csak Bodroghy itt tévesztett a számozásban.

150 *A' Városi Bátorságos élet*, in *uo.*, 310–311, 60. sz.

151 *'Magasiról való emlékezés*, in *uo.*, 143–145, 41. sz.

152 A témáról legújabban lásd *Franciák Magyarországon 2010–2012*.

éta ismérveiről, a dilettáns, tehetségtelen, amatőr verselgetőről, és adhatta versének *A' Fűzfás* (18. sz.) címet.¹⁵³ Vagy talán ismerhette *A méla Tempefőit*,¹⁵⁴ ahol Csikorgóhoz már a szereplőlistán hozzákapcsolódik a *fűzfapoéta* megnevezés. Bodroghy Papp címadása nem feltétlenül a saját költészetére utal. Ugyanis ezzel a versével egyrészt nem ars poeticát alkotott, azt csak pár hónappal később, 1818 januárja körül, *A verselő* és az *Ujra meg zendétem serdülő lantomat* esetében tette meg. Helyette egy képzeletbeli találkozás emlékét eleveníti fel – erről a szerelmi költeményeknél lesz bővebben szó –, amelynek háttere az esteledés motívuma. A „Hajlott a' ditső nap Thetis kebelébe” kezdet azonnal Csokonai Vitéz Mihálynak *Az estve*, valamint Berzsenyi Dánielnek az *Esdeklő szerelem* című költeményeinek sorait, szerelmi részleteivel pedig Csokonaitól *A versengő érzékenységeket* juttatja eszünkbe. A versek között több motivikus hasonlóság is van, főként a természet leírásában.

Bodroghy Papp István: <i>A' Fűzfás</i>	Csokonai Vitéz Mihály: <i>Az estve</i>	Csokonai Vitéz Mihály: <i>A versengő érzékenységek</i>
Hajlott a' ditső nap (1)	A napnak hanyatlik (1)	
Tűz sugárai gyengülnek (3)	Haldokló sugári halványá lesznek (3)	
pasirta szilledve Hűs árnyékba hintének (14–15)	A madárcák meghült fészkeknek szélein (9)	
Az estvéli szellő vig sárnyokra került (16)	ti csendes szellők fuvallati jertek (15)	
Balzsamától a' megizzadt föld kiderült A' Rózsákat csókolgatta (17–18)	Melynek új balzsammal biztato harmatja Cseppecskéit a nyílt rózsákba hullatja (7–8)	
A' Fülemile hang hallotta Az eget és háborította Az Esti csendességet (23–25)	A kis fülemile míg magát kísírta (11)	
az urnak ölelt zöld fűzfás lugossába (27)		Mikor egy zöld hársfa mellett (25)
Eszmélve fel 's alá mentem De véletlen fel rettentem (28–29)		Tévelygő Andalgásomból Nem de én pattanék ki? (32–33)

¹⁵³ *A' Fűzfás*, in *Faragószék*, 36–40, 18. sz. Lásd Függelék 10. sz.

¹⁵⁴ Erről lásd például MOLNÁR K. 2005, 313–320.

Bodroghy Papp István: <i>A' Fűzfűs</i>	Csokonai Vitéz Mihály: <i>Az estve</i>	Csokonai Vitéz Mihály: <i>A versengő érzékenységek</i>
Nevem hangzott, melyre vissza tekintettem Jó ég, báj látás! magamon kívül lettem (31–32)		bágyadt hangon tett szólása Ébredt fülembe hatott (56–57)
Tanácsolni itt eszemnek Zavarodva nem multam (34–35)		Édes ájulás lepett el (58)
rubint felhők (47)	aranyos felhők (5)	
Rózsának bársony arculatja (51)		Rózsát mosolygó ajaka (52)

A' Fűzfűs viszont Berzsenyi Dániel egyik versével is kapcsolatot tart:¹⁵⁵

Bodroghy Papp István: <i>A' Fűzfűs</i>	Berzsenyi Dániel: <i>Esdeklő szerelem</i>
Hajlott a' ditső nap Thetis kebelébe (1)	Ím, a nap leereszkedik Théti bíbor kebelébe (1–2)
Az estvéli szellő vig szárnyokra került (16)	Az esti szellő fuvalma Édes álmot lengedez (4–5)
Itt bájolt meg Lilla, nyilát eresztette (91)	Te, ki azt megsebzetted Ki a szerelemnek ezer Törét rám lehelletted (26–28)
Eset szüleménye Boldogétson, 's éltem várandó reménye Csak tavasz szinnel viruljon Éltem hajnala piruljon Holtig május rózsákkal. (96–100)	Nyújtsd karjaidat, Míg el nem fogy életem, Míg elhervadt ajakimat Ajakidra tehetem. (37–40)

A költeményben Bodroghy Papp egy forró nyári estét mutat be, és olyan képekkel és színekkel tölti meg, melyek a többi hasonló, természetleíró verseiben, köztük a reggelt ábrázolókbán is visszaköszönnek. A szél, ami nemcsak a levegőt enyhíti, hanem a természetet is felébreszti kábulatából: „A' melegtől hervadt virágok ujultak [...] A' terebély nyárfák ezüst szín gallai / Ingadoztak fel illedve”, és a virágok illatát is szétszórja. A tapintás és szaglás mellett a lát-

¹⁵⁵ Előképe a *Pásztori Dallban* (19. sz.) fordul elő, kapcsolódva Csokonai Vitéz Mihályhoz is. „Tegnap az Ég boltját a' nap Tüze hogy lefutotta / És lankatt lovait Thetis kebelébe ereszté.” *Faragószék*, 41. Ennek előképe az *Epedő Szerelem* 26. dalában olvasható: „A' Napnak már csak utolsó / Sugárai ragyogtak / Villám lovasi a' tulsó / Föld gömb partra jutottak.” *Faragószék*, 109.

ványra is hat a költő a nap sugaraival, a nyárfák ezüstsínű gallyaival, a zöld pázsittal, a rózsák pirosságával és a folyó barna hullámaival. Majd a fülemüle hangja megtöri a nyugalmat és a csendet: „háborította / Az Esti csendességet”.

A' *Füzfás* mintájára írta meg Bodroghy Papp mintegy négy évvel később A' *Tulipán* című versét, melyben szintén a lemenő nap képével indít: „A' Kegyes nap szokott pályájának / végett vetve” (A' *Füzfás*ban „Hajlott a' ditső nap Thetis kebelébe”). Azonban A' *Tulipán*ban a napot Bodroghy Papp a „Stájer hegyének / Tulsó részén” látja lemenni, mely a vers helymegjelölése miatt (Uraiújfalu) az ausztriai Stájer-medencére vonatkozhat. Ezzel és a Berzsenyivel való közös lakóhely miatt felidézi a *Búcsúzás Kemenes-aljától* első két sorát is: „Messze setétedik már a Ság teteje, / Ezentúl elrejt a Bakony erdeje.” Ezután A' *Tulipán*ban ugyanúgy megjelenik a hűsítő szellő és a fülemüle, mely ismét megzavarja a csendet. Láthatjuk a fákat, s érezhetjük a virágok illatát is, melyek közül ebben a versben sorolja fel a legtöbbet: a ciprusi rózsát, a fehér liliumot, a szegfűt, az ibolyát, a nefelejtset, a majorannát, a jázmin bokrot és végül a tulipánt.

<i>A' Füzfás</i>	<i>A' Tulipán</i>
hajlott fák lombjai A' terebély nyárfák ezüst szín gallai Ingadoztak fel illedve (11–13) Balszamától a' megizzadt föld kiderült A' Rózsákat csokolgatta (17–18) Rózsának bársony arculatja (51)	A' Természet tarka viráginak Balsam illatozásai között Az ernyős fák lombos ágainak Levelein Innebbe öltözött A Ciprusi rózsza zsengejének Biboros színű gyenge bársonyán A' Harmatnak gyöngyei fénylenek Mint a' gyémánt az arany koronán. (9–15)

A két vers közötti legnagyobb különbség abból adódik, hogy míg a lírai én A' *Füzfás*ban belehelyezi magát a természetbe, addig A' *Tulipán*ban – szakítva a szerelemmel és a „kegyes kegyetlen” nővel – egyesül vele.

Mivel A' *Füzfás* tekinthető mintájának, ezért Csokonai Vitéz Mihálynak *Az estve* és *A reggelről* című versével is szoros kapcsolatban áll.

Bodroghy Papp István: <i>A' Tulipán</i>	Csokonai Vitéz Mihály: <i>Az estve</i>	Csokonai Vitéz Mihály: <i>A reggelről</i>
A' Kegyes nap szokott pályájának / Végett vetve a' Stájer hegyének / Tulsó részén le ment (1-3)	A napnak hanyatlik tündöklő hintaja (1)	
Hives estvi szellő lengedezett (5)	ti csendes szellők fuvallati jertek (15)	
S egy Fülemile hanggal ölelkezett / zugás hallatzott a' szó berkeken (6-7)	A kis filemile míg magát kisértá (11)	
A Cyprusi rózsza zsenyéjének / Biboros színű gyenge bársonyán / a' Harmatnak gyöngyei fénylenek / Mint a' gyémánt az arany koronán. (12-15)	Melynek új balzsammal biztató harmatja / cseppcecskéit a nyílt rózsákba hullatja Rózsát mosolygó ajaka (7-8)	
A' selyem rojtokra kicsipkézett Dupla szegfű himes koronáján (21-22)		Az ég alját piros bársonnyal prémezi / S aranyos csipkéekkel körül övedzi. (7-8)
Csak a' szent naptiszta sugárinak / Van belsőmbé szabad bé menése (54-55)	Óh áldott természet! óh csak te vagy nekem (49)	

A 'Magasiról való emlékezés szintén az esteledés képével indít. „A' nap lehanyatlik” sor egyszerre idézi fel A' *Füzfást*, valamint Csokonaitól *Az estvét*. Ettől kezdve azonban a versben nem különíti el Bodroghy Papp a napszakhoz kapcsolódó picturát, hanem beleszővi a Győrről készült leírásába. Ugyanúgy a színek (bíbor, arany), a fák (hárs), virágok kapcsolódnak ezekhez.

A *Julishoz* összefoglalja az eddigieket. Noha természetleírása csak vázlatos, mégis kiemelkedik az előbbieken bemutatott költemények közül, ugyanis egyszerre szerepel benne a reggel és az este örök körforgása. A nap ebben is a Stájer mögé bújik, ugyanúgy feltámadt a szél, mely szétviszi a virágok illatát, és láthatók már a csillagok is.

D) Szerelmi költészet

Bodroghy Papp István verseiben leggyakrabban pillanatnyi benyomásait, gondolatait, érzéseit rögzítette. A szerelmi költeményekben Kisfaludyhoz hasonlóan a múltat és jelent hasonlította össze, melynek során a múlthoz mindig az elmúlt idők boldogsága, a jelenhez pedig a szenvedés, és az egykori örömök felemlegése kapcsolódik. A versek ilyenformán inkább a propozíciós hagyományt követő stílusgyakorlatok, tehát általános témák összefoglalásai, hiszen (tudomásunk szerint) életrajzi referenciáik másodlagosak.

Az este ábrázolásának bemutatásakor már említett *A' Fűzfás* (18. sz.) című vers a költő képzeletének játékát mutatja be. A Rábca partján tanuló és közben az őt körülvevő természeti képek látványában elmerülő férfi elméjében valóságos alakot ölt – Csokonaitól merített – Lillája. A szerelmesek egy rövid időre szóba is elegyednek egymással, azonban megjelenik Bodroghy Papp egyik tanuló társa, Tulok Antal,¹⁵⁶ aki felébreszti az elrélvülésből.

A vers 1817. november 16. után, Bodroghy Papp győri jogakadémián folytatott tanulmányainak idején született, erre utal a Rábca megjelenése is. Amikor testvérénél lakott, minden nap végigsétálhatott a folyóparton, hiszen Újvárosban volt Bodroghy Papp Ádámék háza, amerre a Rábca is folyt. Másrészt megemlíti a Frigyládát is,¹⁵⁷ melyet a Bazilika felé vezető úton számtalanszor láthatott.

A' Fűzfás mintája egyrészt Berzsenyi Dánieltől az *Esdeklő szerelem* lehetett, melyben a kemenesi költő a szerelem helyéről elmélkedik. A 3. versszakban megjelenő lírai én szenved a tört odahajító, gyilkos nőtől, aki egyben sebgyógyító, örömet szerző és boldogító is. A költő, miközben mentségért könyörög hozzá, az utolsó versszakban választ ad a hol születhet egy nő és egy férfi között igazi vonzalom kérdésre. Berzsenyi a szakrális szerelmet a földi világban látja beteljesülni. Bodroghy Pappnál ugyanúgy megjelenik a nő kettőssége: „Kedves ijesztő!”, egy angyal, akiben benne van a félelmetes éjjeli lélek is. „Mosolygó”, szűzies, szemében boldogság szikrázik, arca olyan, mint hajnalban a rózsaszín ég, vagy mikor a nap reggel előbújva visszacsillámlik a felhőkön. Az égből szállt le a földre, hogy

¹⁵⁶ Róla lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálóját*, *A diáktársak* című részt.

¹⁵⁷ A Frigyláda-szobrot VI. Károly császár emeltette 1731-ben, miután 1729-ben az úrnapi körmeten egy szökött katonát – aki a jezsuiták rendházában talált menedéket – felismertek társai, aki menekülés közben kiütötte a processzió élén haladó pap kezéből a monstanciát, mely a földre esett. SZILÁGYI András 1989, 23. Emlékeül a szobor belsejébe tették az összetört ostyadarabokat és a megszentelt földet. STENGL 1932, 226; BEDY 1939, különösen *A frigyszekrény nevű szobormű a Káptalandombnak a Jedlik Ányos-utcába torkolló végén*, 134–135.

elhozza a természetfeletti szerelmet, melynek beteljesülésére Bodroghy Papp szerint is a földön van lehetőség.

El hagyván a' dicső Eget
 Hozván angyali sereget
 Az emberi nem közé [...]
 angyal mosolygása
 A' szerelem ég mássa [...]
 jó jelenés [...]
 A' parány szerelem, hevem gerjesztette
 Itt már tied magyar szivem [...]
 Sirom ormáig.

Bodroghy Papp versének témája másrészt Csokonainak a Lilla-dalokban helyet kapott *A versengő érzékenységekkel* is rokonságot mutat. A mélázásból felriadt költők előtt megjelenik a szeretett nő, akinek szépsége felett Csokonai Vitéz Mihálynál öt érzékszerv csatázik, Bodroghy Papp viszont csak a látás és a hallás felől jellemzi szerelmét.

A' *Fűzfás* legérdekesebb két sora azonban az 1. és a 16. sor, ugyanis ezekbe Bodroghy Papp István egyszerre vegyítette bele a Berzsenyi Dánieltől és Csokonai Vitéz Mihálytól vett képeit. A fűzfapoéta „Hajlott a' ditső nap Thetis kebelébe” megfogalmazásából a nap sugarainak hanyatlása Csokonaihoz áll közelebb, míg a tengeri nimfa, Akhilleusz anyjának említése Berzsenyihez. „Az estvéli szellő vig szárnyokra került” gondolat pedig sokkal inkább a kemenesi költő versével mutat rokonságot, de Csokonai csendes szellőinek fuvallatai is megigézheték Bodroghy Pappot.

Az említett két sor mellett a versforma is egyszerre imitálja a két költőt. Az öt sorból álló versszakok a két páros rímmel, melyet egy rímtelen sor követ, valamint az első két sorának 12 szótagja Csokonait, viszont az utolsó három sor két 8-as és egy 7-es szótagszámú sora Berzsenyit imitálja.

A' *Fűzfás* mintájára született meg közel négy évvel később A' *Tulipán* (47. sz.) című vers. Ismét egy képzeletbeli találkozást mesél el, csak A' *Tulipán*ban a nő egy tündér alak, aki csókot akar adni, de a költő elutasítja. A címben szereplő virág utalhat a tündérre, de vonatkozhat arra a rövid – szövegbeli – csókjelenetre is, ami egy tulipán elvirágzásához hasonlóan hamar ér véget. Ezzel szemben a költeményben a *pictura* képei a sok virággal, a csendes széllel és a kellemes illatokkal együtt jóval pozitívabb hangulatot idéznek.

A versekben a nő tehát csak a képzelet játéka. *A' Füzfás*ban a Lilla névvel azonosítható, *A' Tulipán*ban egy tündér alakját ölti magára. A képzelődésből mindkét költeményben felébredtük a lírai ént, az elsőben a költő barátja, a másodikban a szél. Míg az előbbi versben nem fogja sohasem elfelejtetni a találkozás örömét, addig az utóbbiban elutasítja mindezt:

én Kebelem
 Bezárom az estve homályaiba [...]

Csak a' szent naptiszta sugárinak
 Van belsőmbé szabad bé menése.

Végleg leszámol eddigi fájdalmaival és egyedüli nyugalomát, a szenvedés megszűnését a természettel való egyesülésben látja.

*A' Füzfás*ban Berzsenyi Dánielhez vagy Kisfaludy Sándorhoz hasonlóan a nő két ellentétes pólusát állítja szembe. A nőt az Ég Ura szépséges tündér alakban teremtette a tökéletes, virágokkal teli természetbe, azonban megjelenik csábító, csalfa tulajdonsága is, amivel – akár a mérges pók csípése – tönkreteszi a szerelmes férfi szívet. Bodroghy Papp ettől a kegyetlenségtől akarja megóvni magát.

Stílusukban is hasonlítanak a versek. Rengeteg jelző,¹⁵⁸ hasonlat,¹⁵⁹ megszemélyesítés,¹⁶⁰ figura etymologica (*A' Füzfás*ban: „Leleményes leplével”), gondolatpárhuzam,¹⁶¹ mondatpárhuzam szövi át soraikat.¹⁶² Formájukban azonban eltérnek. *A' Tulipán* soraiban az ütemhangsúlyos verselés felező négyütemű 10-esei (3/2//3/2) köszönnek vissza ababacdd rímeléssel.

158 Például *A' Tulipán*: „Biboros színü gyenge bársonyán”, „gondos szelid szemérmébe”, „gondatlan biboros képeket”; *A' Füzfás*: „terebély nyárfák ezüst szín gallai”, „rubint felhők”, „parány szerelem”.

159 Például *A' Tulipán*: „A' Harmatnak gyöngyei fénylének / Mint a' gyémánt az arany koronán”, „Ugy ragyogott fújtásos pirossa / Mint a' két szint játtzó szivárványnak”; *A' Füzfás*: „Képén a' szerelem 's a' szemérem játszik / Füzött szemeitől boldogság szikradozik [...] Ily volt az éden hajnala [...] Illyen a' nap, mikor a' láthatárra hull [...] Illyen a' Rozsának bársony arczatja”, „Az Ur mint a' holt”, „Melly képet képzelmem úgy szívembe nyomot [...] Mint a' frigyháza rejtekbe / Zálógul marad öröke”.

160 *A' Füzfás*: „Az estvéli szellő [...] A' Rózsákat csókolgatta”, „a' szerelem 's a' szemérem játszik”; *A' Tulipán*: „egy Fülmile hangal ölelkezett [...] Innepe öltözött”, „A' csintalan szellőknek szárnyai / Enyelegve melléje suhantak”, „Csak az ártatlanság hál el velem”.

161 *A' Füzfás*: „Illy volt az éden hajnala [...] Illyen a' nap, mikor a' láthatárra hull [...] Illyen a' Rozsának bársony arczatja”.

162 *A' Tulipán*: „Csak az ártatlanság hál el velem / Az éjczaka fátyol magányába [...] Csak a' piros Hajnal rozsájának / Fejlik ki keblemnek kötése / Csak a' szent naptiszta sugárinak / Van belsőmbé szabad bé menése”.

Bodroghy Papp István természetábrázoló verseinek képei a korszak költészetéhez képest nem hoznak újdonságot. Ugyanazokat a klasszikus színeket (bíbor, arany, ezüst, piros), madarakat (csendet megtörő fülemüle) és más állatokat (halak, juhok, bivaly, marhák), a forró nyári napot hűsítő szelet, növényeket (fák, virágok, virágos rét, erdő) festette le, mint a korszak más alkotói. Felfogásban *A' Reggel* „Zeng a' madár sereg, az eget dicséri” sor szerint a fiziko-teológiához állhatott közel. Noha nem dicsőítette annyira az Ég Urát, mint ahogy például Ráday Geodeon a *Tavaszi estve* című versében, de a természet pozitív képei – kivéve helyenként a regék világát és az *Epedő Szerelem* néhány motívumát – mögött a mindenséget, az embereket, a növény- és állatvilágot, eget stb. a maga képére teremtő Isten munkáját kell látni. Ezt igazolják a későbbiekben szóba kerülő vallásos versei is.

A tájleírások egyik felébe, a Gyórról és a szülőföldről, Kemenesmagasiról szólókba saját tapasztalatait szőtte bele, valóságos leírást adva így a város vagy a Kemenes folyóiról (Rábca, Duna, Rába, Marcal), vidékéről (Stájer-hegy, Ság-hegy, Ménfő stb.). Másik részében viszont nem az egyedit ábrázolja, mint például Berzsenyi Dániel *A Balaton*, Kisfaludy Sándor a várak vagy Kis János *A Balaton melléke* esetében, hanem egy általános helyszínt mutat be a napszakok klasszikus képeivel együtt. Ezzel a fiziko-teológiai líra „hibáit követte el”,¹⁶³ több versében ugyanazokat a kliséket alkalmazta. Erre jó példák *A' Reggel* (33. sz.), *Julishoz* (44. sz.), *'Magasiról való emlékezés* (41. sz.), *A' Fűzfás* (18. sz.) és *A' Tulipán* (47. sz.).¹⁶⁴

<i>A' Fűzfás</i>	<i>A' Reggel</i>	<i>'Magasiról való emlékezés</i>	<i>Julishoz</i>	<i>A' Tulipán</i>
Hajlott a' ditső nap (1)		A' nap lehanyatlik (1)*		A' Kegyes nap szokott pályájának Végett vetve (1–2)
	A' hajnal ki feselt biborozott képe (4)	Bíbor színű gözei uszkálnak (4)	Bíboros gözükbül (3)	

* Csokonainál (*Az estve*): „A napnak lehanyatlik”.

163 VÖRÖS 1991, 68–69.

164 A *'Magasiról való emlékezés* és a *Julishoz* című versek szervesen kapcsolódnak az előbb bemutatott *A' Reggel*hez, *A' Tulipán*hoz és *A' Fűzfás*hoz is. A keletkezési körülményeiket tekintve elmondható, hogy elsőként *A' Fűzfás* született meg 1817. november 16. után, ezt követte *A' Reggel* 1818. január 1. után, harmadikként a *'Magasiról való emlékezés* 1821-ben, két alkotással később a *Julishoz*, majd újabb két szöveggel később *A' Tulipán*.

A' Fűzfás	A' Reggel	'Magasról való emlékezés	Julishoz	A' Tulipán
		így rózsászott felénk pirossága (42)	piros csirái a' sáfránynak (4) rózsa színén a' reggelnek (1)	rózsa fényt szövének (4) ragyogott fújtásos pirossa (31) piros Hajnal rozsájának (53)
A' Rápczának barna hullámi (21) Vizek hullám játékával (31)	friss patak [...] Hullámiba ferdik (10)	Duna hullám tükrébe (8) víz rózsa színü hullámába A' part felé evez (18–19) Ingadozó nádja hullám zöldje (38)	Arany hullámokkal szövődnek (6)* árnyékos partjain a' Rábának (12) barna hullámi zuhogtak (21) vizek hullám játékával (31)	
Tűz sugárai (3)	a' nap koronája / sugarakat sziv el, ragyog fény pompája / a' gőz smaragdokon (19–21)		Sugári a' nap ragyogványnak** / a' bíboros gőzőkből ki kelnek (2–3)	sugárának / Zománczai rózsa fényt (3–4)
A' Fűlmile hang halotta (23)	A' mély csendességet philomela hangja / A' Buzgóság jele a' várfok harangja / Már félbe szakasztja (13)	várba fennt az ércz harangoknak / Hallatik fel buzdéttó hangzása (14–15) A' nyertes halász [...] Öröm nótát dalol (17–18) A' régi várfokról (25) Jártos lantaj midőn meg zendüle (45)	Éneke közt a' Filemilének (18)*** estvi harangok meg kondulnak (38)	Fűlmile hangal ölelkezett (7)
	gőz smaragdokon (21)	gőzei uszkálnak (4)	bíboros gőzőkből (3)	
Balsamától a' megizzadt föld kiderült (17)	virányos pázsit (25)	virány rét tarka kartonnyai / Kellem, balsam illatot szórnak el (11)**** virányain (36)	Tavasznak tarka pompájába / [...] virány mezőségek (22–23) Természetnek remek mivein (28)	Természet tarka viráginak Balsam illatozásai között (9)

* Csokonainál (Az estve): „Az aranyos felhők tetején lefestve”.

** Csokonainál (Az estve): „Haldokló sugári halavánná léznek”.

*** Csokonainál (A reggel): „Fúján egy ághegyen, a kis fülemüle”, (Az estve) „A kis filemile míg magát kisírta”.

**** Csokonainál (Az estve): „balsammal biztató harmatja”.

<i>A' Füzfás</i>	<i>A' Reggel</i>	<i>'Magasról való emlékezés</i>	<i>Julishoz</i>	<i>A' Tulipán</i>
	szivekből zengnek, és Dalolnak (41) Ott a' juhász hajtja selmedző juhait / Szélt futtatja sipján enyelgő ujjait (45-47)	Ilyen szépen hangoza a' nyájnak Intó síp szó (33-34)		
Az estvéli szellő vig szárnyokra került (16)	reggeli szellők enyelgve jáczanak (23)	alig láttzik a' szellő mozgása (14)	jó fuvalom / Lepke szárnyai által ragadnak (15-16) Szellő fuvaltól fel illedt nap (35)	Hives estvi szellő lengedezett (5)
		Esti arany fénybe (10)	arany hullámok szövődnek (6) A' Stájer magasok mögé a' nap / arany felhők között vonnya magát arany felhők között (33-34)	
		Fent a' / Magas Tűz levegőbe gyulladoz (5-6)	midőn a' csillagoknak Tüzei (7) kék égnek ragyogó Tüzein (26)	
		part felé evez (20)	partjain a' Rábának (12)	
		le néz rám az emlékezet (28)	vissza emlékezésem álmába (24)	
		nyertes halász csajkája (17)	hullámozott csajkával (29)	
		part felé evez (20)	Evedzem meg (30)	
			jó berkekbe vonulnak (40)	Zugás hallatott a' jó berkeken (8)
óhajlott fák lombjai (11)		Ernyős tetején a' levegőnek (3)** Sűrű lombjain a zöld ágoknak (13)		ernyős fák lombos ágainak (11)
		fénylett volt május öltözete (29)		májusi estve kellemébe (37)
			Itt ott szelid Tündérek rémlenek (39)	Tündér még csókra integeté (38) Nem kell csokod a' csalfa Tündérnek (42)

* Csokonainál (*A reggel*): „Egynehány csillagok már pislogva égnek / Hajlott bólotzatján a csillagos égenek. / Halavány tüzeit”.

** Csokonainál (*Az estve*): „Aranyos felhők tetején lefestve”.

A pictura mellé illesztett gondolati részekben saját benyomásait rögzítette, melyek a szerelemhez és a barátsághoz kötődnek. A versek a múlt–jelen ellentétére épülnek, de nem a korszakban hódító dicső történelmi múlt és sivár jelen toposzára. A Bodroghy Papp által leírt emberi viszonyok közé aktuális politikai és társadalmi problémák nem fértek bele. A *Reggel*ben sem a gazdagság–szegénység, gazdálkodó paraszt–arisztokrácia ellentétén, és ezzel az alsóbb társadalmi rétegek nehéz sorsán elmélkedett, hanem derűlátóként a gazdálkodás szépségeit, örömeit írta le, dicsérve a vidéki élet szépségeit is.

A *Faragószék* érzelmes költeményeiben három női alak szerepel. Lillát először itt az *Epedő Szerelem* műzsájaként ismerhettük meg. A kötetben máshol is szerepel: a *Szobám* (16. sz.), *A' Fűzfás* (18. sz.), a *Pásztori Dall* (19. sz.), *Az utolsó győri estve* (20. sz.), *A verselő* (22. sz.), a *Mulatás* (26. sz.), a *Lillához* (28. sz.), *A' Reggel* (33. sz.), a *Szabó Sebestyénynék* (37. sz.), az *Álom* (49. sz.) és végül, egy korábbi verséhez hasonlóan újra a *Lillához* (56. sz.) című versekben.¹⁶⁵ A nő – hasonlóan Csokonai Lillájához – egyik oldalon gyönyörűség, angyal, akinek és akiről gyakran és szívesen versel Bodroghy Papp. Egy tündér, aki képes a káoszt harmóniává változtatni. Erkölcös, „lelke, szive, tiszta, nemes”, kerüli a bűnt. Egy isteni teremtmény, aki csak jókkal halmozza el:

Csak Te vagy ki boldogságot
Adhacz beteg szivemnek
Csak Te vagy ki idvességet
Adhacz élttem, 's lelkemnek.
Csak Te vagy ki éltet, halált
Egyeránt osztogathacz
Légy jó és hiv, ne adj halált
Mikor éltet is adhacz.

Hogy valóságos hölgy búj-e meg Lilla mögött, mint ahogy az Csokonai Vitéz Mihály esetében, nincs információm. Elképzelhető, hogy a Lilla-kötet annyira tetszett neki,¹⁶⁶ hogy csak a költőelőd verseit mintául véve teremtette meg Bodroghy

¹⁶⁵ A versek megtalálhatók a *Faragószék*ben: *Szobám*, 33–35, 16. sz.; *A' Fűzfás*, 36–40, 18. sz.; *Pásztori Dall*, 41–43, 19. sz.; *Az utolsó győri estve*, 43–45, 20. sz.; *A verselő*, 47–48, 22. sz.; *Mulatás*, 53–54, 26. sz.; *Lillához*, 57–59, 28. sz.; *A' Reggel*, 70–74, 33. sz.; *Szabó Sebestyénynék*, 132–136, 37. sz.; *Álom*, 162–165, 49. sz.; *Lillához*, 293–295, 56. sz.

¹⁶⁶ Ezt bizonyíthatja *A verselő* 4. sora („ujjaim a' Lanton futnak Szillel'”), valamint az *Ujra meg zendétem serdülő lantomat* [...] 6–7. sorai (Remegve futkoznak lantom hur fogain / Járatlan ujjaim.), melyek a *Lilla* kötet második kiadásának előbeszédére, a Jean-François de la Harpe *Le philosophe*

Papp saját Lilláját. Ezt bizonyíthatja, hogy – noha a versek keletkezésének idején a költő még fiatal, az utolsó, 1821-ben született *Lillához* idején csupán 25 éves – nem házasodott meg. Ezt igazolhatja a *Pásztori Dall* című vers is, amelyben együtt dalol Guoth Lajos barátjával: ő Lillának, Lajos pedig Ludovikának, aki szintén kitálalt személy lehet.¹⁶⁷ Valószínűleg Bodroghy Papp a Lajos név latin párjaként választhatta a Ludovikát. Mindenesetre a múzsát Gyórhöz kapcsolja, és amikor elhagyja a várost, mindig vágyik utána. Egy versében megjelenik Julis is, akinek neve szintén Csokonai Vajda Juliannájával kapcsolható össze.

Lilla mellett a versekben még Lolli fordul elő. A Berzsenyi Dánieltől vett név a kötet elején jelenik meg: a *Lollihoz* (1. sz.), *Leg kedvesebb Tárgyaitól* (2. sz.), *A' Szellő* (3. sz.), *Szerelem oszlopa* (4. sz.), *Szerelmem* (6. sz.), *Tüzi mesterség* (7. sz.), *A' meg unt Élet* (9. sz.), *Élet kívánás* (10. sz.), *Valami* (14. sz.) és a *Sorsomat érdeklő képzetim szünnyetek* (15. sz.) című költeményekben.¹⁶⁸ Lillához hasonlóan ő is távol van a költőtől, ám Lolli nem Gyórhöz, hanem a szülőföldhöz kapcsolódik, ugyanis Guoth Lajossal¹⁶⁹ együtt említi:

Lajos! Lolli! Ti kedvesek
Töletek válva élek [...]
Magasinak zöld erdeje
Bus egemre fel tünik.

Lolli Lillához hasonlóan képes enyhíteni a szív gyötrelmeit, ki tudja nyitni a lírai én szívének zárját, mennyé tudja változtatni a kőszirtet és „Egy érző pillantat, 's angyal mosolyodás / Tőled nékem elég”. Lolliról sem lehet tudni, hogy valós vagy csak kitalált személyről van-e szó.

A *Julishoz* című vers női neve szintén Csokonai Vitéz Mihályra utalhat (Vajda Julianna becézése).¹⁷⁰ Róla szintén nem derül ki semmi, mindössze csak a Rába partján eltöltött közös idő boldog emlékét villantja fel vele kapcsolatban Bodroghy Papp.

---

des Alpes című versidézetének első sorára is utalhat: „Kezem ittasultan tévelyeg a lanton”. Tóth R. 1897, 23., 1. jegyzet.

167 Guoth felesége Tulok Judit lett. Erről lásd *Bodroghy Papp István kapcsolati hálója, A diáktársak* című részt.

168 A versek megtalálhatók a *Faragószékben*: *Lollihoz*, 1–3, 1. sz.; *Leg kedvesebb Tárgyaitól*, 4–5, 2. sz.; *A' Szellő*, 5–6, 3. sz.; *Szerelem oszlopa*, 7–10, 4. sz.; *Szerelmem*, 11–13, 6. sz.; *Tüzi mesterség*, 13–14, 7. sz.; *A' meg unt Élet*, 18–23, 9. sz.; *Élet kívánás*, 24–27, 10. sz.; *Valami*, 16, 14. sz.; *Sorsomat érdeklő képzetim szünnyetek*, 29–33, 15. sz.

169 Róla lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálója, A diáktársak* című részt.

170 Vajda Julianna eleinte Julisként és Juliskaként szerepelt a versekben. SCHEDEL 1843, 36.

A versekben azonban a költő gyakran gyötrődik, szenved, s ennek okát a nők negatív jellemvonásaiban találja. Hiába Isten teremtményei, égből földre szállt angyalok, de mellette szívtelenek, könnyűvérűek, hűtlenek is egyben, kegyetlen kegyesek, akik vagy életet vagy halált osztanak. Ezzel a kettősséggel Berzsenyi Dánielhez, Csokonai Vitéz Mihályhoz és Kisfaludy Sándorhoz is szorosan kötődik.

A *Faragószék* szerelmes versei nemcsak Kisfaludy Sándornak *A kesergő szerelmét* idézik fel – ahogy arról korábban már szó esett –, hanem hasonló ívet is leírnak, mint Csokonai Vitéz Mihály *Lilla*-kötete. Az első költeményeket a beteljesületlen szerelem és a nő iránti vágyakozás tölti meg, mely után *A' Fűzfással* (noha a képzelet játékának állítja be a költő) a beteljesült románc boldog képei is feltűnnek. A 47. *A' Tulipán* című költeményben azonban lemond a szerelméről, helyette a természetet választja. A 66. *Fantázia* című versben viszont végleg elbúcsúzik a kedvestől, s a kettejük közé ékelődött távollét és a hosszú reménytelenség miatt a szerelem helyett végül a halált választja. A kötetben a „kegyes kegyetlen” először Lolliként jelenik meg, őt a 16. költeményben felváltja Lilla, majd egyetlen vers erejéig, a 44.-ben Julis szerepel (aki Lilla is lehetett).

A *Faragószék* lezárása eltér Kisfaludy Sándor és Csokonai Vitéz Mihály kötetétől. Csokonai a kötetzáró két versével a boldogsághoz vezető út két irányát adta meg. *A pillangóhoz* című versben elköszön az evilági boldogságtól, amelyet csak magasabb szinteken vélt megtalálni. Viszont annak reményét, hogy létezhet boldogság valahol, *A reményhez* című versben magáévá tette.¹⁷¹ Kisfaludy Sándor *Himfyjével* az emberi élet teljességét járta be. Az ifjúkortól eljutott az érett felnőttkorig, a katonáskodástól a földjeit művelő gazdáig, és a boldogságot a házasságban találta meg.¹⁷² Bodroghy Papp István költőként ezzel szemben nem reménykedik a boldogságban, s nem lelt rá házasságban sem, helyette a halált választotta.

E) Alkalmi versek

Bodroghy Papp István kedvelte az alkalmi költészetet, mely versek elsőként a barokk poétikai tradíciókhoz kapcsolódtak. A 18. század folyamán az iskolai gyakorlatban is elterjedt egy-egy nagyobb alkalom: menyegző, névnap, haláleset vagy éppen születésnap megverselése. Csakhogy ezek a költemények akkor még a latin auktorok imitálását jelentették, és majd csak a 19. század elején, a költészetben megkezdődött változás hatására válik kommunikációs eszköztáruk gazdagabbá.

¹⁷¹ VADERNA 2015a, 68–69.

¹⁷² Uo., 74.

A főúri és nemesi udvarok, majd a polgárság életének egy-egy fontos mozzanatait jelenítették meg, kezdetben fontos volt a politikai életről alkotott vélemények hangsúlyozása, majd ezt fokozatosan a történelmi témák váltották fel.¹⁷³

Bodroghy Papp *Faragószékében* három névnapi köszöntő kapott helyet: *Szabó Sebestyén neve napjára* (27. sz.),¹⁷⁴ *Ferenczy Mihálynak* (15. sz.),¹⁷⁵ a már korábban szóba került – *Méltóságos B. Orczy Theresia Neve Innepére* (69. sz.)¹⁷⁶ és egy epithalamium *Szabó Sebestyénynek* (16. sz.)¹⁷⁷ címmel.

Szabó Sebestyént és Ferenczy Mihályt¹⁷⁸ Győrben ismerte meg a költő, és barátságuk jeléül mindkét férfit először névnapja, majd Szabót házasságkötése alkalmából is köszöntötte.

A költemények sorrendje fontos a kötetben, ugyanis a versek között szoros kapcsolat van. A hasonlóságok miatt egyértelmű, hogy a *Szabó Sebestyénynek* nászdal – amely 1819. január 20. és 1819. szeptember 29. között született – szerves folytatása az 1818. január 20-án, Szabó Sebestyén névnapjára írt versnek, amelynek mintájára készült Ferenczy köszöntője 1819. szeptember 29-én.

A két névnapi vers alapjait Csokonai Vitéz Mihály életművében kell keresni. Hazánkban Csokonai volt az első ismertebb költő, aki versírásból akart megélni. Hamar rájött, hogy ehhez támogatókat kell szereznie, viszont a mecénásokat le kell nyűgözni, hogy pénzt adjanak. Erre az egyik legjobb módnak a quodlibetek, másíknak sokkal inkább az alkalmi versek írását tekintette, de a debreceni tanulmányokból visszamaradt „versgyakorlatok”-at egy idő után maga is unta:

Mennyi volt a pécsi várban
Mennyi itthon és Kaposvárbán
Fáradságom és bajom!
Alig jövök meg amonnan
S már letett lantom újonnan
Felparancsolja Bajom.

Csokonai Vitéz Mihály: *T. N. Nádasdi Sárközy István-
né Sz. Chernelházi Chernel Eszter asszonynak tiszteletére*

173 BODOLAY 1963, 504.

174 *Szabó Sebestyén neve napjára*, in *Faragószék*, 54–57, 27. sz. Lásd Függelék 14. sz.

175 *Ferenczy Mihálynak*, in *uo.*, 136–139, 38. sz. Lásd Függelék 15. sz.

176 *Méltóságos B. Orczy Theresia Neve Innepére*, in *uo.*, 348–350, 69. sz.

177 *Szabó Sebestyénynek*, in *uo.*, 132–136, 37. sz. Lásd Függelék 16. sz.

178 Róluk lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálójá, A diáktársak* című részt.

Ráadásul, mikor egy egész kötetnyi lett belőlük, előszavában a következőket írta róluk:

Én magam is megvallom, hogy ennek a' gyűjteményemnek nagy részét nem azért adom ki, mintha azokat a Múzsákhoz méltónak tartanám. Egy része lát azért napvilágot, hogy magam is érzem róla, hogy valósággal poétai darab; más részét néhol néhol képenként helyenként tartom poétainak; vannak olyan poémák benne, a' mellyeket a' tárgynak nevezetes volta miatt, vagynak olyanok, a' mellyeket tisztelből vagy háládatosságból, vagynak a' mellyeket parancsolatból nyomtatásra adtam. Most már a' mi ezek közül valósággal a' Múzsáknak, és a' jó vénának szülöttei, ha alkalmatosságra vannak is írva, megtartják a' jó érzésű olvasó előtt betseket 's általmennek bizonyosan a' halhatatlanságra.¹⁷⁹

Hiába próbált mást írni, a főurak, nemesek elvárták tőle, hogy pénzért cserébe magasztalja őket névnap-i köszöntőben, nászdalban vagy éppen gyászódában.¹⁸⁰ Bodroghy Papp ismerhette Csokonai alkalmi verseit, ráadásul élénken élhettek benne a soproni evangélikus líceum versgyakorlatai is, emiatt vállalkozhatott arra, hogy barátainak tisztelgő műveket írjon.

A *Szabó Sebestyén neve napjára* és a *Ferenczy Mihálynak* előzménye Csokonainak a *Ferenc nevenapjára hamarjába készítettett versek*, valamint a *Névnepre íratott versek* alapján született.

Mindkét névnap-i köszöntőjében elsőként – majd a későbbiekben többször – a múzsát és a lantot hívja segítségül, mellyel elzengheti a két barátnak szánt jókívánságait: „zengjem [...] zengzeteket [...] Dallokat irjak [...] hangzatihoz [...] zengni” (*Szabó Sebestyén neve napjára*), illetve „zendéttsem [...] lantomat [...] Dalom” (*Ferenczy Mihálynak*).

Bemutatja ezután Szabót, aki kegyes, jó, erényes, irgalmas, keresztény, templomban orgonál és énekel, majd az „Illy Fi!” megszólítással csak a 25. sorban derül ki, hogy „most fel tünt neve napja jó víg” ünnepe alkalmából méltatja a költőt. Ferenczynél ezzel szemben rögtön a 10. sorban megemlíti, hogy „Enged Innepeden szivem hadd öleljen”. Őt viszont nem jellemzi, csupán felsorolja, hogy kik gondol-

179 CSOKONAI VITÉZ Mihály. *Alkalmatosságra irt elegyes versek, Előbeszéd*, in *Csokonai Mihály minden munkái*. A szerző saját kéziratái s az első kiadásokhoz gondosan egyengetve, számos kiadatlanokkal bővítve, jegyzésekkel világosítva s életrajzzal béveztve, kiadta D. SCHEDEL Ferenc. Pest: Hartleben K. Adolf, 1844, 7–8.

180 A korszak közköltészetének alkalmi versei közül a legnagyobb csoportot a lakodalmi és névnap-i köszöntők alkotják. Csokonainak és kollégiumi barátainak állandó feladatát jelentettek ezen események megverselése. Csörsz 2016, 278.

nak rá (édesanyja, testvérei, barátai), és ők mit kívánnak neki a költővel együtt. Szabónál csak a barátokat említi a köszöntők sorában. A jókívánásoknál egyedül az öröm és Ferenczynél az „Élj!” háromszori, Szabónál pedig négyszeri felkiáltása egyezik meg. Ferenczynek emellett még tiszta, erkölcsös életet, virtuos nemesi tetteket remél, s bízik benne, hogy édesanyja és testvérei még sokáig csókolhatják. Szabónak csendet, szerelmet, barátságot, céljainak elérését kívánja.

A két vers felépítése gondolatainkban és megfogalmazásukban is hasonlatos Csokonai két verséhez, ugyanis a poeta doctus először a múzsát hívja segítségül, majd azután tér rá ugyanazokra a jókívánásokra, melyek Bodroghy Pappnál is olvashatók: öröm, bőség és veszedelmektől mentes hosszú élet. Nem maradnak el a – Csokonaira is jellemző – görög mitológiai alakok sem:¹⁸¹ így a nyugati szél istene, Zefír; a kellem három istennője, a gráciák; Hymen; s megjelenik Ciprus is Paphosszal, Aphrodité születési helyével. A versek között további gondolati hasonlóságok olvashatók: az invokáció, a köszöntők sorába lépés és természetesen az öröm, hogy a barát neve napja elérkezett.

Bodroghy Papp István: <i>Szabó Sebestyén neve napjára</i>	Bodroghy Papp István: <i>Ferenczy Mihálynak</i>	Csokonai Vitéz Mihály: <i>Ferenc nevenapjára hamarjában készítettett versek</i>	Csokonai Vitéz Mihály: <i>Névnapra iratott versek</i>
Muzsa gyujts szó lángokat hadd zengjen Lantom érdem zengzeteket, lotsold rám Tiszta Castrál gyöngyeid, hogy valódi Dalokat irjak (1–4)	Hadd zendésem én is latomat és Dalom Hadd vigy ált hozzád a' gyenge fuvalom Enyelgő szárnyait Hadd örüljek veled e' vigadó napon (1–4)	Elkezdem énekem, tudván, az isteni, Felség hogy múzsámat fogja segíteni (7–8)	Múzsám neved napját ekképpen tiszteli (2)
most fel tünt neve napja jó víg Innepén (25–26)	Hadd örüljek veled e' vigadó napon [...] Innepeden szivem hadd öleljen (4, 10)	Feltetszett reggele Ferenc várt napjának (1)	Múzsám neved napját ekképpen tiszteli (2)
Több hiv magyarok, Barátok Fel köszöntő és vigadó Sorába Néki vivátott repegetni lantom Zengve noszítom (29–32)	Mamád, jó testvéred, a' Baráti karok [...] Ezek közé veszem én is hát magamat 'S Közöttek hallatom viváttal szavamat Neved Innepére (22, 31–33)		

181 Ferenc nevenapjára hamarjába készítettett versekben: Céres, Bachus, Névnapra iratott versekben: Nestor.

Bodroghy Papp István: <i>Szabó Sebestyén neve napjára</i>	Bodroghy Papp István: <i>Ferenczy Mihálynak</i>	Csokonai Vitéz Mihály: <i>Ferenc nevenapjára hamarjában készítetett versek</i>	Csokonai Vitéz Mihály: <i>Névnapra iratott versek</i>
Élj! 's arasd (37)		Lásd a sarlós Céres miként izzad s arat (26)	
itt koszorut fejedre Kössön a' vig gracia (38)	Szívvel osztogatnak ők néked érdemes Virág koszorukat (26–27)		
Hymen kötelet fűzött rád (49)	Élted rózsa lánczát virágokkal fűzik (28)		
Czélodat leld, pályafutásodat csak Rózsa, mellyet páfusi Kertye adhat Czypriának fussa körül (41–43)	Czélodat leld, pályád rózsa csókolgassa (58)		
És ha majd Hymen kötelet fűzött rád És te majd vig századokat ki töltél (49–50)		Végre ha e mostan felderült reggelnek / Éjjeli eljövén, napjaid eltelnék (29–30)	

Csokonai mellett egy helyen Berzsenyi sorai is felfedezhetők. Bodroghy Papp a *Ferenczy Mihálynak* szóló versben a következőket írja: „Árpád nemes ivadéka remek / Unokája kit az régi ősi érdemek / már diszesettének”,¹⁸² mely Berzsenyininél a Herceg Eszterházy Miklóshoz intézett szavaival így hangzik: „Árpád virágzó magva te, fő magyar! / Elődeidnek fegyvere népeket / győzött ...”.

„És ha majd Hymen kötelet fűzött rád” sor már átvezet a nászdalhoz, melyben Bodroghy Papp összefoglalja a házasságról alkotott elképzeléseit, és *A Bodzafa Lantoshoz* hasonlóan ismét egy barátjának nászáról ír. Az első 12 sorban a „Meddég” négyyszeri megismétlésével először a társ nélküli életet jellemzi, mely boldogtalansághoz vezet, nem szabad tétovázni, a „szabad rab”-ságot fel kell váltania az elköteleződésnek. A 13–39. sorig a fiatalságot, a szabadságot és a házassághoz vezető göröngyös utat verseli meg, melyben

¹⁸² Előképe az *Epedő Szerelem* 35. dalában olvasható: „Majd ha Árpád nemessei / Feltámadnak, harcolnak / Attilának menykövei- / től a várak omolnak”. *Faragószék*, 118.

Öleljük, csokoljuk a' magyar szépeket
 Belső gyulladásból [...]
 Planókat csinálunk, döntünk, és habozunk [...]
 Függetlenség! éltünk páratlan Tavaszra [...]
 Vig helyek, multság, Barátok, Szerelmek
 Tudományos Pállya önnös engedelmekek [...]
 Egy paripa – délczeg, büszke tatár fajzat
 Rá ülünk, ropogva zörög a' robajzat
 Patkós nyoma alatt [...]
 Ilyen az élet

– jelenti ki a költő, de csak addig, amíg nem jelenünk meg a házasság istenének, Hymennek oltáránál. Ám az igazi mennyet a férfi csak a nő mellett, így Bodroghy Papp Lilla párjaként lelheti meg. Végül a 76. sortól a jókívánságok olvashatók a „ketten” többszöri hangsúlyozásával:

Ketten fussátok meg e' sivatagi utat [...]
 Ketten törtessetek a munka halomnak
 Ketten pihennyetek majd a' nyugalomnak
 rózsá paplanain. [...]
 Két szó, Test és lélek egyé had olvadjon
 A' gond, 's magány létnek vége had szakadjon
 öröm jövőndőre.

A házasságról alkotott elképzeléseinek – mely *A Bodzafa Lantosban* is előjött – Bodroghy Papp a kötetben itt ad először hangot. A nő egyenrangú a férfival; kiegyenlítik egymást, a férfi a nővel lesz teljessé, és az ifjúkort lezáró menyegző után az élet – minden döntésével együtt – kettejük útja lesz tovább.

A nászdalnál Kis János hatását lehet felfedezni a *Kazinczy Ferencnek öszvekelésére gróf Török Sophia-Antóniával* című művével,¹⁸³ melynek megírására Kazinczy Ferenc kérte fel.¹⁸⁴ Így a vers nemcsak egyszerű nászdal, hanem benne van a két férfi közti barátság és Kazinczy magasztalása is. Bodroghy Pappnál a barátság a névnap köszöntőben van jelen, a nászdalban csak a házasságkötés eseménye ol-

183 Kis Jánosnál a következő kötetet használtam: *Kis János poétai munkái*, A szerző saját kéziratai s az első kiadásokhoz gondosan egyengetve, kiadatlanokkal bővítve, jegyzésekkel s életrajzzal, kiadta D. SCHEDEL Ferenc. Pest: Hartleben K. Adolf, 1846, 29–32.

184 LABÁDI 2008, 98–101.

vasható. Kis János költeményében szerepel a jövő boldogságába vetett hit is. Kazinczy verseinek, műveinek boldogabb, szelídebb hangot remél, mely Bodroghy Papp esetében a költeményben nincs jelen. Szabó Sebestyén orgonajátékának dícsérete a névnap-i köszöntőben hangzik el. Bodroghy Papp a házasság előtti élet-ről jóval pozitívabban gondolkodik, mint Kis.

Függetlenségünkben oszlopot emelünk
Tarka phantasiánk nectárt itat velünk
Az égi forrásból.
Elménkel bírálunk millió képeket
Öleljük, csokoljuk a' magyar szépeket
Belső gyulladásból.
Fel hevülünk, égünk, tántorgunk, motozunk
Planókat csinálunk, döntünk, és habozunk
Éltünk szélvészébe.

– olvasható Bodroghy Papp tollából. Kis Jánosnál:

boldogság nélkül a virtus háború;
Gyászos a legzöldebb borostyánkoszorú,
Ha nincs közte mértus.
Haj, tövises út az, melllyre itt tisztünk hív!
Csak az asszonyképbe öltözött angysalív
Hintheti rózsával.
Minden lépésünken ezer a sérelem, [...]]
Az örök rend megáll! Páratlanságodnak
Vét két fedd, barátom, hogy boldogságodnak,
Volt eddig sok hía.

Ráadásul Bodroghy Pappnál a szélvész az élet gyors múlására vonatkozik, mely nem annyira kegyetlen, mint Kis nászdalában: „Hogy olyan kegyetlenül üldöztek a szelek”. Emellett más hasonlóságok is találhatóak a két versben.

Bodroghy Papp István: <i>Szabó Sebestyénynek</i>	Kis János: <i>Kazinczy Ferencnek öszvekelésére gróf Török Sophia-Antoniával</i>
Meddég hányatol a' nőtelen tengeren	Felzúdúlt tenger hányja veti
Illyen az az élet, a' mellyet szeretünk Barátságot a' még Hímmel nem vetünk Páros oltáránál	Igaz, hogy már ígér örök ifjúságot, Miolta hív párod esküdt barátságot Hímen oltáránál?
Mi a férjfi maga? félbehagyott remek	Mi a férfi maga? – Félbenhagyott remek
Ketten fussátok meg e' sivatag utat a' melly tövési közt majd rózsákra mutat piros hajnalain.	Haj, tövises út az, mellyre itt tisztünk hív! Csak az asszonykébbe öltözött angyszív Hintheti rózsával.
's férj leszel, én nekem Barátom, millyen lesz Enyelgő énekem Képzeld el előre.	Meglett! Elzengem már idvezlő versemet, Felnyitom előtted egészen szívemet, Lásd, mi buzog benne.

A két névnapi köszöntő és a nászdal stílusa nagyon hasonló, hiszen e jeles ünnepekhez tartozó jókívánságokat jelzőkkel,¹⁸⁵ fokozással,¹⁸⁶ felsorolással,¹⁸⁷ hasonlatokkal,¹⁸⁸ metaforákkal,¹⁸⁹ invokációval, megszólításokkal és felkiáltásokkal,¹⁹⁰

185 Például *Szabó Sebestyén neve napjára*: „égi bájoló hangzatihoz”, „májusi gyenge Szellő”, „ékes illat Zöld tetejére”, „Tiszta hiv lélek”; *Ferenczy Mihálynak*: „nemes ivadéka”, „érdemes Virág koszorukat”, „szent virány nefelejttes lapon”; *Szabó Sebestyénynek*: „délczeg, büszke tatár fajzat”.

186 Például *Szabó Sebestyén neve napjára*: „Tréfa, nyájosság, vigodás között”; *Ferenczy Mihálynak*: „Örülnek, kedvelnek”, „göröngy a' pályafutásunk”, „Veszedelem éltünk, létünk, kimulásunk”, „Nináért ég, sóhajt, vad fájdalmat vérez”, „szived lángol, érez, lobog”.

187 Például *Szabó Sebestyén neve napjára*: „csend, öröm, nyájas minuták”, „Jó, kegyes, rény, irgalom”; *Ferenczy Mihálynak*: „jó szived, lelked, tiszta erköltseid”, „ártatlan, virtuosus, és nemes tetteid”, *Szabó Sebestyénynek*: „Egy könyv, remek munka, lant, Werböczy esze”, „Planókat csinálunk, döntünk, és habozunk”, „Víg helyek, multság, Barátok, Szerelmek, Tudományos pálya önnös engedelmekek Felsőbb gondolatok”.

188 Például *Ferenczy Mihálynak*: „Te még is boldogabb vagy nálam hidd el”.

189 Például *Szabó Sebestyén neve napjára*: „Énekének fény kapuit; kék ég hatalom királya”.

190 Például *Szabó Sebestyén neve napjára*: „Muzsa gyujts szó lángokat”, „Zephirke Szárnyadon vigy”, „Illy fi!”, „Élj!”; *Ferenczy Mihálynak*: „Barátom!”, „Árpád nemes ivadéka”, „Élj!”; *Szabó Sebestyénynek*: „Barátom!”, „Szabadság! ifju lét virágozó szakassza / Függetlenség! éltünk páratlan Tavasz”.

mondatpárhuzammal¹⁹¹ lehet még nagyítani.¹⁹² Formailag azonban már sokkal változatosabb képet mutatnak. A *Szabó Sebestyén neve napjára* négy soros versszakainak első három sora 11, míg az utolsó 5 szótagos. Rímelésében az ütemhangsúlyos verselést követi négyütemű 11-eseivel (3/3/4/1) és kétütemű 5-öseivel (3/2), mely Berzsenyi Dánielnek a *Téti Takács Józsefhez*, a *Gróf Festetics Györgyhez*, a *Görög Demeterhez* vagy épp a *Horatiushoz* szóló költeményeinek formáját idézi.

A nászdal, valamint a Ferenczy Mihályt köszöntő vers formailag egyformák: a két 12 szótagos sort egy 6 szótagos követi kétütemű, felező 12-esekkel, valamint kétütemű, felező 6-osokkal. Ez egyértelműen Kis Jánosnak a *Kazinczy Ferencnek öszvekelésére gróf Török Sophia-Antoniával* című verséhez hasonló. A 12-es szótagú sorok viszont Csokonaitól a *Ferenc nevenapjára hamarjában készítettett verseket*, valamint a *Névnpra iratott verseket* is imitálják.

F) Vallásos versek

A Bodroghy Papp család számára – ahogy arról *A család vallásossága, műveltsége* című fejezetben már szó esett – az evangélikus vallás meghatározó volt. Láthatuk, hogy Bodroghy Papp István Békés megyében, testvérei közül József és Ádám pedig Győrben vállaltak konventi feladatokat. Emellett hatással lehetett migrációjukra, fontos volt iskolaválasztásukban, és szerepet játszottak kapcsolati hálójukban is. Ennek ellenére a *Faragószék*ben néhány utalás kivételével mindössze két vallásos vers olvasható: az 1817. október 13-án született *A' meg unt Élet* (17. sz.),¹⁹³ valamint rögtön utána annak ellentéte – amit a címválasztással is hangsúlyoz –, az *Élet kívánás* (18. sz.).¹⁹⁴

191 Például *Szabó Sebestyén neve napjára*: „És ha majd Hymen kötelet fűzött rád / És te majd vig századokat ki töltél; Él Szabó! boldog, viruló Tavasz hoz / Tiszta hiv lélek, Szerelem, Barátság / Csend, öröm, nyájos minuták öleljék / Földi idődet. / Él! 's arasd a' jó, 's remek ifjak érdem / Bő jutalmát: itt koszorut fejedre / Kössön a' vig gracia: élted hoszu / Évre ki nyuljon. [...] Él! szeress tisztán, de Te vissza nyerjed / A' mit áldoz szived, ölelgetési. / Mennye közt egy jóra nevelt leánynak / Domboru mejjén”; *Ferenczy Mihálynak*: „Élj hát Árpád nemes ivadéka remek / Unokája kit az régi ősz érdemek / Már diszesíttenek. / Él! jó szived, lelked, tiszta erköltseid / Ártatlan, virtuos, és nemes tetteid / Hogy dicsőítsenek”; *Szabó Sebestyénynek*: „Meddég lesz még nálad függöbe az elme [...] Meddég nem akarsz még egész boldog lenni [...] Meddég tétováz még a' lélek el nyerni [...] Meddég hányatol a' nőtelen Tengeren; Ketten fussátok [...] Ketten törtessetek [...] Keten pihennyetek”.

192 Csokonai Vitéz Mihálynál is megfigyelhető, hogy bizonyos sorai ismétlődnek. Erről lásd SZILÁGYI M. 2014, 267. Csokonai *Bálint napja*, [*Antal napjára*] és [*Krisztina napra*] című verseinek bemutatását.

193 *A' meg unt Élet*, in *Faragószék*, 18–23, 9. sz. Lásd Függelék 17. sz.

194 *Élet kívánás*, in *uo.*, 24–27, 10. sz. Lásd Függelék 18. sz.

Mindkét mű a költő jelen állapotának bemutatásával kezdődik. De míg *A' megunt Életben* Istenhez fohászkodik, addig az *Élet kívánás* megszólítottja a természet. Mindkét alkotást a boldogság-boldogtalanság okozóinak ellentétére építi, miközben számot vet életének egy lezárult szakaszával. A gyermek- és kora ifjúkor gondtalanságát, örömeit, nyugalmát, szépségeit zárja le. Élete fordulópontjának a „nememberrel” való találkozást tartja, mert ezzel tapasztalta meg az erkölcsatlenséget: az álnokságot, a szívtelenséget, a bűnöket, a női csábítás kegyetlenségét. A költő – csalódva mindebben – a halált választaná, mely gondolat újra és újra visszatér a versben:

Isten homály árnyékodba lehajtom [...]

bus fejemet [...]

Fogadj fel. [...]

Öleld fel végső Itélet lelkemet [...]

Visz adom valóm Urához

Éltemet [...]

Éltem kezedbe vissza adom [...]

Gyászos fekete siromba

Le szállok [...]

vedd éltemet

Nem kell már [...]

Az estvi szellő gyenge zugása

Ringassatok engemet el

Ne hogy álmombol soha fel

Ébredjek.

A 10. versszakban pedig egy színpadias jelenettel lerogy az imádkozó zsámolyra is, fohászkodva Istenéhez. Ezzel a helyzettel nemcsak magán akar könnyíteni, hanem büntetést kér a teremteni és pusztítani is képes „égnek nagy Úrától” embertársainak is, megmentve ezzel lelküket:

Hogy e' népre haragodnak köve

Kénkő Tüzével gyehennát nem löve

Meddíg tudod azt szemlélni

Mikor fognak tisztán élni.

Az *Élet kívánás* című vers mindezeknek ellentmond. A költő legyőzte az emberi nemmel kapcsolatos negatív gondolatait, meglátta bennük a jót, és főként a ma-

gány ellenszerét („Társalkodásokba mulatoznom engedj”). Elfogadta, hogy a bűn is a Teremtőtől származik, s arra szolgál, hogy teremtettjeit, akikre rá „nyomta Isten képét”, választási lehetőségek elé állíthassa. Bodroghy Papp ezért a zsálmolyhoz leborulva már elutasítja egykori halálvágyát, és helyette az életet választja. Már nem akar eljutni „egy ragyogóbb szent légbe / A’ dicsőség országába / A’ Jóknak boldogságába”, mert a mennyet megtalálta „itt e” földön [...] rózsa paplannyain [...] jádcsi szerelmek Elyseumában”.

Az élet-halál kettőssége nemcsak a verseken belül, hanem a két alkotás között is ellentétet teremt. *A’ meg unt Életben* olvasható „a’ végzet itt mindent gyász színekre fest [...] boldogságot alig esmértem [...] göröngyös ez az út” helyét a „kék Egem meg ni / Lassanként ki derül [...] szívem a’ fájdalom már nem keserétti [...] oszolnak a’ gondok” váltja fel. A két költemény közötti kapcsolatot *A’ meg unt Életre* történő utalások is erősítik: „A’ harag fekete ege sira (*A’ meg unt Életben*: „a’ végzet itt mindent gyász színekre fest”), Ide ’s tova hajtott egy pokol lidércz Tüz (*A’ meg unt Életben*: „a’ Pokol rám lövöldözi / nyilait”), Éltemet meg unva meg vetettem / minden örömeket (*A’ meg unt Életben*: „meg untam tovább futni / Pállyámra”), nyögve kértem én az Istenséget / Hogy végezné már el ez ölj inséget [...] Halálomat kértem (*A’ meg unt Életben*: „viz adom valóm Urához / Éltemet [...] Éltem kezedbe vissza adom [...] ifju koromba / Gyászos fekete siromba / Le szállok”).

A két vers formai szempontból eltér egymástól. *A’ meg unt Élet* húsz 5 soros versszakból áll, melyben az első két sor 11, a második kettő 8, az utolsó pedig 3 szótagos,¹⁹⁵ rímélése: aabbc és az utolsó sor a következő versszak utolsó sorával rímel. Az *Élet kívánás* tíz 7 soros strófából áll, melynek első hat sorában 12 és 10 szótagos sorok váltják egymást, az utolsó pedig 6 szótagos.¹⁹⁶ Rímélése: aabbccd és az utolsó sor ebben az esetben is a következő versszak utolsó sorával alkot rímpárt.

195 Kivétel ez alól: 16. sor: „A’ játzi Szellők körül lebegtek”, 31. sor: „Igen, ah még a’ gyermek kora míg éltem”, 71. sor: „Hogy e’ népre haragodnak köve”, 92. sor: „Az estvi szellő gyenge zugása”.

196 Kivétel ez alól: 45. sor: „Engedj meg, e’ sziv magán kívül vola”, 46. sor: „Belölle minden élet érzés kiholt”, 48. sor: Jó voltam, és mit kér ah nem esmérte”.

Költői stílusban megegyeznek, hiszen a szóképek közül metaforára,¹⁹⁷ megszemélyesítésre,¹⁹⁸ hasonlatra,¹⁹⁹ az alakzatok közül jelzőre,²⁰⁰ megszólításra²⁰¹ és költői kérdésre²⁰² találunk példákat. A természetleírás ugyanúgy megjelenik, ahogy Bodroghy Papp eddig bemutatott verseiben is. *A' meg unt életben*:

A' magas cserfák[na]k zöldellő lombján
A' virágos rét selyem leple dombján
Szerafin dallokat zengtek
Az égi Támburák pengtek
Körültem.

Az *Élet kívánásban*:

Körültem a' földből kénkö Jó fakadjon
Ropogjanak a' bus Ég villámi
Böggve zuhogjanak a' mélység hullámi
a föld futásán kívül lobogjon
Csak szép szerelmével Lolli mosolyogjon
a' Kőszirt is menny lesz.

Bodroghy Papp István Istenről alkotott elképzeléseivel Berzsenyi Dánielhez közelít, és a két költeményben számos olyan gondolat van, melyeket a *Fohászokodás* című versből is meríthetett. Így jelenik meg a semmiből teremtő Isten, aki a maga keze által alkotta meg a – Berzsenyinéél olvasható – „láthatatlan férgék”-et; a

197 Például *A' meg unt Életben*: „Terebély Tölgy bus fejemet”, „Melly göröngyös ez az ut”, „Ifjúságomnak Tavasz idejében”, „Mindenekből mézet szivtam”, „virágos rét selyem leple dombján”, Kelyhem epével volt tele”; *Élet kívánásban*: „kék Egem meg ni / Lassanként ki derül”, „setéttes fellegeim között”, „rózsa paplannyain”, „mennyet képzelem / 'S érzem itt e' földön”.

198 Például *A' meg unt Életben*: „végzet itt mindent gyász színekre fest”, „Szerelmek velem enyelegtek”, „patak / Csörögj halotti dalt”, „szellő gyenge zugása / Ringassatok”, *Élet kívánásban*: „vad polus felettem ordétott”, „élet terhe reám roskadjon”, geniusom ismét kék színbe öltözött”.

199 Például *A' meg unt Életben*: „mint a' napnak sűgári égnek / Orczáid a' ditső fénytől”.

200 Például *A' meg unt Életben*: „ezüst szín patak”, „Terebély Tölgy”, „rontsallott Test”, *Élet kívánásban*: „angyali szent vídam vigságra”, „pokol lidércz Tüz”, „Gyászos fekete siromba”.

201 Például *A' meg unt Életben*: „Isten homály árnyékodba lehajtom / Terebély Tölgy bus fejemet”, „Öled fel végső Ítélet”, *Élet kívánásban*: „Tölgyem, fám, Kedvesem mindenem Te”, „Lolli! Zöld borostyánnyaim hervadnak”, „Kedvek! Rolatok le mondok”.

202 Például *A' meg unt Életben*: „Mért? Azt kérded uram?”

mi is Istentől vagyunk; és a teremtés mellett pusztítani, rontani képes Úr gondolata, aki olyan, mint a nap.

	Bodroghy Papp István: <i>A' meg unt Élet</i>	Bodroghy Papp István: <i>Élet kívánás</i>	Berzsenyi Dániel: <i>Fohászkodás</i>
<i>megszólitás</i>	Isten homály árnyékodba lehajtom [...] bus fejemet		Isten! kit a bölcs lángesze fel nem ér
<i>Isten előtti fejet hajtás</i>	Oda rogyám zsámolyához	Isten, szent zsámolyodhoz borulok	Buzgón leomlom színed előtt, Dicső!
<i>ítélkezés</i>	Előtted állok nagy Ura az Égnek		Hozzád közel járulhat
<i>isteni világosság</i>	Kinek, mint a' napnak sugári égnek		Léted világít, mint az égő Nap
<i>semmiből alkotó</i>	A' semmiség öléből, hogy ki hozott Az Ég	Semmiségből Téged teremte ki Az Úr	Te hoztad e nagy Minden ezer nemét A semmiségből
<i>bűnös ember</i>	E' vétkes nemnek még vétkesebb fajja		A láthatatlan férgék
<i>teremtő-pusztító</i>	'Hogy e' népre haragodnak köve Kénkő Tűzével gyehennát nem löve Meddig tudod azt szemlélni		a te szemöldöked Ronthat s teremthet száz világot
<i>pályafutás</i>	Melly göröngyös ezt az ut ni Ah meg untam tovább futni Pályámra.		Addig letörlöm könnyeimet, s megyek Rendeltetésem pályafutásain

Ilyen kapcsolóelem a halál-, majd az azt felváltó életvágy kettőssége is, ami a lemondás helyett küzdelemmel telítődik meg. De míg Berzsenyi további pályafutását Isten rendelésében látja beteljesülni, addig Bodroghy Pappnál ez kiegészül a szerelem metafizikai megvalósulásával. A Berzsenyi költészetével való kapcsolatot erősíti *A' meg unt Élet* 4. sora is, amikor a költő Lollival együtt siratja – a rómaiak által is *felix*nek tartott – Arábiát, a boldogság világát, amivel Berzsenyinek a *Magyarország* című versére is utalhat: „Barmok, millyeneket boldog Arábia / Nem látott”.

A *Faragószék*ben ezen versek mellett máshol is szerepel Isten, aki – összefoglalva – Bodroghy Papp István költészetében többféle alakot ölt, akárcsak Berzse-

nyinél. Megjelenik a teremtő²⁰³ mellett az élettől megfosztó,²⁰⁴ az embert a maga képmására alkotó,²⁰⁵ a kereszténységet megteremtő,²⁰⁶ a jót és rosszat adó,²⁰⁷ a viszonzatlan szerelem gyötrő fájdalmait enyhítő,²⁰⁸ bőséget, jóságot, szerelmet adó,²⁰⁹ és megjelenik nagysága is, akihez a poeta imádkozhat.²¹⁰

- 203 Lásd *A' meg unt Élet* és az *Élet kívánás* című versek megfelelő részeit. Berzsenyi: *A tavasz*: „Alkotó aethert lehel a világra, / Melyre a zárt föld kipihenve ébred”. Berzsenyi: *Fohászkodás*: A szélvésznek bús harca, az égi láng / Villáma, harmatcsepp, virágszál / Hirdeti nagy kezéd alkotásait.”
- 204 Lásd *A' meg unt Élet* megfelelő részeit. Berzsenyi: *A tizennyolcadik század*: Népek születnek, trónusok omlanak / Lehelleteddel, s a te szemöldököd / Világokat ronthat s teremthet / A nagy idők folyamit vezérlvén.”
- 205 „Mert a' Semmiségből Téged teremt ki / az Ur, 's reád nyomta Isten képét”. *Élet kívánás*. „Lélek! Te Isten vagy az ember keblébe”. *Tulok Antihoz*, in *Faragószék*, 358, 70. sz. „Lelkünket, melly Isteni tulajdonokkal / Ékeskedik.” *Tulok Antihoz*, in *uo.*, 168, 51. sz.
- 206 „Isten, hol jo István a' durva szittyának / Templomat épített, 's az Egek Urának / gyakran imádkozott. / A' hol tanétotta népét buzgósággal”. *Sorsomat érdeklő képzetim szünnyetek*, in *uo.*, 30, 15. sz.
- 207 Lásd *A' meg unt Élet* és az *Élet kívánás* című versek megfelelő részeit. Berzsenyi: *Barátomhoz*: „A jövendőnek sivatag homályit / Bíz az Istenség vezető kezére, / S élj az idővel!”
- 208 „Isten gyötrődöm, sohajt gyötrődik az elme / A' képek feketült fátyola szennye borét / a' komor érzések szélt futják lelkeket, a' szív / nyomva eped, mulik a' kedv, öröm, andalodás.” *Utolsó győri estve*, in *Faragószék*, 44, 20. sz. „És a tűz gömb fény spherákon / Ragyog a nagy Istenség / Itt el dülök tébolyodva / Könyörgő Szívve olvadva / Kérek, nyögök, sohajtok / Segedelmet ohajtok.”, *Epedő Szerelem*, in *uo.*, 91, 35. sz. „Nem érzeni? Istenem ez képtelen! / Mit vétettem én, hogy nyelved néma / mért nem beszélsz és enyelepsz velem? / az indulat ha kitör is néha / Kipótolja azt duplán a' szerelem.” *Tulok Antihoz*, in *uo.*, 168, 51. sz.
- 209 Lásd *A' meg unt Élet* és az *Élet kívánás* megfelelő részeit. „Én, kit az Istenség szeretett, 's a' Gracia hintett / Jádzi tavasz viruló rózsa virág koszorut. / Én, ki azon gyöngy táj paradits ligetekbe mulattam. / Hol velek a' szerelem, most enyelegve lakik. *Gösy Pálhoz*, in *uo.*, 46, 21. sz. „S mikor majd az Istenség kezéből / E' virtusért jutalmamat veszem / 's az Isteni áldó kegyelmének / Boldogéttó jóságát imádom.” *Szerelmem, és Bucsuzásom*, in *uo.*, 161, 48. sz. „Még ki derétheti Egünk az Istenség”. *Sorsomat érdeklő képzetim szünnyetek*, in *uo.*, 44, 15. sz. „Az Istenség / Csudálatos Jósága”. *Cseznek vára*, in *uo.*, 238, 53. sz. „Az Istenhez egességért / Békéért fohászkodánk”. *Cseznek vára*, in *uo.*, 255, 53. sz. „Meg ifjulni érzi bádgyott öregségét / 's az égre emeli könnyező szemeit. / Az istenhez, ki itt a' mi találkozik / El tartja bősége, s java kegyelmével”. *Az emberszerető Zelim*, in *uo.*, 318, 62. sz. „Buzgón imádni az Istenség nagyságát”. *Mellyik Szebb és Jobb*, in *uo.*, 327, 65. sz. „Jobban gyül csürömbe az isten áldása / Jobban vagyon rajtom bőség áradása”. *Tulok Antihoz*, in *uo.*, 341, 68. sz. „Az Ég Ura földünk mikor bé töltötte / Bősége Javával”. *Élet kívánás*. Berzsenyi: *A tavasz*: „Alkotó aethert lehel a világra, / Melyre a zárt föld kipihenve ébred / Számaltalan létek lekötött csirái / S magvai kelnek.”
- 210 „Istenemhez imádkozom”. *Szobám*, in *uo.*, 34, 16. sz. „Lelkünket, melly Isteni tulajdonokkal / Ékeskedik”. *Tulok Antihoz*, in *uo.*, 168, 51. sz. „Az Istennél volt a' lélek / A' buzgó szív, az elme / Zsámolyánál áldozatot / Tett a' Haza szerelme”. *Cseznek vára*, in *uo.*, 222, 53. sz. „Istennek házába”. *Cseznek vára*, in *uo.*, 237, 53. sz.

3. Gúnyversek

„A 18. század humora sok archaikus elemet megőriz korábról, mégis óriási lépéseket tesz a mai értelemben vett humor felé. Stílusában, tartalmilag egyaránt átalakul a magyar szórakoztató vershagyomány.”²¹¹

Az első magyar nyelvű gúnyversek a reneszánsz korából, a 16. századból maradtak ránk. Hogy kedvelt volt már akkor is a műfaj, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy egyrészt néhány történetírónk – például Forgách Ferenc, Zsámboki János – is jegyzett le pasquillust, másrészt nagy számuk miatt I. Ferdinánd az 1559. február 18-án kelt rendeletében – amelyet 1560. augusztus 30-án megújított – megpróbált akadályokat gördíteni a gyakran névtelenségbe burkolózó költők elé. A rendelet szerint pasquillust szerkeszteni és terjeszteni tilos, továbbá akinek tudomása lesz ilyen műről és feljelentést tesz, az 300 aranyban fog részesülni az elkövető vagyonából.²¹² A 17. században is kedvelt volt a műfaj, ekkor elsősorban Erdélyben virágzott.²¹³ Majd a 18. század vége, különösen II. József politikája – melynek során kiéleződött az ellentét az uralkodó és a magyarok, valamint a magyarországi társadalmi rétegek között – és a nemesi birtokok felmérésének időszaka számos újabb pasquillust szült, hangot adva a nemesek véleményének.²¹⁴ A következő korszak, a reformkori diéták ideje is kedvezett az alkalmi verselgetéseknek. A kiadások, közlések szerint a reformkori gúnyversek közül leginkább az országgyűlési – elsősorban az 1825/27-es országgyűlésen született – pasquillusok váltak közismertté.²¹⁵

A reformkori pasquillusok száma az 1839/40-es diétát követően némileg csökkent, hiszen a tömegtájékoztatás helyzete javult, gondoljunk Kossuth hírlapírói tevékenységére. A *Pesti Hírlap* ugyan 60 előfizetővel indult útjára, de 1841 nyarán már 500 pest-budai és 3670 vidéki előfizetője volt. 1842 novemberében 4112 példányban adták el, melyből 442 darab pest-budai olvasókhöz került.²¹⁶ Mivel az

²¹¹ CSÖRSZ 2013, 120.

²¹² RITÓÓK 1971, 269. Erről lásd még: BARTUCZ 2010, 17.

²¹³ *Hatvanhat csúfos* 1983, 8.

²¹⁴ *A magyar irodalom története* 1965, 123–125.

²¹⁵ *Külömb-külömb* 1989, 329.

²¹⁶ KOSÁRY 1985, 678.

1830-as években csak a diéta üléseinek tárgyról, illetve a két tábla vagy az uralgó és az országgyűlés közti levélváltásról lehetett beszámolni, és nem lehetett sem kommentárokat közölni, sem vitákról tájékoztatni,²¹⁷ ezért a korabeli gúnyversek olykor kiváló forrásul szolgálnak.²¹⁸ Azonban azt nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a pasquillusokban az író személyes véleménye, politikai beállítódása tükröződik, vagyis a versek tényszerű megállapításai néha megbízhatatlanok. Éppen ezért szükséges, hogy az olvasó mindig megfelelő kritikával kezelje ezeket a műveket.

A pasquillusokat az alkalmosság szülte, és háttérükben mindig indulat, érzelem húzódott, mely kiváltotta a támadást vagy éppen a méltatást. A legtöbb költemény személyekről szól, de előfordult, hogy intézmények vagy éppen törekvések kerültek bírálat alá.²¹⁹ A költemények alkotói – érthető módon – gyakran névtelenségbe burkolóztak, hiszen el akarták kerülni a pellengérré állított személyek rosszállását, vagy éppen a hatalom esetleges retorzióját.

A reformkorban tehát elsősorban az országgyűlésekről tájékoztatták az olvasókat a gúnyversek írói, akik főként – ha azonosítani nem is mindig lehet őket – az országgyűlések követői közül kerülhettek ki. A diéták mellett a vármegyei gyűlések²²⁰ szerepe a reformkort közvetlenül megelőzően, és elsősorban a reformkortól kezdve egyre inkább felértékelődött, hiszen azok váltak a politikai viták főbb színtereivé, a nemesség szócsöveivé. Itt is megjelentek hasonló alkotások, melyekben véleményt formálhattak a politikáról, vagy egy-egy személyről. Emellett kedvelt verstéma volt még például követek magánéletének árnyoldalai, asszonyok erkölcsé, a mágnás ifjak hebehurgyasága, a nyelv ügye és a klérus. Külön csoportot képeznek a korszakban az egy-egy személyt kifigurázó gúnyversek, amelyek

217 Ez nem jelentette teljes egészében azt, hogy semmit sem lehetett tudni az országgyűléseken folyó eseményekről, ugyanis az 1832/36-os diéta idején több sajtótermék is – jurátusok által másolva – eljutott az érdeklődőkhöz. 1833 februárjában Kossuth Lajos Orosz Józseffel együtt jelentette meg – a legsikeresebbnek számító és legnagyobb példányszámban megjelenő – *Országgyűlési Tudósításokat*, ezt követte Orosz önálló szerkesztésében az 1834 februárjától tájékoztató *Diéta-közlő*. Az 1833 elején meginduló és az év végén befejeződő Kacskovits Lajos lapját, a *Constitutionelt Stuller Ferenc vette át Pozsonyi Hír-lapok*, később *Pozsonyi Lapok* címmel. A következő tudósítás, a *Pártatlan* 1834-ben indult Jablanczy István révén. PAJKOSSY 1995, 124–128.

218 Uo., 122–123.

219 VARGA 1963, 291.

220 A reformkori országgyűlési pasquillusok mellett kevésbé ismertek az egyes megyékben a politikai csatározások alatt született, történeti forrásul szolgáló versek. Lásd például MOLNÁR A. 1990, 193–227; MOLNÁR A. 1993, 61–67; BODNÁR 1920, 65–68.

gyakran beépültek egy-egy hosszabb versezetbe, hogy kellően körülírassák, bemutatassák az adott személyt.²²¹

A gúnyversek száma az 1720-as évektől egyre gyarapszik – nyilván az írásbeliség terjedésének és a politikai változásoknak köszönhetően –, mely tendencia az 1840-es évekig tart. A gyűjtéseknek köszönhetően sok régebbi pasquillus ekkor vált közkinccsé, a közköltészet részévé.²²²

Bodroghy Papp István kötetében két pasquillus is olvasható, és mindkettő azokhoz a versekhez áll közel, amelyekben személyek lesznek a gúny tárgyai. Az egyikben egy tímárt, a másikban pedig egy Vas vármegyei asztaltársaság tagjait állítja pellengérré.

A *Cserző* (19. sz.) 1822-ben Uraiújfaluban keletkezett.²²³ Főszereplője egy tímár, aki a költemény szerint gazdagságával, vagyonával csak azért kérkedett folyamatosan, hogy újonnan, érdemei helyett pénzen megvásárolt nemességét végre elismerjék. Ennek érdekében elsőként kordéja – akárcsak a népmesékben – gyönyörű, négy szürke pej által húzott hintóvá változott, majd földszintes házára még egy emeletet húzatott, és külön művészt hívott kapujának kifaragásához is.

A költemény főszereplőjét azonban sehogy sem fogadta be a nemesi rend, nem adták meg neki azt a kellő tiszteletet, amit elvárt. Az esküdtek, deákok, kancellisták a parasztoknak járó „Kendnek” szólították. Hiába rendezett vacsorákat, íratott „nevéhez ýpszilon”-t, „házára festeté nemesi czimerét”, és egy billogos „czimeres szép gyűrüt öntetett” magának, továbbra is együgyű maradt, aki minduntalan vagyonával tudott csak kérkedni. Halálában utolsó büntetésként koporsójára ráfestettette fiával, Györggyel címerét, ami valójában a tímármesterség jelvényeit tartalmazta: a faragókasztát (más néven gyalukést), a gubacsot, valamint a kádat, melyben a cserzés folyamata zajlott. „Igy tölté bosszuját a’ nép nyakasságán.”

Elképzelhető, hogy a vers főhőse, a cserző, létező személy volt, és Bodroghy Papp talán szabómester apja révén ismerhette Uraiújfaluból. Vagy csak hallott egy történetet egy céhmesterről, aki nem feltétlenül volt tímár, és őt emelte be a versbe. Vagy egyszerűen csak tükröt mutatott arról a kismemesi közegről, ami őt körülvette, amelynek ő is tagja volt. A 19. század elején a társadalom alsóbb szintjén álló nemesek és nem nemesek anyagi kultúrája ugyanis megegyezett. A nemesek emiatt viszont arra törekedtek, hogy valahogy kifejezzék különbözőségüket, amire például a lakáskultúra, a viselet, az ünnepi reprezentációk al-

221 LŐKÖS 1984, 51, 47–52.

222 CSÖRSZ 2013, 114.

223 *Cserző*, in *Faragószték*, 306–309, 59. sz., a *László és Ágnes* után kapott helyet. 1822-ben írta a költő Uraiújfaluban. Lásd Függelék 19. sz.

kalmasnak bizonyultak. Többen, ahogy ez Bodroghy Pappnál is látható, fogékonyak lettek új műveltség befogadására is. Továbbá a költő apja és nyilván ő maga is észrevette, saját bőrén megtapasztalta, hogy a szabómesterség nem jár nagy előmenetellel, sem birtokokkal, ezért kitörési lehetőségként az értelmiségi pályát kell választani. A nemesekre oly jellemző gőggel felvértezett tímár a paraszti közegből akart kitörni. De mivel előjogai új keletűek voltak, ezért a zárt közösség, melynek tagjai közül sokan már a középkorban megszerezték nemességüket, elutasította őt. Bodroghy Papp ugyan kigúnyolja tulajdonságai miatt (becsvágyó, féltékeny, törtető, pazarló és korlátolt), de a nevében megjelenő *y* mégis a költőnek és testvéreinek a Bodroghy Papp predikátum újrafelvételét juttatja eszünkbe.

A *Cseznek vára: egy rege* után a *Faragószékben Horváth Mihályhoz* (20. sz.)²²⁴ címmel egy újabb gúnyvers olvasható,²²⁵ melyben Bodroghy Papp István Kemenesaljának nagyjait, „Ordó”-ját – valószínűleg egy asztaltársaság tagjait – gyűjtötte egybe, kifigurázva őket. Már rögtön a vers elején megmosolyogtat a Kemenesalja azonosítására használt Vas Pál Lyuka, vagy kemenesi szójárással „Vas Pá’liktya”, ami egy nehezen elérhető barlang volt. Egy régi történet szerint a kuruc korban egy Vas Pál nevezetű ember élt ott hosszú ideig a labancok elől menekülve.²²⁶

A költő először a „győri Tornyost” jellemzi, aki csoszog, és francia mintára idegen, „német parókát” hord. Őt az „aber Herr huszárnak” titulált személy követi, aki a köznemesség körében elterjedt divat szerint németül akar beszélni, de mivel nem tud jól, ezért elvétve magyarul is megszólal: „Az ein, zwei, ’s több latter, hogy lett littlottokra”. A plébános – nagy valószínűséggel – egy mulatozás után püspökének sem adta meg a kellő tiszteletet, és a „Kárl steh auf helyett” bizonytalan járása miatt nekiesett. Sőt pisztolytáskáját Bibliának álcázza.

Ezután megjelenik egy kapucinus szerzetes is, aki gyakran részt vesz táncmulatságokon. Ez a vád igen durvának tekinthető, hiszen a kapucinusok szigorú életet folytatnak, amit a szegénység, tisztaság, engedmesség hármasa határoz meg. Bodroghy Papp István az egyházi személyekben evangélikusként a katolikus egyházat gúnyolhatta ki.

Majd a viceispán is szóba kerül, aki szintén nem lehetett makulátlan, csak „Jancsi az átkozott / Minden ebéd után” hazudott róla. Az obermester még mindig a törökkel harcol, főleg miután néhány pohár pálinkát megiszik. Majd Bodroghy

224 Róla lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálója, Lakóhelyi ismeretségek* című részt, valamint *A Bodzafa Lantost*.

225 *Horváth Mihályhoz*, in *Faragószék*, 281–286, 54. sz. Lásd Függelék 20. sz.

226 SASS 1889, 178.

Papp nagyon visszafogottan érzéki örömeikről is beszámol: „Görög” meglátta fiát „az oldal szobába [...] nyisz nyuszos dolgába”, és megjelenik egy pipázó nagy Ur is, aki a *Don Quijotéből* merített kocsmároslánnyra, „Dulczyniájára a’ midőn fel mászott”. Ebbe az ordóba a költő – humorosan megjegyezve – csaholással szeretne bekerülni, mert ismeri ezeket a „Tisztviselőket”. Így az archivarius urat, aki munkájából fakadóan számon tartja az urakat, és a költő kéri, hogy „Számomra nékem is töltsön egy poharat / A porticulumba nevemet írja be.” Természetesen a levéltáros is multság tárgya lesz, hipochondriája miatt Sárvárról Doktort is hozatott, mert úgy érezte kisebb, banális betegsége miatt, hogy a „halál, olly soká a’ párnáján hevert”.

A tagok bemutatása után a költő képzeletben felmegy a mennybe, ahol szintén furcsa társaság trónol. Találkozik Jupiterrel, akitől egy villámot szerez és Apollóval, a zene istenével, aki pedig egy paraszti hangszeren, dudán játszik. A mitológiai istenek mellett vagy inkább helyett azonban különös módon katolikus szentek is feltűnnek. Bodroghy Papp a legendájukból kölcsönzött tulajdonságaikat, cselekedeteiket idézi fel, legtöbbször gúnyosan, kifordítva és eltorzítva. A protestáns poéta elegáns szellemességgel az egyháza által elutasított babonás szentkultuszt a görög mitológia mesevilágába utalja. Forrása valószínűleg népi kalendárium vagy csúfoló lehetett, ahol az egyes szentek ünnepeit összekapcsolták időjós-lással, mezőgazdasági munkákkal vagy eseményekkel. Így találkozunk például Szent Polikárral (február 23.), aki parókájával a farsangra hív, Szent Gergellyel (március 12.) a tanítók védőszentjével, akinek napján a kisgyerekek elindultak a falvakban és adományokat gyűjtöttek tanítóiknak. Szent Flóriánnal (május 4.), aki az égő házak helyett a húsvéti sonkára önti vizét vagy Szent Pongráccal (május 12.), az első fagyosszenttel, akit fenébe billentenének a fagykár miatt. Feltűnő, hogy a szentek jó része, például Szent Pongrác, Szent Flórián, Szent Gál, Szent Brúnó vagy Szent Wolfgang bajor és osztrák területeken, és Magyarországon főleg a nyugati határszél német lakossága között volt népszerű.²²⁷ Hogy hogyan jutott hozzá Bodroghy Papp egy jámbor katolikus hívek számára kiadott, nagy valószínűséggel német kalendáriumhoz? Bizonyára a Vas megyei Horváth Mihály szülőfalujában, a Mária-búcsújáról híres Cellben.

A férfi szereplőkről pedig, akik létező személyek lehettek („többnyire esmérem” – olvasható a versben), a fülébe jutott történeteket gyűjthette össze és jegyezhetette le, melyre a költeményből az „ezt hallottam”, „tudom a’ szép históriát”, „sok dolgomba került, még ezt el csipkettem” sorok utalnak.

A Horváth Mihályhoz szép példája a 18. században a közköltészetben előretörő imagológiának, és közelít a makaronikus csúfolókhoz is, ahol a magyar szavak közé más – ebben az esetben latin, német és francia – szavak vegyültek.²²⁸ Latin például az ordo, recommendatio, promotio, praeses, archivarius, archivum; német kifejezés az aber Herr (Huszár), Röth(kapu), ein, zwei, latter, steh auf, oberster és francia a zsen, zseni.²²⁹ De kapcsolódik azokhoz a paródiákhoz is, amelyeket protestánsok írtak a szerzetesek kigúnyolására.²³⁰ Ebben Bodroghy Papp a püspök, plébános, kapucinus szerzetes mellett a katolikus szenteket is kifigurázza. Mindezek mellett ez a költemény kapcsolódik a *Cserző* című vershez is, mert a gúny tárgya ebben is a nemesség. Bodroghy Papp maradiságukat kritizálja, duhajkodó, mulatozó életvitelükkel és a korszakban hódító idegen divat majmolásával teszi őket nevetségessé.

A pasquillusok közé sorolhatók még a kötetből az iskolai, poétikai gyakorlatok emlékét őrző epigrammák,²³¹ valamint *A' Bakonyi Urfi házassága*²³² és *A' Párna szék*²³³ című versek is. A tömör, kétsoros szövegekben idős agglegényeket, csúnya arcú és könnyűvérű lányokat, valamint az életben bátortalanokat említ. *A' Párna szék*ben a nemesek kicsinyességét, az anyagi helyzetükkel való kérkedést és annak összevetését, valamint a parasztoktól való elkülönülésüket állítja a középpontba. Bodroghy Papp ítéletet mond műveletlenségükről is, és a társaságot kártyajáték közben ábrázolja. *A' Bakonyi Urfi házassága* az asszonycsúfolók közé sorolható. A vidéken maga számára párt nem találó fiatal férfi a pesti lányok – akik között vannak rondák, buták, szemérmetlenek, hazudósak, gőgösek stb. – között néz körbe házasság céljából.

Az asszonycsúfolók kedveltek voltak a korszakban. Győrben 1834-ben, húsvét második vasárnapján „Tűzbe jövő Nekeyesdy Pál, Csokoldi Veszedelmes Péter, Ölekezdi Jójárt Mátyás, Nyalodi Kézszorító Ödön, és az egész regiment komái” szintén házasságkötés miatt néztek körbe a lányok (összesen 91) között, akiket koruk szerint 4 osztályba soroltak. Őket külső, belső tulajdonságaik és műveltségük alapján osztályozták, végig aggódva azon, hogy a fiatal hölgyek nem találnak maguk számára párt. A kutatásokból azonban kiderült, hogy sokan férjhez mentek közülük.²³⁴

228 Csörsz 2013, 116.

229 Lásd *Magyar etimológiai szótár*.

230 Csörsz 2013, 117–118.

231 *Notelenfj*, in *Faragószék*, 27, 11. sz.; *Ilka*, in *uo.*, 27, 12. sz.; *Másik*, in *uo.*, 27, 13. sz.; *Jósy*, in *uo.*, 35, 17. sz.; *Epigramma*, in *uo.*, 48, 23. sz.

232 *A' Bakonyi Urfi házassága*, in *uo.*, 286–292, 55. sz.

233 *A' Párna szék*, in *uo.*, 323–325, 64. sz.

234 A kutatás előadás formájában hangzott el 2013. október 17-én a XVI. Győri és II. Kisalföldi Levéltári Napon, Nemesné Matus Zsanett: „Komatál” – Adatok Győr reformkori társadalomtörténetéhez címmel.

IV. BODROGHY PAPP ISTVÁN KÖLTÉSZETÉNEK ÉRTÉKELÉSE

Bodroghy Papp István első ismert versét 1817. szeptember 3-án, Rábakeresztúron írta *Lollihoz* címmel. Ekkor 21 éves, már elvégezte a soproni líceumot, és kijárta a győri jogakadémiát is. Készül elhagyni az ország nyugati felét, ahol első irodalmi élményeit szerezte. Írói próbálkozásai elején már intenzív benyomásai voltak a korszak magyar költészetéről, s szembesült irodalmi intézményrendszerével és annak szereplőivel is. A tanárokkal, akik bevezették a versírás gyakorlatába; a könyvkiadókkal, könyvterjesztőkkel, akik által irodalmi művekhez jutott, és olyan írók műveivel, akik az intézményrendszeren belül voltak. Mindezek együttevén olyan hagyomány kínálta mintázatot szolgáltatott számára, amely önkéntelenül is imitációra készítette. Kisfaludy Sándortól például átvette a rege és a poétai román műfaját, de azt műveihez igazította, több ponton is változtatott rajtuk. A főként Csokonai Vitéz Mihály versei nyomán született természetleírásoknál a felvilágosodás kori magyar irodalomra jellemző képeket, színeket, hanghatásokat, a reggel és este ábrázolását vette alapul, de ezeket is átformálta. Mintát talált Berzsenyi Dániel istenes verseiben, és névnap-i köszöntőket írt Csokonai Vitéz Mihály hatására. Az ütemhangsúlyos verselést találta megfelelőbbnek, néhol (az imitált versek kifejezéseivel áttemelt) finom trochaikus mellék-metrummal. Mivel nem követte pontosan a Himfy-strófát, ezért egy Kisfaludynál jóval régebbi verselési hagyományhoz igazodott. Bodroghy Papp István ezek alapján nem sorolható a Kisfaludyt, Berzsenyit, Csokonait a végletekig utánpótlók, epigonok közé.

Az epigon szó, melyet a klasszicista szerzők nem használnak, eredetileg Oidiszus két fiának vetélkedése után a Polüneikész trónigényének érdekében harcoló heteknek és szövetségeseinek fiai voltak. Majd Nagy Sándor diadokhoszainak

utódait jelentette, akik alatt a birodalom ugyan tovább aprózódott, de a hellenizmus így tudott kilépni a görög poliszok világából és még nagyobb területen elterjedni. Ebben a pozitív jelentésében kezdték el először használni a nagy elődöket utánzó művészekre, sőt politikusokra és tudósokra is.¹ A magyar irodalomban az epigon szó először a *Tudománytár* 1843. évi VII. kötetében szerepel. Az F. S. szignójú szerző a német irodalomról értekezve használja a horatiusi szolgai utánzókra pejoratív értelmében.²

Az utánzás értékes és értéktelen változata Quintilianus és Horatius óta különül el a retorikai és poétikai hagyományban. Horatius az *Episztolák* 1. könyvében magát értékes utánzónak tartja, mert Arkhilokhosz jambusát ő honosította meg, és ezzel új nyelvi, kulturális közegbe helyezte, azaz újratemtette. Erre azonban csak az ingenium alkalmas, aki képes az utánzáson felülemelkedve a teremtő újraalkotásra.³ Ráday Gedeon 1792-ben a *Parnaszszusi lecke T. T. Gyöngyösi János Úrhoz* című episztolájában a Horatiustól eredő „imitatores, servum pecus” gondolatból a servum pecust szolgai barmokként fordítja. Ráday a versben Gyöngyössi Jánost és az ő utánzóit leckézteti meg, mert Gyöngyössi verselése szerinte letért a helyes útról. Nem követte a normát, a kánont, ezért az ő és követőinek költészetét értéktelennek tartja.⁴

Kis János 1811-ben fordította le Horatius leveleit, amit még Wieland ültetett át németre 1787-ben. Ebben Wieland a horatiusi idézetben az *imitatio* szóra a Nachahmer (utánzó), a *servum pecus*ra pedig a Nachäffer (majmoló) szavakat használja. Kis János ugyanezt *himpellér* és *követő* szavakkal fordítja.⁵ Virág Benedeknél 1815-ben az *imitatores követők*ként, a *servum pecus* pedig Ráday Gedeonhoz hasonlóan *szolgai barmok*ként szerepel.⁶

Bodroghy Papp István nem sorolható a szolgai utánzók, másolók közé. Helyette sokkal inkább benne élt a költészeti hagyományokban. Üres óráiban mindenről írt,⁷ ami hatással volt rá, ami megindította, ehhez kölcsönzött toposzokat, versformát, költői képeket stb. mintáitól. Ezáltal egyszerre jelenik meg verseiben az egyéni és a közösségi tudás. Ez alapján Bodroghy Papp Istvánt a közköltészet alkotói közé sorolhatjuk.

1 TARJÁNYI 2013, 330–331.

2 HÁSZ-FEHÉR 2015, 49.

3 Uo., 46; ONDER 2013, 505–506.

4 ONDER 2013, 503–506.

5 HÁSZ-FEHÉR 2015, 45–47.

6 ONDER 2013, 503.

7 A kötet címe utal rá: „néhány üres órát meg vonókésezte”. Hasonlókat sorol fel Csörsz 2015, 73–74.

A közköltészet terminust Marót Károly vezette be a II. világháború után, és *mindenki költészetét* értette alatta. Megfogalmazásában az alkotás során egy olyan közös produktum születik, mely az egyén nélkül nem jöhetne létre. Marót olyan költemény-formának tekintette ezeket az alkotásokat, melyek a lehető legtágabb közösség számára is alkalmasak arra, hogy mindenki megtalálja magát benne. Azaz se nem közösségi, se nem egyéni, hanem valahol a kettő között helyezkedik el.⁸ Szövegei az „irodalom” és a szájhagyományozó népi kultúra határvidékén vannak, melyben jól megférnek egymás mellett az anonim alkotások, a műköltészeti alkotások szövegvariációi és a közösségekben énekelt valódi népdalok.⁹

A korabeli közköltészet kincseit főként a kéziratos énekeskönyvek, versgyűjtemények őrzik. Művelői az írástudók alsó és középső rétegeiből kerültek ki, többnyire diákok, köznemesek, lelkészek, verskedvelő mesteremberek,¹⁰ akik elsődlegesen saját maguk szórakoztatására, időtöltésként másolták a verseket-dalokat. Legtöbbször nem törődtek a szerzői intencióval, úgy és annyi versszakot jegyeztek le, azokat is gyakran módosítva, amennyit elégnék tartottak ahhoz, hogy később is felidézhesék a művet, vagy egyszerűen csak azok tetszettek nekik.¹¹ Nem volt céljuk az sem, hogy elkülönítsék a szájhagyomány útján terjedő énekeket a műköltészeti alkotásoktól, a szerző neve vagy a művek eredeti címe ritkán szerepel, ráadásul sok a töredékes szöveg. Eszerint a szerző, előadó, befogadó háromszögből a közköltészet középpontjában a befogadó áll, hiszen hallomás vagy olvasmányélményei alapján ő választotta ki, hogy mit jegyez le.¹²

Bodroghy Papp István azzal, hogy saját verseket írt, illetve Csokonai Vitéz Mihálytól nem a legkedveltebb verseket vette alapul, a közköltészetnek egy magasabb szintjén áll. A *Faragószék* azonban önmagában kevés ahhoz, hogy Bodroghy Papp ebből ki is emelkedjen és helyet találjon magának a műköltők között. Helyette *dilettáns* művész marad.

A dilettantizmus ismérveit Goethe és Schiller összegezték 1799-ben: eszerint a rossz költészetet olyan rajongó befogadó műveli, aki úgy akarja szolgálni a művészetet, hogy maga is alkotni kezd. A teremtés során végig mereven ragaszkodik a szabályokhoz, és abban a hitben él, hogy fantáziavilágát azonnal át kell ültetnie a műbe. Nincs türelme begyakorolni a szükséges ismereteket, összetéveszti a

8 VADERNA 2014, 23–24.

9 CSÖRSZ 2017c, 152; VADERNA 2013a, 476–482. Mai kutatását, a nép és a népi kultúra megközelítését, a versek csoportosítását lásd bővebben VADERNA 2017, 279–314. Csörsz Rumen István és Küllös Imola kutatásait lásd például Csörsz 2009; Csörsz–Küllös 2004, 345–355; Küllös 2004.

10 VADERNA 2013a, 476–477.

11 CSÖRSZ 2006, 278.

12 Uo., 273–277.

gyakorlati cselekvést a művészi alkotással, mennyiségre törekszik. Műalkotásait nem tudja összerendezni, hiányzik köteteikből a koncepció. 1833-tól rájuk kezdtek használni a *nem hivatásos, amatőr, műkedvelő, laikus* szavakat, és ez a jelentésemezeje szivárgott át a magyar irodalomba is a mesterkedő költőkre vonatkoztatva. Azonban a dilettantizmus fogalma nálunk először a zenetörténetben bukkant fel, az irodalomban csak 1842-től van jelen, amikor egy vitairatban olyan igehirdetőre használták, aki idegen egy adott területen, ezért nincs szava.¹³

Bodroghy Papp István *Faragószék*-kötete – bárhonnan is közelítjük meg – mindenképpen hasznos adalékokkal gazdagíthatja a korszak recepciótörténetét. Versei nemcsak kedvenc olvasmányélményeit tükrözik, hanem a közös történeti tudatra és a hagyományok tiszteletére is reflektálnak.

¹³ Uo., 59–63. Ugyanezt lásd HÁSZ-FEHÉR 2017, 80–87.

ZÁRSZÓ

*„... a' maga munkájáról a' publicum előtt szóllani
igen nehéz, úgy hogy az ember vagy igen sokat
vagy igen keveset ne mondjon. Ugyan azért legtanácsosabb
rólok semmit sem szóllani, 's a' munkát magát szóllani hagyni.
Ha a' munka jó, olly bizonyyságot tesz az,
mellyet ha az akkori időbéliek nem is,
legalább a' későbben élők bizonyosan
bévesznek és megerősítenek.”
(Horátzius' Levelei, ford. Kis János)*

Bodroghy Papp István és a *Faragószék* bemutatásával összetett kutatást végeztem el. A költő életének és családja történetének feltárásakor az volt a célom, hogy egyrészt elhelyezzem őt a 16. századig visszavezethető nemesi família tagjai között, bizonyítva, hogy a Bodroghy név felvételével visszanyúlt az első, szintén jogi pályán ténykedő őshöz, Bodroghy Gergelyhez. Másrészt követve őt, műveltségével kiemelkedett a reformkori kisnemesek és ezzel együtt testvérei közül is.

Láthattuk, hogy életében és pályaválasztásában sok minden nem egyedülálló, de mégis kiegészíti és bővíti a korszak társadalom- és családtörténeti kutatásait. Bodroghy Papp Istvánt elsősorban nem ezek miatt emeltem ki, hanem az általa írt verseskötet keltette fel érdeklődésemet. De hogy megismerhessük a versek írására motiváló tényezőket, és egyáltalán őt magát, nélkülözhetetlennek tartottam egy széles körű, a családot is átfogó kutatást végezni.

Bodroghy Papp István *Faragószékével* a másod-, vagy inkább harmad-vonalbeli költők közé tartozik. Hogy kiadásra szánta-e alkotásait, nem tudni. De költeményeit gondosan összerendezte és lapokra másolta, majd egy könyvkötővel össze is fűzette. A kötet összeállításakor nem törekedett a klasszicista harmóniára, a kronológia mint kizárólagos rendezőelv lebegett szeme előtt.

A költemények elemzése során kiderült, hogy Bodroghy Papp István dilettáns költőként jól ismerhette Kisfaludy Sándor, Csokonai Vitéz Mihály és Berzsenyi Dániel költészetét. Egyet kell értenünk a Székács József visszaemlékezésében írt sorokkal, hogy közülük Kisfaludy Sándort kedvelte leginkább.

Csokonai esetében Bodroghy Papp nem a népies verseiből merített ihletet, hanem főleg a pictura műfaját kedvelte, mely ábrázolási technika iránti rajongása még a gimnáziumi tanulmányaiból származhatott. A Csokonai-versek közül *A reggel*, *A reggelről* és *Az este* című verseket vette alapul. Ezek egyike sem tartozik a Csörsz Rumen István által összeállított közköltészeti Csokonai-toplistába, ami azt bizonyítja, hogy Bodroghy Pappnak sajátos ízlésvilága volt, ami eltávolodott a közköltésztől. A neki tetsző versek ritkán fordultak elő énekeskönyvekben, vagyis Bodroghy Papp az olvasók többségénél jobban ismerte Csokonai verseskötetét. Az már más kérdés, miért épp ezek tetszettek neki? Akart valamit írni, és lapozgatva a könyvet ahhoz keresett mintát, vagy fordítva? Valószínűleg igyekezett szándékosan olyan verseket választani, hogy azokat ne ismerje fel egy átlag olvasó.

Dayka Gábor¹ hatását szövegszerűen nem lehet kimutatni, pedig az 1810-es évek elején Csokonai, Berzsenyi és Kis János mellett ő is meghatározó költő volt.² De hogy Bodroghy Papp kedvelte műveit, arra talán a versekben felfedezhető érzékenység-motívumok is utalnak. Daykánál persze inkább a melankólia, a szomorúság hangja szólal meg a világi örömök iránti vágyából fakadó folytonos büntudata miatt.³ Bodroghy Pappra ez a típusú búskomorság nem jellemző. Szerelmes verseiben a bánatot egyrészt a nő hiánya és negatív tulajdonságai okozzák, másrészt az otthon, a szülőföld iránti vágy is némi fájdalommal jár, de az emlékek és a természet szépsége mindezt enyhítik.

Berzsenyi Dániel művei főleg a vallásos versekhez szolgálhattak mintául. A Székács Józseffel való „vetekedés Berzsenyi-metrumán” a kemenesi költő időmértékes verselésére vonatkozott. A *Faragószék* költője ugyanis az ütemhangsúlyos, magyaros verselést tartotta követendő mintának, ő is ehhez ragaszkodott kötetében. Gyakoriak a Himfy-strófákhoz hasonló 8-as és 7-es szótagszámú sorok, de a négyütemű 11-eseit (3/3/4/1), a kétütemű 5-öseit (3/2) is Berzsenyitől vehette. Székács megemlítette azt is, hogy Bodroghy Papp elutasította a latinizáló szellemet, vagyis eltávolodott ezzel a soproni líceumban megszerzett poétikai gyakor-

1 Életéről lásd ILLÉSY 1894, 189–198. Kötetének kiadására lásd VADERNA 2015C, 279–306; BÁTORI 2010, 411–420. Korábban: LŐKÖS 1966; LŐKÖS 1965, 221–227.

2 SZILÁGYI M. 2000, 603–616.

3 LACZHÁZI 2017, 355–371; KOVÁCS Gy. 1962, 86–95. Ez a típusú megközelítés Csokonainak és Kazinczynak volt köszönhető. SZILÁGYI M. 2000, 603–610. Bodroghy Papp István nyilván ezt ismerhette.

lattól. Azonban ez a *Faragószék* verseit tekintve nem igaz. Bodroghy Papp István az iskolai tanulmányokból kiindulva több alkalmi verset írt, s gyakoriak nála az ókori mitológiai elemek is.

Első feltételezésre Kis János követése lenne a legalapvetőbb. Nemcsak azért, mert ismerhették egymást, hanem azért is, mert Kis Jánoséval sok hasonlóságot mutatnak Bodroghy Papp életszínterei. A Kis által megverselt Győr, Sopron és Kemenes vidéke, vagy éppen az érzelmes versek hatással lehettek volna Bodroghy Papp költészetére, de a Kazinczy Ferenc házasságkötésére írt nászdal és versforma kivételével máshol nem találtam egyezést. Lehet, hogy Kölcsey Ferenc első kritikai bírálatában Kis Jánost – eltűlozva – Schillernek, a magyar nemzet filozófus poétájának, költeményeit pedig a magyar költészet örökös legszebb virágainak tartotta,⁴ de úgy tűnik, Bodroghy Papp mégsem szerette annyira, hogy hatására verseket írjon.

Bodroghy Papp István kétségkívül Kisfaludy Sándort kedvelte leginkább. Egész *Himfyjét* alapul vette és a maga képére formálta, de négy, tőle ihletett regéjének megírását is jó szórakozásnak tarthatta. A kötet nagy részét ezek a művek teszik ki. A Himfy-strófa alkalmazása is jóval könnyebb feladatot jelentett számára, amit néha variált is, főképp a rímelésében.

A *Faragószék*ben Bodroghy Papp István felhasználta olvasmányélményeit. Viszont úgy alkotott sajátot, egyedít, hogy csak az ihletet, valamint kedvenc sorait, gondolatait vette át a költőelődöktől, azokon is változtatva. Ezért fejezte be például a regéket mindig azzal, hogy a két szerelmes egymásra talált és valószínűleg – népmesei fordulattal élve – boldogan éltek tovább, míg meg nem haltak. Nem merült el a korszak társadalmi, politikai és szociális problémáinak értékelésében sem. Pedig olvasottsága révén biztosan tájékozott volt a hazát érintő kérdésekben, melyekről véleménye is lehetett (akárcsak a költőkről). A múltból sem a haza számára dicső történelemformáló eseményeket elevenítette fel, inkább saját lelki-világát, pillanatnyi érzéseit, léthelyzetét, fiatalságának meghatározó, elsősorban barátokhoz kapcsolódó boldog emlékeit idézte fel, mert számára ez volt a fontos. Közben pedig általános természeti képeket is használva úgy festette le Győrt és a Kemenes vidékét, ahogy ő látta. Versei között vannak katartikus élményt okozók, nagy részük azonban stílusában, megfogalmazásában, szóhasználatában, színvonalában elmarad korának költői alkotásaitól. Bodroghy Papp nem rendelkezett kiemelkedő költői kvalitásokkal, és nem sokat fejlődött a versírás során sem. Ugyanis a kötet vége felé haladva – jól látszik ez a regéknél és a természetábrázoló verseinél – a költemények egyre elnagyoltabbak, egyre gyengébb értékűek.

4 Kölcseynek az volt a célja ezzel, hogy méltó tükröt tarthasson az ifjúság elé. KÖLCSEY 1817, 124–129.

Lehet, hogy a kezdeti lelkesedés a végére unalommá vált, vagy egyszerűen nem volt már ihlete az alkotáshoz. Mezőberényben talán fontosabbnak tartotta a „tanítást”, miközben szembesülhetett akár azzal is, hogy patronáltjai sokkal tehetesebbek annál, mint amilyen ő volt diákkorában. Érdekes lenne megvizsgálni ebből a szempontból többi kötetét is, már ha léteznek egyáltalán.

A költői képek és alakzatok közül főleg a hasonlatokat, a jelzőket, a fokozást, a felsorolást és a megszemélyesítést kedvelte, mely közül számos olyan kép, motívum van, mely gyakran ismétlődik, visszatér, egyfajta monotonitást, egyhangúságot kölcsönözve így az egész kötetnek. Ebben is megragadható versfaragó képességeinek korlátoltsága.

A *Faragószékek*ben jól végigkövethető a 18–19. század fordulójának költészete. Bodroghy Papp István alkalmi verseivel, névnapi köszöntőivel és nászdalával a rendi költészet világához kapcsolódik. Ezekben, episztoláiban és szerelmes verseiben az egyik lekedveltebb feladatnak a saját érzelmeiről írás bizonyulhatott, ami a század első felében előtérbe kerülő érzékenységgel állítható párhuzamba. Vallási témájú versei nem egyházi ünnepeket, eseményeket rögzítenek, hanem Istenhez fűződő viszonyát és Istenről alkotott képét verselte meg, vagyis a közösségi vallásgyakorlás helyett az individuális hitélményt érezte fontosabbnak. Végül gúnyversek írásával is megpróbálkozott. Nem tudni, hogy e verseit esetleg mások lemásolhatták-e, vagy honnan meríthette ihletét hozzájuk, de feltételezhető, hogy a tímáról vagy a Vas vármegyei urakról szájhagyomány útján is terjedhettek történetek, melyeket aztán elsőként ő öntött versformába.

A kötettel azt is igyekeztem bizonyítani, hogy hősünk irodalom és kultúra iránti elköteleződése lehetőségeket teremtett számára. Egyrészt arra, hogy ismeretségi kört alakítson ki maga körül, melynek tagjai szerették a költészetet és vagy maguk is írogattak, esetleg költökké is váltak. Másrészt a Nyugat-Dunántúl legjobban fejlődő, pezsgő életű városaiból, Sopronból és Győről, ahol könnyen magába szívhatta a műveltséget, a jobb megélhetés reményében viszonylag fiatalon, 26 évesen mondhatni a perifériára költözött. A kezdeti nehézségeken ott is az irodalom segítette át. Egyfajta közvetítő szerepet töltött be az otthon és a peremvidék között, s alkalma nyílt az ismeretlenben új kapcsolatok kialakítására.

A Bodroghy Papp család kiegyezés utáni korszakából nem sok adatunk van. Azonban kevéssel a monográfia megjelenése előtt került kezembe egy kézzel írott verseskötet. A *Költemény-Füzérke* címet viselő, és 18 – főként történelmi témájú – verset tartalmazó füzet 1861-ben, Győrben készült. Kiderült, hogy Bodroghy Papp István után – talán éppen az ő hatására – a családból más is megpróbálkozott a versírással, ugyanis ezek a költemények Bodroghy Papp unokaöccsének, Bodroghy Oszkárnak az alkotásai. Ennek a részletes bemutatása azonban már egy másik történet lesz.

IRODALOM

Források

- EOL   Evangélikus Országos Levéltár
Evangélikus Egyházlátogatási jegyzőkönyvek, Dunántúli Egyházkerület, Egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1786–1813
Katolikus egyházlátogatások 1698, 1802 Vasi-Felső Egyházmegye, esperesi látogatás, Uraiújfalu (Urai-Ujfalu) 1802. május 31.
Székács József bányakerületi püspök hagyatéka
- MNL GyMSMGyL   Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára
Győri Jogakadémia iratai. Hallgatók összeírása. 1815–1821 csomó.
IV A. 1a/63. (Protocollum comitatus Jaurinensis, 1824.)
IV A. 1a/64. (Protocollum comitatus Jaurinensis, 1825.)
XIII. Családok 9. Mayer család iratai. Gyászjelentések
- MNL OL   Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
Mikrofilm-gyűjtemény
Uraiújfalu, evangélikus vegyes anyakönyv (1784–1813)
Uraiújfalu, evangélikus vegyes anyakönyv (1805–1853)
Mezőberény, szlovák evangélikus vegyes anyakönyv (1785–1832)
Kemenesmagasi, evangélikus vegyes anyakönyv (1783–1826)
Kemenesmagasi, halotti anyakönyv (1857–1895)
Magyar Kancelláriai Levéltár, Acta generalia (A 39), 1793, No. 303.
Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri regii (Királyi könyvek) (A 57)
Magyar Kamarai Levéltár, Litterae ad cameram exaratae (E 41)

Digitális másolatok gyűjteménye, Miniszterelnökségi levéltár, Minisztertanács
jegyzőkönyvek (W 12) 1873. június 8.

RMEGYL Rát Mátyás Evangélikus Gyűjtemény Levéltára

I. Gyülekezeti Levéltár. A. Gyülekezeti iratok. 1. Gyülekezeti anyakönyvek 1685–
2004

A győri evangélikus gyülekezet halotti anyakönyve VI. (1853–1863)

A győri evangélikus gyülekezet halotti anyakönyve VIII. (1884–1899)

A győri evangélikus gyülekezet keresztelési anyakönyve II. (1783–1800)

A győri evangélikus gyülekezet keresztelési anyakönyve III. (1801–1829)

A győri evangélikus gyülekezet keresztelési anyakönyve IV. (1830–1849)

A győri evangélikus gyülekezet házassági anyakönyve III. (1801–1829)

A győri evangélikus gyülekezet házassági anyakönyve IV. (1830–1849)

NGyEGyJK A Nemes Győri Evang[élikus] Gyülekezet Jegyző Könyvei
1824/25, B 39 – 1840/47, B 56.

ÖStA HKA Österreichisches Staatsarchiv Hofkammerarchiv
Hoffinanz Ungarn Nr. 27

Szakirodalom

A magyar irodalom története 1965 – A magyar irodalom története 1772-től 1849-ig, szerkesztette
PÁNDI Pál. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1965.

ALEXA 2017 – ALEXA Károly. „A Biblia a XX. században (személyes quodlibet)”. *Életünk* 55,
5. sz. (2017): 2–22.

ALMÁSI 2007 – ALMÁSI Tibor. „Liezen-Mayer Sándor és Győr”. *Arrabona* 45, 1. sz. (2007):
379–396.

ALSZEGHY 1917 – ALSZEGHY Zsolt. „Epigon lírikusaink a XIX. századig”. *Irodalomtörténeti
Közlemények* 27 (1917): 419–437.

ALT 1999 – ALT Krisztián. „A vidám természetű poéta és Az én poézisom természete”. *Irodalom-
történeti Közlemények* 103 (1999): 606–611.

ALT 2004 – ALT Krisztián. „Csokonai tolla nyomában (Átdolgozások a Lilla-kötet megalko-
tásakor)”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 108 (2004): 666–681.

ASZTALOS 1930 – ASZTALOS Miklós. A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak
névsora, 1601–1812. In *Magyar protestáns egyháztörténeti adattár*, szerkesztette MÁLYUSZ

- Elemér. A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság kiadványai 33. Budapest: Magyar Protestáns Irodalmi Társaság, 1930, 111–201.
- BALÁZS 1980 – BALÁZS Péter. *Győr a feudalizmus bomlása és a polgári forradalom idején*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1980.
- BÁLINT 2004 – BÁLINT Sándor. *Ünnepi kalendárium*. 2 köt. Budapest: Neumann Kht., 2004. <http://mek.oszk.hu/04600/04656/html/index.htm>, letöltés: 2020.10.10.
- BALLAGI 1888 – BALLAGI Géza. *A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig*. Budapest: Franklin-Társulat, 1888.
- BALOGH 1901 – BALOGH Gyula. *Vasvármegye nemes családjai*. Szombathely: Bertalanffy József, 1901.
- BANA 2001 – BANA József. *A lövöldöző „Levélhordozó”: Jegyzetek Győr történetének lapjaihoz*. Városi levéltári füzetek 3. Győr: Győr Megyei Jogú Város Levéltára, 2001.
- BANA 2011 – BANA József. „3. függelék az egyesületek, alapítványok, közcélú adományok fejezethez, Győr város egylet-politikája”. *Győri Tanulmányok* 33 (2011; Győr a modellváltó város 1867–1918, Források a dualizmus kori Győr történetéből): 337–347.
- BANA–MÁRFI 2007 – *Források és ritkaságok a győri színháztörténetéből a 17. század elejétől 1849-ig*. Szerkesztette BANA József és MÁRFI Attila. Városi levéltári füzetek 9. Győr: Győr Megyei Jogú Város Levéltára, 2007.
- BARANYAI 1914 – BARANYAI Béla. *Somogy vármegye nemes családai*. Budapest, 1914. <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0018/15.html>, letöltés: 2018.03.21.
- BARÁTH 1934 – BARÁTH József. *A mérgesi ágostai hitvallású evang.[élikus] egyházköztség 300 éves története*. Győr, 1934.
- BARSI 2009 – BARSIS Ernő. „Csokonai és a néphagyomány”. *Széphalom: A Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve* 19 (2009): 351–366.
- BARTUCZ 2010 – BARTUCZ Mariann. „»Minek a pap az ország gyűlésében?«: Antiklerikális iratok az 1790/91-es országgyűlésen”. *Egyháztörténeti Szemle* 11, 3. sz. (2010): 12–25.
- BÁTORI 2010 – BÁTORI Anna. „Dayka Gábor összes művei (s. a. r. BALOGH Pirooska, BÓDI Katalin, SZÉP Beáta, TASI Réka)”. *Irodalomtörténet* 91 (2010): 411–420.
- BEDY 1939 – BEDY Vince. *Győr katolikus vallásos életének multja*. Győregyházmegye multjából 5. Győr: Győregyházmegyei Alap Nyomda, 1939.
- BENDA 1981 – BENDA Kálmán. „A magyar köznemesség művelődési törekvései a XVIII. században”. *Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve* 7 (1981): 87–92.
- BENKŐ 1901 – BENKŐ István. *Székács József élete és irodalmi munkássága*. Marosvásárhely, 1901.
- BEÖTHY 2019 – BEÖTHY Zsigmond. *Válogatott írások, 1839–1849*. Sajtó alá rendezte BOLDOG-BERNÁD István és MÉSZÁROS Gábor. Budapest: Kalligram, 2019.
- BERÉNYI 2007 – BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes. „Aradi szabadkőműves páholyok tagnévsorai a dualizmus korából: Szabadkőművesi páholynévsorok Kelet-Magyarországból, II”. *Acta Siculica* (2007): 455–466.

- BERLÁSZ 1973 – BERLÁSZ Jenő. „Jankovich Miklós könyvtári gyűjteményeinek kialakulása és sorsa”. *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1970–1971* (1973): 109–173.
- BICZÓ 2008 – BICZÓ Zalán. „Deák Ferenc tanulóévei a győri Királyi Kerületi Akadémián”. In *A győri jogászképzés évszázadai. 177–191*. Győr: Széchényi István Egyetem, 2008.
- BIERBRUNNER – 1902 BIERBRUNNER Gusztáv. *A Bács-szerémi Ág[ostai] Hitv[allású] Ev[angélikus] Egyházmegye monográfiája*. Újvidék, 1902.
- BÍRÓ 1960 – BÍRÓ Ferenc. „Egy XIX. század eleji kódex Csokonainak tulajdonított versei”. *Acta historiae litterarum Hungaricarum* 1 (1960): 7–12.
- BISZTRAY 1949 – BISZTRAY Gyula. „Sárosi Gyula Arany Trombitája”. *Irodalomtörténet* 37 (1949): 287–304.
- BÓDI 2016 – BÓDI Ferenc. „Migrációs folyamatok az újkori Magyarországon”. In *Helyi szociális ellátórendszer Magyarországon*, szerkesztette BÓDI Ferenc és FÁBIÁN Gergely, 95–113. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2016. <http://mek.oszk.hu/18400/18487/18487.pdf> letöltés ideje: 2020.07.15.
- BODNÁR 1920 – BODNÁR István és GÁRDONYI Albert, *Bezerédy István: 1796–1856, II*. Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1920.
- BODOLAY 1963 – BODOLAY Géza. *Irodalmi diáktársaságok: 1785–1848*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1963.
- BOLDOG-BERNÁD 2016 – BOLDOG-BERNÁD István. „Egy vita árnyékában: Kisfaludy Sándor megjelenése Kisfaludy Károly és Kazinczy Ferenc leveleiben”. *Pannon Tükör* 21, 4. sz. (2016): 79–81.
- BORI 1977 – BORI Imre. „Székács József fordításkötetének irodalomtörténeti helyéről”. *Irodalomtörténet* 59 (1977): 185–191.
- BŐSZE 1997 – BŐSZE Sándor. „Szent Flórián lovagjai. (Könyvismertetés: SÁRY István. *A győri tűzrendészet és tűzoltóság története, 125 éves a városi tűzoltóság*. Győr, Győr Városi Tűzoltóság–Győr Megyei Jogú Város Levéltára, 1995.)”. *Győri Tanulmányok* 19 (1997): 293–295.
- CSÁSZTVAY 2017 – CSÁSZTVAY Tünde. *Erő Tér / Tér Erő, Élet- és társadalomformáló kapcsolatok a 19. század utolsó harmadának irodalmi életében*. Budapest: Ráció Kiadó, 2017.
- CSÉCS 1994 – CSÉCS Teréz. „A Tudományos Gyűjtemény Győr megyei előfizetői”. *Győri tanulmányok* 17 (1994): 21–42.
- CSETE 2000 – CSETE Gyula. „Mezővárosi népi építészet a háromnemzetiségű Mezőberényben”. *A Békés Megyei Múzeumok közleményei* 21 (2000): 197–222.
- CSÖRSZ 2006 – CSÖRSZ Rumen István. „Közköltészet – irodalom alatt, kultúrák fölött”. *Literatura* 32 (2006): 273–282.
- CSÖRSZ 2007 – CSÖRSZ Rumen István. „Csokonai közkézen, avagy egy költő kéziratostoplistája”. In *„S végre mivé leszél?”: Tanulmányok Csokonai Vitéz Mihály halálának bicentenáriuma alkalmából*, szerkesztette HERMANN Zoltán, 278–294. Budapest: Ráció Kiadó, 2007.

- CsÖRSZ 2009 – CsÖRSZ Rumen István. *Szöveg szöveg hátán: A magyar közköltészet variációs rendszere 1700–1840*, Irodalomtörténeti füzetek 165. Budapest: Argumentum Kiadó, 2009.
- CsÖRSZ 2012 – CsÖRSZ Rumen István. „Az első magyar lírai antológia: a váci *Énekes Gyűjtemény* (1799, 1801, 1803, 1823)”. In *Doromb: Közköltészeti tanulmányok 1*, szerkesztette CsÖRSZ Rumen István, 141–178. Budapest: Reciti, 2012.
- CsÖRSZ 2013 – CsÖRSZ Rumen István. „Gúnyos – gúnytalan: Közelítések a 18. századi magyar közköltészet humorához”. In *Pázmány nyomában: Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére*, szerkesztette AJKAY Alinka és BAJÁKI Rita, 113–120. Vác: Mondat Kft., 2013.
- CsÖRSZ 2014 – CsÖRSZ Rumen István. „A *Népdalok és mondák* közköltészeti forrásai”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 118 (2014): 611–628.
- CsÖRSZ 2015 – CsÖRSZ Rumen István. „A »jámbor puttonos«-tól a »medikás tónus«-ig: Kritikatörténeti reflexiók a 18–19. századi magyar közköltészetéhez”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 119 (2015): 71–88.
- CsÖRSZ 2016 – CsÖRSZ Rumen István. *A kesergő nimfától a fonóházi dalokig. Közköltészeti hatások a magyar irodalomban (1700–1800)*. Irodalomtudomány és kritika: Tanulmányok. Budapest: Universitas Kiadó, 2016.
- CsÖRSZ 2017a – CsÖRSZ Rumen István. „»...melyben a dal megfogható«: Arany János *Dalgyűjteménye* (1874) mint ihletforrás”. In *...és palota épül a puszta beszédből“: Akadémiai tudományos ülésszakok a 200 éves Arany Jánosról*. Szerkesztette GÁBORI Kovács József és MAJOR Ágnes, 163–212. Budapest: Reciti Kiadó, 2017.
- CsÖRSZ 2017b – CsÖRSZ Rumen István. „A mesterkedő mester: Korai olvasmányok nyomai az Arany-életműben”. *Irodalomtörténet* 98 (2017): 432–449.
- CsÖRSZ 2017c – CsÖRSZ Rumen István. „Kresznerics Ferenc kéziratos versgyűjteménye (1790–1809)”. *Vasi Szemle* 71, 2. sz. (2017): 152–167.
- CsÖRSZ–KÜLLÖS 2004 – CsÖRSZ Rumen István és KÜLLÖS Imola. „A XVIII. századi közköltészet textológiai problémái”. *Irodalomtörténet* 85 (2004): 345–355.
- DANKÓ 1961 – DANKÓ Imre. *Szakál Lajos*. Gyulai Erkel Ferenc Múzeum kiadványai 28. Gyula: Erkel Ferenc Múzeum, 1961.
- DÁNYI 2005 – DÁNYI Dezső. „Belső vándorlás a XIX. század második felében”. In *Bölcsőtől a koporsóig: Szöveggyűjtemény a történeti demográfia tanulmányozásához*, szerkesztette FARAGÓ Tamás, 227–232. Budapest, 2005.
- DEÁK 1988 – DEÁK Ágnes. „Sárosi Gyula két versének újabb variánsai”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 102 (1988): 550–558.
- DOMINKOVITS 1991 – DOMINKOVITS Péter. „Hivatalviselő nemesek, hivatali pályák Győr vármegye tisztkarában”. *Levéltári Szemle* 41 (1991): 3–18.
- DOMINKOVITS 1993a – DOMINKOVITS Péter. „Nemesi birtoklás – közigazgatási határok: Adatok a nyugat-dunántúli nemesség XVIII. századi társadalomtörténetéhez”. In *Házi Jenő*

- emlékkönyv*, szerkesztette DOMINKOVITS Péter és TURBULY Éva, 321–348. Sopron: Soproni Levéltár, 1993.
- DOMINKOVITS 1993b – DOMINKOVITS Péter. „Vas megyei diákok a Győri Királyi Jogakadémián a XIX. század első felében”. In *Előadások Vas megye történetéről, II*, 229–238. Vas Megyei Levéltári füzetek 6. Szombathely, 1993.
- DOMINKOVITS 2001 – DOMINKOVITS Péter. „Nemesek Szombathely szabadalmas püspöki mezővárosában a 16. század végén, 17. század elején”. In *Annales Tataienses, II: A mezőváros mint uradalmi központ*, szerkesztette FATUSKA János, FÜLÖP Éva Mária és ifj. GYÜSZI László, 209–228. Tata: Mecénás Közalapítvány, 2001.
- DRASKOVICH 1991 – DRASKOVICH József. „»a szorgalom és a kötelességteljesítés öröme«: Haan Lajos, az első megyetörténet írója”. *Körösök Vidéke* 4 (1991): 86–93.
- DUROVICS–KÓNYA 2015 – DUROVICS Alex és KÓNYA Péter. *Az Eperjesi Kollégium felsőfokú hallgatói 1667–1850*. Budapest, 2015.
- ELEK 1985a – ELEK László. „Szakál Lajos, a Körösvidék költője”. In ELEK László, *Művelődés, irodalom Békés megyében, I*, 118–140. A Békés Megyei Múzeumok közleményei 9. Békéscsaba, 1985.
- ELEK 1985b – ELEK László. „Sárosi Gyula és költészetének Békés megyei vonatkozásai”. In ELEK László, *Művelődés, irodalom Békés megyében, I*, 141–173. A Békés Megyei Múzeumok közleményei 9. Békéscsaba, 1985.
- ELEK 1991 – ELEK László. „Szakál Lajos az »aranytollú főjegyző«”. *Körösök Vidéke* 4 (1991): 26–42.
- ELEK 1994 – ELEK László. *Székács József, 1809–1876*. Közlemények Békés megye és környéke történetéből 6. Gyula, 1994.
- EÖTTEVÉNYI NAGY 1905 – EÖTTEVÉNYI NAGY Olivér. *A Győr Szab.[ad] Kir.[ályi] Városi Ág.[ostai] Hitv.[allásu] Evang.[élikus] Egyházközség története keletkezésétől 1904. december 31-ig*. Győr: Győri Ág.[ostai] Hitv.[allásu] Evang.[élikus] Egyházközség, 1905.
- FABINY 1967 – FABINY TIBOR. „A reformáció évszázados ünnepei hazánkban”. In *Evangélikus Naptár*, szerkesztette D. KÁLDY Zoltán, 25–37. Budapest: Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, 1967.
- FABINY 1997² – FABINY TIBOR. *A Magyarországi Evangélikus Egyház rövid története*. 2. kiadás. Budapest, 1997.
- FAZEKAS 2014 – FAZEKAS István. „A magyar udvari kancellária és hivatalnokai a 16–18. században”. *Századok* 148 (2014): 1131–1155.
- Franciák Magyarországon 2010–2012 – *Franciák Magyarországon, 1809: A Győri Mediawave Fesztivál keretében 2009. április 29–30-án megrendezett nemzetközi tudományos konferencia előadásai, I–II*, szerkesztette BANA József és KATONA Csaba. Budapest–Győr: Győr Megyei Jogú Város Levéltára, Magyar Országos Levéltár, Mediawave Közalapítvány, 2010–2012.
- FRIED 1966 – FRIED István. „Székács József és Sopron”. *Soproni Szemle* 20, 1. sz. (1966): 78–81.

- FRIED 1971 – FRIED István. „Egy elfelejtett kultúráközvetítő”. *Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei* 3, 5–6. sz. (1971): 63–69.
- FRIED 1979 – FRIED István. „Rumy Károly György soproni emléke”. *Soproni Szemle* 33, 1–4. sz. (1979): 72–74.
- FRIED 1987 – FRIED István. „Székács József sírjánál”. *Diakonia*, 9, 2. sz. (1987): 50–51.
- FRIED 1989 – FRIED István. „Székács József arcképehez”. *Diakonia* 11, 2. sz. (1989): 78–81.
- FÜGEDI 1964 – FÜGEDI Eriik. „Jelentés a II. várostörténeti konferenciáról”. *Arrabona* 6 (1964): 249–308.
- FÜLÖP G. 1974 – FÜLÖP Géza. „A vidéki birtokos nemesség könyvkultúrája a 18–19. század fordulóján: A Skublics-család zalaszentbalácsi könyvtára”. *Magyar Könyvszemle* 90 (1974): 249–261.
- FÜLÖP G. 1981 – FÜLÖP Géza. „A köznemesség műveltségének olvasmányháttere a felvilágosodás idején és a reformkorban”. *Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve* 7 (1981): 103–111.
- FÜLÖP G. 2010 – FÜLÖP Géza. *Olvadási kultúra és könyvkiadás Magyarországon a felvilágosodás idején és a reformkorban (1772–1848)*. Budapest: Hatágú Síp Alapítvány, 2010.
- FÜLÖP L. 1997 – FÜLÖP Lajos. *Gyöngyös irodalmi hagyományjaiból: Írói pályák és törekvések a 19. század első felében*. Gyöngyös: Mátra Múzeum, 1997.
- GERGELY 1955 – GERGELY Gergely. „Sárosi Gyula kisebb költeményei, prózai munkái és levelezése (Közvetési BISZTRAY Gyula. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1954.)”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 59 (1955): 131–134.
- GÖMÖRI 1990 – GÖMÖRI György. „Pázmány Péter ismeretlen levele I. Rákóczi Györgyhez”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 94 (1990): 746–750.
- GÖNCZI 2006 – GÖNCZI Katalin. „Jogászképzés a királyi akadémiákon a felvilágosodás korában és a reformkorban”. *Jogtörténeti Szemle* 2 (2006): 1–3.
- GRÁBICS 1991 – GRÁBICS Frigyes. „Színjáték a reformkori és a forradalmi Győrben”. *Arrabona* 26–30 (1991): 90–110.
- GYIMESI 2016 – GYIMESI Emese. „A Szatmár megyei értelmiség kapcsolati hálója és mobilitási stratégiái a 19. század közepén Szendrey Júlia és Térey Mária levelezése alapján”. In *Vidéki élet és vidéki társadalom Magyarországon*, szerkesztette PAP József, TÓTH Árpád és VALUCH Tibor, 425–442. Budapest: Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület, 2016.
- GYÜSZI 2002 – GYÜSZI László. „Egy 19. századi kéziratos népdalgyűjtemény Komárom vármegyéből”. *Limes* 15, 2. sz. (2002): 117–128.
- HÁSZ-FEHÉR 2015 – HÁSZ-FEHÉR Katalin. „Rossz költők társasága: Az epigonizmus és dilettantizmus természetrajza a 19. századi magyar irodalomkritikai gondolkodásban”. *Újvidék-Tanulmányok* 51, 2. sz. (2015): 45–68.
- HÁSZ-FEHÉR 2016 – HÁSZ-FEHÉR Katalin. „A sajtótér dominanciájának kérdése Kazinczy és Kisfaludy Sándor vitáiban: Egy kiegészítés Füredi Vida 1818-as értekezésének értelmezéséhez”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 120 (2016): 419–446.

- HÁSZ-FEHÉR 2017 – HÁSZ-FEHÉR Katalin. „A dilettantizmus kérdése a 19. század közepének kritikáiban (Rossz költők társasága II.)”. *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum* 33, 2. sz. (2017; új folyam): 79–118.
- Hatvanhat csúfos 1983 – *Hatvanhat csúfos gajd: XVI–XVIII. századi magyar csúfolók és gúnyversek*, sajtó alá rendezte HARGITTAY Emil, Magyar hírmondó. Budapest: Magvető, 1983.
- HEGYI Á. 2020 – HEGYI Ádám. „Hogyan lesz magánkönyvtárból közösségi könyvtár?: Példák két délvidéki református egyházmegye lelkészi könyvtáaira a 18–19. század fordulóján”. In *Könyvek magántulajdonban (1770–1820)*, szerkesztette DÓBÉK Ágnes, 87–98. Reciti konferenciakötetek 6. Budapest: Reciti, 2020.
- HEGYI K. 1998 – HEGYI Klára. „Veszprém török őrsegei”. In *Veszprém a török korban: Felolvasó-ülés Veszprém török kori emlékeiről*, 30–41. Veszprémi múzeumi konferenciák 9. Veszprém: Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1998.
- HEINRICH 1891 – HEINRICH Gusztáv. „Kisfaludy Sándor regéi”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 1 (1891): 76–92.
- HÉJJA 2001 – HÉJJA Julianna Erika. „Egy XVIII. századi Békés vármegyei kismemes, Hrabovszky László olvasmányai”. *Magyar Könyvszemle* 117 (2001): 351–355.
- HÉJJA 2009 – HÉJJA Julianna Erika, *Békés vármegye archontológiája és prozopográfiája 1715–1848*. Közlemények Békés megye és környéke történetéből 11. Gyula: Békés Megyei Levéltár, 2009.
- HERMANN 2005 – HERMANN Zoltán. „A poétai román mint kontextus: Kisfaludy Sándor: *Himfy szerelmei*”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 109 (2005): 534–542.
- HERMANN 2016 – HERMANN Zoltán. „Könyvbéli virágok”. In *A két Kisfaludy: Tanulmányok*, szerkesztette HANSÁGI Ágnes és HERMANN Zoltán, 70–90. Tempevölgy könyvek 21. Balatonfüred: 2016.
- HOLBOK 1893 – HOLBOK József. *Emlékirat a szakonyi á.[gostai] h.[itvallású] evangéliomi keresztyén egyházközség 100 éves fennállásának örömmünnepeére*. Sopron, 1893.
- HORVÁTH Gy. Cs. 2018 – HORVÁTH Gyula Csaba. „A 18. század végi és a reformkori hatalmi elit rokoni kapcsolati hálózata”. *Korall* 18, 70. sz. (2018): 65–83.
- HORVÁTH J. 1996 – HORVÁTH József. „A XVI–XVIII. századi győri könyvkultúra kutatásainak tapasztalatai”. In *Helytörténet és könyvtárosok II. országos tanácskozása: Sopron, 1995. július 26–28.*, szerkesztette Kiss László, 71–78. Budapest–Szentendre, 1996.
- HORVÁTH J. 2008 – HORVÁTH József. „Adalékok a 18. századi győri magánkönyvtárak történetéhez (Vida László főszerkesztő könyvtáráról)”. *A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár Évkönyve* (2008): 212–236.
- HORVÁTH J. 2011 – HORVÁTH József. „Milkovics János pápóci prépost könyvtáráról”. In *In labore fructus: Jubileumi tanulmányok Győregyházmegye történetéből*, szerkesztette NEMES Gábor és VAJK Ádám, 127–150. A Győri Egyházmegyei Levéltár kiadványai: Források, feldolgozások 13. Győr: Győri Egyházmegyei Levéltár, 2011.

- HORVÁTH J. 2017 – HORVÁTH József. „Fejezetek a győri nyomdászat történetéből, a Streibig-nyomda (1727–1850)”. *Magyar Grafika* 61, 2. sz. (2017): 65–69.
- HORVÁTH J. E. 1824 – HORVÁTH József Elek. Az „1824 November 9-kén Szombathelyen Tartatott Ujító Szék Alkalmával választott T.[ekintetes] N.[emes] Vas vármegye T.[ekintetes] Tiszti Kamarának Tiszteletére”. Szombathely: Perger Ferencz betüivel, 1824.
- HORVÁTH János 1936 – HORVÁTH János. *Kisfaludy Sándor*. Budapest: Kókai Lajos, 1936.
- HORVÁTH S. 2001 – HORVÁTH Sándor Domonkos. *Az első győri könyvesházak*. Győr, 2001.
- HORVÁTH S. 2011 – HORVÁTH Sándor. „A nemesmagasi kocsmá és mészárszék”. *Savaria* 34, 1. sz. (2011): 210–213.
- HABOWSKY 1803 – HRABOWSKY György. *A' Dunántúli Evangy.[élíkus] Aug.[ustanae] Conf. [essoris] Superintendentia' prédikátorai, kiknek rövid le-irasokkal a' L.[elkészi] pásztori hivatalnak Ötvenjét békével meg-ért Fő Tiszt.[elendő] Tudós N.[agy] és Nemzetes Nagy István Superintendens és Sz.[ent] Lőrinczi prédikátor Úrnak kedveskedett Hrabovszky György Palotai prédikátor, senior a' Veszprémi alsó, administrator a' Komárom és Fejérvári Megyékben*. Veszprém: özvegy Szammer Klára betüivel, 1803.
- HUDI 1986 – HUDI József. „A Veszprémi Olvasótársaság története 1841–1844: Adalékok a Veszprém megyei reformkori egyletek történetéhez”. *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 18 (1986): 451–477.
- HUDI 2009 – HUDI József. „Márton Gábor református esperes méhészeti szakkönyvének kiadása és olvasói: Esettanulmány”. In HUDI József, *Könyv és társadalom: Könyv kultúra és művelődés a XVIII–XIX. századi Veszprém megyében*, 126–132. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár – Gondolat Kiadó, 2009.
- ILLÉSY 1894 – ILLÉSY János. „Hivatalos adatok Dayka Gábor életéhez”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 4 (1894): 189–198.
- IMPLÓM 1971 – „Szakál Lajos”. In IMPLÓM József. *Olvasókönyv Békés megye történetéhez, 1695–1848*, 2:340–341. Forráskiadványok a Békés Megyei Levéltárból 4. Békéscsaba: Békés Megyei Levéltár, 1971.
- IMPLÓM 1973 – IMPLÓM József. „Mezőberény újratelepítése és története a kései feudalizmus időszakában: 1723–1848”. In *Mezőberény története, I.*, szerkesztette SZABÓ Ferenc, 93–183. Mezőberény: Mezőberény Nagyközség Tanácsa, 1973.
- IRÁNYI 1966 – IRÁNYI István. „A gyermek Szendrey Julianna és Mezőberény”. *Békési Élet* 1, 3. sz. (1966): 58–69.
- IRÁNYI 1973 – IRÁNYI István. „A mezőberényi régi gimnázium története: 1802–1834”. In *Mezőberény története, 2*, szerkesztette SZABÓ Ferenc, 13–31. Mezőberény: Mezőberény Nagyközség Tanácsa, 1973.
- JERFY 1931 – JERFY Géza. „Győr város utolsó országgyűlési követe a pozsonyi diétán”. *Győri Szemle* 2, 8–10. sz. (1931): 247–317.

- JESZENKSZKY 1878 – JESZENSZKY Károly. „Vázlatok Mező-Berény múltjából”. *A Békésvármezei Régészeti és Mívelődéstörténelmi Társulat Évkönyve* 4 (1877/78): 1–23.
- JUHÁSZ 2017 – JUHÁSZ Réka Ibolya. *A Győri felsőoktatás intézményeinek hallgatói 1719–1852*. Budapest: MTA ELTE Egyetemtörténelmi Kutatócsoport, 2017.
- K. HORVÁTH 2011 – K. HORVÁTH Zsolt. „Az életrajzi térről: Szempontok a biográfiai módszer és a szinoptikus szemlélet történelmi alkalmazásához”. *Korall* 12, 44. sz. (2011): 154–176.
- KALMÁR J. 1961 – KALMÁR János. „A petárda szerepe Győr 1598. évi visszavívásánál”. *Arrabona* 3 (1961): 79–100.
- KALMÁR M. 1976 – KALMÁR Miklós. „Győr barokk tere”. *Arrabona* 18 (1976): 175–194.
- KANYAR 1982 – KANYAR József. „Tankönyvek és pedagógiai kézikönyvek Dél-Dunántúl népiskoláiban a XVIII–XIX. században”. *Somogy Megye Múltjából* 13 (1982): 19–75.
- KARSAY 1897 – KARSAY Imre. *A szill-sárkányi ágostai hitvallású evangélikus egyházköztség rövid története 1783–1896*. Csorna, 1897.
- KEMPELEN 1911 – KEMPELEN Béla. *Magyar nemes családok, II.* Budapest: Grill Károly, 1911.
- KERÉNYI 2008 – KERÉNYI Ferenc. *Petőfi Sándor élete és költészete: Kritikai életrajz*. Osiris monográfiák. Budapest: Osiris Kiadó, 2008.
- KERTÉSZ 2002 – KERTÉSZ Botond. *Evangélium és szabadság: Az evangélikus egyház Magyarországon 1848-49-ben*. Societas et ecclesia: A Magyar Protestáns Közművelődési Egyesület kiadványai 5. Budapest, 2002.
- KÉRY 1942 – KÉRY László. „Három levél Kazinczyhoz”. *Irodalomtörténelmi Közlemények* 52 (1942): 36–41.
- KEVEHÁZI 1996 – KEVEHÁZI László. „Kis János, a költő-püspök”. *Lelkipásztor* 71, 1 (1996): 21–22.
- KIS 1845 – *Kis János superintendens' emlékezései életéből maga által feljegyezve: Első közlemény*. Sopron: özv. Kulcsárné betűivel, 1845.
- KIS 1846 – *Kis János superintendens' emlékezései életéből maga által feljegyezve: Második közlemény*. Sopron: özv. Kulcsárné betűivel, 1846.
- KISFALUDY 1994 – KISFALUDY Sándor és KISFALUDY Károly. *Válogatott költeményei*, kiadta FENYŐ István. Budapest: Unikornis Kiadó, 1994.
- KÓKAY 1997 – KÓKAY György. „A könyvkereskedeleme a magyar felvilágosodás korában és a reformkorban (1772–1848)”. In KÓKAY György, *A könyvkereskedeleme Magyarországon*, [Budapest: Balassi Kiadó, 1997]. <http://mek.niif.hu/03200/03233/html/kokay17.htm>, letöltés: 2019.09.23.
- KOPPÁNY 1962 – KOPPÁNY Tibor. *Csesznek vára*. Műemlékeink. Budapest: Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat, 1962.
- KOSÁRY 1985 – KOSÁRY Domokos. „Kossuth és a Pesti Hírlap”. In *A magyar sajtó története: 1705–1848, I*, főszerkesztő SZABOLCSI Miklós, szerkesztette KÓKAY György, 665–678. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1985.

- KOVÁCS Gy. 1962 – KOVÁCS Győző. „Szentjóni Szabó László és Dayka Gábor szentimentális költészete”. *Irodalomtörténet* 50 (1962): 78–95.
- KOVÁCS P. 2008 – KOVÁCS Pálnak *Magyar példa és közmondásai*, Győr, 1794; hasonmás kiadás. Győr: Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2008.
- KÖLCSEY 1817 – KÖLCSEY Ferenc. „Kis János versei”. *Tudományos Gyűjtemény* 1, 2. sz. (1817): 124–129.
- KŐSZEGHY 1899 – KŐSZEGHY Sándor. *Nemes családok Pestvármegyében*. Budapest: Hungária, 1899.
- KUJBUSNÉ MECSEI 2019 – KUJBUSNÉ MECSEI Éva. „Az evangélikus vallás mint a Nyíregyháza és a Felvidék közötti kapcsolati háló fontos szála: nyíregyházi lelkészek, segédlelkészek 1753–1848 között”. *Szabolcs-szatmár-beregi Levéltári Évkönyv* 21 (2019): 131–144.
- KUNSZERY 1957 – KUNSZERY Gyula. „A Himfy-vers nyomában”. *Irodalomtörténet* 45 (1957): 206–215.
- KÜLLŐS 2004 – KÜLLŐS Imola. *Közköltészet és népköltészet: A XVII–XIX. századi magyar világi közköltészet összehasonlító műfaj-, szűzsé- és motívumtörténeti vizsgálata*. Szó-hagyomány. Budapest: L'Harmattan, 2004.
- KÜLLŐS 2018 – KÜLLŐS Imola. „Arany János kottás Dalgyűjteménye és Fábián Pista »nótái«”. *Ethno-lore: A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének Évkönyve* 35 (2018): 305–335.
- KÜLÖMB-KÜLÖMB 1989 – *Külömb-külömb féle jó és rossz szagú virágokkal telles kert: Pasquillusok a XVII–XVIII. századból*, szerkesztette SEBESTYÉN Lajos és SZALAY Károly. Magyar hírmondó. Budapest: Magvető, 1989.
- KÜRTÖSI 2006 – KÜRTÖSI Zsófia. „A társadalmi kapcsolatháló elemzés módszertani alapjai”. In *Településkutatás szövegyűjtemény*, szerkesztette LETENYEI László, 663–685. Budapest: Ráció, 2006. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_08_Kapcsolathalo_elemzes_szerk_Takacs_Karoly/cho1s02.html, letöltés: 2018.02.12.
- LABÁDI 2008 – LABÁDI Gergely. *A magyar episztola a felvilágosodás korában: Műfaj- és médiatörténeti értelmezés*. Budapest: L'Harmattan, 2008.
- LACZHÁZI 2017 – LACZHÁZI Gyula. „Az érzelmek megjelenítése Ányos Pál költészetében”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 121 (2017): 355–371.
- LACZKÓ 1976 – LACZKÓ András. „Ady és Csokonai, Adalék »Vitéz Mihály ébresztésé«-hez”. In LACZKÓ András, *Helikoni tájakon: Irodalmi tanulmányok*, 13–26. Somogyi almanach 25. Kaposvár, 1976.
- LENGYEL 1980 – LENGYEL Pál. „Adatok Celldömök történetéhez”. *Vasi Szemle* 34, 3. sz. (1980): 341–367.
- LISZTÓCZKY 2006 – LISZTÓCZKY László, *Szabadság és igazság fényei: Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc gyöngyösi költők verseiben*. Eger: Dsida Jenő Baráti Kör, 2006.
- LŐKÖS 1965 – LŐKÖS István. „Dayka Gábor utóéletéhez”. *Az Egri Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei: Acta Academiae Paedagogicae Agriensis, Nova series*, Tom. 3. (1965): 221–227.

- LŐKÖS 1966 – LŐKÖS István. „Egy fejezet Dayka Gábor utóéletéből”. *Az Egri Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei: Acta Academiae Paedagogicae Agriensis, Nova series, Tom. 4.* (1966): 325–344.
- LŐKÖS 1984 – LŐKÖS István. „A XVIII. századi országgyűlési pasquillusokról”. *Hevesi Szemle* 12, 3. sz. (1984): 47–52.
- LUKÁCS 2007 – LUKÁCS László. *Csokonai a néphagyományban*. Budapest: Ráció Kiadó, 2007.
- M. NOVÁK 2007 – M. NOVÁK Veronika. *A Pozsonyi Jogakadémia hallgatósága 1777–1849*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Egyetemtörténeti Albizottsága–Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 2007.
- MAGASSY 1973 – MAGASSY Sándor. „Kis János”. *Lelkipásztor* 50, 10. sz. (1973): 620–622.
- MAGYAR ARIÓN 2011 – *Magyar Arión: Tanulmányok Pálóczi Horváth Ádám műveiről*, szerkesztette Csörsz Rumen István és HEGEDÜS Béla. Budapest: Reciti, 2011.
- MEDGYESY-SCHMIKLI 2016 – MEDGYESY-SCHMIKLI Norbert. „Kisiskolák, tanítómestereik és kéziratok énekeskönyveik a 18. századi győri egyházmegyében”. In *Primus inter omnes: Tanulmányok Bedy Vince születésének 150. évfordulójára*, szerkesztette ARATÓ György, NEMES Gábor és VAJK Ádám, 383–407. Források, feldolgozások 25. Győr: Győri Egyházmegyei Levéltár, 2016.
- MERÉNYI A. 2002 – MERÉNYI Annamária. Adalékok Ungvárnémeti Tóth László biográfiájához. *Irodalomtörténeti Közlemények* 106 (2002): 350–363.
- MERÉNYI L. 1896 – MERÉNYI Lajos. „Oláh Miklós végrendelete”. *Történelmi Tár* (1896): 136–159.
- MIKOS 2005 – MIKOS Éva. „Szerlemdal...: Megjegyzések egy Csokonai-vers társadalmi és művelődéstörténeti kapcsolatairól valamint népszerűségéről a XIX. századi kalendáriumok alapján”. In *Mindenes Gyűjtemény: Tanulmányok Küllös Imola 60. születésnapjára. II.* szerkesztette GULYÁS Judit és TÓTH Arnold, 169–190. *Artes populares* 22. Budapest: ELTE Folklóre Tanszék, 2005.
- MOLNÁR A. 1990 – MOLNÁR András. „Pártküzdelmek költészete: Paszkvillusok, kortesversek a reformkori Zalából”. *Zalai Gyűjtemény* 31 (1990): 193–227.
- MOLNÁR A. 1993 – MOLNÁR András. „Egy kortesdal politikai háttere: Sopron vármegye és adminisztrátori rendszere 1845–1848”. *Soproni Szemle* 47, 1. sz. (1993): 61–67.
- MOLNÁR A. 2003 – MOLNÁR András. *A fiatal Deák Ferenc: A felkészülés és a zalai pályakezdet évei 1803–1833*. Budapest: Osiris Kiadó, 2003.
- MOLNÁR K. 2005 – MOLNÁR Krisztina. „»[...] Mit ér az, hogy én bölcsebb vagyok?«: Élet, idő és irodalom problémája Csokonai *Tempefőjében*”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 109 (2005): 313–320.
- MONOK 2016 – MONOK István. „Az evangélikus közgyűjtemények szerepe a magyar művelődésben”. *Credo* 22, 2. sz. (2016): 35–46.
- MONOK 2017 – MONOK István. „Művelődési eszmények: A tudás mintázatainak változásai (olvasmánytörténeti nézőpontból)”. In *Az oktatás korproblémái*, szerkesztette HUNYADY

- György, CSAPÓ Benő, PUSZTAI Gabriella és SZIVÁK Judit, 41–57. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2017.
- MONOK 2018 – MONOK István. *A hagyományos világ átváltozásai: Tanulmányok a XVIII. századi magyarországi könyvtárak történetéhez*. Budapest–Eger: Kossuth Kiadó – Eszterházy Károly Egyetem, 2018.
- MONOK 2020 – MONOK István. „Magánkönyvtárak (1770–1820): A kutatás és az elemzések különös jegyei”. In *Könyvek magántulajdonban (1770–1820)*, szerkesztette DÓBÉK Ágnes, 13–34 Reciti konferenciakötetek 6. Budapest: Reciti, 2020.
- MÓNUS 1999 – MÓNUS Imre. *Győr elestének és visszavételének bibliográfiája*. Győri tanulmányok füzetek 3. Győr: Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata, 1999.
- Moson Megyei Életrajzi Lexikon 2006 – *Moson Megyei Életrajzi Lexikon*, szerkesztette KIMLEI Péter, TUBA László. Mosonmagyaróvár: Huszár Gál Városi Könyvtár, 2006.
- NÁDOR 1934 – NÁDOR Jenő. *A Szarvasi Ág.[ostai] Hitv.[allású] Ev.[angélikus] Vajda Péter Gimnázium története*. Budapest: 1934.
- NAGY I. 1858–1863 – NAGY Iván. *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal, II–X*. Pest: Beimel J. és Kozma Vazul, 1858–1863.
- NAGY P. 1993 – NAGY Pál. „Somogy megye mezővárosi és községi pecsétjei 1768–1856”. *Somogy megye múltjából* 24 (1993): 103–133.
- NEMES 2010 – NEMES Erzsébet. „Olvasókörök egykor és ma: Hazai és határon túli olvasókörök a XVIII. századtól napjainkig”. *Könyvtári Levelező Lap* 22, 7. sz. (2010): 3–12.
- NEMESNÉ MATUS 2012 – NEMESNÉ MATUS Zsanett. „Csesznek váraról: Adalékok a 19. századi rege műfaj történetéhez”. *Arrabona* 50, 1. sz. (2012): 165–193.
- NEMESNÉ MATUS 2013 – NEMESNÉ MATUS Zsanett. „A Bodzafa Lantos: Kisfaludy-hatások Bodroghy Papp István műveiben”. In *Doromb: Közköltészeti tanulmányok 2*, szerkesztette Csörsz Rumen István, 69–85. Budapest: Reciti, 2013.
- NEMESNÉ MATUS 2015 – NEMESNÉ MATUS Zsanett. „A Bodroghy Pappok – Betekintés egy 19. századi jogtudó nemesi család történetébe”. *Győri Tanulmányok* 35 (2015): 143–160.
- NEMESNÉ MATUS 2017 – NEMESNÉ MATUS Zsanett. „A Bodroghy Papp család, adalékok a kemenesaljai evangélikus kishemesség vallásosságához”. *Győri Tanulmányok* 38 (2017): 147–159.
- NEMESNÉ MATUS 2019 – NEMESNÉ MATUS Zsanett. „»Sok dologba került, még ezt el csipkettem«: Bodroghy Papp István két gúnyverse”. In *Doromb: Közköltészeti tanulmányok 7*, szerkesztette Csörsz Rumen István, 217–228. Budapest: Reciti, 2012.
- NÉMETH G. B. 1955 – NÉMETH G. Béla. „Sárosi Gyula kisebb költeményei, prózai munkái és levelezése (Bevezetéssel és jegyzetekkel közzéteszi BISZTRAY Gyula. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1954.)”. *Irodalomtörténet* 43 (1955): 206–214.
- NÉMETH I. 2005 – NÉMETH Ildikó. *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*. Dissertationes Soproniensis 1. Sopron, 2005.

- NÉMETH Z. 1941 – NÉMETH Zoltán. *Kis János szerepe kora irodalmi életében*. Győr, 1941.
- NOVÁKNÉ PLESOVSKI 2008 – NOVÁKNÉ PLESOVSKI Zsuzsanna. „Kulturális elemek átvétele és szellemi kölcsönhatások a mezőberényi szlovák evangélikusság életében a XVIII–XIX. században”. In *Tradicionális kereskedelem és migráció az Alföldön*, szerkesztette Novák László Ferenc, 679–684. Az Arany János Múzeum közleményei 11. Nagykőrös, 2008.
- NYULÁSZINÉ STRAUB 2003² – NYULÁSZINÉ STRAUB Éva. *Magyar Országos Levéltár 1526 utáni gyűjtemény: Repertórium*. A Magyar Országos Levéltár segédletei 15. Budapest, 2003².
- ONDER 1998 – ONDER Csaba. „»A kételtű képlete«: A *Lilla* és *A' Kesergő Szerelmem* műfaji paktumáról”. *Studia Litteraria* 36 (1998): 151–163.
- ONDER 2013 – ONDER Csaba. „Mosoly és harag”. *Irodalomtörténet* 94 (2013): 502–512.
- OROSZ 1951 – OROSZ László. „Sárosi Gyula: *Arany Trombita*”. *Irodalomtörténet* 39 (1951): 242–246.
- P. HAJMÁS – ZSÁMBÉKY – Kiss Gábor 2002 – P. HAJMÁS Erika, ZSÁMBÉKY Mónika és Kiss Gábor. „Szombathely, Boldogasszony-(Szűz-Mária)Templom – Vártemplom”. In *Vas megye műemlékeinek töredékei: Magyarszecsőd – Zsennye*, 2, szerkesztette HORLER Miklós, 375. Magyarország építészeti töredékeinek gyűjteménye 6. Budapest, 2002.
- P. KOVÁCS 1996 – P. KOVÁCS Imre. „Régi és mai epizódok a soproni líceumi könyvtár történetéből”. *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 5, 1. sz. (1996): 28–37.
- PAJKOSSY 1995 – PAJKOSSY Gábor. „A reformkori Országgyűlési Tudósítások”. *Levéltári Közlemények* 66, 1–2. sz. (1995): 121–136.
- PALÁDI-KOVÁCS 2005 – PALÁDI-KOVÁCS Attila. „Újkori migrációs folyamatok az Alföldön és a népi kultúra alakulása”. In *Bölcsőtől a koporsóig: Szöveggyűjtemény a történeti demográfia tanulmányozásához*, szerkesztette FARAGÓ Tamás, 219–226. Budapest: Ú-M-K, 2005.
- PÁLFFY 1999 – PÁLFFY Géza. *A császárváros védelmében: A győri főkapitányság története 1526–1598*. Győr: Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, 1999.
- PAP 2016 – PAP József. „Rokonok: Családi kapcsolati hálózatok a dualizmus kori Heves vármegye fősolgabírói karában”. In *Vidéki élet és vidéki társadalom Magyarországon*, szerkesztette PAP József, TÓTH Árpád és VALUCH Tibor, 468–485. Budapest: Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület, 2016.
- PAYR 1910 – PAYR Sándor. *A vadosfai artikuláris egyházköztség Rábaközben*. A Luther-Társaság XXX. kiadványa 51. Budapest, 1910.
- PAYR 1917 – PAYR Sándor. *A soproni evangélikus egyházköztség története, I (A reformáció kezdetétől az 1681-ik évi soproni országgyűlésig)*. Sopron: Piri és Székely Könyvnyomda, 1917.
- PÉTERFI 1937 – PÉTERFI Mária. *Hoblik Márton élete és munkássága*. Budapest, 1937.
- PFANNL 1936 – PFANNL Jenő. „A győri vár a középkorban: Második, befejező közlemény”. *Győri Szemle* 7 (1936): 265–281.
- POSZVÉK 1897 – POSZVÉK Sándor. *A Dunántúli Ág.[ostai] H.[itvallású] Evang.[élikus] Egyházkerületi Gyámolda (Nyugdíj- és Gyámdíj-Intézet) története*. Sopron, 1897.

- PROKOPP 1982 – PROKOPP Gyula. „Oláh Miklós Szigetvárt védő tisztje”. *Somogy Megye Múltjából* 13 (1982): 15–18.
- Protestans képes Naptár 1857 – Protestans képes Naptár 1857. közönséges évre. Pest: Landerer és Heckenast, 1857.
- Régi magyar költők tára XVIII/IV. Közköltészet 1: Mulattatók, sajtó alá rendezte KÜLLŐS Imola, munkatárs CsÖRSZ Rumen István, Régi magyar költők tára XVIII. század 4. Budapest: Balassi Kiadó, 2000.
- RITOÓK 1971 – RITOÓK Zsigmondné. „Politikai satíra Magyarországon a XVI. században. *Irodalomtörténeti Közlemények* (1971): 265–277.
- RÓMER 1860 – RÓMER Flóris. *A Bakony, természetrajzi és régészeti vázlat*. Győr: Sauerwein Géza, 1860.
- SÁRY 1978 – SÁRY István. „Győr megye közigazgatása az 1848-49. évi polgári forradalom első évében”. *Levéltári Közlemények* 48–49 (1978): 101–122.
- SÁRY 2002 – SÁRY István. „Győr város óvodái a 19. században”. *Győri Tanulmányok* 26 (2002, Homo Ludens I.): 133–156.
- SASFI 2013 – SASFI Csaba. *Gimnazisták és társadalom Magyarországon a 19. század első felében*. Budapest: Korall, 2013.
- SASS 1889 – SASS János. „Kemenesalja”. *Evangélikus Népiskola* 6. sz. (1889): 176–181.
- SCHEDER 1843 – SCHEDER Ferenc, D. „Csokonai élete”. In *Kármán József írásai és Fanni hagyományai*, kiadta D. SCHEDER Ferenc, 14–99. Pest: Hartleben K. Adolf, 1843.
- SCHNEIDER 1935 – SCHNEIDER Miklós. *Fejérmegyei nemes családok*. Székesfehérvár, 1935.
- SCHNEIDER 1937 – SCHNEIDER Miklós. *Vas vármegye 1835. évi nemesi összeírása*. Szombathely, 1937.
- SCHRÖDL 1906 – SCHRÖDL József. *A pozsonyi ág.[ostai] hitv.[allású] evang[élikus] egyházközösség története, I*. Pozsony, 1906.
- SIMON 2020 – SIMON Beáta. „Köznemesek magánkönyvtárai a 18. századi Zalában, hagyatéki leltárak alapján”. In *Könyvek magántulajdonban (1770–1820)*, szerkesztette DÓBÉK Ágnes, 99–120. Reciti konferenciakötetek 6. Budapest: Reciti, 2020.
- STENGL 1932 – STENGL Marianne. „Győr”. *Győri Szemle* 3, 7–9. sz. (1932): 201–239.
- SZABÓ F. 2008 – SZABÓ Ferenc. „Az alföldi nemesi vármegyék újrászervezése és a felvidéki hivatalkereső nemesség migrációja a 18. században”. In *SZABÓ Ferenc, Két és fél évszázad az Alföld történetéből: Válogatott tanulmányok, I. Az Alföld története és igazgatása*, 37–42. Dél-alföldi évszázadok 25. Szeged: Békés Megyei Levéltár és Csongrád Megyei Levéltár, 2008.
- SZABÓ F. 2012 – SZABÓ Ferenc. „A körösladányi Wenckheim-uradalom 1839-ben”. *A Békés Megyei Múzeumok Közleményei* 36 (2012): 131–164.
- SZABÓ Flóris 1963 – SZABÓ Flóris. „Pázmándi Horvát Endre ismeretlen műve Pannonhalmán”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 67 (1963): 334–336.

- SZAJBÉLY 1999 – SZAJBÉLY Mihály. „A rege és rokonműfajai a XIX. század elejének magyar irodalmában”. *Irodalomtörténet* 80 (1999): 424–440.
- SZAJBÉLY 2007 – SZAJBÉLY Mihály. „Könyv- és lapkiadás a felvilágosodás idején és a reformkorban, 1821: Megjelenik Kisfaludy Károly *Aurora* című évkönyvének első kötete”. In *A magyar irodalom története 1800-tól 1919-ig, II*, szerkesztette SZEGEDY-MASZÁK Mihály és VERES András, 73–90. Budapest: Gondolat Kiadó, 2007.
- SZALISZNYÓ 2011 – SZALISZNYÓ Lilla. „Egy könyvkiadás engem könnyen megakaszt»: Kisfaludy Sándor műveinek kiadása és terjesztése 1816-ban”. *Irodalomtörténet* 92 (2011): 341–359.
- Szarvasi Főgymnasium története 1895 – „A Szarvasi Ágost.[ai] Hitv.[allású] Ev.[angélikus] Főgymnasium története 1802–1895”. In *Szarvasi Főgymnasium évi értesítője 1894–95-ről*, kiadta BENKA Gyula. Gyula: Kner Izidor könyvnyomdája, 1895.
- SZAUDEK 1967 – SZAUDEK József. „Sententia és pictura: A fiatal Csokonai verstípusairól, 1786–1790–91”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 71 (1967): 517–538.
- SZÁVAY 1894 – SZÁVAY Gyula. *A Győri Első Takarékpénztár ötven éves története 1844–1894*. Győr, 1894.
- SZEBEK 1996 – SZEBEK Imre. „Kis János püspök-lelkész élete és szolgálata”. *Lelkipásztor* 71, 12. sz. (1996): 460–463.
- SZÉKÁCS 1848 – SZÉKÁCS József. *A magyarhoni Agost[ai]. Hitv[allású]. Evangy[élikus]. Egyház egyetemes névtára*. Pest: Landerer és Heckenast, 1848.
- Székács József visszaemlékezései 2008 – Székács József püspök visszaemlékezései, kiadta KERTÉSZ Botond. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2008.
- SZÉKÁCS 1836 – Szerb népdalok és hősrégék. SZÉKÁCS József fordításai. Hasonmás kiadás, kísérő tanulmányok SZELI István és STOJAN VUJIČIĆ. Újvidék: Forum Könyvkiadó, 1986.
- SZÉKELY 1998 – SZÉKELY Zoltán. „Unger Lajos: Győr visszavétele”. In *„Megvétel Győr Vára”: 1598–1998. Emlékiállítás Győr török alóli felszabadulásának 400. évfordulójára. Katalógus*, szerkesztette SZÉKELY Zoltán, 64. *Artificium et historia* 4, Győr: Xántus János Múzeum, 1998.
- SZEMKŐ 1917 – SZEMKŐ Aladár. „Patay Pál: D. dr. Székács József”. *Irodalomtörténet* 5, 7–8. sz. (1917): 294–295.
- SZIGETHY 1936 – SZIGETHY Lajos. *Evangélikus magyar arcképcsarnok*. Budapest: Budapesti Evangélikus Leánygimnázium Ifjúsági gyámintézete, 1936.
- SzÍJ 1970 – SzÍJ Béla. „Orlai Petrich Soma munkásságának első szakasza”. *Békési Élet* 5, 3. sz. (1970): 404–405.
- SZIJÁRTÓ 1997 – SZIJÁRTÓ M. István. „Adalék Somogy megye 18. századi újratelepülésének kérdéséhez”. *Somogy Megye Múltjából* 28 (1997): 85–110.
- SZIJÁRTÓ 1998 – SZIJÁRTÓ M. István. „A vármegye és a jómódú birtokos köznemesség a 18. században”. *AETAS* 13, 2–3. sz. (1998): 107–142.

- SZIJÁRTÓ 2006 – SZIJÁRTÓ M. István. *Nemesi társadalom és politika: Tanulmányok a 18. századi rendiségről*. Budapest, 2006.
- SZIJÁRTÓ 2010 – SZIJÁRTÓ M. István. „Hivatalviselő elit a 18. századi Somogy vármegyében”. In *Megyetörténet: Egyház- és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére*, szerkesztette HERMANN István és KARLINSZKY Balázs, 445–466. A veszprémi egyházmegye múltjából 22. Veszprém: Veszprémi Érseki és Főképtaláni Levéltár; Veszprém Megyei Levéltár, 2010.
- SZIJÁRTÓ 2014 – SZIJÁRTÓ M. István. „Hivatali karrier a 18. századi vármegyékben”. *Századok*, 148 (2014): 1273–1296.
- SZIKLAY 1958 – SZIKLAY László. „A magyar szlavisztika gyermekkorából – Az eperjesi kör szláv vonatkozásai”. *A Szegedi Pedagógiai Főiskola Évkönyve* 1 (1958): 209–235.
- SZILÁGYI A. 2011a – SZILÁGYI Adrienn. „A Békés vármegyébe betelepülő nemesség a 18–19. században”. *Korall* 12 (2011): 66–86.
- SZILÁGYI A. 2011b – SZILÁGYI Adrienn. „A Békés vármegyei Harruckern-uradalom birtoklástörténete – az uradalom közös birtoklásától a felosztásáig”. In *Visszatekintés a 19–20. századra*, szerkesztette CÚTHNÉ GYÓNI Eszter és WIRTHNÉ DIERA Bernadett, 11–29. Budapest: ELTE, 2011.
- SZILÁGYI A. 2016 – SZILÁGYI Adrienn. „Egy 19. század eleji birtokelidegenítés esete”. *Századok* 150 (2016): 771–791.
- SZILÁGYI A. 2018 – SZILÁGYI Adrienn. *Az uradalom elvesztése: Nemesi családok a 19. századi Békés megyében*. Magyar történelmi emlékek: Értekezések. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Központ Történettudományi Intézet, 2018.
- SZILÁGYI András 1989 – SZILÁGYI András. „Ignaz Wilhelm Dermer ötvösművei Magyarországon”. *Ars Decorativa – Iparművészet: Az Iparművészeti Múzeum és az Iparművészeti Múzeum Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeuma Évkönyve* 9 (1989): 7–30.
- SZILÁGYI M. 2000 – SZILÁGYI Márton. „A »titkos bú« poétája?: Dayka Gábor kanonizálásának kérdőjelei”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 104 (2000): 603–616.
- SZILÁGYI M. 2014 – SZILÁGYI Márton. *A költő mint társadalmi jelenség: Csokonai Vitéz Mihály pályafutásának mikrotörténeti dimenziói*. Budapest: Ráció Kiadó, 2014.
- SZINNYEI F. 1911 – SZINNYEI Ferenc. „Kisfaludy Sándor regéinek utánezatai”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 21 (1911): 249–250.
- SZINNYEI J. 1896–1914 – SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái, IV–XIV*. Budapest: Hornyánszky Viktor, 1896–1914.
- SZLUHA 2003 – SZLUHA Márton. „A felsőbüki Nagy család eredete”. *Vasi Szemle* 57 (2003): 577–581.
- SZÖRÉNYI 2013 – SZÖRÉNYI László. „Arany János, ha jegyzetel”. *Forrás* 49, 3. sz. (2017): 28–38.
- T. ERDÉLYI 1973 – T. ERDÉLYI Ilona. „Szakál Lajos – A »népköltő«”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 77 (1973): 209–217.

- TARJÁNYI 2013 – TARJÁNYI Eszter. „Egy epigon-diskurzus körvonala: Az epigonitás mint kulturális emlékezet, mint újfajta szubjektivitáskritika és mint önmagára reflektáló történeti tudat”. *Literatura* 34 (2013): 324–337.
- Társadalomtörténet másképp 1995 – *Társadalomtörténet másképp, nyomtatott anyag: A francia társadalomtörténet új útjai a kilencvenes években*, szerkesztette CZOCH GÁBOR és SONKOLY GÁBOR. Csokonai új história könyvek. Debrecen: Csokonai Kiadó, 1995.
- TIMÁR 1930 – TIMÁR Kálmán. „Az első »Olvasó Kabinét« Győrött”. *Győri Szemle* 1 (1930): 179–180.
- TOLDY 1847 – TOLDY Ferenc. „Gyászbeszéd Hoblik Márton felett”. In *Toldy Ferenc irodalmi beszédei*, kiadta BAJZA József, 130–133. Pozsony: Wigand Károly Frigyes betűivel, 1847.
- TOLDY 1871 – TOLDY Ferenc. *Magyar költők élete, II.* Pest: Ráth Mór, 1871.
- TOLDY 1987 – TOLDY Ferenc. *A magyar nemzeti irodalom története: A legrégebb időktől a jelen korig, Rövid előadásban 1864–1865.* Budapest: Szépirodalmi Kiadó, 1987.
- TOMAJ 1967 – TOMAJ Ferenc. „Győr utcái és terei”. *Arrabona* 9 (1967): 325–366.
- TÓTH Á. 2012 – TÓTH Árpád. „Az evangélikus polgárság és nemesség társadalmi kapcsolatai és rokoni hálózatai Pozsonyban a 18. században”. *Urbis* 7 (2012): 263–282.
- TÓTH Á. 2017 – TÓTH Árpád. „Az evangélikus polgárság súlya és szerepe a Magyar Királyság kulturális, társadalmi és gazdasági életében, 1750–1850”. In *Protestáns szellemi műhelyek: Tanulmányok*, szerkesztette GYULAI ÉVA és TASI Réka, 96–123. Miskolc: MTA MTB–MAB, 2017.
- TÓTH Á. 2018 – TÓTH Árpád. „Az evangélikus polgárság részvétele a korai magyarországi egyesületekben: Közéleti ambíciók, társadalmi hálózatok, csoportstratégiák”. *Korall* 19 (2018): 5–27.
- TÓTH B. 1926a – TÓTH Béla. „A Kisfaludy-regék utánezatai”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 36 (1926): 211–217.
- TÓTH B. 1926b – TÓTH Béla. „A Kisfaludy-regék utánezatai: Második, bef. közlemény”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 36 (1926): 286–299.
- TÓTH I. GY. 1990 – TÓTH István György. „Nemesi könyvtárak Vas megyében a 18. század második felében”. *Történelmi Szemle* 32, 3–4. sz. (1990): 222–258.
- TÓTH I. GY. 2002 – TÓTH István György. „Alfabetizáció a XVII–XVIII. századi Magyarországon”. *Acta Papensia* 2, 1–4. sz. (2002): 31–38.
- TÓTH O. 2013 – TÓTH Orsolya. „»Mint Hoblik«: Esettanulmány egy Berzsenyi-epigonról”. *Literatura* 39 (2013): 338–360.
- TÓTH R. 1897 – TÓTH Rezső. „Fazekas Mihály: Első közlemény”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 7 (1897): 16–39.
- TÓZSÉR 1983 – TÓZSÉR Árpád. „Egy diófa és környéke: Baróti Szabó Dávid költészetének leíró elemei egy vers és egy régi vita tükrében”. *Irodalmi Szemle* 26 (1983): 895–906.
- TÓZSÉR 1984 – TÓZSÉR Árpád. *Régi költők – mai tanulságok.* Bratislava: Madách, 1984.

- UJHELYI DAYKA – 1813 *Ujhelyi Dayka Gábor versei*, öszveszedte s kiadta barátja KAZINCZY Ferencz. Pest, 1813.
- UJVÁRY 2000 – UJVÁRY Zoltán. „Rózsa Sándor pereit”. In *Déri Debreceni Múzeum Évkönyve* (2000): 250–270.
- VADERNA 2013a – VADERNA Gábor. „Mit hagyományozott a 18. századi költészet a 19. századra?”. *Irodalomtörténet* 94 (2013): 467–501.
- VADERNA 2013b – VADERNA Gábor. *Élet és irodalom: Az irodalom társadalmi használata gróf Desewffy József életművében*. Ligatura. Budapest: Ráció Kiadó, 2013.
- VADERNA 2014 – VADERNA Gábor. „A közköltészet kutatása és az irodalomtörténet”. In *Doromb: Közköltészeti tanulmányok* 3, szerkesztette Csörsz Rumen István, 13–50. Budapest: Reciti, 2014.
- VADERNA 2015a – VADERNA Gábor. „Érzékenység és dalciklus: Kisfaludy – Csokonai – Sebestyén”. *Tempevölgy* 7, 4. sz. (2015): 60–81.
- VADERNA 2015b – VADERNA Gábor. „A bárdköltészet lehetőségei: Berzsenyi Dániel 1803-as költeményei”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 119 (2015): 721–768.
- VADERNA 2015c – VADERNA Gábor. „Két költő és az érzékeny filológus: Döbrentei Gábor esete gróf Teleki Ferencsel és Berzsenyi Dániellel”. *Filológiai Közöny* 61 (2015): 279–306.
- VADERNA 2017 – VADERNA Gábor. *A költészet születése: A magyarországi költészet társadalomtörténete a 19. század első évtizedeiben*. Budapest: Universitas Kiadó, 2017.
- VAGNER 1896 – VAGNER József. *Adalékok a nyitrai székes-káptalan történetéhez*. Nyitra: Huszár István, 1896.
- VAJNÁGI 2003 – VAJNÁGI Márta. „Új hivatali nemesség Magyarországon a 18. század második felében”. *Sic Itur Ad Astra* 15, 2–3. sz. (2003): 175–226.
- VARGA 1963 – VARGA Imre. „A nemesi verses pasquillus: Szentpáli Ferenc”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 67 (1963): 287–302.
- VERESS 1998 – VERESS D. Csaba. „Veszprém a tizenöt éves háborúban, 1593–1606”. In *Veszprém a török korban: Felolvasóülés Veszprém török kori emlékeiről*, szerkesztette Tóth G. Péter, 42–54. Veszprémi múzeumi konferenciák 9. Veszprém: Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1998.
- VIZOTA 1911 – VIZOTA Gyula. „Kisfaludy Sándor és Kazinczy Ferenc vitája”. *Irodalomtörténeti Közlemények* 24 (1911): 385–422.
- VÖLGYESI 2002 – VÖLGYESI Orsolya. „Közlemények Békés megye és környéke történetéből”. In *Völgyesi Orsolya, Politikai-közéleti gondolkodás Békés megyében a reformkor elején: A rendszeres bizottsági munkálatok megyei vitái (1830–1832)*. Közlemények Békés megye és környéke történetéből 9. Gyula: Békés Megyei Levéltár, 2002.
- VÖRÖS 1991 – VÖRÖS Imre. *Természetszemlélet a felvilágosodás kori magyar irodalomban*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1991.
- ZSILINSZKY 1909 – ZSILINSZKY Mihály. *Dr. Székács József evang. püspök, 1809–1876*. Budapest: Luther Társaság, 1909.

FÜGGELÉK

Bodroghy Papp József és Ádám részvétele az evangélikus gyűléseken A Nemes Győri Evangélikus] Gyülekezet Jegyző Könyvei alapján.¹

	Bodroghy Papp József	Bodroghy Papp Ádám
1825. febr. 2.	+	
1825. márc. 6.	+	
1825. máj. 16.	+	
1825. jún. 29.	+	
1825. nov. 1.	+	
1825. dec. 1.	+	
1826. febr. 2.	+	
1826. ápr. 3.	+	
1826. jún. 29.	+	
1826. nov. 1.	+	
1827. márc. 25.	+	
1827. ápr. 4.	+	
1827. ápr. 8.	+	
1827. júl. 18.	+	
1827. dec. 27.	+	
1828. márc. 25.	+	
1828. aug. 8.	+	
1828. szept. 23.	+	
1829. febr. 18.	+	

¹ Amely gyűléseken nem vettek részt, annak idejét nem tüntettem fel a táblázatban.

	Bodroghy Papp József	Bodroghy Papp Ádám
1829. febr. 26.	+	
1829. márc. 10.	+	
1831. márc. 22.	+	
1831. máj. 18.	+	
1831. jún. 8.	+	
1831. jún. 24.	+	
1831. júl. 15.	+	
1831. aug. 8.	+	+
1832. jan. 22.	+	
1832. febr. 2.	+	
1832. márc. 6.	+	
1832. márc. 15.	+	+
1832. márc. 21.	+	
1832. máj. 10.	+	
1832. máj. 16.	+	+
1832. júl. 25.	+	
1832. okt. 10.	+	
1832. okt. 22.	+	
1832. nov. 25.	+	
1832. dec. 9.	+	
1833. jan. 3.	+	
1833. febr. 6.	+	
1833. febr. 28.	+	
1833. jún. 6.	+	+
1833. szept. 22.	+	
1834. ápr. 2.	+	
1834. júl. 6.	+	
1834. aug. 6.	+	
1834. szept. 14.	+	
1834. okt. 26.	+	+
1834. nov. 30.	+	
1835. jan. 16.	+	+
1835. márc. 20.		+
1835. máj. 12.		+
1835. jún. 29.		+

	Bodroghy Papp József	Bodroghy Papp Ádám
1835. júl. 12.		+
1839. jún. 29.		+
1839. júl. 7.		+
1839. aug. 15.		+
1839. nov. 1.		+
1841. júl. 11.		+
1842. jan. 6.	+	
1842. ápr. 4.		+
1842. jún. 5.	+	
1842. jún. 26.	+	+
1842. aug. 15.	+	+
1842. szept. 8.	+	+
1842. nov. 1.	+	
1843. márc. 25.	+	
1843. ápr. 2.	+	
1843. ápr. 9.	+	
1843. ápr. 23.	+	
1843. júl. 23.		+
1843. szept. 8.	+	
1843. nov. 1.	+	
1843. dec. 6.	+	
1844. ápr. 9.	+	
1844. ápr. 14.	+	
1844. ápr. 24.	+	
1844. máj. 16.	+	
1844. máj. 31.	+	
1844. jún. 20.	+	
1844. júl. 3.	+	
1844. júl. 25.	+	
1844. aug. 8.	+	
1844. szept. 11.	+	
1844. dec. 11.	+	
1844. dec. 27.	+	
1845. jún. 13.	+	
1845. júl. 16.	+	

	Bodroghy Papp József	Bodroghy Papp Ádám
1845. nov. 1.	+	
1845. dec. 21.	+	
1846. márc. 25.	+	
1846. júl. 9.	+	
1846. aug. 2.	+	
1846. nov. 1.	+	
1847. jún. 27.	+	+
1852. aug. 3.	+	

VÁLOGATÁS A FARAGÓSZÉK VERSEIBŐL

1.

Epedő szerelem

(35.)

[77]

Első ének

Ölelj fel most phantasia

A' képzet aetherébe

Lengj el velem aethesia

Győr olympja Berkébe

[78]

Hadd lássam a' Képzelmények

Tükörébe muzsámat

Ki a boldog érzemények

Közt rózsázza pályámat

Kinek ezüst szava lantja

Éltet ad édenyének

Buzdét, 's vidul rózsahantja

Vidéke Környékének.

Hadd lássam mint musolyognak

Pirosra nyilt ajaki

Körülötte, mint bokolnak

az ég szelid alaki.

Gracia Jó istennéji

Köztt feselő korába

Miként mulat barátnéi

Vig enyelgő sorába.

Éltem egy étlen virányát

Mejmemre had vonhassam

Nefejejts szent szivárványát

Isten képét láthassam

Szent. Ég! milyen érzemények

Feszéttik itt mejjemet

Melly merő, boldog remények

Kecsegtetnek engemet.

Miként buzdul, emelődik

Érző szivem itten fel

a' fel fort vér mint lökődik

Bennem szerte szillyel el.

Egek! ah szórj Te zöldellő

Lugos árnyékot le rám

Locsolj fel alkonyi szellő

Halgas, szünj el cziterám

Mert meg dönt e' Tüz-repülök

Szellő szárnyokra kerülök

Pannonomat itt hagyom

Lábai mellé rogyom.

[80]

1. Dall

Hogy a' Haza Jó Törvénye

Nemesítte pályámat

Éltem folyta vad törvényre

Nem zaklatta csajkámát

Midőn már a' bus Tengerek

Egy tükörré zuhantak

Ott a' szerelmi ingerek

Ostromolni rohantak.

E sziv vad fájdalomán vérzett

Mivel buzgón, forrón érzett

Égett, lángolt, gyult, epedt

Illedt, csüggett, fájt, repett.

[81]

2. Dall

Dellest! midőn ötöt ott a'
 Hol rám amor lesz huna
 Hol Györtül el szakalytotta
 Révfalut a' KözDuna
 Szent vidéknek palotája
 Kebelébe meg láttam
 's gyözzén rajtam édes bája
 Fel hevülve imádtam
 Ti Kárpátok ti láttatok
 Gyulladni, ti hallottatok
 sohajtani, busulni
 Reményleni vidulni.
 [82]

3. Dall

Ne bánts engem, ne Lajosom
 Bennem a' Sziv sir, ordét
 Nékem makats Geniusom
 gunyolva hátat fordét
 Hah! Barátom beszédeid
 Kecsegtetve gyötörnek
 Boldog vég érzeményeid
 Földbe zuznak le törnek.
 Mit használ ha e' sziv lángol
 Ollyan tiszta buzgó Lángal
 Mellyel a' Kikelt égnek
 Arany csillagi égnek.
 [83]

4. Dall

Kinos élet, mint faggatja
 Amor nyila mejjemet
 's e' vérző sziv nem tudhatja
 Szeret e' ő engemet
 Sóhajtásim körülöttem
 Köd felleget formálnak
 A' való képek előttem
 Tünő árnyokká válnak
 A' sárga szín fehér – az ég
 Pokol – a gőz füs aether Lég
 Sima remény e' zavart
 Képzelmény még meddig tart
 [84]

5. Dall

A' mint folynak, és halladnak
 E' kis patak habjai
 Ugy omolnak, ugy szaladnak
 ifju éltem napjai
 El az idő vas szárnyai
 Alatt tűnnek repülnek
 Zuzott szivem vad kinjai
 De nem szűnnek, 's enyhülnek.
 Jobban jobban fel lobbannak
 Szent lángjai bennem annak
 a' rontó édes tűznek
 Pillantása egy szűznek.
 [85]

6. Dall

Mennél nagyobbat kerülök
 Vénus Berke mellett el
 Annál mélyebben merülök
 's égek forró hevekkal
 És ő hideg vérrel nézi
 Emésztő lángjaimat
 Kemény Szive csak tetézi
 's halmozza kinnyaimat.
 Vagy tán szeret? De más? Egek!
 Hülsz borzadog, rettegek.
 Félre pokol Szülte kép
 Az indulat szillyel tép.
 [86]

7. Dall

Már lassanként mul a' hályog
 Látok, hallok, a' csalás
 Fátyola már nem kovályog
 Öldöklő tapasztalás
 Ti a' Tákó hüs erdei
 Füzfa lugos zöld Lombok
 Ti a' Dunaviz gyöngyei-
 vel körül vett kis dombok
 Ti láttátok, és tudjátok
 Kivel ment el, ah mondjátok
 Mit szólt, beszélt, mosolyogott
 Mért e' sziv zuzva bolygott.
 [87]

8. Dall

El tűnt, el ment a' fájdalmak
 Rám tódultak, meretten
 Néztem, hogy a' boldogabbak
 Merre lengtek el ketten
 Néztem, 's a' bús érzemények
 Könny cseppeket facsartak
 a' Jövendő Képzelmények
 Öszve vissza zavartak
 Az elfásult Test le zuhant
 Pesdült, borzadt az aszuhant
 Ámor lesve halgatott
 El illanva kaczagott.
 [88]

9. Dall

A' láthatárnak parttjain
 a' nap fény elenyészett
 A' nagy Térség köd karjain
 Ringódik a' Természet.
 Mul az idő, az éjfélnak
 Ijjedelmi látszanak
 Súgári a' hold fény félnek
 Halavány Szint játtzanak.
 Borzad a' Vár fok csatázó
 Ércz zajjától a' Vigyázó
 Remeg, retteg, mert srett
 Szemmel hány vett keresztet.
 [89]

10. Dall

Szalad a' hol, ácsorognak
 Mellette a' fellegek.
 Ide, 's tova kovályognak
 A' réméttö szellemek.
 Ordét a' Szél, a' Denevér
 Huhogási sipolnak
 A' Laterna rongy fene vér
 Szolgai Szélt rabolnak
 Az öldöklő angyal lánczol
 Gyün meg, mindent öszve lánczol
 A' Természet meg rendül
 A' fél világ fel zendül.
 [90]

11. Dall

Jőj álom, ah édes csend már
 Jőj ringass el engemet
 Itt a' reggel, a' munka vár
 Illezd fel bús lelkemet
 Komorságom hadd szilledjen
 El a' nyugalom szárnya
 Alatt, és ah hadd illedjen
 Reményem szivárványa.
 Elmém ott az Ideálok
 Paraditsomán kovályog
 Ott ül, mosolyg, nevet ő
 Hadd haljam ezt: szeret ő.
 [91]

12. Dall

A' merészség képzeleti
 El ragadnak engemet
 A' szilaj éj fel vezeti
 Fel az égbe lelkemet
 A' hol gyémánt karikákon
 Czélt forog a' mindenség
 És a' tűz gömb fény spherákon
 Ragyog a nagy Istenség
 Itt el dülök tébolyodva
 Könyörgő Szivvé olvadva
 Kérek, nyögök, sohajtok
 Segedelmet ohajtok.
 [92]

13. Dall

A' nyílt hajnal ajakai
 Uj napot rózsádzanak
 A' harmat gyöngy kristállai
 Szivárvány Szint játczanak.
 A' Láthatár tér allyain
 A' gőz felleg el szilled
 A' langy szellő fuvallain
 A' Természet fel illed.
 Ah! ha nékem is virulna
 Kemény Szive meg lágyulna
 'S mosolyogna én nekem
 Melly víg lenne énekem.
 [93]

Második ének

Másnak ámor arczulatja
 Csak mennyeket mosolyog
 Másnak az élet illatja
 Rózsa színnel ándalog.
 Mást a ditső, nemes pályya
 Czélra, Fele lelkének
 Emel, Karjával kínálja
 Éltet ad így éltének.
 Mást ölel az ernyők zöldje
 Zephir füzte lomb ágok
 Rózsa, jázmin virány földje
 Szülte, nőtte virágok.
 Más a' pásztor édeni kor
 Epokáját kóstolja
 Mejje, Szive feszül mikor
 Phillys ajka csókolja.
 [94]
 Mások mikkel dicsekesznek
 A' graciai, édenek
 Kikkel öszve ölelkeznek
 A' szerelmi Istenek.
 Hah! de e' szív Tengerének
 Közepette vivódik
 Csínnya sorsom mértékének
 Hol fel, hol le nyomódik.
 Van pillantat a' hol élek
 Halok, fázom, gyulladok
 Van olly pont hol bizom, félek
 Fel lángolok, bádgyadok.
 Van momentum hol az édes
 Képzletektől részeg
 Merő, bátor, vak, negédes
 Elme az Ég! fele szeg
 [95]
 Egy percz idő a' mennyei
 Boldogok közé csábít
 Egy minuta menykövei

Sullya le zuz, el kábít.
 Mint a' döbbsent gyermek szája
 Tátva áll, 's ugy bámul el
 Midőn pergő Karikája
 Másfelé megy, 's gurul el.
 Mikor Lilla más karjain
 Enyelegve lódul el
 A' Rét virány kartonnyain
 E' szív szint ugy bámul el.
 Hah! de mikor néha velem
 az alkonyi szellőbe
 setál a' dus tarka selyem
 Szótte virány mezőbe.
 [96]
 Mit érezek mit érezett
 Pigmalion mikor a'
 Remek mód ki piperezett
 Márvány kép lesz rokona.
 Izzó tüzzé fel hevülök
 Égek, hülök, el szédülök
 És ő szeráf minákat
 Nevet, 's gyujt itt fáklyákat.
 [97]

14. Dall

Ott a' Rába folyamotja
 Mentében a' zöldellő
 Ták ölelte labyrintja
 Lágy párnáján mulat ő
 Ott tántzolnak ölelkezve
 Körülte a' Szerelmek
 Ott lihegnek lengedezve
 A' Zephiri kellemei.
 Ott van, ott ül, 's ottan ni a'
 Dült Chaosz is harmonia
 Folyamotba olvad el
 Égi rendel szalad el.
 [98]

15. Dall

Szent hely! hol az örök élet
 Tudománya osztatik
 Hol a' vég nap az Ítélet
 Percze, dija hallatik
 Hol a' buzgó nép borulva
 az ég felé vágyódik
 's a' vétkes sziv meg szorulva
 Önn magával vivódik
 Te őrized azt az alak
 Angyalt, a' kit ezen ajak
 Imád, tisztel, és e' sziv
 míg sziv lesz, hozzá lesz hiv.
 [99]

16. Dall

Félre munka, ez az elme
 Gyáva már, és csüggedez
 Nyomja, zuzza vad gyötrelme
 Ide, 's tova lengedez.
 Félre törvény buzgó tüze
 E' szivnek a' hazához
 Gyengül multa, áon Szüze
 Gyötri, 's vonja magához
 Örvény pályám bózót árka
 Jöj kegyetlen kegyes párlat
 Te a' setét angyala
 Törjék éltem fonala
 [100]

17. Dall

Nyájas órák mulatásim
 Vig, enyelgő Szent helyek
 multok, Száradnak forrásim
 Eltűnnek a' kellemek.
 Emészt engem hah egy belső
 Tűz, mejjem ez epeszti
 Lelkem, Szivem a' leg felső
 Érző pontig repeszti
 Ifjukorom mirági már
 Hervadnak, 's a' habos hinár
 Sár Tengere el temet
 El nyel, el öl engemet.
 [101]

18. Dall

Meg untam már, ez az élet
 Terhe el nyon engemet
 Jövel Te végnap Ítélet
 Öleld hozzád lelkemet
 Ölelj – hogyott boldogulva
 Tört Szivem nyuljon fel
 Testem hamvakká le hulva
 Helyén rózsa nyuljon fel.
 Ah melly jó lesz pihenni ott
 Hová bőven takarétott
 az ég Ura nyugalmat
 ott oszt, 's ád ő jutalmat.
 [102]

19. Dall

Álmatok meg ti a' forgó
 Széllel versem el szaladt
 Órák perczi! a' csikorgó
 Tál lágy melegre fakadt.
 Álj meg sebes rohanása
 a' sas szárnyu időnek
 Örömm az Ég lakása
 Szent várából, most jőnek.
 Álj meg világ, a' hatalom
 Lökő erő a' nyugalom
 Karjain most egészen
 Égi csendre tenyészen.
 [103]

20. Dall

Hah, az elme a' fel hevült,
 Miként kereng oda fel
 a' dús képzetekbe merült
 Sziv hány tárgyra csapong el
 Mit tesz? mire vetemedik
 A' boldog sziv – egy óra
 Mit szül, mikor nemesedik
 a' Rosz, 's változik jóra
 Fel csap Æther Kanileákon
 Éj ott a' Tűz fény spherólum
 Leng, fel csapong, fellengez
 Szent érzésre ömledez.
 [104]

21. Dall

Láttam, szoltam, beszéltem
 Enyelegtem, vigadtam
 a' mit nem ij remény lettem
 Véle mennyet mulattam
 Nyájos, szerény, kedveltető
 Andaléttó, hódíttó
 Lelkeséttó, nemeséttó
 Fel hevéttó, vidéttó
 A' Sziv lökte vizgyöngyökké
 Vált arczámon, ah örökké
 Így mennyen, és így muljon
 Éltem, 's rózsát viruljon.
 [105]

22. Dall

Láttam Lillát az alacson
 Lugos gallai között
 Orczáján, mint a' pipacson
 A' Rózsa Sziv fürtözött
 Láttá musám, 's el pirulva
 Bujt velem el a' hangod
 Bokrok alá, és bámulva
 Ottan némán lappanga.
 Illys a' gratia mikor a
 Szüzek enyelgő Táborá
 Ellys kertje zöldellő
 Virági közt hajl el ó!
 [106]

23. Dall

Minő kellem nyillik ott a'
 Két váll között a' hová
 Mejjét selyem szorétotta
 Kendője bé fátyolá.
 Orczájának ragyogása
 Hajfürtjei hullámi
 Ajakának mosolygása
 Szemeinek villámi.
 Remek Teste mozdulatja
 Menő ingó indulatja
 A' hattyukat, kis kacsók
 Be illik rájok a' csók
 [107]

24. Dall

Az Oczeán hig kapuján
 a' nap fény ki költözött
 a' gőz szülte felleg buján
 arany színbe öltözött
 A' mindenség már fel hozza
 Vidáméttó erejét
 A' Bércz orma viszhangozza
 a' munkások zörejjét.
 Megyek én is a' munkára
 Édes, mivel e' pályára
 Lilla hint, szór rózsákat
 Osz, nyujt, ad vig órákat.
 [108]

25. Dall

Mint a' rózsza kellemei
 Szebb illatra ujulnak
 A' harmat ezüst gyöngyei
 Ha csókolják, 's rá hulnak.
 Ugy ha Lilla mosolygása
 Ajakain rózsászik
 sajtolt Szivem komorsága
 Eltávozik, el aszlik.
 Az ércz gátok szélt omolnak
 Az érzések ostromolnak
 's lelkem fentt a' hetedik
 Ég gömböt tüntérekedik.
 [109]

26. Dall

A' napnak már csak utólsó
 Sugárai ragyoktak
 Villám lovai a' tulsó
 Föld gömb partra jutottak
 a' hervadt fák bús gallai
 uj erőre zöldültek
 Az est kellem fuvallai
 Ide 's tová repültek.
 Zugott barna folyamatja
 a' rápczának, szer illatja
 a' virágok nemének
 Tömjénzett az estvének.
 [110]

27. Dall

Csendbe voltam magam ott a'
magányosság ölébe
a' füzfa gallak lombolta
ut hajlékony mentébe
Izzadt az ész, ott tanultam
gondolkodtam eszméltem
Hol fel, hol alá lódultam
itt ott döngtem, beszéltem
Nevem hangzott hátom megétt
az Echo vissza fecseget
Vissza néztem hevültem
Majd gyulladtam, majd hültem.
[111]

28. Dall

Ott ált Lilla meg döbbenve
Lilla ált ott előttem
az ész, a' sziv meg hökkenve.
Indulatim vergődtem.
Illyen az éden hajnala
a' Rózsa fény paplanon
az ártatlanság angyala
a' fény felleg sarlagon.
Illyen a' rózsa bimbója
Ha a' szellő ki csókolja
Zöldjéből az ajalon
majus első hajnalon.
[112]

29. Dall

Piheny lélek, piheny elme
Vad indulat Tüze ne
Gyötörj Lilla jó, 's szerelme
Uj reményt most üzene
Törvény buzgó tanulása
Elmés velős tudomány
Remek munkák olvasása
's más e' féle Iromány
Engedjete hadd nyugodjak
Vele legyek, vele szóljak
Hadd csókoljam öleljem
Belsőm néki szénteljem.
[113]

30. Dall

Istenem! melly képzelmények
Foglalják el elmémet
Minő tiszta érzemények
Nemeséttik lelkemet.
a' virtus út, göröngy pállya
Czélhoz futok érette
Nints ott e' sziv akadállya
Multa őt meg szerette.
Lelkem csupán a' nemesre
vagy, hogy magát érdemesre
Emelhesse, tehesse
Hogy őt Lilla szeresse
[114]

31. Dall

Feszül a' sziv, emelődik
 a' Lélek az egekbe
 a' buzdukt vér szélt löködik
 a' dagadó erekbe.
 a' képzetek fellengeznek
 Fennt az Egek sphæraín
 Öszve csapnak, ölelkeznek
 Lilla képe rózsáin
 Szent kívánság, fel tételek
 Tiszta buzgó érzetelek
 Nemes, rényes, tüzes, hiv
 Forrón érző igaz sziv.
 [115]

32. Dall

Hol a' homok dombok mellett
 a' bő mezők virulnak
 Hol a' mocsár Tó kerület
 Liliomi sárgulnak
 Hol a' termett Kalász ágak
 Hullámokat játtzanak
 'S Köztök a' Buza virágok
 Kékelleni látszanak
 Ottan kötött, ottan adott
 Ő Koszorut, ott dagadott
 a' sziv, lélek, az elme
 ott nőtt e' sziv szerelme.
 [116]

33. Dall

Kékszin koszoru, valóság
 álhatatosság jele
 Téged kötött a' boldogság
 Angyala, valóm fele.
 Kékelj örökké koszoru
 Kékelj nékem mennyeket
 Kékelj, ugy majd a' szomoru
 Lét nem facsar könnyeket.
 Álhatatos leszek én is
 Még a' Cháron vidéken is
 Árnnyá változott szellem
 Lelkem néki szentelem.
 [117]

34. Dall

Az olympus zöld füzei
 Itt Innepet zöldülnek
 A Dodona Zeng berkei
 Zöbörögve: dördülnek
 A' mars Templom vas zárai
 Csikorognak csattognak
 A' Koszorús hét romai
 Halmok harcz zajt ropognak.
 Csak virtusnak tömjéneznak
 Oltáránál ölelkeznek
 Unokái Hellasnak
 Athenának, Thebásnak.
 [118]

35. Dall

Majd, ha a' vén százaz tölgyek
 Babérokka ujulnak.
 A' zöld halmok, virány völgyek
 Kárpáttá domborulnak.
 Majd ha Árpád nemessei
 Feltámadnak, harcolnak
 attilának menykövei
 től a várak omolnak
 Akkor – az a' feltételem
 Bennem a' buzgó szerelem
 Lillához el mul, hül, fagy
 Ha e' Test el hal, dül, rogy.
 [119]

36. Dall

Ti tigrisek, ti hiennák
 Ti vérszopók, Hámánok.
 Ti viperák, ti gyeHENNAK
 Ti furiák sátánok
 gyötrő képek, hah borzaztó
 gondolat ez – Fertelem
 Ha mást – pokol irtóztató –
 De ilyen a' szerelem
 Nem hisz, még nem öszveforrad
 Véle a' sziv egyé olvad
 Ő tán még az Égen is
 Kélik a' napfényen is.
 [120]

37. Dall

A' szerelem öszve köti
 a' virtusos sziveket
 a' gyanuság szélt löketi
 a' jókat, és hiveket.
 A' szerelem rózsakat hint
 a' virányos pályára
 a' gyanuság szórja a' kint
 a' nektár méz allyára.
 A' szerelem boldogéttó
 a' gyanúság szomoréttó
 Boldogság a' szerelem
 a' gyanyúság gyötrelem.
 [121]

38. Dall

Mindenféle képzelmények
 Mindenféle indulat
 minden féle érzemények
 Mindenféle gondolat.
 Minden idő rohanások
 Minden tárgyak érzetek
 minden perc el szaladások
 minden munkák végzetek
 Minden hajnal aranyzatok
 Minden tavasz virányzarok
 Mind egy képre tüzelnek
 Mind Lillára ügyelnek.
 [122]

39. Dall

Boldog a' ki életének
viruló tavasszába
örömének lételének
enyelgő szakaszába
a' hol bennünk az Ingerek
Külömbözve lobognak
az örvények, a' Tengerek
Háborognak forognak
Boldog a' ki olyan utat
Választ melly a' rényre mutat
'S e' mellé lel egy Szivet
Jót, ártatlant, és hivet.
[123]

40. Dall

Honnyi, Törvény, Lilla két Tüz
Egy lángon ég, lesz bennem
Honnyom buzdét, 's az imádt szüz
nemessé tanét lennem
Verbőcz remek munkájába
nagy elméjét csudálom
Lilla angyal formájába
a Teremtőt imádom.
Éltét tűz szent halálomig
a' sirboltba le hunytomig
Örökké szó lesz bennem
Boldognak kell így lennem.

2.**A Bodzafa Lantos**

(52.)

1821.

[173]

Ének

A szerelem kegyessége
Égi étke szivünknek
Czimje, disze, édessége
Ember létünk 's lelkünknek
A' Teremtés kebeléből
mint egy rózsa nyúllik ki
az Egeknek belsejéből
Boldogétni fesel ki.
A' Tökélynek tekervényes
Lépcsőjén az első Fog
Boldog a' ki szövényes
utján véle kezét fog
Az Ember, ha ő nem volna
minő szegény miv lenne.

'S ha bennünk ő nem lángolna
a' szilajság mit tenne

[174]

'Nála nélkül nints boldogság
Nints e' földi életbe
Nints szelédség, Kegy és jóság
az emberi kebelbe.
Nála nélkül a' Természet
ki holt néma zordonság
a' Kinél ő el enyészett
nints szívébe rokonság.
Ő tesz minket emberekké
Ő édesget a' jóra
Ő tesz néha istenekké
Ő vezet a' valóra

Ki nem szeret – boldogtalan
 szilaj, durva, réméttő
 Indulatos, faragatlan
 Egy vázképü ijjesztő.
 [175]
 A' világot, ha ki égve
 Dülve, látni lehetne
 Ki nem szeret, annak szive
 Erről példát vehetne
 Ki nem érzi, édes bája
 andaléttó melegét
 Egy feslett tűz csal formája
 Fénylik, de nem melegét.
 A' ki szeret, csak az tudja
 mi a' ditső mi a' szép
 Mi az élet rényes utja
 mi a' velős, lelkes, ép.
 Mi az öröm édessége
 mi a' létnek kelleme
 mi a' lélek dicsőssége
 mi az ember érdeme.
 [176]
 A' gyermek kor játékait
 Rózsa szinnel fényleli
 az Ifjunak szándékait
 Tökélyre ő érleli
 a' Férjfinak a' bátornak
 ő oszt érdem jutalmat
 az el gyengült, aggott kornak
 ő mosolyog nyugalmat.
 Midőn tiszta érzésébe
 Egésszen el merülünk
 'S boldogéttó kegyelmébe
 az egekig repülünk
 Mindent a' mi él, és lehell
 boldog szivünk öszveölel
 Feszül érző kebelünk
 's jóra vezet szerelmünk.
 [177]

1. Dall

Mikor május kezdetével
 A' Hajnalnak rózsája
 arany színü fény prémével
 az eget bé polálja.
 'S a' harmat ezüst gyöngyein
 Kellemei rengenek
 'S a' Természet zöld füvein
 a' Zephirek lengenek
 Szép akkor a' Természetnek
 Kebelébe, az életnek
 Édességét csokolni
 a' szerelmet kóstolni.
 [178]

2. Dall

A' minő szép bájolása
 a' kék felleg selyemnek
 olyan szelíd mosolygása
 a' tiszta szerelemnek
 a' melly nyájos szürkületkor
 a' nap sugár eleje
 olyan kegyes ez életkor
 szerelmének melege.
 Lelkeinket ő emeli
 Szeléditti ő kérleli
 Szivünk szilaj ingerét
 Indulatink tengerét.
 [179]

3. Dall

Ki látott szebb dicsősséget
 nagyobb, pompás alkotmányt
 Bájlóbb drága édességet
 Tündökölőbb ragyogmányt
 Mint mikor a' tiszta Égnek
 Déli pontján a' napnak
 arany Sugárai égnek
 mint az égő Rubintnak
 Eltűnk Egén a' Szerelem
 Olyan ditső fejedelem
 E' fénylik e' világét
 E' tenyészt, e' boldogét.
 [180]

4. Dall

Midőn az Est hajnalába
 Rózsa fénybe a' hegynek
 aranyt termő oldalába
 Virulmányi fürdenek
 's ha az Égnek gömbölegén
 a' Csillagok fénylenek
 's az esti gőz üst fellegén
 a' Tündérek rémlenek
 Melly szent érzés, és boldogság
 minő öröm, Kegy, és jószág
 Világának a' holdnak
 Édessége a' csóknak.
 [181]

5. Dall

Szép a' gyémánt, betses, 's első
 Ragyogó fény Tüzével.
 a' Jóságok közt a' felső
 a' Rény szelid fényével
 De a' gyémánt ha közül lesz
 véve arany Körével
 Több ragyogást, 's fény üzést tesz
 Tündökölő tüzével.
 A' Rényt is így nemesétti
 magasztalja, dicsőíti
 a' Szerelem Zomancza
 Övedző rózsa láncza.
 [182]

6. Dall

Mikor lelkünk örömének
 Özönébe ömledez: –
 mikor szívünk Tengerének
 Szélveszébe süllyedez
 Midőn boldog egész valónk
 's nálunknál nincs boldogabb –
 midőn reped, mereng hajónk
 's rémét minket minden hab.
 A' Szerelem ott emeli
 Boldogságunk: – itt kérleli
 a' szélveszet, – reményt gyújt
 vigasztaló pohárt nyújt.
 [183]

7. Dall

Adott az Ég kebeléből
 Elég szépet, elég jót
 Bőségének kegyelméből
 Esmérjük az alkotot
 a' fel vidult természetnek
 Bájoló kellemei
 mosolyogva integetnek
 nyílnak a' lét kecssei
 a' sók jónak, és bőségnek
 gyönyörűség, kegyességnek
 ámbár nintsen is száma
 szerelem fü szerszáma.

[184]

8. Dall

A' Szerelem jóságának
 Édes kedves érzése
 a' jövődő menny javának
 Boldog elő izlése.
 Nála nélkül nintsen öröm
 nints nyájosság nintsen kedv. –
 Nála nélkül minden öröm
 Minden méreg 's epésnedv.
 Ollyak ennek örömei
 mint a' harmat langy gyöngyei
 Illesztenek, nevelnek.
 Lelket szívet emelnek.

[185]

9. Dall

Tövis pályánk göröngyein
 Ő vezérli léptünket
 sorsunk sulyos keservein
 Ő vigasztal bennünket
 Nehéz az ut, mellyen futunk
 Zivataros az élet
 De általa célhoz jutunk
 a' nyugpartra ő vezet
 örömeink nem volnának
 El tűnnének, ki halnának,
 mi a' szép, 's jó nem tudnánk
 az életet meg unnánk.

[186]

10. Dall

Testvér nélkül el lehetünk
 Szüleinktől a' halál
 meg foszt, 's ekkor az életünk
 mint egyes Tölgy – magán áll.
 A' Barátság ritka, és szép
 Kellemivel ölelhet
 a' boldogság hah! de nem ép
 a' Sziv tele nem lehet
 Csak egy hölgynek karjaiba
 Forró édes csokjaiba
 van a' menny és az élet
 Boldog csak benne lehet.

[187]

11. Dall

Míg álmaink a' Képzetnek
 Rózsa szinnel fürtözött
 Zöld lapányin vezetgetnek
 Ezüst virányok között.
 Míg az ifjukor hajnalnak
 Fesél majus rózsája
 Míg a' Jónak, 's ártatlannak
 Lobog nálunk fáklýája
 Tisztán lelhessen szeretni
 Boldogság, de szerettetni
 Ennek már csak képzése
 az érzések érzése.

[188]

12. Dall

A' Kiért a' sziv ég, sóhajt
 nyughatatlan, epedez
 a' Kit kíván, kér, és ohajt
 És a' Kiért esedez
 Ki egének szivárványa
 a' Kit imád, és kedvel
 Kit az álom lepke szárnya
 Csendje alatt is ölel
 Kit az érzés képzetének
 Szivébe mélyen festének
 Tarka képzelményei
 azt birni, az mennyei.

[189]

13. Dall

Az életnek Tengerébe
 Csajkáját ki lökhetni
 Szelíd széllel, és Révébe
 Egy jónak ki köthetni.
 A' fáradság érdemeit
 Rokon melyén kostolni
 a' Boldogság kellemeit
 ajakiról csokolni
 Ez az égi boldogságnak
 Tüköre, 's a' házasságnak
 Kellemei osztják ezt
 Szerelmei adják ezt.

[190]

14. Dall

Mint egy galamb szárnyra kapni
 'S Ki repülni fészkeből
 Visgálódva le-le csapni
 a' Képzelet egéből
 végig nézni a' világnak
 Pompás, remek miveit
 Rendre látni a' Hazának
 Párnás szelíd szüzeit
 'S egynek keblén meg pihenni
 Boldogabb nem lehet lenni
 Haza vinni Termébe
 mint a' galamb fészkébe.

[191]

15. Dall

Szerelmünket egyszer adni
Egyért halni, és élni.
Hüségét egynek fogadni
's egytől mindent remélni
Egytől viszont szerettetni
a' Kit szívünk ki választ
Öleltetni, kedveltetni
Özön örömet áraszt
Miként dagad hiv kebelünk
Már az ég itt lakik velünk
Paraditsom lakásunk
Munkánk, költünk, nyugvásunk.
[192]

16. Dall

Hogyha szelid, mint a' Jóság
Kéért szívünk lángra kap
's tiszta, mint az ártatlanság
's nyajos, mint a' Kegyes nap
Ha a' szépnek, és kellemnek
Képviselő angyala
a' Jónak, és szerelemnek
Rózsán kelő hajnala
's ha szépsége kellemének
Diszerénye szép lelkének
Illyel birni mit nem ér!
Ennél többet hah ki kér!
[193]

17. Dall

Egy illy angyalt oltásánál
Hímennek ált ölelni
's a' föld minden dus Javánál
Ötet jobban kedvelni
Karon fogva az életet
Véle együtt meg futni
És a' Célhoz, mellyet ki tett
az ég véle el jutni
's a' vég pontról, mint jók, hivek
oda, hová a' jó szivek
Mennek, véle repülni
Igy lehet idvezülni.
[194]

18. Dall

Meg ölelni, meg csókolni
Hogy a' Sziv szint dagadjon
ált szorétni, ált karolni
Hogy az ész el akadjon
Hol az Égre, hol képére
Olly szemeket emelni
Mellyek újra tükörére
öröm könny jött fényleni,
's képéről a' boldogságnak
szerelemnek, és jóságnak
olvashatni jeleit
Kivánsz e' több mennyeit?
[195]

19. Dall

Mind Kiket a' föld térségén
 Csak élőknek neveznek
 Mind kik sorsok nagy Tengerén
 Ide, 's tova eveznek
 ámbár az ész, az indulat
 Kit kit másra ösztönöz
 A' test, a' Kép, a' gondolat
 mindenkinél különböz
 Ezek még is mind szeretnek
 Rózsa bikákat veretnek
 Hymen által magukra
 Örömökre Javokra.
 [196]

20. Dall

A' Házasság szerelmeit
 Kóstolni ki nem meri
 Élte virág Kellemeit
 El alusza 's heveri
 Ki nem látta rózsájával
 a' szép hajnalt fel jőni
 És a' napot pompájával
 világ tengert szélt lőni
 az nem látott semmit, és így
 a' Kit nem köt ezen sz[ent] Frigy
 Nem lát semmit, és nem él
 alszik mint a' zordon tél.
 [197]

21. Dall

Horváth! Kinek barátsága
 Mint a' harmat gyöngyelet
 Fel illesztő langyossága
 Ugy boldogét engemet
 Kivel a' szép Harmonia
 Tüzte öszve lelkemet
 az érzés, a' Sympathia
 Rokonétja szívemet
 Boldog vagy, mert szerelmednek
 Hüségednek érdemednek
 Birod édes jutalmát
 Szerentsédnek angyalát.
 [198]

22. Dall

Az indulat, melly kebledbe
 Szerelemmé váltazott
 azon hüség, melly melyedbe
 Csupán egynek áldazott
 azon tiszta érzemények
 mellyek benned valának
 ama boldog képzelmények
 mellyek reád szállanak
 a' szív, 's észtől eredének
 Jutalmat azért vevének
 mert hol szív, 's ész dolgoznak
 ott a' mennynek lakoznak.
 [199]

23. Dall

Mint a' Nap, ha egy termékeny
Felhő felett el terjed
És látásán az érzékeny
Öröm bennünk fel gerjed
's a' vidéket fel vidétja
Éltető melegével
's a' világot boldogétja
Regvel szelid tüzével
a' házasság Istensége
Boldogéttó kegyessége
Ugy mosolyog egeden
Feléd ezüst fellegen.
[200]

24. Dall

El érted a' boldogságot
Mellyért régen epedtél
El nyerted a' Drágóságot
a' Kit hiven szeretttél
Hölgyed kegyess, szép, jó, Remek
Egy angyali valóság
Lelke disze, 's az érdemek
Nála virtus, és Jóság
Melye csupán éretted ver
Érted buzog benne a' vér
's a' hűség jó szívének
Tulajdona lelkének.
[201]

25. Dall

Mikor veled ölelkezett
egy mennyei érzésnek
tengerébe ömledezett
Szive el a' Kegyesnek
Láttam fehér kebelének
Érző dagadásait
Láttam tiszta örömének
nemes gyulladásit
a' szentebb és a' magasabb
a' lelkesebb, hatalmassabb
szerelemnek szentsége
szent tükrébe ége.
[202]

26. Dall

A' Csók, mellyet reád tüze
Rózsával nyílt ajaka
Érzésének felsőbb tüze
Szentségéből fakada.
Ragadtatott érzésébe
Midőn véled ülhetett
lelkét az Ég örömébe
Élni látni lehetett.
Igy szerethet, és ölelhet
Igy csókolhat, és Kedvelhet
az ég rózsza hajnala
Biborán jó angyala.
[203]

27. Dall

Láttam ekkor az érzések
 Kebledbe mint nőlének
 a' Csokok, az ölelések
 Tüzeesebbek levének
 Rényes valód mint lágyula
 Férjfi indulatival
 Hölgyedhez, 's mint rokonula
 Lelkes tulajdonival.
 Szived tiszta szerelmének
 Tüzeről vallást tevének
 Melyed feszülései
 Karod ölelései.
 [204]

28. Dall

Vigan néztél karjaiból
 El, 's ki a' jövődőre
 Jót itélvén csókjaiból
 az el rejtett időre
 a' boldogság tengerébe
 Lelked ott el merüle
 Véghetetlen örömébe
 Elméd szint' el szédüle
 Képzületid fellengeztek
 Hah! de öszve ölelkeztek
 Társod bibor ajakán
 Mint életed rózsáján.
 [205]

29. Dall

Érzed már most, hogy éltünkben
 boldogok úgy lehetünk
 Ha Hymennek szerelmünkben
 Örök frigyre léphetünk
 (a' Házasság kebelébe
 van az élet a' jószág
 a' páros lét kellemébe
 Látjuk mi a' valóság)
 Mi a' Férjfi, ha maga él.
 Maga fekszik, ha maga kél!
 Félbe hagyott remek kép,
 Nem egész, ő bár egy ép.
 [206]

30. Dall

Szivünkben a' Szerelem
 Édes kedves búbjája
 Az isteni főbb Kegyelem
 Boldogéttó munkája
 a' házasság szent kötele
 az Egekkel öszve sző
 Ez a' lélek eledede
 Ez az első, ez a' fő
 Melly sok jókat nem esmérnénk
 Ha párossan nem élhetnénk
 Ha nem volna igaz sziv
 Hozzánk vonzó rokon sziv.
 [207]

31. Dall

A' Férfinak fáradtsága
Izzadása mit érne?
az asszonynak ha Jósága
jutalmat nem igérne.
A' Vérejték homlokáról
Fájdalmassan hulna le
a' nap az Ég kék boltjáról
Könnyei közt futna le
De ha e' kéz a' cseppeket
Törölgeti a' Sziveket
Fel vidétja, 's a' minő
nap öröme vezető.
[208]

32. Dall

Mikor a' nap a' reggelrel
a' Ködből ki fejtődik
's sugára a' gőz cseppekkel
Rubint színre verődik
's lelkünk ezen tüneménynek
Látásába örvendez
's a' Természet ezen fénynek
Biborába serkendez
ha az, a' kit szivünk szeret
minket a' munkára vezet
melly édes a' kezdete
melly öröm a' végzete.
[209]

33. Dall

Ha az élet göröngyein
Ő vezetget bennünket
És a' vad sors kesersvein
vigasztalja lelkünket
Pályánk csupa rózsa között
Enyelgő merész lészen
's henoléba [?] meg ütközött
sziv fel illed egészen.
A' nehezet, a' terheset
a' solyossat, keserveset
a' sziv így nem esméri
az éltet dicséri.
[210]

34. Dall

A' Természet kellemével
virány mezőket mutat
véd angyalnak szerelmével
Érnyők között nyit utat
az fájdalmak nehezének
nem érezzük sullyait
a' Férfi kor életének
Éljük boldog napjait
Szivünk szent érzésre lobban
Létünk diszét annál jobban
Látjuk nőlni, renyészni
Fájdalminkat enyészni.
[211]

35. Dall

Ha liliom Kezeivel
 el lankadott Férjének
 Ételt készét fűszerivel
 a' szerelem izének
 's mosolyogva majd részünkre
 Rakja a' jobb részeket
 's vidor szemmel néz képünkre
 menny leli a' sziveken
 mellyik Király pompájával
 Mellyik püspök asztalával
 Cserél meg e' boldog férj
 az illy való boldog férj!
 [212]

36. Dall

Ha a' munkák, 's terhivitelek
 Erönktől meg fosztnak
 a' szerelmes részvételek
 uj erőket osztanak.
 El mul a' bú Komorsága
 Képünk ege ki derül
 a' Keservek zordonsága
 minket el hágy, el kerül.
 El tün a' sors köd fellege
 Rózsa szín lesz éltünk ege
 Örömmel lészen tele
 a' Férjfinak kebele.
 [213]

37. Dall

Éltünk utján karon vezet
 Együtt pályáz mi velünk
 Ha rogyunk nyújt segéd kezét
 Benne gyámolt ölelünk
 a' gyöngö kar ápolása
 óriási rugótoll
 a' szelid szem pillantása
 Tüze mindent ki pótol.
 Ha csüggettünk – lelkesülünk
 Ha lankadtunk – tüzesülünk
 a' szerelem ereje
 az életnek veleje.
 [214]

38. Dall

El mul a' nap, 's a' mezőnek
 sugári a' fellegek
 selymek rózsa lantot szőnek
 Homályodnak az Egek.
 A' mezőre ki költözött
 Férj haza jó végére
 's a' hölgy enyelgési között
 Csókokat rak képére
 Egy ölelés – minő bér ez
 Minő boldogságot érez
 Ekkor a' férj kebele
 az tudja ki bir vele.
 [215]

39. Dall

Egy kis Jóság, egy árnyos Tölgy
 Élet, pihenés helye
 Egy valódi lelkes jó hölgy
 Mellynek érez kebele
 azt az ősi szabadságnak
 Birni török jussával
 Ezt az öröm, 's boldogságnak
 ált ölelni jobbával
 Minő drága birodalom
 Eltünkben a' Jó jutalom
 'S ha az ég is ilyen lesz
 Hah! melly boldog, és jó lesz.
 [216]

40. Dall

Véle együtt el sétálni
 Tengerén a' mezőnek
 Körül nézni, és vizgálni
 Hullámit a' rengőnek
 Mikor a zöld buzafejek
 a' szelekbe inganak
 Midőn szökésért tetejek
 Terhek alatt hajlanak
 Meg nézni a' munkásokat
 a' vig dallu Kapásokat
 A' kaszást, az aratót
 Fel találsz itt minden jót.
 [217]

41. Dall

Áldásit a' Természetnek
 a' csürbe bé gyűjteni
 Minden kintsét az életnek
 Véle együtt költeni.
 Látni, miként gazdálkodik
 gondos lelke javunknak
 Tapasztalni mint bajlódik
 Hiv szerelme hasznunkkal
 Ez az élet édessége
 Leg főbb, Leg szebb ékessége
 annak a' mit szép, 's jónak
 az emberek mondanak.
 [218]

42. Dall

Hah! Barátom, így muljanak
 a' páros lét napjai
 Lelkedre így simuljanak
 az ég boldogságai
 A' szerelem rózsájának
 Szent illatu bimbaja
 Feseljen ki, 's e' pallyának
 őrizzen véd angyala
 mint a' tiszta derűtségnek
 Midőn csillagai égnék
 olly szép légyen ez élet
 szelid, mint a' kikelet.

3.
Cseznek vára
Egy rege

(53.)

1821

[221]

Hogy a' magyar a' Törököt
Győr várából ki verte
's Pálffy Miklós a' dicsősség
Koszoruját el nyerte
Hogy egyszer a' véres csata
Bosszuálló dühének
Vad szerszámi, ölni, vágni,
'S dörögni meg szüénének.
Hogy oda lett a' pogánynak
A' várt kinzó Tábora
'S a' magyar lett szillyel verő
Le sujtoló ostora.
A' bástyákon honni Zázlók
Hullámai játtzottak
A' Kapukon csak nemzeti
Bajnok örök láttzattak.

[222]

A' Nagy Képnél öszve gyültek
Hálát adni az Egek
Szent urának a' Törökön
Diadalt nyert seregek
A' Barátok templomába
az orgona hangjának
Ömlései az Énekkal
Az Egekig hatának
A' mozsarak a' Bástyakon
Örömökre szóltanak
Dörgéseik a' hegyekbe
vizhangozva zúgának
az Istennél volt a' lélek
A' buzgó sziv, az elme
Zsámolyánál áldozatot
Tett a' Haza szerelme.

[223]

Pálfy kinek öröm érzés
Lányok nemes melyébe
meg dicsérte az érdemest
A' hazának nevébe
A' sereget fel buzdétta
a' Király hűségére
Fel lángéttá tüzesítetté
A' haza védelmére
Minden szivbe a' Hazának
Szeretete tüzele
Minden magyar nemes Honna
védelmére ügyele
minden karok a' Törökre
uj csatára készültek
Minden szemek szikrát hánytak
minden melyek feszültek.

[224]

'S, hogy egyszer a' hiv sziveket
nagy szivéhez csatolta
A' Sereget pihenésre
nyugalomra unszolta.
Ki pihenve mennyünk így szólt
Majd a' Török csordára
Koszorukat nyerhet ottan
Kiki öröm számára.
A' nagy piac, hol elébb a'
Török büszkén sétála
Most a' magyar nemességnek
nyugvó helyévé vála.
's a' hol mostan épülve van
Szegletén a' Patika
vig hangokra meg zendüle
a' Tábori musika.

[225]

Jöttek, mentek ide, 's tova
 Tanácskozva a' nagyok
 öszve sugtak, szélt futottak
 az all tiszték, Hadnagyok.
 's hogy egyszer a' várt, 's Kapukat
 meg rakták jól örökkel
 nem gondolnak a' pogánnyal
 a' meg szaladt Törökkel.
 A' Legénység beszélgette
 Tréfa, nyajasság között
 más világra általa hány
 Török lélek költözött
 miként talált néha-néha
 Hatalmassabb erőre
 miként győzött, hogyan nyomult
 Lassan lassan előre.

[226]

A' Hősek itt csoportokba
 szedegették magokat
 Enyelegve beszéltek el
 a csatán volt dolgokat
 Mellyik lépett leg előszer
 a' Rába viz' hidjára
 Mellyik rántott legelőszer
 Tört a' pogány nyakára.
 Hunkár, Baÿ, Horváth, Taki
 Börtsi, Tethÿ, Patakÿ
 Bezi, Nyuli, Kis, Némethÿ
 Sághÿ, Bőnyi, Csanakÿ
 Csóthÿ, Péry, Czakóházi
 Szabadhegyi Megyeri
 Kósa, Török Zsebeházi
 Kisfaludy, Kenyeri,

[227]

's többek mások, mind Lovagok
 Hősek, magyar nemessek.
 Jó polgárok, Hazafiak
 'S e' névre érdemessek.
 Egyről másról beszéllének
 a' csatába mit tettek
 Vitéz tüzek, boszujába
 Hány Török nyakat szegtek.
 Ki forgott a' veszedelem
 réméttő örvénnyébe
 Ki, és hogyan kapott sebet
 a' pogánytól mérgébe.
 Ki nyert zászlót, ki ölt Basát
 Ki volt a' tűz melegén
 Kinek szaladt keresztül a'
 Goly kócsagos süvegén.

[228]

Sziveiket a' barátság
 És az öröm fogta el
 a' mint kiki szerencsését
 's Történetét mondta el.
 Örült a' jó lelkes Barát
 Bajtársával, 's szivébe
 Csak az öröm innepéle
 Testébe, és lelkébe.
 Az Esmérős, esmérőssét
 Hiv melyére szoréttá
 A' Hős atya nyertes fiát
 Kegy csokokkal boréttá
 Egészen az édes öröm
 Helye lett Győr várának
 Nagy piattza, 's a' tölt kelhek
 Kézről kézre járanak.

[229]

Csak egyedül Györfi Lázár
 Tünődött, önn magába
 El merülve a' Jó Templom
 Félig nyilt ajtajába.
 Hah! mert ámbár Borostyánt nyert
 a' csatába fejére
 nem volt ez Ir, 's gyógytétó szer
 meg sebhett szivére.
 A' Szerelem kebelébe
 Emésztő lángot gyujtott
 Boldog végre a' Sors Kénnye
 Hah! de reményt nem nyujtott.
 Emészté [kihúzza:egy] öt egy belső tűz
 Édes Kedves gyötrelme
 a' Csezneki Kis aszonyhoz
 vonzó igaz szerelme

[230]

Szép volt Lázár, mint egy Czédrus
 Fő disze a' Környéknek.
 Szép volt Juczi, 's Istennéje
 a' Cseszneki vidéknek
 Lázár, bajnok, bator, vitéz
 Ferjias természetben
 Juczi, lelkes, kellemetes
 a' Bakonynak mentében.
 Lázár nemes, hős tetteit
 Öreg, ifju esmérte
 Juczi szivét a' sok jokért
 Boldog, szegény dicsérte.
 Lázár képe a' magyar Hóst
 a' Bajnokot hirdette
 Juczi, rózsa szín orczáin
 a' Jóságot viselte.

[231]

A' mult Télen, hogy az Urak
 Veszperémbe valának
 Vissza jövet ennyihányon
 Cseznekinél hálának
 a' Barátság kebelébe
 Édes érzést indétta
 azért őket a' Farsangra
 mulattságra meg hivta.
 Meg jelentek a' vendégek
 a' ki szabott időre
 a' barátság 's nyájosságnak
 Kiki örült előre
 Ezek között vala Györfj
 Illemedett attyával
 Ki ötet a' Tánc kedvéért
 Vitte volt el magával.

[232]

Itt látta volt leg előszer
 Lázár Juczit a' Szépet
 Itt látta meg Juczi Lázárt
 a' Lelkest, a' deréket.
 Öszve-öszve itt akadtak
 Le le csapott szemeik
 Itt gyulladtak, itt forrottak
 szerelemre sziveik.
 Itt csókolta hiv szerelmét
 Lázár Juczi Képére
 a' hüséget Juczi itten
 Közé Lázár szivére.
 'S az olta a' két sziv egymást
 valódian szerette
 De az öreg Csezneki hah!
 Boszonkodott érette.

[233]

Juczit annya' halálától
 fogva maga nevelte
 's az atyai indultnak
 Jó tüzével szerette
 Szerelmét a' két hiv szivnek
 Jókor észre vette ő
 a' házasság köteleit
 de más pontból nézte ő.
 's ugyan azért gyermekének
 mert vőlegényt keresett
 's nem sokára itelete
 Pethke urfira esett
 Szép volt Pethke, szép termete
 Képe, sima, mosolygó
 minden tette kellemetes
 Tekéntete bájos.

[234]

Pillantási a' Sziveket
 Hamar lánczokra fűzték
 a' Szerelem játékait
 Midőn ajaki üzték
 De a' Szivek tömve vala
 a' csalfaság nemével
 Mérget hintet a' Szüzekre
 Bujálkodó tüzével
 e' hibákat de Csezneki
 Benne észre nem vevé
 Mert előtte magát a' Korts
 mindég jónak tetteté
 Az attyának szép vára volt
 Sok Jóságok, 's hatalmas
 Volt az öreg, 's a' Török[ne]k
 mindég veszély, 's ártalmas.

[235]

Ennek szánta az Öreg Ur
 Oda kezét lányának
 Ebbe vélte majd arrulni
 Diszét Cseznek fájának.
 Györfi eránt meg gatolni
 Igyekezett Szerelmét
 meg vetette, 's Ki gunyolta
 A' Szüz kinos gyötrelmét.
 A' Kedvesek, szerelmesek
 Öszve ritkán mehettek
 Távolý élve, messze lakva
 Csak magokban epedtek.
 Lázár Szivét a' Szerelem
 Kétség tüze emészté
 Feszült melyét az indulat
 Sokszor majd szélt repeszté.

[236]

Juczi Pethkét, a' gazdagot
 mind hijába gyűlölte
 mert ez által önnön magát
 Szivét, lelkét el ölte
 Györfi ugyan a' csatának
 Dühét gyakran ki álta
 De a' halált, a' mit kívánt
 ottan fel nem találta.
 Az ellenség sűrűjébe
 Haszontalan rugtatott
 Halált kívánt, hah de veszelt
 sehol nem lelt, 's kaphatott.
 Gyakran mint a' bús oroszlán
 Tüze bajnok hevébe
 Ugy rontott be a' Török[ne]k
 Halált szoró rendébe.

[237]

Győr alá is csak azért ment
 Hogy ott meg unt éltenek
 véget vetve szerezhessen
 nyugvást sebhelt szívének.
 De a' veszély bár mellette
 Borzasztóan süvölte
 önn Kinnyára, 's gyötrelmére
 Futott tőle, 's kerülte.
 Így volt sorsa a' szegénynek
 Így tündődött magába
 Így ballagott imádkozott
 az Istennek hazába
 Így tépték ott a Szerelem
 Kétség tüze ingeri
 Így forgatták lelkes szívét
 Indulati tengeri.

[238]

Ekképp állott elbusulva
 a' Templom ajtajába
 Nem gondolva mi van rejtve
 az Ég Kegyes titkába
 Epesztő bú, 's gyötrő gondok
 néztek ki csak szeméből
 a' keménység régen ki holt
 Keseredett szívéből.
 Most az Hősek csoportjához
 gyengén lépve járula
 Bé kötözve a' Csezneki
 s rajta minden bámula
 Szorongatva tekintének
 Ezek egymás szemébe
 mert Csezneki nagy Ember volt
 's híres minden tettébe.

[239]

Nem halálos a' seb Hősek
 Szünnyön a' sziv agsága
 meg őrizett az Istenség
 Csudálatos Jósága.
 Gyöngé vagyok igaz, így szólt
 De érzem én magamba
 El megyünk még a' Törökre
 Bizzatok csak szavamba.
 Haljátok, a Bétsi kapu
 a' midőn ki rugatott
 És a' magyar ölő hada
 a' Törökre rugtatott
 Hevültömbe a' mint én is
 vivni oda nyomultam
 méltán forró haragomba
 a' törököt konzoltam

[240]

Már a' kapu belsejéig
 a' Pogány el nyomatott
 Midőn mérges el szántával
 újra rajtunk hajtattott
 Itt egy Spáhi jobb Karomon
 Sebet ejt, 's a' Fegyverem
 El hull, 's már a' halált várom
 Ekkor Györfi ott terem.
 Mint egy parducz a' veszélbe
 a' csatába be rohant
 A' Spáhinak egy csapásra
 Testre földre dült, zuhant
 A' vért ontó viadalnak
 Tüze újra kezdetett
 Györfi erős Karja által
 sok a földhöz veretett.

[241]

El bámulva láttam én őt
 az ellenség hadával
 miként bánt volt a' hatalmas
 halált szóró kardjával.
 Győztünk, hálá az Egek[ne]k
 a' Török meg veretett
 De nem tudom örül e' ő
 Hogy engem meg menthetett.
 Hah' nézzétek miként ált ott
 Elmerülve buvába
 Belső Tüze mint emészti
 szive rejtett titkába
 Tudom én mi itten az ok
 Mi a' szive gyötrelme
 Tudom, Lányom eránt égő
 reménytelen szerelme.

[242]

Ezzel Györfit bámultából
 Csezneki fel szóllettja
 Férfi ölelések között
 Karjaiba szorétja.
 Köszönöm én így szól hozzá
 Nemes ifju tettetted
 Szivemet te el nyerted ma
 Add nékem is szivedet.
 Engedj meg hogy esméretlen
 Lelked Tulajdonival
 nem gondoltam buzgón érző
 szived indulatival.
 Engedj meg! az atyai sziv
 mivellette azt vélem
 De most benned lelkes vőmet
 És fiamat ölelem.

[243]

Amen! így szól Cseznek várnak
 Hátok mögett Káplánnya
 amen! ezen szövetség
 a' virtus is kívánnya
 De hah! sok víz le foly addég
 még a' szöke Dunába
 még mint hölgyét haza viszi
 Lázár Juczit Várába.
 Haljátok a' réméttő hirt
 millyet Ember nem hallott
 halljátok a' rettentő bért
 millyet ember nem vallott
 Hogy el jöttél a' Hazának
 Pogány ellenségére
 's Kulcsát Cseznek kö várának
 Bízta Pethe kezére.

[244]

Juczit Pethe, a' meg vetett
 a' meg utált, 's kelleetlen
 Idomtalan szerelmével
 Üldözte a' kegyetlen.
 Nem volt nyugta a' jó szűznek
 Pihenése nem vala
 Üldözése keservébe
 Jobban jobban el hala.
 Az égen a' reggeli nap
 sokszor alig sugárolt
 alkalmatlan kérésevel
 midőn Pethe rajta volt
 Hiszelkedő beszédekkel
 Pergett nyelve untalan
 Kért, óhajtott, térdelt, nyögött
 Kívánt, de mind hasztalan.

[245]

Mikor a' nap a' délpontról
 sugárlá le tüzeit
 Lábainál hevert Pethe
 Csokolgatva kezeit.
 Szerelmének lángolatit
 Kétségbe esve festé le
 De a' jó szüz meg vetette
 's nem rokonult ő véle.
 Mikor a' nap sugárral
 Egünkről el enyészett
 's nyugalom, és pihenésre
 Készüle a' Természet
 mikor az est fellegivel
 Rózsa színbe öltözött
 És a' Fenség tengerébe
 a' harmat szélt gyöngyözött.

[246]

Nyomába volt, Juczi nélkül
 Látni őt nem lehetett
 De a' Szüznél szerelmével
 Semmire sem mehetett.
 Ha ez mozdult, az is fell ált
 a' nyomába tántorgott.
 mint a' Késértő rosz lélek
 Körüllötte ácsorgott.
 A' többek közt a' Kápolna
 oltáránál térdesselt
 mint az angyal szerencsédért
 's életedért esdekelt
 Égbe emelt szemeiből
 a' buzgó Köny gyöngyözött
 Feje körül az esti fény
 Koronába fürtözött.

[247]

Az ég felé, a' mint Lányod
 Karjait fel emeli –
 Be ront Pethe, 's fél dühébe
 a' Szüzet ált öleli.
 Meg rémül az esdeklő szüz
 segétségért jajdul el
 néki gyullad Pethe tüze
 szerelemért bődül el.
 Mert a' dühös esze veszett
 Kit az Inger, 's indulat
 Kárhozatos bünös buja
 Tüze lángja szélt dulat
 Ugy ragadja az oltárról
 Leányod a' szemtelen
 Buja erkölcs nélkül való
 Korts Pethe el hirtelen.

[248]

Tusakodik véle a' szüz
 Kér, parancsol, esedez
 Lelke szive majd haragra
 majd panaszra ömledez.
 Az izmos kar, férjfi erő
 Határtalan szilaj tűz
 Győzni láttzik, 's bágyadtába
 Lankad, roskad, rogy a' szüz.
 Viaskodik a' földön is
 Rimánkodik – amannak
 Zabolátlan indulati
 Nagyobb lángra lobbannak.
 Kezembe vagy –igy bődül el
 a' szörnyeteg, örökre
 Nekem kötött apád mikor
 El indult a' Törökre

[249]

Vagy szeretet, vagy örök kín
 Dühös boszu, vérengző
 Elégtétel, marczangolás,
 válasz, avagy menyegző
 Itt a' szent hely kebelébe
 Ozd velem a' szerelmet
 Itt pótdold ki, itt fizess meg
 a' sok kínt és gyötrelmet.
 Tömbő a' Kis Juczi tegnap
 Szirczre maga küldte el
 Vissza jövet az ajtónál
 Éppen ekkor mene el
 Halja mind ezt, belsejébe
 mérges harag lobbana
 mint a' villám a' Templomba
 Hirtelen be toppana.

[250]

Pethét izmos karjaival
 Erővel ki vetette
 Juczit a' csuf fertelemtől
 meg ekképpen mentette
 mint a' bágyott liliom szál
 szél veszén az esőnek
 Ugy lépdezet ki felé most
 Juczi karján Tömbőnek.
 E' dolog a' szépség között
 Csak hamar el hirdett
 Kebelekbe meg utálás
 Bizmuállás gerjedett
 a' Várnagy kit otthon hagyál
 Lárma küztött fuvatott
 's az egész nép Pethe eránt
 Hüségéről le mondott.

[251]

Pethe, a' kit most a' szégyen,
 meg vettelés, gyalázat
 mint egy kortsot, 's fajult lelket
 A' porig le alázott
 Reményének büszke mentét
 nagy nehezen nyögte el
 De szivének mélységébe
 undok boszut rejte el.
 Ritkán volt a' Kisaszonnyal
 Ki kerülte az Embert
 Szobájába bé zárkozva
 napokon is el hevert
 Ott dolgozta, ott koholta
 Undival az átkozott
 Plánját, mellyel a' Fejükre
 veszélt, romlást, bajt hozott.

[252]

Ma egy hete szokás ellem
 Vadász kürtöt fuvatott
 's a' Várkapun mint a' bödült
 Undival ki rugtatott
 Fél délig a' vadász lárma
 ujjongató zajjának
 Riadási egész a' vár
 Belsejéig hatának.
 Egyszerre az Erdőségen
 mély csendenség nyugodott
 se a' Kürt hang, sem a Kutya
 ugatás nem hallatott.
 Hogy a' hajtást már meg unta
 Mindnyájon mi azt véltük
 És hogy tüstént a' Várba fog
 Teremni szinte féltük.

[253]

Azonba, hah meg csalattunk
 Mert az egész vadászat
 nem egyéb volt, mint egy gyilkos
 áll orcza és ábrázat
 Mert a' lármát Undi tette
 Ő pedig el vágtata
 Tamásiba, hol egy rabló
 Török csapat nyugtata.
 Csesznek vára fel adását
 Igéri a' Basának
 a' praedából csupán Juczit
 Hadja fenn önn magának
 's hogy ha a' szüz szép módjával
 Részére nem hajlana
 Ugy a' Basa kinos boszut
 Ő érette állana.

[254]

'S hogy a' Várnép boszujának
 mérgét, sullyát érezze
 Ki kötötte a' Büntetést
 Önn' Kényére eressze
 A' vad pogány hogy ezt hallá
 Mindent igér Pethének
 Csak az uton biztossai
 's Kalauzi lennének.
 Magát adja vezetőnek
 a' setétség kormába
 Tudja ö merre visz az ut
 Csesznek erős várába.
 Így köttetett a' vétkes frigy
 Két ördögnek szívébe
 Így bódult meg, így veszet meg
 Hah egy magyar eszébe.

[255]

A' várba mi, mind ezekről
 még csak nem is álmodánk
 az Istenhez egeességért
 Békéért fohászokodánk.
 El mul a' Dél, uzsonnakor
 Estvefelé az idő
 Setétedik, csillag láttzik
 Pethe vissza még se jó.
 Mély csendesség, a' Várba már
 Egy lélek sem mozdula
 a' Toronyba az óra is
 Tizenegyre kondula.
 Pihent minden, semmi lárma
 Zörej, zaj nem hallatott
 Egyébb az ór nyoma hangja
 Fel, 's alá mint ballagott.

[256]

Itt az idő meg változik
 Setét felhők borongnak
 Ordét a' szél, zug az eső
 Kénkö szikrák villognak.
 A' Bakonyról a' nagy zápor
 Hullámai locsognak
 az el tördelt Cser derekak
 Kopogási hangzanak.
 Ugy láttzott, hogy a' Természet
 sarkából ki vettetett
 Dörgött, Zajlott: – Ekkor Pethe
 a' Vár kapun zörgetett
 az ór szavát meg esmértén
 az ajtót meg nyitotta
 Boldogtalan itt egy dárda
 Eletét el oltotta.

[257]

Most a' Török bé todula
 's mire észre vétetett
 már a' bástyán a' pogány Czim
 a' Félhold fel üttetett.
 Kardra kapott a' maroknyi
 Bátor bajnok lelkes nép
 Harczolt vít, csak alig maradt
 Közte egy vagy kettő ép.
 A' sebekről el gyengülve
 Szint halomra hullanak
 meg győzve le veretve
 Rab lánczra így jutának.
 Így hultak el hiv szolgálid
 Kit mint apát kedveltek
 's kik a' pogány ellenségre
 Ezred kardot emeltek.

[258]

A' nagy lárma, kard csattogás
 Robaj, puska lövések
 a' Tompa zaj, a' Zsibongás
 a' haldokló nyögések.
 Hah keserü emlékezet
 Juczi szivét keresztül
 Járták, 's a' szüz el lankadva
 Elájulva öszve dül.
 Pethe tigris lelkét ezen
 mosolyogva hizlalá
 Örült, hogy a' szüz birtokát
 Eképp kézre kaphatá
 meg ragadja a' fél holtat
 Dühébe ált karolja
 Halovány szín rózsáira
 Buja tüzét csokolja.

[259]

Fel illed az el lankadt szüz
 Pethét látván el réműl
 Reszket, képen a' borzadás
 a' Félelem színe ül.
 a' vakmerőt el taszétja
 magáról, 's Basának
 Lábaihoz könyörögni
 Térdei le hajlának.
 Rimánkodik: – a' Török[ne]k
 a' frigy lévén eszébe
 Szegény Juczit vissza lökte
 Pethe undok ölébe
 Halált inkább kiált a' szüz
 Ölj meg engem átkozott
 szörnyeteg te fene állat
 Tigris fajból származott.

[260]

Pethe dühös üldözési
 most szüntelen folyának
 a' Kisasszony de nem hajlott
 szavára a' bujának.
 Mennél jobban törekedett
 El nyomni a' jutalmat
 Mennél jobban fenekedett
 Használni a' hatalmat
 Mennél jobban takargatta
 szennyét csalárd tettének
 mennél jobban kizelledte
 Tüzét vétkes szívének
 Annál jobban meg vetette
 Juczi ötét, 's kerülte
 annál jobban utálta őt
 annál inkább gyűlölte.

[261]

A' szelídség, mellyel lányod
 Üldözését viselte
 álhatatos csendes lelke
 mellyel sorsát szívelte
 végtére a' Törököt is
 Bámulásra ragadá
 'S Pethe ellen véd oltalmát
 Esküvéssel fogadá.
 Illedt a' szüz, 's belsejébe
 öröm érzés lövelle
 Hálaadó kezeket ez
 Egekfelé emele.
 Jaj de rövid volt az öröm
 Keservekre vezetett
 Mert a' Basa, Kellemibe
 maga belé szeretett.

[262]

Pethét, ki hogy észre véve
 Ezt szemére vetette
 Zabolátlan ingerébe
 a' Tömlöczbe vetette
 Ott sinlődik, most az álnok
 gonosz, csalfa, hitszegő
 Ott, 's a' basa boszujáró
 's a' haláltól retteg ő.
 Szerelmével ez üldözi
 Pethe helyett lányodat
 Pogány birja rabló jussal
 Csezneki a' váradat.
 Én az éjjel a' setétbe
 a' várból úgy szöktem el
 Hozzátok sok veszélyek közt
 Félelmek között jártam el.

[263]

Mint a' csajkás, kit egy jó sziv
 az örvényből ki kapott
 's a' Tengerbe egy uj szélvész
 Fergeteg vissza csapott
 Ugy állott itt Györfi Lázár
 Érzései szivének
 az indulat marczangoló
 Kín özöni levének.
 E' Kegyetlen történetnek
 Hire lelkét le verte
 a' haragot, 's boszuállást
 Hullámokra keverte.
 Szive, a' melly Juczi eránt
 valódian érezett
 Ezen hirre el fásullva
 Keservessen vérezett.

[264]

A' fájdalom nagyságától
 mintha lelke menne ki
 El kábulva, el szorétva
 álla maga Csezneki.
 Mind a' Hősek, kik jelen e
 Hir hallásán valának
 El réműlve megborzadva,
 Iszonyodva állának.
 Győrbe hamar szárnyra kapott
 E' rémettő bal eset
 öre ifju szélt beszélte
 Cseznek várot mi esett
 a' vitézek, kik a' virtus
 Zázlójával tartának
 Csezneki és Györfi mellett
 Boszu fegyvert fogának.

[265]

De mivel a' lemenő nap
 És a' véres csatának
 Társasági mindeneket
 nyugalomra hívának
 a' vezérrel a' boszuállást
 Reggelig fel függeszték
 Hah: de Györfit a' kétségek
 Cseznek felé el üzték.
 Lázár kiben a' Szerelem
 Boldogéttó Tüzének
 Érzeményi a' haraggal
 vegyes Ingert üzének
 Lóra kapott, 's mint a' villám
 a' várból ki vágatott
 a' merre ment körülötte
 sűrű por köd láttatott.

[266]

Mint egy szélvész, ugy nyargala
 El a' nyuli mezőnek
 Mint a' szarvas, ugy szágulda
 Lova a' rettentőnek.
 Szive feszült melye alatt
 Bús érzések között vert
 Habzott, zugott körülötte
 a' levegő Tengere.
 A' Hold éjjen egy borongó
 Felhő alá vonula
 Hogy jo Márton Klastromának
 Tornya tüzre kondula
 a' böszült ló ágyékába
 sarkantyúját tövig be
 üti, 's mint egy menykő csapás
 asszonyfába szökik be.

[267]

Nyargal, vágat, 's a' varsányi
 Erdőt már meg halladta
 Fuladozó lova itten
 Öszve rogyik alatta.
 Hah pedig még messze vala
 Cseznek vára vidéke
 Messze vala még a' Bakony
 sűrű erdős környéke.
 Fel szökik, 's a' szerelemnek
 siet, repül szárnyain
 gyalog törtet keresztül az
 Erdő sűrű bokrain.
 Az utat a' tömött gallyak
 Homálllyába el veszté
 a' távoly lét, 's az akadály
 Lelkét, szivét epeszté.

[268]

Külömbbféle gondolatok
 Foglaják el elméjét
 Külömbbféle indulatok
 marczangolják kebelét.
 A' Képzelet tükörébe
 Láta Juczit epedni
 Láta sorsa fájdalmiba
 Keservessen szenvedni.
 'S ha a' Basa erkölcsére
 vizsgáló szemet vetett
 Zabolátlan indulati
 Ingerétől rettegett
 Igy tünődve, tévelyegve
 Honalig hogy törtetett
 azt nyerte, hogy jo Királynál
 Bakonyra fel mehetett.

[269]

Lappangva megy 's ballag elő
 a' Hegynek oldalába
 a' Török, és Pethe eránt
 Boszut forral magába
 végtére a' nagy settétség
 szilled a' reg hajnalán
 's látja Cseznek várát látja
 a' Bakonynak oldalán.
 Édes érzés, belső öröm
 Futja végig kebelét
 Vissza nyeri az éjczaka
 vesztett minden erejét.
 Meg esméri az ablakról
 Juczi lakta szobáját
 Mellyben hajdan csókolgatta
 gyöngge képe rózsáját.

[270]

Egy meredek Köszi klára
 nagy bajjal fel vonódik
 's halgat, 's ah melly nem várt öröm
 az ablak ki nyitódik.
 Ki néz Juczi, hah de képén
 a' Keservek láttzanak
 Györfiben az érzemények
 Csuda zavart játtzanak.
 a' Könnyek kik leperegnek
 Kedvessének képére
 mind meg annyi kínok esnek
 Lázár érző szívére
 's a' vér benne borzadozva
 Egészen fel pesdüle
 midőn a' Szüz esmért lantja
 Illyen dallra zendüle.

[271]

Tún a setét, szilled a' Kőd
 oda az éjj ereje
 Jön a' hajnal rózsa szine
 Boldogéttó eleje.
 A' zöld ernyők levelein
 A' hüs szellők lengenek
 a' harmatok gyöngyeibe
 a' violák ferdének.
 A' madarak éneklési
 a' hegyekbe hangzanak
 a' fa lombok a' hajnalnak
 Biborába inganak.
 Az éjczaka korom leple
 a' nap előtt el szilled
 Fel serkenve nyugalmból
 a' Természet fel illed.

[272]

Hah de e' sziv kinnyainak
 örvényébe vesződik
 a' Keservek hullámitól
 Szirtrol szirtra vetődik
 Nől a' gonosz, 's baj, 's lelkemnek
 jobban, jobban czivódik
 a' fene sors csapásitól
 a' sziv jobban fojtódik.
 Az éjszaka nyugalmba
 nem ringat el engemet
 csak a' sok Kín, 's veszedelem
 marczangolja szivemet
 Kerül engem a' boldogság
 Éltem búba agszik el
 Keservek közt kél fel a' nap
 Keservek közt nyugszik le.

[273]

Kints, segítség nints reménység
oda apám, kedvesem
a' Török kard ölte el hah
vissza jöttek mit lesem
nints ki látás, a' pogánykéz
vad lánczai zörögnek
mind hijjába, mert könnyeim
Haszontalan peregnek.
Eredj lélek, minék élek
Fel az Egek Urához
És Te hajnal sir boltomra
Illyen rózsza bibort hozz
az Egekbe, ott az öröm
ah ott van a' reménység
Rósázz hajnal, derül fel ég
még el jó a' Segétség.

[274]

A' hang trilla a' hegyekbe
szomoruan penderül –
Lesz segétség kiált Lázár
ált a' szikla tetőrül.
Él még apád, él kedvesed
Boszut állnak éretted
Egyre kérlek, felelj Juczi
Ha szavam meg értetted.
A' rejtet ut a' pogánynál
Ki őrizet alá zár,
Tudva van e? Nints ki vagy Te
Idegen? Györfi Lázár.
El sikoltja magát a' Szüz
örömébe ingadoz
Érzésének özönébe
Szive lelke fulladoz.

[275]

Be taszétja az ablakot
a' vas rostély meg rendül
Lármát halván a' pogányság
Mint a' zaj méh fel zendül
a' Kisasszony szobájába
vizsgálódva tódulnak
a' Bástyákra fegyveressen
ütközetre vonulnak.
Tart a' lárma. – Györfi Lázár
a' Szikláról az alatt
Le lopódzva az erdőnek
sűrűjébe be szaladt.
's a' mint lappang a' hegyek közt
Le az erdő szélére
örömére rá bukkana
Pálfi segéd népére.

[276]

A' vizsonti ölelések
után kiki csatára
Készül, 's a' nép mint a' villám
Rá csap Cseznek várára
a' Török e' történeten
Egészen elrémüle
De azért a' viadalra
Oltalomra készüle.
a' magyarság körül veszi
a' várt, és a' Csatának
Vad lárma, riadási
Borzasztóak valának.
Viv a Török, öll a' magyar
Kétségbesve harcolnak
Imitt amott már a' bástyák
Törnek zuznak omolnak.

[277]

Vág a' Török, hátrál a' Hős
 Elnyomatva vonulnak
 a' magyarok, a' pogányok
 Rajtok nyomba tódulnak
 már a' várba szilt lármázzák
 győzedelmek dalait
 Fájdalmak között csikorgatja
 Csezneki hah fijait.
 Ekkor Györfi a' képzet ut
 Kapujából ki toppan.
 a' viadal az udvaron
 Nagyobb tüzre gyull lobban
 a' magyarok, kik Lázárral
 a' rejtekbe menének
 Most a' Török csorda között
 szörnyü dulást tevének.

[278]

A' Várkapu, egy hős által
 nagy bajjal kinyittatik
 Győz a' magyar, és a' Török
 Elöl hátul vágatik.
 Györfi Lázár a' folyosót
 a' mint végig nyargalja
 Szobájába Juczi szavát
 Efelekedve meg halja.
 Be tör, el hül, Pethét látja
 Juczijával czivódni
 a' Kisasszony szerelmével
 Szezelemért hoczodni(?)
 a' Tömlöczből a' lármába
 a' zavarba ki szökött
 Undok, buja fel tétellel
 Indokával ide jött.

[279]

Mint mikor a' Hegy tetején
 öszve gyült zivatarnak
 Tengerébe a' Szélveszek
 Hullámokat havaznak
 's e' zavarnak közepébe
 villámok szilt dördülnek
 's a' csapások egy szempontba
 a' vidékre repülnek.
 Így forrottak most Györfibe
 az indulat, 's ingerek
 a' gyult vértől fel dagadtak
 Ki feszültek az erek.
 Boszut lelke haragjába
 Szerelmébe, dühébe
 Tövigg üti fegyverét itt
 Pethe czinkos melyébe.

[280]

Halj meg Sátán, pokol szülte
 halj meg ördög ordétja <átkozott>
 's az el rémült, borzadt szüzet
 Hiv melyére szorétja.
 Egy csókot nyom, egy tüzesset
 Rózsájára képenek. –
 a' magyarok a' várba itt
 Diadal jelt lővének.
 Hol a' Lányom hol van Juczim
 Kiáltva jó Csezneki
 's az atyai szeretettel
 gyermekét ált öleli
 apám, Lázár, a' bámult szüz
 Egyebet nem szólhatott
 Érzésének özönébe
 Lázár melyére rogyott.

4.
Rege
(36.)
1819

[124]

A' Hegy, hol a' buzgóságnak
Szent emléke tettzik ki
'S hármos halmán, a' Hazának
ország, Czimjét mettzik ki.
a' Hegy, mellynek oldalába
apró öblöket vágott
az özön, hogy dagálllyába
az Ararátig hágott
a' Hegy, mellynek simult allya
virágok közt lapul el
midőn az oceán fuvallya
Szent tetején zudul el
A' hegy allya, laktanyája
az urfinak Bodroghnak
Kiben ámor hiv szikrája
Szerelmei lobognak.

[125]

Innét néz le a' Térségnek
sima zengő hátára.
A' Térségnek, mezőségnak
Göngy alapi (*mind szent) tájára
Naponként itt danolgattya
Szive nemes érzését
Itt sóhajtja, fontolgattya
a' jövőendő végzését.
Itt kondul el gyakran lantja
Bus dallokra az érczek
meg mohosolt százas hantja
Riad, zugnak a' Bérczek.
Itt trillázzák a' viszhangok
néha öröm szavait
Későn, midőn a' harangok
Kongják az éjj dallait.

[126]

Most is, ámbár zordonsága
a' vad Polus szelének
Fergete, Komorsága
Gátakat szór szemének.
Törtet, Mári (*m. Nina) az eszébe
Szive, lelke ömledez
Zajja az ég szélvészébe
Keveredve el el vesz.
Az ezüst kar, lágy fogások
Szomoruan ömlődnek
a' nyögések, sóhajtások
Közbe, közbe löködnek.
A' tört szavak a' szél zajján
A' sziklákba ütődnek
az Echónak száz robajján
Szirtrul szirtra verődnek.

[127]

Ordét a' szél, zuhogási
a' vár fokon hangzanak
az omló kő zuhanási
a' mélységbe konganak
A' magas Tölgy derekai
öszve zuznak ropognak
A' haragos ég nyillai
Le dördülnek, csattognak.
Egy csattanás – mint morognak
A' föld gyomra rejtési
Zavarodnak, háborognak
Bodrogh Tüzes érzési
Reped, nyillik, ropog, sir a'
Föld árnyait éreszti
'S itt egy Lélek az Urfira
Szemét szemén mereszti.

[128]

Borzad, Bodrogh, de még jobban
 Bámul, 's lelke akad el
 Hogy a' lélek vastagabban
 Illyenn szókra fakad el.
 „Minek a' lant, 's kevered el
 Véle a' bús áriát
 Hijjába törsz, nem nyered el
 Gyöngyalapon Máriát.”
 Az elhült Fi el hajtja
 a' Lantot, és az alatt
 a' még magát el ordétja
 Zörög a' Kard markolat.
 Ki vagy Lator? így dördülnek
 mennydörögnek szavai
 nyoma alatt el gördülnek
 A' Hegy zuzott ormai.

[129]

Ki vagy ember? a' titkoknak
 Hazugságnak rejtöke
 A' gyehennák, és poklokak
 átka ide mért löke.
 Ki vagy? szólj Te rettentő váz
 Mert itt szillel szaggatlak
 E' Kar, és Kard hah nem hibáz
 az ördögnek vissza adlak.
 A' nem szól, 's ez bödültébe
 Csikórgatja fogait
 Haragjába, és dühébe
 Hozzá sujtja karjait
 meg ragadja. – Itt le foszlik
 a' lélekről a' ruha
 a' sceleton szillyel oszlik
 's el nyeli a föld puha

[130]

Borzad Bodrogh kebelébe
 Egy vad inger lopódzott
 Egész teste le mentébe
 a' hideg vér borsódzott
 a' rémültnek haj szálai
 az ég felé fel álnak
 Köztek az szél fuvallai
 Süvöltözve kuszálnak.
 Le rogy, lankad, nyögései
 a' levegőt el töltik
 A' szélvésznek bögései
 Gyöngyalapig süvöltik
 Itt kinlódik, hánkolódik
 Ezer plánok készülnek
 Tüzes lelke tör vivódik
 Képzéleti szédülnek.

[131]

A' vak elme ált ugrálja
 a' temerdek gátokat
 Be nyargalja bé koszálja
 a' mennyeket poklokak.
 Enyim lesz ő ezt ordétja
 Tipródva a' szeleknek
 De az orkán meg fordétja
 Szavait a' lélek[ne]k
 Majd meg lássuk a' jövendőök
 miket hoznak, mit szülnek
 a' holnapok az esztendőök
 millyen hajnalt derülnek.
 Meg lássuk. – a' bús áriát
 S' még sokszor verte <mondta> el
 Györgyalapon de Mariát
 Csak ugyan más nyerte el.

5.
László, és Ágnes
(58.)

[296]

Zugott a' Szél, le le csapott
Az ég sebes villáma
Dörgött, morgott, 's tompán zajlott
A' Rába bús hulláma.
A lelketlen Teremtések
Szillel szaladt nyájának
Vad böggési a' Térségen
Réméttően hangzának.
A' föld népe el rémüle
Lappanga a' gunyhókba
A' Harangok meg vonattak
szerte szélt a' tornyokba.

[297]

A' zivatar mond[ott] dühének
Borzasztólag áldozott
'S a' természet sarkaiból
Ki fordulni láttzatott.
Csak László a' lelkes vitéz
'S a' Bajnokok remeke
Áldott mint a' magas hó száll
Állott, és nem rettege
Merő szemmel tekintett be
S' Pusztéttó viharba
Érzéketlen nézett bele
Az Ítélet zavarba.
Hah mert ifju élte egén
Feketébb volt a' ború
Mint a' mindent elrettentő
Zugó egi háboru
Uraj felé fordult szeme
Arra feszült kebele
Oda vágyott, oda ügyelt
Lelke, szive, mindene.

[298]

Ott volt Ágnes, ott látta őt
Élte leg szebb reggelén
Ott olvadt el bajnoki szive
A' szerelem melegén
Ágnes Uraj birtokossa
Legkedvesebb gyermeke
Rába mente vidékének
Disze, fénye, remeke.
Már ez előtt esztendővel
A' szerelem bűbája
Édes kedves ösztönéből
Lett Lászlónak mátkája.
'S csak egy ló volt, hogy a' miért
Ékes nemes sziv ége
Bé avassa, és meg áldja
Az oltárnak szentsége.

[299]

Akkor így szólt a' lekes Fi
Érzésének tüzebe
Haza viszlek Téged Ágnes
Szerelmemnek Fészkébe
Ott nyiljanak majd számunkra
A' lét öröm rózsái
árnyékolva ott nőljenek
Boldogságunk pálmái.
Hah' melly boldog kinézések
Tűnnek fel itt lelkembe
Enyim vagy te, enyim leszel
Enyim egész éltembe.
Tied piheg az égő szüz
Tulajdonod ezen sziv,
A' melly érted lángol, érez
A' Sir partig hozzád hiv.

[300]

A' Szerelem sziveiket
 Hogy egy lángá olvasztá
 Egy hosszú csók lelkeiket
 Egybe, 's öszve forrasztá.
 Így váltak ők el egymástól
 A' Rabának Révébe
 Szerelemre ömledezve
 Az est hajnal fennyébe.
 A' tiszta Est kellemei
 Zivatarra válának
 Mert a' Hajnal szürkületkor
 Komor lármák zajlának
 Fel retten a' szendergő Hárs
 Tündérkedő álmából
 'S első tette Uraj felé
 Nézni magas várából.

[301]

Tüzet lát ott, 's az emésztő
 Lángok dühe felfel csap
 Reszket, borzad, haragjába
 Mint a' villám lóra kap
 „Uraj felől, mi hirt hozol”
 Ordétja egy szolgának
 „Rosszat Uram [...]” felel szegény
 Asszonyka bús urának.
 „Az éjszaka Szombathelyről
 Mahomed vad népének
 Rabló dühös csoportjai
 Viletlen ránk ütének
 Szörnyü volt a' veszedelem
 A' rémülés jajgatás
 Az öldöklés, halál vivás
 A' Kard puska csattogás.

[302]

Urunk, mint a' bús oroslán
 'S mint magyar hős harczola.
 Körülte a' le vert pogány
 Szörnyü halált lelt, 's hala.
 A' merre ment, 's meg villantá
 Bosszu álló fegyverét
 Mindenütt ott el oltá ő
 Egy egy pogány életét.
 Borzasztó volt látni őtet
 Halált szoró jobbával
 De hal csufos végre jutott
 El lankadott Lányával
 Mert végtére a' nagy erő
 Miatt ő el gyengüle
 Félig élve, félig halva
 Török kézre kerüle.

[303]

Magam láttam midőn őket
 Szijra füzte a' fene
 Pogány, a' kit verjen is meg
 A' magyarok Istene
 Halál fi, 's rab volt előllek
 A' ki el nem szalada
 Keserves volt látni Uram'
 Itt szava el akada.
 Ma egy hete hogy e' szörnyü
 És réméttő bal eset
 A' Környék[ne]k félelmére
 Urajfalván meg esett.
 Így veszté el László élte
 Diszét leg szebb kellemét
 Ez gyötörte marta, tépte
 A' Vitéznek Kebelét.

[304]

Mint a' szél vész fel kavarta
Háborodott Tengernek
Ugy forrának kebelébe
Hullámi az Ingernek
Lelke mint a' villám reptü
Sas csap fel a' felhőbe
Csapong, keres, ott nincs remény
Nincs jó vég a' Jövőbe.
A' Keservek és fájdalmak
marczangoló dühével
Tusakodott öszve zuzott
Kinzott, gyötrött szívével:
Zugott a' szél, a' villámók
Ölve sujtva csapának
Rengett a' föld, csak László ált
Magas fokán várának.

[305]

A' Vár Tornya meg riad itt
'S le harsogja a' „Vigáz
Uram László Kecskéd felöl
Török Lovag kalimpáz.”
Halált néki érzéketlen
Létéből fel gyullad itt
Halál, boszu, 's veszély ereje
'S ronnta ördög fajjait.
'S mint e' kölke vesztett, dühös
Haragra forrt oroszlán
Le csap László, öl a' magyar
Hull a' Török a' Pogány.
A' vad csorda szillyel szalad
'S az elfogott pasának
Töméntelen ragadmányi
A' magyarra szállának.
'S hah ki tudná ki mondani
Örömét a' nyertesnek
És ki tudná lefesteni
Érzését a' lelkesnek
Fel tünt élte boldogsága
Mert nem remélt Koronája
A' Temérdek pordának
Ágnes, 's apja valának.

6.
Quodlibet
(31.)

[67]

Táska, kolbász, kávé, lentse
Irigy, jó sziv, kár, szerentse
Császár körtvél, ront hada szalma
Buza kenyér, árpa, 's alma.
Kopott csizma, üst sarkantyu
Stiglicz holló, bagoly, hattyu
Öreg asszony, ifju legény
Arany alma, király szegény.
Eözvegy, Püspök, szép szakátsné
Ötvös, varga, konty Takátsné
Szép feleség, ördög, bányó
Sárga Csizma, eső, Kátyó
Üres hordó, nagy bél, kis száj
Czukros narants, бүdös óhaj
Licterium, füst, ludmája
Ez az élet bölts példája.

7.
A verselő
(22.)

[47]

Szívem mért, nem tudom, de felhevült
Lantom peng, és vers hangokra zendült
Mi ez? eddég esméretlen érzés ihlel
Egek! 's ujjaim a' Lanton futnak Szillel.

[48]

Szorult mejjembe a' Sziv erővel
Lángra gyul, és a' játzi szellővel
Arkád virány lapányit, 's az édent szellem
Szárnyon bé futja, ott mosolyg egy jó kellem.
De hová te szárnysegett képzelet
Nem illet Téged a' lant, 's versezet
Más elmék, nagy lelkek aetheri szárnyzatok
Vagnak Honnomban, és bájoló Lant hangzatok.
Én a' világ piattzát kerülöm
A' magány csend ernyeit becsülöm
'S ha lantom néha zeng, 's vaspályára kiszál
Csak Lillámnak dallok, ő meg nem kritizál.

8.
 Ujra meg zendétem serdülő lantomat
 Az 1818 esztendei Januarius 1-ső napján
 (24.)

[49]

Ujra meg zendétem serdülő lantomat
 Ez uj évbe, fogadd jó szivvel dallomat
 Pindusomnak szüze
 Igaz, nem érte még fejem poétaék
 Nem ringattak engem a' Thessali tempék
 'S az olympus Tüze.
 Remegve futkoznak lantom hur fogain
 Járatlan ujjaim. Hermes szent dombjain
 Én csak kezdő vagyok.
 Nem is Zengek én dalt a' dicső neveknek
 Homért illet, és a' herosi Tetteknek
 Zengni békén hagyok.
 Van hazámnok Ovid, Vielandja, Marója
 A' bajnoki remek nevek lantolója
 Kazinczý nagy fia
 Élnek Kis, Berzsényi, 's többek ezek között
 Kiknek homlokira borostyánt kötözött
 A' buzgó Hunnia.

[50]

A' heros dal, 's laurus ezeket illeti
 Buzogva tisztelem érdemiket; de ti
 Lángok mit akartok.
 Mért ögyeltek engem a' dal, 's versezésbe
 Gyullasztjátok valóm, 's égi ihlésbe
 Engem mért takartok.
 Belöllem poétát teremtni mi akar
 Körüllttem mért zeng hymnust az olympus kar
 Báj hang Cziterája.
 Végetek lobognak tömnyénem tüzei
 Hevét, s' ölelgetnek áon báj szüzei
 'S Kálliope bája.

Musa Te a' hösök vért párolgó csapott
Kardjának mosolyog a' vérrel rejtett part
Tartod érdeemesnek.
Figyelmedre. Ércz hang trombitád riasztja
A' bajnokot harczra, jutalmad ott osztja
Karod a' nemesnek.
Ügyelsz e' Kegyessen lágý, 's gyengébb dallomra
Függesztesz e csak egy ágat is Lantomra
Mellyt néked szentelek.
[51]
Szeléd lángok kellnek feszülő mejjembe
Égi szerelemről dagadó szivembe
Szent oltárt emelek.
Mosolyogj nékem is édeni pirulmány
Oltáromat rozsa, 's nefelejts virulmány
Bokra ölelgeti.
Hadd rozsádzon ifju életem reménye
Oltár szikrák lombját lelkem érzeménye
Hozzád emelgeti.
A' millió képek, és édes érzetek
Enyelgő Jó, tiszta, fél isten képzetek
Csak Te rád czéloznak.
Láng szárnyra emelnek fényed ragyogási
Boldog leszek itt ha ajkad mosolygási
Jutalmot halmoznak.

9.
A' Reggel
(33.)

[70]

Mul a setét, a' nedv fellegek szillyednek
A' nagy Természetbe mindenek illednek
Vidámabb életre

A' hajnal ki feselt baborozott képe
A' mélység öléből pompassan ki lépe
A' vig napkeletre.

Tün az álom balsam mákfejeit halom
Szamba szedi, el mul az éjji nyugalom
Édes réngatása.

Csörren a' fris patak Kristallozott Gyöngye
Hullámiba ferdik jáspisos göröngye
Buzg vize forrása.

A' mély csendességet philomela hangja
A' Buzgóság jele a' várfok harangja
Már félbe szakasztja.

Zeng a' madár sereg, az eget dicséri
Harmonizál, mivel látni ötet is éré
Az Egek malasztja

[71]

A' Köd kárpit nyillik, a' nap koronája
Sugarakat sziv el, ragyog fény pompája
A' gőz smaragdokon.

Ott lármányt szül. A' zöld ligetek láttzanak
A' reggeli szellők enyelgve jáczanak
A' cserfa lombokon.

A' virányos pázsit Zöldellő füvei
Fördenek, csókolják a harmat gyöngyei
Gyenge csiráikat.

Heszper gyümölcsaik a' fák mutogatják
Ölelkezve ingnak, egymásba aggatják
Termett ágaikat.

A' Fehér liliom a' tó Tükörére
simul, 's a' hajnaltól szemérem képére
Egy kis piros szökik.

A' Rózsa bimbókra repül a Zephir csók
Mosolyogva szedik a báj nyirfa Katsók
'S Fürtök be kötözik.

[72]

Zajlik a' fel serdült Emberek zsbongnak
A' föld között hátán érez miveik kongnak
A' víg munkásoknak.
Együgyük énekik de hatnak, 's bájolnak
Mellyeket szivekből Zengnek, és Dalolnak
Egi Jó Uraknak.
Itt a' Szöllő ölel fel egy sereg népet
Repül ott a' méhraj, takar, hord, gyűjt lépet
Szélid aggódással.
Ott a' juhász hajtja selmedző juhait
Szélt futtatja sipján enyelgő ujait
Trillás változással
A' sziklákba ütött hangok viszhangoznak
A' gyöngé Bárányok taktust ugrándoznak
Szelid annyok körül
A' millio tarka madarak csevegnek
Nyil reptekkel hagy lent, hol az ég be lengnek
A' Természet örül.

[73]

Ott a' szorgos gazda ökreit nógattya
Ösről maradt földjét vigan szántogattya
Jó remény fejébe.
Itt a' marha csorda Küszködő Bikája
Társát harczra hívja, echozzik csatája
Bizván erejébe.
Falu! te csend magyány, ilyen bánásokat
Szülsz, 's az érző szívnek boldogulásokat
Osztasz kebeledből.
Boldog a' kit ölelsz, 's volna e' valaki
Ki ezt nem esmézné, dupla boldog a' ki
Részt vesz szerelmedből.
Ah! érzem én Falu, 's betsedet esmérem
Árkád tanyád örök lakhelyemnek kérem
Ha célom el érem.

Ha – ah telhetetlen e' sziv mégis ohajt
Feszül, hongossan ver, Lilla után sohajt
Csak ő légyen bérem.

[74]

Hah! melly boldog leszek, ha ő is itt velem
Lehet, 's lángol bennünk az égi szerelem
Jó Tüze oltára
Víg, enyelgő, rozsás lesz pályafutásunk
Végzetlen, örök, szép boldogulásunk
Mellynek nints határa.

10.

A' Fűzfás

(18.)

[36]

Hajlott a' ditső nap Thetis kebelébe
Sietve ohajtott hullámos ölébe
Tűz sugárai gyengülnek
Hevek el lángolván hültek
'S meg enyhült a' levegő.
A' melegtől hervadt virágok ujultak
Tárt kelyheik újra lágy dombra simultak.
Hogy így Illatot hozzanak
Mellyel majd illatozzanak
A' Reggi nap jöttének
A' meleg hévségtől hajlott fák lombjai
A' terebély nyárfák ezüst szín gallai
Ingadoztak fel illedve
A' zöld papsitra szilledve
Hüs árnyékba hintének.
Az estvéli szellő vig sárnyokra került
Balzsamától a' megizzadt föld kiderült
A' Rózsakat csókolgatta
Pirulások takargatta
Leleményes leplével.

[37]

A' Rápczának barna hullámi zuhogtak
Keblébe ezernyi halai játtzottak.
A' Fülmile hang halotta
Az Eget 's háborította
Az Esti csendességet.
Midőn a' csendesség égi maganyába
Az urnak ölelt zöld fűzfás lugossába
Eszmélve fel 's alá mentem
De véletlen fel rettentem
Szives tanulásomból.
Nevem hangzott, mellyre vissza tekintettem
Jó ég, báj látás! magamon kívül lettem
valjon hidjek e' szememnek
Tanácsolni itt eszemnek
Zavarodva nem multam.
Lilla áll előttem olly mosolygó képe
Kint az ártatlanság midőn hozzank lépe
El hagyván a' dicső Eget
Hozván angyali sereget
Az emberi nem közé.

[38]

Képén a' szerelem 's a' szemérem játszik
Tűzött szemeitől boldogság szikrádozik
Illy volt az éden hajnala
Homér, 's vielandnak angyala
Rózsa szín patyolatján.
Illyen a' nap, mikor a' láthatárra hull –
'S ha a' rubint felhők borétéka alól
A' gőz cseppeg smaragdjával
Ragyogván fény pompájával
Reggődön ki csuszamlik.
Illyen a' Rozsának bársony arczatja.
Ha a' harmat hajnal derülvén rajt hagyja
A' Szellővel andalogni
Kármin Leveli lobogni
Kezdenek szemérem szint.
Meg akartam én az Urat ijeszteni. –

Engem? a' Kiss asszony akart rettenteni?
 A' félelemtől e' sziv ment
 Hiszen lám jobban megrettent
 A' Kiss asszony nálomnál
 [39]
 Igen! mert Tulok Ur czélom el rontotta
 Az Ur nevét minthogy előbb kiáltotta
 Mint én ide érhettem volt
 Tudom most az Ur mint a' holt
 Ugy állana előttem.
 Ah! Kedves ijesztő! illyentől nem félek
 Angyal a' Kissasszony, nem éjjeli lélek
 Hiszen angyal mosolygása
 A' szerelem égi mássa
 Illeszt, és nem rettenthet.
 Elment! – 's mint mikor a' sűrű Tölgy erdőbe
 El bódul a' vándor, 's a' kék levegőbe
 Geniusza meg jelenik
 Utra viszi, – meg döbbenik
 Az illy jó jelenésen.
 Ugy áltam én is, nem lehet, nem tanulok
 Többé! E tettedért jó Barátom Tulok
 Hálaadó szivem adom
 Tisztelni foglak fogadom
 Utolsó leheltemig.
 [40]
 E' volt ama jó percz, hol a' lány szerelem
 Lángra kapta szivem, szeléd gerjődelem
 Lelkemet fel illeszteni
 Boldogságom terjeszteni
 Kezdé gyenge Tűzével.
 Melly képet képzelmem úgy szivembe nyomott
 Hogy ki nem hal, festve holtomig tudom ott
 Mint a' Frigyláda rejtekbe
 Zálogul marad örökbe
 'S fel lesz néki szentelve.
 Itt bájolt meg Lilla, nyilát eresztette

A' parány szerelem, hevem gerjesztette
Itt már tied magyar szivem
Ah légy jó, kegyes, légy hivem
Lilla Sirom ormáig.
Engedd, hogy e' történt Eset szüleménnye
Boldogéttson, 's éltem várandó reménnye
Csak tavasz szinnel viruljon
Éltem hajnala piruljon
Holtig május rózsákkal.

11.
A' Tulipán
(47)
Uraiuufalu

[153]
A' Kegyes nap szokott pályájának
Végett vetve a' Stájer hegyének
Tulsó részén le ment, 's sugárának
Zománczai rózsza fényt szövének.

[154]
Hives estvi szellő lengedezett
Keresztül a' virágos kerteken
S egy Fülmile hangal ölekezett
Zugás hallatzott a' szent berkeken.
A' Természet tarka viráginak
Balsam illatozásai között
az ernyös fák lombos ágainak
Levelein Innepbe öltözött.
A' Cyprusi rózsza zsengejének
Biboros színü gyenge bársonyán
A' Harmatnak gyöngyei fénylének
Mint a' gyemánt az arany koronán.
A' Fehér liliomnak levelét

Flóra keze dajkálva ápolá
Mellynek kinyilt szemérmes kebelét
A' Zephir ajak meg meg csokolá
A' selyem rojtokra kicsipkézett
Dupla szeg fű himes koronáján
A' Természet bűbája igézett
Remekelésének szép munkáján.
Az ibolya, nefelejts majorán
szillyel ömlő tömjén balzsamának
[155]
A' virág rét illatos határán
A' Szilfidek vigan bokolának.
A' Jázmin bokor ingó lugossa
mellet a' szép ki nyilt tulipánnak
Ugy ragyogott fújtásos pirossa
Mint a' két szint játtzó szívárványnak.
A' csintalan szellőknek szárnyai
Enyelegve melléje suhantak.
Csókjaitól pirult bársonyai
Levelinek majd hogy meg csattantak.
A' majusi estve kellemébe
Egy Tündér még csókra integeté
De ez gondos szelid szemérmébe
Nyilt kebelét öszve egyengeté
'S a szellőtől izené ezeket
Nem kell csokod a' csalfa Tündérnek
Kerülöm én az illy vitézeket
'S futom estve kik csókot ígérnek
Mond nagy jó szellő, hogy én Kebelem
Bezárom az estve homályába.
Csak az ártatlanság hál el velem
Az éjczaka fátyol magányába.
A' mérges pók a' homályt szereti
Meg lopja ez a' nyilt kebeleket.
[156]
'S csipésével ruha festegeti
A gondatlan biboros képeket
Csak a' piros Hajnal rozsájának

Fejlik ki keblemnek kötése
 Csak a' szent naptiszta sugárinak
 Van belsõmbe szabad bé menése
 'S ekkor szorossabban nyomulának
 Egybe bársony piros levelei
 Arany szõnyegével ablakának
 Bé fedettek tiszta kellemei.

12.

'Magasiról való emlékezés

(41.)

1821

[143]

A' nap lehanyatlik, és Ménfőnek
 Homályos sűrű szõllõs halmának
 Ernyõs tetején a' levegõnek
 Bibor színü gözei uszkálnak

[144]

Szent Márton buzgó Klastroma fent a
 Magas Tüz levegõbe gyulladoz
 Gyõr városa tornyaival lent a'
 Duna hullám tükrébe ingadoz
 A' Csanaki Hegy fás párkánnyai
 Esti arany fénybe rejteznek el
 A' virány rét tarka kartonnyai
 Kellem, balsam illatot szórnak el.
 Sűrű lombjain a' Zöld ágok[na]k
 Alig láttzik a' szellõ mozgása
 A' várba fennt az ércz harangok[na]k
 Hallatik fel buzdéttó hangzása
 A' nyertes halász csajkájába
 Öröm notát dalol, és csendessen
 A' viz rozsa színü hullámába
 A' part felé evez egyenessen

Hol Révfalunak csendes szélébe
Hálóval terített gunyhójának
Látja szalma fölött ernyőjébe
A' bé mohosult hárs árnyékának
A' régi várfokról melly a' kaján
Frank ellenségnek áldozatja lett
[145]

Szerény képpel egy felhő paplanán
Ül és le néz rám az emlékezet.
Igy fénylett volt majus öltözete
A' feléledt szelid természetnek.
Igy ragyogott dombos emelete
A' Kékellő magányos Ság hegynek.
Illyen szépen hangoza a' nyájnak
Intő síp szó mellyet én hallottam
Midőn a' Kemenesi szép tájnak
Virannyain Guothommal mulattam.
A' Marczalnak szinte így mosolygott
Ingadozó nádja' hullám zöldje
Az estvéli fénybe így ragyogott
A' magasi határ gazdag földje.
A' zöld gallakon az estvi égnek
Igy rózsádzott felénk pirossága
Igy világolt e' nyájas estvének,
Napja barátságunk bizonyosága.
Jártos lantja midőn meg zendüle
A' Tölgy lombját taktra hajtogatta
A' parti sás, 's csuha meg zördüle
'S dallát a' Marczal Kegyel halgatta.

13.
Julishoz
(44.)

[150]

Midön rózsza színén a' reggelnek
Súgárai a' nap ragyogványnak
A' biboros gőzökbül ki kelnek
Mint piros csirái a' sáfránynak:
Midón az estvének fellegei
Arany hullámokkal szövődnek.
Midón a' csillagoknak Tüzei
A' forások tükrébe ütődnek.
Te reád gondolok, és Tégedet
Képzeltet csak elmém önn magának
Fántasiám képeddel festeget
Árnyékos partjain a' Rábának.
Lelkembe Julim! hah szinte hallom
Áriáját Kármin ajakadnak
A' mellyet hozzám egy szent fuvalom
Lepke szárnyai által ragadnak.
Ápolt hártájának hangjai
Éneke közt a' Filemilének
Szebbek, mint lantod akordjai
Szebbek soha ah nem lehetének.
Árkádiai zöld erdőségek
a' Tavasznak tarka pompájába

[151]

Jellenek meg, 's virány mezőségek
Vissza emlékezésem álmába.
Látom szép el ragadtatásodat
A' kék égnek ragyogó Tüzein
Szemlélem buzgó bámulásodat
A' Természetnek remek mivein.
'S ekkor körül hullámzott csajkával
Evedzem meg a' Csákász Széleit

És a' vizek hullám játékaival
Altatom el szivem keserveit.
A' Stájer magasok mögé a' nap
Arany felhők között vonnya magát
A' Szellő fuvaltól fel illedett nap,
Szillyel eregeti balsam szagát
Az arany csillagok már fénylenek
Az estvi harangok meg kondulnak
Itt ott szelid Tündérek rémlenek
A' mint a' szent berkekbe vonulnak.
Hah! még így hány napok
                  nyugosznak el!
Hány rózsás nap költet szemlélkezünk
Még hány Tavasz virágok asznak el
Még mi együtt örökké lehetünk?!

14.
Szabó Sebestyén neve napjára
(27.)

[54]

Muzsa gyujts szó lángokat hadd zengjen
Lantom érdem zengzeteket, lotsold rám
Tiszta Castrál gyöngyeid, hogy valódi
Dalokat irjak

[55]

Vidd, 's ragad fel lelkemet a' Szeráfok
Égi bájló hangzatihoz, Zephirke
Szárnyadon vigy Bimbusok ékes illat
Zöld tetejére.

Tárgyam a' kit dallok igaz Barátom
Szive mint a' majusi gyenge Szellő
Jó, Kegyes, Rém, irgalom a' mit imád
'S engem ölelget.

Ő ha Pannon Temploma rejtekébe
Buzg, 's szavát jó orgona hangzatokkal
Tüzve a' kék ég hatalom királlya
Szekihez adja
A' Keresztény Hitbe nevelt Kegyes sziv,
'S lelkedet buzgó ihlelése közt fel
'S lángra gyujtván, százakat égbe visz, és
Buzgani indét.

Énekének fény kapuit ki tárja
'S kellemet lell harmoniája Conczert
Jébe a' Jó 's nagy Kegyelemnek attya
Szent sorába.

[56]

Illy fi! most fel tünt neve napja Jó, víg
Innepén, kedvelt örömek, 's mulattság
Tréfa, nyájosság, vigodás között ö
szentelni illik.

Én is a' több hiv magyarok, Barátok
Fel köszöntő és vigadó Sorába
Néki vivátott repegetni lantom
Zengve noszintom.

Élj Szabó! boldog, viruló Tavasz hoz
Tiszta hiv lélek, Szerelem, Barátság
Csend, öröm, nyájos minuták öleljék
Földi idődet.

Élj! 's arasd a' jó, 's remek ifjak érdem
Bő jutalmát: itt koszorut fejedre
Kössön a' vig gracia: élted hoszu
Évre ki nyuljon.

Czélodat leld, pályafutásodat csak
Rózsa, mellyet páfusi Kertye adhat
Czypriának fussa körül: malasztját
Hintse az ég rád.

[57]

Élj! szeress tisztán, de Te vissza nyerjed
A' mit áldoz szíved, ölelgetési.

Mennye közt egy jóra nevelt leánynak
Domboru mejjén.

És ha majd Hymen kötelet füzött rád
És te majd vig századokat ki töltél
'S én is élek, nem szünök akkor is meg,
Zengni Szabó élj!

15.
Ferenczy Mihálynak
(38.)

[136]

Hadd zendéttsem én is lantomat és Dalom
Hadd vigye ált hozzád a' gyenge fuvalom
Enyelgő szárnyait.
Hadd örüljek veled e' vigadó napon
A' mind szent virány nefelejttes lapon
Édened halmain.
E' zuzott sziv véled egyé hadd olvadjon
Mardozsó fájdalomad had muljon tikkadjon
Karodon Mihályom.

[137]

Enged Innepeden szivem hadd öleljen
Karodon magának mennyet hadd képzeljen
még majd fel találom.
Barátom! jól tudom jó szived mit érez
Nináért ég, sóhajt, vad fájdalmat vérez –
A' vak sors játéka.
Illyen időnk, göröngy a' pallyafutásunk
Veszedelem éltünk, létünk, kimulásunk
A' Kedv martaléka.
Te még is boldogabb vagy nálamnál hidd el
Nézd, visgáld meg, szeresd, öleld fel szivedet
Kik melletted vannak.
Mamád, jó testvérid, a' Baráti karok
Ölelnek, csokolnak a' lelkes magyarok
'S mejjedre rohannak.
Innepedet ezek dicsőítik nemes
Szivvel osztogatnak ők néked érdemes
Virág koszorukat.
[138]
Élted rózsa lánczát virágokkal fűzik
Örülnek, kedvelnek, enyelegve üzik
A' sziv háborukat.

Ezek közé veszem én is hát magamat
'S Közöttek hallatom viváttal szavamat
Neved Innepére
'S ha mit gyenge musám el talál aprózni
Ne neheztelj, ezek helyre fogják hozni
Napodnak diszére.
Élj hát Árpád nemes ivadéka remek
Unokája kit az régi ős érdemek
Már diszeséttének.
Élj! jó szived, lelked, tiszta erköltseid
Ártatlan, virtuosos, és nemes tetteid
Hogy dicsőéttsenek.
Hogy mamád, még az Ég hatalom Királya
Közöttetek létét majd jónak találja
Neked örülhessen.
Általad derüljön nyugvó epochája
Karodon ő néki gyenge unokája
Mennyet nevetessen.
[139]
Testvéreid, hosszú évig csokoljanak
Gratiák, 's kellemekek kedvet bókoljanak
Néked 's vig mennyeket.
Élted geniusa szent fáklyája Tüze
Vezéreljen szived, 's belsőd imádt szüze
Tiltsa a' könnyeket.
A' szomorú gondok tőled távozzanak
az mennyei karok bőven halmozzanak
Reád áldásokat.
Czélodat leld, pallyád rózsa csókolgassa
Lelked az örömök nektárát szivhassa
Élj boldog napokat.
Azt a' kicsitt szived lángol, érez, lobog
Ki néked mennyeket, kedveket mosolyog
Öleld karjaidba.
'S ezt ha majd el érted, 's ölel a nyugalom
Emlékezz meg rólam! (e' lesz a' jutalom)
Boldog napjaidba.

16.
Szabó Sebestyénynek
(37.)

[132]

Meddég lesz még nálad függöbe az elme
Hív partjára mikor lép tiszta szerelme
Érező szivednek.

Meddég nem akarsz még egész boldog lenni
Földi boldogságot nyugalmat pihenni
Karjain hivednek.

Meddég tétováz még a' lélek el nyerni
Azt, a' mi fel nem üt száz, 's annyi ezerni
Csillió arany darab.

Meddég hányatol a' nőtelen Tengeren
Mikor kezdesz lenni Ur minden ingeren
Te büszke szabad rab.

Barátom! igaz szép az ifju legénység
Sovány még is, czélja ha csupán a' vénség
Unalom órái.

Ennek szakasszai külömbb kívánatok
A' szilajabb, durvább, 's vadabb indulatok
Homály epokai.

[133]

Függetlenségünkben oszlopot emelünk
Tarka phantasiánk nectárt itat velünk
Az égi forrásból.

Elménkel bírálunk millió képeket
Öleljük, csokoljuk a' magyar szépeket
Belső gyulladásból.

Fel hevülünk, égünk, tántorgunk, motozunk
Planókat csinálunk, döntünk, és habozunk
Éltünk szélvészébe.

Ujjat vonunk belsónk önn érzeményével
Ha el szédeledünk – pályánk kellemével
A' virány Tempébe.

Szabdság! ifju lét virágzó szakassza
 Függetlenség! éltünk páratlan Tavaszra
 Tiszta indulatok
 Víg helyek, multság, Barátok, Szerelmek
 Tudományos pályla önnös engedelmei
 Félsőbb gondolatok
 Egy könyv, remek munka, lant, Verböczy esze
 A' serdült világnak kedvet zajló nesze.
 A' mezők halmái

[134]

A' zöldellő rétség virágos térsége
 az erdő setét még mérhetetlensége
 A' bérczek ormai
 A' hüs ligeteket futjuk, járjuk, nézzük
 Egy puska percz villámi halmokra tekézők
 A' félénk vadakat.
 Egy paripa – délczeg, büszke tatár fajzat
 Rá ülünk, ropogva zörög a' robajzat
 Patkós nyoma alatt.
 Ilyen az az élet, a' mellyet szeretünk
 Barátságot a' még Hymennel nem vetünk
 Páros oltáránál
 Így élünk, mulatunk, örülünk, tréfálunk
 De csak ugyan mennyet másutt hol találunk?
 Csak maga Lillánál
 Mi a férjfi maga? félbe hagyott remek
 Mellyen szillel szórva fügnek az érdemek
 Fél Isten diszei
 Egy kopár Bércz, melly a' Tenger ostromlát
 Ki nevetve nézi az ég háborgását
 Míg majd el tágulnak.

[135]

Egy Tölgy, mellynek gallos setét levei
 Alatt a' vad polus rongáló szelei
 Könnyen el simulnak
 Hah! de melly szép, ha a' szikla oldalain
 A' virágok nőnek, 's a Tölgy fa gallain
 Gyümöltsei fügnek.

Ha a' magas Bérczek virányt illatoznak
Azt az ideálok Isteni lakóznak
'S az Ég kellemei.
Meny Barátom, öleld, hozd haza Lilládat
Minek teszed magad vonóssá pályádat
Maganyosságoddal.
E hajlandóságot szivünkbe mettzette
A' tiszta Természet, élj te is szerette
Mosolygó páraddal.
Ketten fussátok meg e' sivatag utat
A' melly tövési közt majd rózsákra mutat
Piros hajnalain.
Ketten törtesetek a munka halomnak
Ketten pihennyetek majd a' nyugalomnak
Rózsa paplanain.
[136]
Két szó, Test, és lélek egyé had olvadjon
A' gond, 's magány létnek vége had szakadjon
Öröm jövendőre.
'S ha ezt te előttem, 's Férj leszel, én nekem
Barátom, millyen lesz Enyelgő énekem
Képzeld el előre.

17.
A' meg unt Élet

(9.)

1817. október 10.

[18]

Isten homály árnyékodba lehajtom
Terebély Tölgy bus fejemet, 's sohajtom
Az el tünt boldog napokat
Arábiát és holnapokat
'S Lollimat.

[19]

Fogadj fel. – Már ki élt é rontsallott Test
A' végzet itt mindent gyász szinekre fest
Melly göröngyös ez az ut ni
Ah meg untam tovább futni
Pállýmra.

A' semmiség öléből, hogy ki hozott
Az Ég, böltsöm körül öröm lakozott
Innepét ott riadozta
A' boldogság, és halmozta
Javait.

A' játzi Szellők közül lebegtek
Ott a' Szerelmek velem enyelegtek
A' sors már éltem üldözi
A' Pokol rám lövöldözi
Nyilait.

Ifjuságomnak Tavasz idejében
Itt létem majus hajnal, 's regelésben
Mivel a' fátum hozzá vad
Életem szent füve hervad
És romlik.

[20]

Isten boldogságot alig esmértem
Mennyei nektárt kelyhékre nem mértem
Kelyhem epével volt tele
Ifju életem kötele
Fel bomlik.

Igen, ah még a' gyermek kora mig éltem
Minden pillangón örömet szemléltem
Társim még dadogva hivatam
Mindenekből mézet szivtam
'S örültem.

A' magas cserfák[na]k zöldellő lombján
A' virágos rét selyem leple dombján
Szerafin dallokat zengtek
Az égi Támburák pengtek
Körültem.

E' boldogság volt; de már le roskadnak
A' Tagok, 's ajakim jajra fakadnak
Nem kell e' sanyaru élet
Öleld fel végső Itélet
Lelkemet

[21]

Oh nem kell nékem mar e furia gömb
Az Egek Ura szent hajléka külömbb
Oda rogyám zsámolyához
Visz adom valóm Urához
Éltemet.

Előtted állok nagy Ura az Égnek
Kinek, mint a' napnak sугári égnek
Orczáid a' ditsó fénytől
Üldözve a' fatum kénytől
Itt állok.

Éltem kezedbe vissza adom, 's kézem
Az eddig nemesen futásért bérem
Vedd. adj – 's így ifju koromba
Gyászos fekete siromba
Le szálllok.

Mért? azt kérded uram? ah voltam én ott
Az Emberek közt, 's a' harag fel forrott
Bennem: mert én is az Embert
Szeretem; de mind nemembert
Találtam.

[22]

E' vétkes nemnek még vétkesebb fajja
 A' szép nemnek sziven csábító rajja.
 Álnok 's homály mejjek ritka
 Jó sziv nálok igen ritka
 Csudáltam
 'Hogy e' népre haragodnak köve
 Kénkő Tüzével gyehennát nem löve
 Meddíg tudod azt szemlélni
 Mikor fognak tisztán élni. –
 Elég már.
 Ezek nékem is örömmim el ronták
 És így ama szent köntelet fel bonták
 Melly hozzájok hiv szivemet
 Vonta, ah vedd el éltemet
 Nem kell már.
 Lolli! Zöld borostyányaim hervadnak
 Az ifju orczák sárgulva apadnak
 Kedvek! rolatok le mondok
 Meg emésztenek a' gondok
 Ki mulok.

[23]

Elég lesz már e' furiai atak.
 Tölgy ölelj fel és te ezüst szín patak
 Csörögj halotti dalt és így
 Oltárához – meg lesz a' frigy
 Simulok.
 Te, 's a természet belső susogása
 Azt estvi szellő gyenge zugása
 Ringassatok engemet el
 Ne hogy álmomból soha fel
 Ébredjek.
 Hogy e' földi pályá után az Égbe
 Fel öltözve egy ragyogóbb szent légbe
 A' ditsósság országába
 A' Jónak boldogságába
 Feredjek.

18.
Élet kívánás

(10.)

1817. október 13.

[24]

Tölgyem, fám, Kedvesem mindenem Te
Melly jó, hogy a' Természet ide teremte.
Árnyékodba panaszim ki sirom
Ha mosolyog Egem öröm dallim irom.
Láttam előbb levelid remegni
El busult sorsomon; de kék Egem meg ni
Lassanként ki derül
Nézd setéttes fellegeim között
Geniusom ismét kék színbe öltözött
Éjjeletem nappalra derétti.
Szivem a' fájdalom már nem keserétti
Angyali szent vídam vigságra hiv
Oszolnak a' gondok, 's ez illedő Sziv
Vig örömbe merül.
A' harag fekete ege síra
Akkor, 's a' furia ijja által jára
Gyászt, 's bút lehelt felém a' Tempe, 's füz
Ide 's tova hajtott egy pokol lidércz Tüz
A' vad polus felettem ordétott
A' fátum ellenem mindent fel indított
'S majd vég napom érzem

[25]

Éltemet meg unva meg vetettem
Minden örömekeket láb alá temettem
Nyögve kértem én az Istenséget
Hogy végezné már el ez ölj inséget.
A' fájdalom vad Tüze fel riadt
Ellenem, és bokros fellegeim miatt
Halálomat kértem.
Meg győztem magamat – mostan Tőled
Emberi nem, ha bár akkoron felőled

Rosszat képzeltem is oh meg engedj
 Társalkodásokba mulatoznom engedj
 A' jót a' rosszal öszve kötötte
 Az Ég Ura földünk mikor bé töltötte
 Bősége Javával.
 Vétked, bár hibáid halmozzák
 Szent jajjaid még is bőven oltalmazták
 Belső Lélek érdemid remélni
 Mert a' Semmiségből Téged teremte ki
 Az Ur, 's reád nyomta Isten képét
 Megis oltalmazza mind örökön népét
 Hatalma Karjával.

[26]

Isten, szent zsámolyodhoz borulok
 Törödelmes szivvel Te hozzád fordulok
 Engedj meg, e' sziv magán kívül volt
 Belölle minden élet érzés kiholt
 Midőn ott makats halálát kérte
 Jó voltam, és mit kér ah nem esmérte
 Enged meg éltetem.
 Üldözzön a' fatum tyrén kényne
 Mosolyog e' Szivbe életem reménye.
 Van még egy jó Baratom, és Hivem
 Kiket buzgón ölel Szent magyar szivem
 Ezek boldogétnak már engemet
 Vig hangókra csapom örök énekemet
 És töltem kedvemet.
 Ha a' phantasia szép szárnyain
 Az égi képzetek rózsa paplannyain
 A' boldogság, 's öröm országába
 A' jádczi szerelmek Elyseumába
 Ezek karjain magam képzelem
 El szédét az öröm, 's a' mennyet képzelem
 'S érzem itt e' földön.

[27]

Bár az élet terhe reám roskadjon
 Körültem a' földből kénkő Jó fakadjon
 Ropogjanak a' bus Ég villámi

Bőgve zuhogjanak a' mélység hullámai
 A' föld futásán kívül lobogjon
 Csak szép szerelmével Lolli mosolyogjon
 A' Kőszirt is menny lesz.

19.
 Cserző

(59.)

Uraiujfalu, 1822.

[306]

Cserző a bőrőket mind addíg vakarta
 Hogy magát mint Timár jól meg is takarta
 Szép háza, értéke, 's pénze annyi vala
 Mint a' Sós tengernek Héring nevű hala
 Előbbi Kordéja szép Hintóvá vála
 Mellyet a' látvánság bamulva csudála
 Midőn a' Kövekkel ki rakott utzának
 Közepén négy szürkék véle elfutnak
 A' szobák, hol előbb a' Börök függének
 A' nyájas Társasság bálházi levének
 Zöld színű házára még két emeletett
 Költségess mivekkel, 's móddal emeltetett.
 A' Kapuja feli a' bőség Istene
 Egy képfaragónak keze által mene
 A' polgárok előtt volt is tekéntete
 Nemzetes lett neve, és süvegöltete
 'S a' ki e' titulust nékie meg adta
 Minden héten kétszer ebédre hivatta

[307]

A' ki pedig nála Kalapját le vette
 Azt a' párna székre jobbjára ültette
 Hol alkalmas hasán pihenő kezekkel
 Keze beszélteni mosolygó szemekkel
 Az elmúlt időknek egyszerűségéről
 Szorgalmával takart, és szerzett pénzéről

Hány ezer forintja jut Rozi lányának
 Mi leszen birtoka György mester fiának
 Az emberszöllásnak képtelenségéről
 A' mostani világ korcs fesletségéről
 A' módi üzések rettentőségéről
 A' Komédiák[na]k illetlenségéről
 'S több e' félieket elöl bölcselkedett
 Még vendégje tőle meg menekedhetett
 A' kit is együgyü mosolygási között
 A' grádicsig magát ajánlva üldözött
 De mint hogy mint szokás asszonytól született
 Tökélletes boldog itt ő sem lehetett
 Vidám napja néha felhőbe ütközött
 'S azon kellemetlen bal esetek között
 Mellyek boldogságát leg inkább zavarták
 A' volt a' leg nagyobb, hogy a' Vármegyének
 [308]

Esküdti uralni őt meg nem akarták
 'S a' Deákok néki sőgöt nem vetének
 'S a' város házánál lévő Canczellisták
 Csak Kendnek nevezték, 's a' pajkos Juristák
 Nem döfködtek többé Szivembe illyen tört
 Egyszer haza menet dünyögve magába.
 A' levakart szőrért jött pénz a' ládába
 Hever – veszek rajta majdan egy hunyt bőrt
 Meg lett – nem sokára ki hirdetett nemes
 Ember volt, 's nevéhez ýpszilon nyomatott
 'S a' Kapuja előtt egy potrohos veres
 Ruhás más nap mindjárt fel, 's alá ballagott.
 És hogy meg tiszteljék már most a' Juristák
 'S Garsok[na]k fogadják őt az armalisták
 Magához hivatá a' festés emberét
 'S házára festeté nemesi czimerét.
 'S hogy az esküdteket moresre hozhassa
 El szaladott tüstént Kötényes inassa
 Az arany miveshez, ki mint csak jöhetett
 Jött, 's ezzel czimeres szép gyűrüt öntetett
 Az esküdt urakat ebédre hivatta
 Billeges gyűrűjét előttek forgatta.

[309]

De ezek[ne]k szemek a' nemes jegy helyett
 Mindég a' Körmöczi hat aranyira esett
 'S hogy az emberek sem bámulták a' házon
 Festett kasza, gubats, 's Kád czimeri vázon
 A' mint képzelhetni ezért boszankodott
 Az elégtételről mélyen gondolkodott
 Be vévén személljét egy oldal szobába
 Törte marta eszt, 's tünődött magába
 Erővel kell őket reá birnom így szólt
 Akaratjok ellen nézzék czimemet
 Kénytelen tiszteljék szerzett érdememet
 'S mit tett? még az éjjel szerentséssen meg holt
 'S meg hagyta György fiát el úgy temettese
 Mint illik fáklyákkal, és hogy koporsóján
 Czimerét a' népség festve szemlélhesse
 Így tölté boszuját a' nép nyakasságán.

20.

Horváth Mihályhoz

(54.)

[281]

Nagy hir ütötte meg Kemenes allyából
 Az én fülem gombját a' Vas pál lyukából
 Hogy a' Tekéntetes Nemes Vas megyének
 Nagyjai egy Ordót mostan teremtének.
 Nyájás Társaságnak nevezni ezt hallom
 A' Rendbe be lépni szeretném meg vallom.
 De hogy az ajánlás, 's Recomendatio
 Szükséges, hogy légyen utóbb promotio
 Ezt még vakarista koromba értettem
 Hogy így teszek én is magamba fel tettem
 Azért Tekéntetes Notarius Uramhoz
 mint leg első téli nagy patronusomhoz
 Térdet, fejet hajtva, ime el czammogok
 'S egy kis segéttségért mélyen fohászokodok

Legyen olly jó hozzám, ajánljon engemet
 'S olvassa meg szépen kérem Levelemet.
 Miben áll a' Rendnek Fő kötelessége
 Meg fogta eszemnek zugott bölcsessége
 utolsó nem leszek már azt csak fogadom
 személyessen erről majd példáim adom.

[282]

Mondja meg addég is, alsónak felsőnek
 Tudom én is Fáját a' kakasülőnek
 Mert a' győri Tornyos hozzám el csoszogott
 Tudom, hogy a' német parokát mint dugott
 Az aber herr Huszár miképp hajszalazott
 Mikor a' Röthkapun a' fullér bémászott.
 Az ein, zwei, 's több latter, hogy lett littlottokra
 Hogy pasmit a' Barát olvasni meg hívá.
 Tudom a' Plebanus Püspökjét hajnalba
 Kárl steh auf helyett mint lökte oldalba.
 A' pébel, hogy váltá fel a' Szent Bibliát
 Pisztoly tokról tudom a' szép históriát.
 A' Capuczinusnak mint folyt ki a' béle
 Kazánbéli Tánczról a' midőn meséle
 A' Viceispányról Jancsi az átkozott
 Minden ebéd után miért hazudozott.
 Mint kell meg pecsülni mostan a' Zsenókat
 Hogy kell válogatni a' piros almákat.
 Mit mondott a Görög az oldal szobába
 Gyurka fiát látván nyisz, nyuszos dolgába.
 Miként utazott el Herója, és Cloris
 Az uton mért zörgött a' Castrum doloris.

[283]

Nem vagyok én többé olly pimasz Uriel.
 Hogy ne tudnám mikor vagyon Szent Dániel.
 'S a' mi több, ditsőség légyen Kemenesnek
 Esmérettségébe vagyok a'praesesnek.
 Hiven szolgáltam őt mint obesteremet
 Fal törönek teve az Urak engemet
 Midőn a' törököt a' nyári Détával
 Szörnyen aprétottuk Kalinko szablyával

A' Marczalnak üzni én is segéttetem
'S a' poharak körül, mint telt emberkedtem.
'S A mint egy nagy mogolt a' földre ejtettem
Háta közepéből szép szíjjal metztettem
mellyen a beretvát ha kétszer meg huzom
Az Isten nevébe szakállom le nyuzom.
'S egy pipa a' mellyből a' nagy Ur pipázott
Dulcziniájára a' midön fel mászott
Sok dolgomba került, még ezt el csipkettem
Mert Kókai a' lencsét majd hétszer meg ettem
Ezen valóba szép egypár láritásom
Az Uré csak légyen igazi Jónásom.
Mint ez, kiabáljon Kemenes mentébe
Csaholjon bé engem Praeses Kegyelmébe.

[284]

A' Tisztviselőket többnyire esmérem
Emlékezzenek meg én róllam is kérem
'S különösen kérem archivarus Urat
Számomra nékem is töltsön egy poharat
A' porticulumba nevemet írja be
Az archiviumba rend szerint igya be
Latá hogy beteg lenni egyszer méltóztatott
'S magának Sárvárról Doktort is hozatott
Gyászos nyöszörgését eleget sajnáltam
's hidje, meg 's el tiszta szivemből kivántam
Isten hogy könnyétse az ágya szalmáját
De ha ő nem hozta előbb el ruháját
Mit tettem róla hogy hozzá míg gust tekert.
A' halál, olly soká a' párnáján hevert
Azért hát én reám neis boszonzodjon
Hanem e' dologba mint lehet mozogjon.
Hogy fogom a' napot hejjába nem rúgja
Itt a' vessző alatt leszem zseni király
Ki tettzik ebből is, hogy velőm nem gyerek
'S tudom, hogy én ezért egy kis fritskát nyerek
Mellynek erejétől gyengén el szédülök
'S az egek egébe szépen fel repülök.

[285]

Jupiter Uramtól, hol egy kis menykövet
El csipek, melly engem mindenüvé követ
'S hanem hiszi kinek virtusim jelentem
Annak nyaka közé szépen le cseppentem.
Azért légyen meg hát a' kis bunkós vége
Légyen az Urnak is annyi embersége.
A' mellyért Ágoston az Urat rúgja meg
Apollonius egy dudával áldja meg
Ugrassa az Urat Ugrinus czuczája
Tegye termékennyé szent Pálnak kapája.
Pancratius amugy rugja meg jól farba
Chrysostomus Bankót czipeljen fuvarba.
Blasius fujja fel, mint a' Figh bivalya
Éljen az Ur erre szép Cadentia-ra.
Florián öntse le nagy erejü vizét
Hogy jobban érezze a' Sonkának izét.
Simplicius adjon ezen bölcsességet
Gergely pedig tojás, 's szalonna böséget.
Miklós ijeszte meg minden Ellenségét.
Faustus öklözze hátán mesterségét.
Gallus ordétsa meg élete hajnalát.
Melly is olly szép lészen mint a' minőt ma lát.

[286]

Brunó vegye elől husvéti Brugóját
Cuspin vakarja meg, hol viszket gatyáját
Volffangus fujja meg lyukába soháját
Polikarp fejére huzza parókáját
Mellyben a' Farsangon majd a' Czeli bálba
Meg jelenjen az Ur egész parádába.
'S te Notárus Uram olly nagyot ugorjon
Hogy lába az Égen tüstént lyukat furjon.
Mid ezek[ne]k után, ajánlom magamat
'S ha nem bánnya az Ur leteszem tollamat
Uri favoriba, mellyek igen nagyok
Mely fohászzkodással ajánltatva vagyok.

NÉVMUTATÓ

- Ádám Ferenc 36
Ady Endre 131, 189
Ágoston, Szent 278
Ajkay Alinka 183
Akhilleusz 144
Alexa Károly 127, 180
Allmut, Rakhel 47
Almási Balogh Pál 60
Almási Tibor 114, 180
Alszászi András 21
Alszeghy Zsolt 85, 124, 125, 180
Alt Krisztián 131, 134, 180
Alvarez, Emmanuel 74
Amor 101, 204, 205, 207, 241
András, II., magyar király 123
Angyal Armand 70
Ányos Pál 75, 189
Aphrodité (*lásd még* Venus) 154
Apollón (Apollo; *lásd még* Phoebus) 129, 131, 133, 169
Apollonius, Szent 278
Apponyi család 27
Aranka György 36
Arany János 57, 98, 105, 183, 189, 195
Arató György 14, 190
Arkhilokhosz 172
Árpád, magyar fejedelem 155, 158, 159, 213, 264
Árvay János
Aszalay József 49, 78
Asztalos Miklós 36, 180
Áts János 36
Attila, hun király 155, 212
Auersperg család 27
Bacchus (Bachus) 154
Badits István 26, 50
Bajáki Rita 183
Bajza József 47, 58, 196
Balázs Péter 30, 65, 79, 181
Balázs Soma [álneve: Tihamér] 69
Balázs, Szent 278
Bálint Sándor 169, 181
Ballagi Géza 73, 181
Balogh Gyula 20, 21, 181
Balogh Piroška 181
Bana József 62, 70, 181, 184

- Bárány Boldizsár 36
 Baranyai Béla 21, 181
 Baráth József 38, 181
 Barcsay Ábrahám 75
 Baróti Szabó Dávid 36, 196
 Barsi Ernő 76, 181
 Bartucz Mariann 165, 181
 Báthory István 109
 Bátori Anna 176, 181
 Batthyány család 21
 Bauhofer György 47
 Bedy Vince 143, 181, 190
 Bél Mátyás 75
 Beliczey család 29
 Beliczey István 29
 Beliczey József 29
 Beliczey Rudolf 29
 Benda Kálmán 73, 74, 181
 Bende Sándor 189
 Benedek Lajos 48
 Benka Ádám 19, 51, 59, 60
 Benka Ádámné Tomaházy Erzsébet 60
 Benka Gyula 194
 Benkő István 19, 77, 181
 Beöthy Zsigmond 70, 181
 Berényi Zsuzsanna Ágnes 32, 71, 181
 Berlász Jenő 76, 182
 Berzsenyi Dániel 11, 14, 17, 35, 55, 56, 75, 77,
 78, 81, 83, 84, 124–126, 130, 132, 134–141,
 143–146, 150, 151, 155, 159, 162–164, 171,
 176, 196, 197, 248
 Bessenyei György 134
 Bezerédy Baltázár 24
 Bezerédy család 30
 Bezerédy István 182
 Bezerédy Zsigmond 24
 Biczó Zalán 71, 182
 Bierbrunner Gusztáv 35, 182
 Bíró Ferenc 126, 182
 Bisztray Gyula 58, 182, 185, 191
 Bitnitz Lajos 105
 Bittó Sándor 53
 Bódi Ferenc 13, 26, 27, 182
 Bódi Katalin 181
 Bodnár István 166, 182
 Bodoky Károly 53
 Bodoky Mihály 53
 Bodolay Géza 36, 39, 59, 60, 68, 152, 182
 Bodroghy Papp Ádám 20, 21
 Bodroghy Papp Ádám, ifj. 20, 22, 23, 25, 65,
 66, 69, 143, 159
 Bodroghy Papp Borbála 20
 Bodroghy Papp család 19, 21, 28, 64, 65, 69,
 71, 76, 80, 159, 178, 191
 Bodroghy Papp Dániel 54
 Bodroghy Papp Dénes 25, 30, 67, 69, 70
 Bodroghy Papp Dezső 25
 Bodroghy Papp Dezső Elek 25
 Bodroghy Papp Gergely 12, 13, 20, 76, 80,
 123, 175
 Bodroghy Papp Gizella Hedvig 25, 28, 32,
 67, 80
 Bodroghy Papp György 21
 Bodroghy Papp Gyula 25, 67, 70, 76, 80
 Bodroghy Papp Ilka 67
 Bodroghy Papp Ilona 20
 Bodroghy Papp Ilona Emília 25, 69, 71, 80
 Bodroghy Papp János 22, 24, 27, 28, 46, 68
 Bodroghy Papp Jolánta 25
 Bodroghy Papp József 19, 20, 22–24, 27–30,
 59, 65, 66–70, 76, 79, 159
 Bodroghy Papp Julianna 22, 26, 113
 Bodroghy Papp Ludovika 25, 30, 69, 71
 Bodroghy Papp Mária Ludovika 25, 30
 Bodroghy Papp Mihály 21,
 Bodroghy Papp Mihály, ifj. 22

- Bodroghy Papp Oszkár Jenő 16, 25, 69, 178
 Bodroghy Papp Péter 20
 Boldog-Bernád István 105, 181, 182
 Bolza család 27
 Bonfini, Antonio 75
 Bonyhay Benjamin 57
 Bori Imre 56, 182
 Bornemissza Pál 20
 Börözt János 36
 Bósze Sándor 70, 182
 Brúnó, Szent 169

 Caneider József 30
 Ceres (Démétér) 154, 155
 Cheörge Benedek 20
 Cheörge Gergely 20
 Cheörge János 20
 Cheörge Máté 20
 Cheörge Mihály 20
 Cheörge Péter 20
 Cicero, Marcus Tullius 75
 Corbin, Alain 13
 Cuspinus, Szent 278
 Cúthné Gyóni Eszter 195
 Czinke Ferenc 36
 Czoch Gábor 33, 196
 Czipria *lásd* Venus

 Csapó Benő 191
 Csapó Etelke 51, 53
 Csapó Mária 53
 Császtvay Tünde 14, 59, 182
 Csécs Teréz 79, 182
 Cseh József 24
 Csepcsányi Albert 29
 Csepcsányi Boldizsár 29
 Csepcsányi Gyula 29
 Csepcsányi Tamás 29

 Csete Gyula 46, 182
 Csokonai Vitéz Mihály 13, 14, 17, 36–38, 55–
 57, 63, 76–79, 81, 83, 84, 87, 95, 96, 105,
 124–127, 130–144, 146–155, 159, 171, 173,
 176, 180–183, 189, 190, 194, 195, 197
 Csörsz Rumén István 14, 76, 98, 124, 153,
 165, 167, 170, 172, 173, 176, 182, 183, 190,
 191, 193, 197
 Csurgai Horváth József 14

 Dániel, próféta (Szent Dániel) 276
 Dankó Imre 52, 53, 57, 183
 Dányi Dezső 27, 183
 Dayka Gábor 36, 56, 63, 78, 81, 83, 84, 176,
 181, 187–189, 195, 197
 Deák Ágnes 58, 181, 183
 Deák Ferenc 24, 62, 71, 182, 190
 Dermer, Ignaz Wilhelm 195
 Desewffy József 197
 Desewffy család 27
 Dóbék Ágnes 186, 191, 193
 Dominkovits Péter 21, 23, 24, 30, 34, 41, 121,
 183, 184
 Döbrentei Gábor 48, 69, 197
 Draskovich György 54, 184
 Druglányi Dávid 36
 Dukai Takács család 21
 Durovics Alex 52, 184

 Elek László 19, 48, 49, 51, 52, 54, 56, 57, 184
 Eöttevényi Nagy Olivér 31, 65, 66, 69, 184
 Erató 129
 Erdélyi Ilona, T. 57, 195
 Erdélyi János 57, 76
 Erzsébet (Wittelsbach), magyar királyné 57
 Esterházy család 30
 Eszterházy Miklós 155
 Euterpé 129, 133

- Fábián Gergely 182
 Fábián Pista 189
 Fabiny Tibor 23, 47, 48, 184
 Faludi Ferenc 75
 Faragó Tamás 183, 192
 Fatuska János 184
 Faustus, apát 278
 Fazekas István 21, 184
 Fazekas Mihály 36, 57, 196
 Felsőbüki Nagy Benedek 74
 Felsőbüki Nagy család 195
 Felsőbüki Nagy Dávid 73
 Felsőbüki Nagy György 74
 Fenyő István 188
 Ferdinánd, I. (Habsburg), német-római császár 20, 165
 Ferenczy család 38
 Ferenczy Mihály 37, 38, 45, 63, 82, 126, 152–155, 158, 159, 263
 Festetich Vincéné 60
 Festetics család 27
 Festetics György 133, 159
 Flaccus *lásd* Horatius Flaccus, Quintus
 Flórián, Szent 169, 182, 278
 Fodor Karolina 53
 Folkusházy család 58
 Folkusházy József 58
 Folkusházy Sámuel 58, 59, 63
 Forgách Ferenc 165
 Fried István 35, 46, 48, 56, 124, 184, 185
 Fügedi Erik 114, 185
 Fülöp Éva Mária 184
 Fülöp Ferenc 36
 Fülöp Géza 36, 72, 73, 75, 185
 Fülöp Lajos 53, 185
 Füredi Vida [Verseghy Ferenc?] 185
 Gábori Kovács József 183
 Gál, Szent 169, 278
 Gánt János 36
 Gárdonyi Albert 182
 Gejza László 36
 Gergár Miklós 36
 Gergely Gergely 58, 185
 Gergely, Szent, pápa 169, 278
 Gessner Salamon 78
 Glatz család 55
 Goethe, Johann Wolfgang von 91, 173
 Gödör György 22, 23, 34, 65
 Gömöri György 80, 185
 Gönczi Katalin 73, 185
 Görög Demeter 159
 Gósi Pál 36–38, 45, 63, 82, 164
 Grábics Frigyes 37, 185
 Grimm, Jacob és Wilhelm 104
 Guary család 21
 Gulyás Judit 190
 Guoth Lajos 36–43, 45, 63, 82, 89, 150
 Guzmics Izidor 78
 Gvadányi József 75
 Gyimesi Emese 33, 185
 Gyöngyösi István 132
 Gyöngyössi János 172
 György, Szent 169, 278
 Gyulai Éva 196
 Gyüszti László 76, 184, 185
 Haan Lajos 46, 54–58, 63, 184
 Hajmás Erika, P. 121, 192
 Haller Borbála 61
 Hámán 96, 213
 Hansági Ágnes 186
 Hargittay Emil 183, 186
 Harpe, Jean-François de la 77, 149

- Harruckern család 27, 28, 195
Hász-Fehér Katalin 105, 172, 174, 185
Hatzky család 24
Haubner Máté 35, 48
Haydn, Joseph 85
Házi Jenő 183
Hegedüs Béla 190
Hegyi Ádám 59, 186
Hegyi Klára 114, 186
Heinrich Gusztáv 104, 106, 186
Héjja Julianna Erika 18, 28, 29, 51–53, 58, 59, 61, 75, 186
Helmeccy Mihály 77, 83
Heltai Gáspár 75
Hergeszell (Jerfy) Antal 30
Hermann István 195
Hermann Zoltán 85, 86, 90, 92, 95, 182, 186
Hermész (Hermes) 133, 248
Héró 276
Hervey, James 133
Hésziodosz 129, 130
Heszperosz 135
Hetyésy László 36
Heuffel Sámuel 30
Hoblik Márton 124, 125, 192, 196
Holbok József 23, 186
Homérosz 133
Horatius Flaccus, Quintus (Flaccus) 56, 124, 132, 159, 172
Horler Miklós 192
Horváth Gyula Csaba 33, 186
Horváth János 85, 187
Horváth József 14, 37, 72, 75, 186
Horváth József Elek 40, 186
Horváth Mihály 45, 60, 62, 82, 90, 168–170, 220, 275
Horváth Sándor 40, 187
Horváth Sándor Domonkos 24, 187
Horváth Zsolt, K. 13, 188
Hrabovszky László 75, 186
Hrabowszky György 23, 35, 187
Hubay Miklós 124, 125
Hudi József 72, 79, 187
Hunkár család 30
Hunyadi János 84
Hunyady György 190
Husztly István 74, 75
Hymen (Hümenaiosz) 91, 103, 154, 155, 156, 159, 220, 222, 262, 266
Illésházy család 76
Illésházy István 76
Illésy János 176, 187
Implom József 57, 59, 187
Irányi István 48, 59, 60, 187
Ispán György 20
István (Habsburg-Lotaringiai), főherceg 52
Istvánffy Miklós 75
Jablanczy István 166
Jankó család 30
Jankovich Miklós 76, 182
János, Aranyszájú Szent (Kriszosztom) 278
Janus Pannonius 137
Jerfy Géza 25, 187
Jeszenszky Károly 28, 188
Jókai Mór 78
József, II. (Habsburg), német-római császár 26, 27, 76, 165
Juhász Réka Ibolya 23, 24, 37, 39, 40, 188
Jupiter (*lásd még* Zeusz) 169, 278
Kacskovits Lajos 166
Káldy Zoltán, D. 184
Kalliopé 129, 131, 133, 248
Kalmár János 108, 188
Kalmár Miklós 114, 188
Kálóczy család 30

- Kanyar József 35, 188
 Kapornaky Ferenc 20
 Kárász család 27
 Kardeván-Lapis Gergely 14
 Karlinszky Balázs 195
 Karlovánszky Endre 35
 Kármán József 183
 Károly, III. (Habsburg), német-római császár 73, 143
 Károlyi család 27
 Károlyi György 22, 35, 65
 Karsay Imre 23, 188
 Karsay Sándor 36
 Katona Csaba 184
 Kazinczy Ferenc 56, 78, 104, 124, 125, 130, 132, 156–159, 176, 177, 182, 185, 188, 196, 197, 248
 Kazinczy Gábor 57
 Kempelen Béla 20, 188
 Kerényi Ferenc 51, 188
 Kertész Botond 112, 188, 194
 Kéry László 125, 188
 Keveházi László 34, 188
 Kharón (Cháron) 212
 Khlórisz (Cloris) 276
 Kimlei Péter 191
 Kis János 14, 34–36, 56, 65, 75, 78, 83, 124, 126, 146, 156–159, 172, 175–177, 188–190, 192, 194, 248
 Kisfaludy család 21, 30
 Kisfaludy Károly 36, 182, 188, 193
 Kisfaludy Sándor 14, 17, 56, 63, 75, 78, 80, 81, 83–88, 90–98, 100–115, 117–120, 122–126, 137, 143, 145, 146, 151, 171, 176, 177, 182, 185–188, 191, 194–197
 Kiss Gábor 121, 192
 Kiss József 36
 Kiss László 186
 Kleió 129
 Kókay György 72, 188
 Koltay Horváth Dániel 73
 Kónya Péter 52, 184
 Kónyi János 36
 Koppány Tibor 108, 188
 Kosáry Domokos 165, 188
 Kossuth Lajos 60, 165, 166, 188
 Kovács Ferenc 36
 Kovács Győző 176, 189
 Kovács Imre, P. 78, 192
 Kovács Pál 70, 76, 79, 189
 Kovacsóczy Lujza 29
 Kölcsey Ferenc 28, 31, 56, 57, 68, 106, 124, 177, 189
 Köntös Margit 74
 Kőszeghy Sándor 20, 189
 Kresznerics Ferenc 183
 Kubinyi család 55
 Kujbusné Mecsei Éva 33, 189
 Kulmon Ádám 36
 Kultsár István 78
 Kunszery Gyula 93, 189
 Kutasy György 36
 Küllős Imola 98, 173, 183, 189, 190, 193
 Kürtösi Zsófia 33, 189
 Labádi Gergely 15, 156, 189
 Laczházi Gyula 176, 189
 Laczkó András 131, 189
 Laczkovics János 73
 Lajptzig János 36
 Lang Mihály 47
 Láng, Matthias 36
 Lechner Franciska 29
 Leiningen Lajos 28
 Lengyel Pál 39, 189
 Letenyei László 189

- Liezen-Mayer Sándor 180
Lisztóczy László 53, 189
Livius, Titus 75
Lőkös István 167, 176, 189, 190
Lukács László 76, 190
Lukácsi Zoltán 14
- Machlup Adolf 25, 71
Magassy Dávid 36
Magassy Sándor 34, 190
Maia 133
Major Ágnes 183
Major Pál 36, 48, 54, 58–60
Major Pál, ifj. 60
Major Terézia 53
Major Zakariás 60
Mályusz Elemér 180
Márfi Attila 62, 181
Mária Dorottya (Habsburg-Lotaringiai), főhercegnő 47
Mária Terézia (Habsburg), német római császárnő 73
Maro *lásd* Vergilius Maro, Publius
Marót Károly 173
Mars (Arész) 212
Martinovics Ignác 135
Márton Gábor 187
Márton, Szent 257
Máthé Márta, Sz. 196
Matkovich Imre 36
Mátyás, I. (Hunyadi), magyar király 68
Mátyás, II. (Habsburg), német-római császár 74
Mayer család 179
Medgyesy-Schmikli Norbert 76, 190
Melpomené 129, 133
Merényi Annamária 127, 190
Merényi Lajos 20, 190
Mesterházy család 21
Mészáros Gábor 14, 181
Miklós, Szent 278
Mikos Éva 124, 190
Miksa, II. (Habsburg), német-római császár 20
Milkovics János 75, 186
Mohamed 121
Molitorisz Adolf 55
Molnár András 62, 166, 190
Molnár Krisztina 139, 190
Monok István 36, 72, 74, 76, 190, 191
Mónus Imre 191
Müllner Mátyás 39
- Nádasdy család 21
Nádor Jenő 51, 54, 191
Nagy István 187
Nagy Iván 20, 191
Nagy Lajos 36
Nagy Ludovika 24, 69
Nagy Pál 21, 191
Nagy Zsuzsanna 25
Nagybányai Perger (Pergel) János 78
Naso *lásd* Ovidius Naso, Publius
Nemes Erzsébet 72, 191
Nemes Gábor 186, 190
Nemesné Matus Zsanett 67, 170, 191
Németh G. Béla 58, 191
Németh Ildikó 35, 36, 191
Németh István 23
Németh Zoltán 34, 192
Nesztór (Nestor) 154
Niczky család 21
Nikolič család 47
Nikolič Péter 46
Noisser Ernő 30
Novák László Ferenc 192

- Novák Veronika, M. 23, 190
 Novákné Plesovszki Zsuzsanna 46, 191

 Nyulásziné Straub Éva 38, 192

 Ódor István 36
 Oidipusz 171
 Oláh Miklós 20, 80, 190, 193
 Onder Csaba 95, 172, 192
 Orczy József 61
 Orczy Terézia 16, 45, 52, 53, 59, 61, 64, 81, 83, 152
 Orlai Petrich Soma 61, 194
 Orosz József 166
 Orosz László 58, 192
 Ostffy család 21
 Ovidius Naso, Publius 78, 128, 130, 132, 133, 248

 Pájer Antal 53
 Pajkossy Gábor 166, 192
 Pák Mihály 48
 Pákh Albert 40
 Pál apostol (Szent Pál) 278
 Paládi-Kovács Attila 27, 192
 Pálffy Géza 108, 113, 114, 192
 Pálffy Miklós (Pálffy, Pálffi) 62, 107–109, 113, 115, 226, 239
 Pálóczi Horváth Ádám 76, 190
 Pándi Pál 180
 Pap József 33, 185, 192
 Papp József 79
 Patay Pál 56, 194
 Payr Sándor 34, 36, 192
 Pázmándi Horvát Endre 61–63, 78, 107, 123, 193
 Pázmány Péter 183, 185
 Perger Gyula 14
 Perlaky Dániel 30

 Péterfi Mária 124, 125, 192
 Péteri (Téti) Takács József 159
 Petőfi Sándor 51, 53, 57, 60, 188
 Petrovits Fridrik Keresztély 79
 Petz Lipót 35
 Pfannl Jenő 114, 192
 Phoebus (*lásd még* Apollón) 125
 Phyllis (Phillys) 207
 Pisztory Mór 71
 Polikárp, Szent 169, 278
 Polühümnia 129
 Polüneikész 171
 Pongrác, Szent 169, 278
 Poszvék Gusztáv 35
 Poszvék Sándor 67, 192
 Potyondy Gusztáv 67
 Pray György 75
 Prokopp Gyula 21, 193
 Puky Istvánné Darvas Anna 126
 Puszta Sándor 40
 Pusztai Gabriella 191
 Pügmalion (Pigmalion) 78, 86, 207

 Quintilianus, Marcus Fabius 172

 Rabl Emil 25
 Rabl Ilona 25
 Rabl Irma 25
 Rabl Lajos 25
 Racin, Jean 134
 Ráday Gedeon 146, 172
 Radó Terézia 39
 Raits Péter 35, 36
 Raits Sámuel 36
 Rájnis József 36
 Rákóczi György, I., erdélyi fejedelem 185
 Remellay Gusztáv 80
 Révai Miklós 36

- Ritoók Zsigmondné 165, 193
Rómer Flóris 24, 80, 193
Rózsa Sándor 32, 196
Rumy Károly György 35, 40, 185
Ruszek József 104
- Salamon János 36
Sándor (Nagy), makedón király 28, 171
Sárközy Istvánné, nádassdi (szül. Csernel-
házi Chernel Eszter) 152
Sárközy János 29
Sárközy Johanna 29
Sarlai Gábor 24
Sarlai József 24
Sárosi Gyula 46, 51–58, 60, 182–185, 191, 192
Sáry István 30, 71, 182, 193
Sasfi Csaba 23, 34, 40, 193
Sass János 168, 193
Schedel Ferenc, D. *lásd* Toldy Ferenc
Schewics János 47
Schiller, Friedrich 98, 173, 177
Schneider Miklós 38–40, 61, 193
Schrödl József 65, 193
Schubert Pál 36
Schwarzenberg Ernő 62
Schwarzenberg, Adolf von (Svarttenberg)
62, 107
Sebestyén Gábor 197
Sebestyén Lajos 189
Selmeczi László 196
Seneca, Lucius Annaeus 75
Seybold Lujza 35
Seybold Pál 35
Simon Beáta 72, 193
Simplicius, Szent 278
Skublics család 75, 185
Skublics Imre 75
Skublics Károly 75
- Soldos Benedek 20
Sonkoly Gábor 33, 196
Sorsich Albert 53
Stengl Marianne 143, 193
Stockhammer Antónia 27
Stockhammer család 27, 29
Stockhammer Ferdinánd 27
Stockhammer Ferenc 27, 31
Stockhammer Ferencné Harruckern Má-
ria Anna 27
Stockhammer Ignác 27
Stockhammer Johanna 27
Stockhammer Karolina 31
Stockhammer Rozália 27
Stockhammer Zsófia 31
Streibig család 37
Stromszky Sámuel 48
Stuller Ferenc 166
- Szabó Dávid, Baróti 36
Szabó Ferenc 29, 61, 187, 193
Szabó Flóris 62, 193
Szabó József 36
Szabó László, Z. 62
Szabó Péter 36
Szabó Sebestyén 37, 38, 45, 63, 78, 82, 126,
149, 152–155, 157–159, 261, 262, 265
Szabolcsi Miklós 188
Szajbély Mihály 72, 104, 105, 194
Szakál [?], Lajos apja 63
Szakál Ferenc 51
Szakál Lajos 46, 51, 52, 54–58, 60, 63, 183,
184, 187, 195
Szalay Károly 189
Szalisznyó Lilla 72, 84, 194
Szánthó Pál 52
Szapáry Franciska 53
Szathmáry Károly 105

- Szauder József 134, 194
 Szávay Gyula 30, 70, 194
 Szeberényi János 48
 Szebik Imre 34, 194
 Széchenyi István 75
 Szegedy-Maszák Mihály 134, 194
 Székács József 17, 22, 26, 31, 32, 36, 40, 46–51,
 54–56, 58–60, 63, 67, 68, 77, 78, 81, 83, 106,
 137, 176, 179, 181–182, 184, 185, 194, 197
 Székely Zoltán 113, 114, 194
 Szekér Mária 22
 Szeli István 194
 Szemere Erzsébet 29
 Szemere Pál 98, 124, 125
 Szemerey János 36
 Szemkő Aladár 56, 194
 Szendrey Júlia 60, 185, 187
 Szentjóni Szabó László 135, 188
 Szentpáli Ferenc 197
 Szép Beáta 181
 Szigethy János 46
 Szigethy Lajos 48, 194
 Szij Béla 61, 194
 Szijártó M. István 13, 21, 194, 195
 Sziklay László 55, 195
 Szilágyi Adrienn 13, 18, 27–29, 31, 59, 64, 195
 Szilágyi András 143, 195
 Szilágyi Márton 13, 79, 124, 159, 176, 195
 Szinnyei Ferenc 85, 195
 Szinnyey József 34, 54, 58, 60, 124, 195
 Szita János 36
 Szivák Judit 191
 Szluha Márton 74, 195
 Szombathelyi Antal 29
 Szombathelyi Gergely 20
 Szovják József 36
 Szörényi László 57, 195
 Szüts Adolf 73
 Takáts Éva 39
 Tarjányi Eszter 172, 195
 Tasi Réka 181, 196
 Tatai Julianna 38
 Taubner Károly 47
 Teleki Ferenc 197
 Teleki Sámuel 75
 Térey Mária 185
 Terpszikhoré 129
 Thaleia 129
 Thetisz (Thetis) 139–141, 144
 Thimár Attila 14
 Thököly Sebestyén 62
 Timár Kálmán 37, 196
 Toldy Ferenc (Schedel Ferenc, D.) 47, 56, 83,
 124, 125, 150, 153, 156, 183, 196
 Tomaj Ferenc 114, 196
 Torkos család 30
 Tormássy János 36
 Tormássy Mária 52
 Toscano József 30
 Tóth Arnold 190
 Tóth Árpád 33, 70, 71, 185, 192, 196
 Tóth Béla 85, 106, 114, 123, 196
 Tóth G. Péter 197
 Tóth István György 72, 75, 196
 Tóth Orsolya 125, 196
 Tóth Rezső 77, 150, 196
 Török Pál 47
 Török Sophia-Antónia 78, 156, 158, 159
 Tózsér Árpád 134, 196
 Trencsényi-Waldapfel Imre 130
 Tuba László 191
 Tulok Antal 26, 31, 37–45, 58, 63, 77, 78, 82,
 83, 86, 134, 143, 164, 254
 Tulok Judit 40, 150
 Tulok Lajos 38
 Turbuly Éva 184
 Turtsányi János 36

- Ujváry Zoltán 32, 197
Ullmann Franciska 27
Unger Lajos 194
Ungvárnémeti Tóth László 127, 190
Uránia 129
Uriél, arkangyal 276
- Vachott Sándor 53–55, 57
Vaderna Gábor 13, 95, 151, 173, 176, 197
Vagner József 20, 197
Vahot Imre 55, 57
Vajda Albert 36
Vajda Julianna 150
Vajk Ádám 186, 190
Vajnági Márta 26, 197
Valuch Tibor 185, 192
Varga Ferenc 39, 166
Varga Imre 197
Vargyas Endre 71
Vargyas Sándor 40
Vas Gereben 39
Vas Pál 168
Venus (Cypria, *lásd még* Aphrodité) 155, 205, 262
Veres András 194
Veress D. Csaba 113, 197
Vergilius Maro, Publius (Maro) 128, 130, 132, 133, 248,
Vida László 75, 186
Vidos Antal 36
Virág Benedek 172
Viszota Gyula 105, 197
Vitkovics Mihály 138
Vízkelethy Jakab 20, 21
Völgyesi Orsolya 28, 197
Vörös Imre 134, 138, 146, 197
Vörös Zsigmond 74
- Vörösmarty Mihály 56, 58, 77, 78
Vujičić, Stojan (Vujicsics Sztoján) 194
- Wályik András 78
Weber, Veit 104
Wenckheim Béla 52, 57, 59
Wenckheim család 27, 52, 59, 193
Wenckheim József 52, 53, 59, 61
Wenckheim László 53, 59
Wenckheim Mária 59
Wenckheim Paulina 59
Wenckheim Viktor 59
Wenckheim Xavér Ferenc 59
Wenckheim Xavér Ferencné Rosenfeld Karolina 59
Wennes Jenő 70
Werbőczy István (Verbőcz, Verbőczy) 73, 78, 80, 93, 158, 214, 266
Wieland, Christoph Martin (Vieland) 78, 128, 130, 132, 133, 172, 248, 253
Wirthné Diera Bernadett 195
Wolfgang, Szent 169, 278
Young, Edward 134
- Zalár József 54
Zechmeister Károly 70
Zefír, Zefírek 154, 158, 207, 215, 251, 256, 261
Zeusz (*lásd még* Jupiter) 129, 133
Zichy család 24
Zittritsch Mátyás 30
Zmeskál István
Zrínyi Miklós 75
Zuber Jozefa 29
- Zsámbéky Mónika 121, 192
Zsámboki János 165
Zsilinszky Mihály 48, 187, 197

RESUME

The present monograph focuses on the life of István Bodroghy and his book of poems called *Faragószék* [*Carving Stool*]. This book of poems of this poet, who has been unknown by the literary history until now, was found in the Xántus János Museum – presently called Rómer Flóris Art and History Museum – during a revision procedure by the author.

István Bodroghy Papp was born in 1796 in Uraiújfalu of Vas County as the seventh child of Ádám Pap a tailor and Mária Szekér. He started his studies at the Lutheran Lyceum of Sopron and went on to the Law Academy of Pozsony and Győr. In 1822 he appeared in Mezőberény where he was the local notary. He spent his life in the Great Hungarian Plain: he moved to Békés in 1840/41 and from there to Arad around 1858. Finally, he died in Pankota on 30th April 1859.

The history of his family goes back to the 16th century, when his first known ancestor, Gergely Bodroghy got a grant of arms. The family moved to Somogy County in the 18th century, from where one line of the family moved to Uraiújfalu, the other moved to Szombathely, while some members remained in Somogy County. Some members of István Bodroghy Papp's generation turned up in Győr, Bakonyszentlászló and Békés County.

On the title page of István Bodroghy Papp's book of poems the following lines can be read: *Faragószék mellyen néhány üres óráit meg vonókészte Bodroghy Papp István Első Kötet.* [*Carving Stool on which István Bodroghy Papp carved some of his empty hours. First Volume.*] Interestingly, he chose the name of such a tool (carving stool) as the title of his book which was used to fix the workpiece while carving it with a special drawing-knife. For the author the carving stool meant the book of poems itself where he collected his poems he had written in his spare-time. Dur-

ing his work he paid special attention to the layout by drawing margins with a pencil and carefully numbering the pages. When he finished his copying job, he took the volume to a bookbinder, who bound it between simple, smooth covers.

The volume contains 70 of his poems having been written between 3th September 1817 and 15th October 1824. Ten of the poems are epistles; while concentrating to the bibliographical data featuring in them the author does not enter into their detailed analysis. The remaining 60 poems show quite diversified picture in view of their genre, style and length. Some of the latter group has been presented and analysed in this paper so that – firstly – we can look into the writer-reader relationship in the Reform Age (first half of the 19th century) and the contemporary vivid cultural life of the Transdanubian Region in Hungary through the personality of Bodroghy Papp, and secondly, so that we can find his and his poetry's place among the poets at the end of the 18th and beginning of the 19th century.

This book is divided into two parts which were analyzed using different methodology. The first part, called *Family history, society and cultural history*, draws up István Bodroghy Papp's walk of life while placing him in his family history. The starting point of it was the personal hints to be found in the epistles relating to venues, dates, studies, relationships, etc. The information gained this way is often impossible to check, so the author is bound to accept it as true until the reverse is proved by control sources.

The literature relating to István Bodroghy Papp is very limited and he was sometimes even mixed up with one of his brothers: József Bodroghy Papp. Such mistakes were corrected in each case. After having processed the data of the epistles and the scanty literature there still remained a lot of open questions, so archival research was also carried out (in Vas, Győr-Moson-Sopron and Békés County) to present the possibly fullest picture of the person in question and his family. Unfortunately, even these efforts could not bring fully satisfying results, but the unfolded problems hopefully could be answered with time.

The second part called *Faragószék [Carving Stool]* presents a selection of István Bodroghy Papp's poems. There was no place to analyze all the poems of the manuscript and on the other hand, they were used only as a tool to find an answer to the question concerning – firstly – the favorite authors of the members of the contemporary literate society and – secondly – whether they were able to internalize their works in such a depth that they became capable to follow suit and create own works. István Bodroghy Papp did have his favorite poets and taking them as an example he managed to internalize their work and became able to create his own poems which diverged from their models sometimes only slightly and sometimes more substantially.

The novelty of the monograph lies in the presentation of a poet and his book of poems – the full content of which has been annexed to the first volume of the dissertation – until now having been unknown by the history of literature.

It was migration that – demonstrably from the 18th century – determined the life of István Bodroghy Papp and his family. It was not a unique feature in this epoch, still the results extend and enlarge the social and family-history researches relating to this matter, most importantly those of Adrienn Szilágyi and István M. Szijártó, who study the noble families of Somogy and Békés Counties resembling to the Bodroghy Papp family. Still, István Bodroghy Papp's case can be considered peculiar, since he left the western part of the country to move to the periphery i.e. to the eastern region left unpopulated by the Turkish wars. As he put it in one of his epistles: „Itt szegénységemen jobban segíthetek / Jobban gyül csűrömbe az isten áldása / Jobban vagyom rajtom bőség áradása.” [*“I can make a better living here / The blessing of God pours into my barn / An influx of plethora is felt here.”*]

István Bodroghy Papp's life also presents a good opportunity to study the career chances of the noblemen in the Reform Age. He could have followed his father's example who had acquired the tailor's craft often chosen by impoverished noblemen. However, his father, who certainly felt the limits of his profession, oriented his children to the intellectual career by having them learned. As a Lutheran member of the lower nobility two ways remained open for the young István Bodroghy Papp: to be a pastor or a civil servant. The fact that he chose the latter was a typical decision of the epoch, since the existence of a pastor offered only little chance for social advancement (i.e. by becoming a bishop) and the income of this profession was also quite limited.

The book also uses the relationship-network analyse, which method has been widely used by the sociology researchers since the 1990s. As a result of this, 22 persons are introduced in 4 groups whom István Bodroghy Papp must have been in personal contact. The first group includes those teachers, who motivated him to write poems, with special emphasis to his years at the Lyceum of Sopron.

The second group contains his student-mates at the Lyceum of Sopron and the Law Academy of Győr. Two of them (Antal Tulok and Lajos Guoth) were his countrymen with whom Bodroghy Papp might have remained in touch after his move to the Great Plain.

The third group features his young protégés whom he met in Mezőberény. Most prominent of them was the future Lutheran bishop: József Székács with whom he remained in contact until his death. Mention also should be made of the future poets: Lajos Szakál and Gyula Sárosi and also Lajos Haan, who later probably became a historian. While studying at the Mezőberény Grammar School

they often visited István Bodroghy Papp to discuss about poetry, writing poems and questions of the language reform.

The fourth group includes people whom he met in his dwelling place, with special regard to Endre Pázmándi Horváth and Terézia Orczy.

Expanding the similar researches of Árpád Tóth the monograph also emphasises the determining role of the Lutheran Church in the life of the contemporary people, which might have been crucial when choosing school, determining the possible destinations of the migration and later in the course of advancement on the professional career or while playing an active part in the local congregational life.

Last but not least the book emphasises that the members of this low nobility family had sound education background— including already the first known ancestor: Gergely Bodroghy. As a proof of this statement the study aims at reconstructing (for lack of a testimony) the content of the Bodroghy Papp Family's library, which must have been richer than what seems to be the case based on the subscriber's lists and the references to be found in the poems.

Based on the analysis of the poems of the *Faragószék* [*Carving Stool*] manuscript it can be said that István Bodroghy Papp belonged to the third-rate poets. While some of the poems offer cathartic experience, the style, wording, composition and quality most of the poems lag behind the works of the great poets of the epoch. Bodroghy Papp did not possess outstanding poetical qualities and he did not even seem to develop during writing. On the contrary: when proceeding with reading his poems they seem to be even poorer and of lesser quality.

He took the poems of Sándor Kisfaludy, Dániel Berzsenyi and Mihály Csokonai Vitéz as his starting point when writing poems with drawing tropes, poetical forms, ideas and poetical pictures from them. He did not follow them to the extremes, so he cannot be considered their epigon, rather he was a dilettante, partly, because he lacked the necessary talent and partly, because he voiced his momentary feelings, actual existence and state of mind in his poems. Due to the fact that the individual and collective knowledge appears simultaneously in his works István Bodroghy Papp can be categorised as an author of the popular poetry, although belonging the higher level of this group. This statement is supported by the fact that he used not the favourite poems of Mihály Csokonai Vitéz as they have been compiled by Rumén István Csörsz, but the little-known poems of Csokonai indicating that he must have been well-versed in the poetry of his poet idols.

The real value of István Bodroghy Papp's book of poems called *Faragószék* [*Carving Stool*] lies in the fact that it provides useful material for the reception history of the epoch. His poems reflect not only his most inspiring readings but also the common historical awareness and the respect of traditions.

CONTENTS

Preface	11
I. RESEARCH	15
1. About the manuscript	15
2. Sources	17
II. FAMILY HISTORY, SOCIETY AND CULTURAL HISTORY	19
1. History of the Bodroghy Papp family	19
A) Uraiújfalu, Sopron, Győr and the Bakony mountains	19
B) Mezőberény	26
C) After Mezőberény	31
2. Contact network of István Bodroghy Papp	33
A) Influential teachers and priests	34
B) Student peers	37
C) People he patronized	46
a) József Székács	46
b) Lajos Szakál and Gyula Sárosi	54
c) Lajos Haan	54
D) Residential acquaintances	58
3. Religiousness and literacy of the family	64
A) The importance of the Lutheran denomination	64
B) Literacy	72
III. „CARVING STOOL”	81
1. Sándor Kisfaludy’s influence in István Bodroghy Papp’s poems	84
A) Himfy by Bodroghy Papp	86
B) Epic poems by István Bodroghy Papp	104
a) <i>Cesznek Castle</i>	106
b) <i>Epic poem</i>	116
c) <i>László and Ágnes</i>	118
2. Influence of Mihály Csokonai Vitéz, Dániel Berzsenyi and János Kis	124
A) <i>What I like</i>	126
B) <i>Ars poetica</i>	128
C) <i>Pictura and Sententia</i>	134
a) <i>The description of morning</i>	134
b) <i>The description of evening</i>	138

D) Love poetry	143
E) Poems for occasions	151
F) Religious poems	159
3. Mockeries	165
IV. EVALUATION OF ISTVÁN BODROGHY PAPP'S POETRY	171
CLOSING REMARKS	175
BIBLIOGRAPHY	179
Sources	179
Professional literature	180
APPENDIX	199
Selected poems from the <i>Carving Stool</i>	203
Index of names	279